

जिनस्तुतिचतुर्विंशतिका

(सरलाख्यटीकागुर्जरभाषानुवादसमलङ्कता)

तथा

ऐन्द्रस्तुतिः

प्रकाशक-

श्रीबुद्धिसागरसूरि जैनज्ञानमंदिर

विजापुर. (गुजरात)

SHRI AJITSAGARSURI JAIN GRANTHMALA SERIES NO. 17

JIN STUTI CHATURVINSHTIKA

By

SHOBHAN MUNISHVAR

Compiled with

The *Tika* and its *Translation* in Gujrati

By

SHRIMAD AJITSAGARSURI

Researched by

MUNI HAMENDRASAGAR

Published by

SHREE BUDDHISAGARSURI JAIN GNANA MANDIR
VIJAPUR, (Gujrat)

Vikram Samvat 1991

A. D. 1935

First Edition

Copies 1000

Price Rs. 1-8-0

Printed by
Shah Gulabchand Lallubhai
At the Mahodaya Printing Press, Danapith-Bhavnagar.

श्रीअजितसागरसूरिजैनग्रंथमालाङ्कः १७

श्रीशोभनमुनीश्वरप्रणीता

जिनस्तुति-चतुर्विंशतिका

श्रीमदजितसागरसूरिविरचितसरलाख्यटीकया समलङ्कता

तत्कृतगुर्जरभाषानुवादसमेता च
मुनिश्रीहेमेन्द्रसागरेण
संशोधिता च

प्रकाशयित्

श्रीबुद्धिसागरसूरिजैनज्ञानमंदिरम्-(बीजापुर)

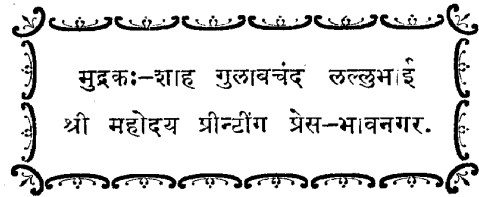
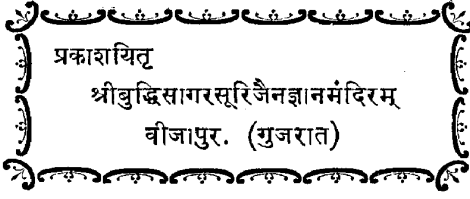
प्रथमसंस्करणम्

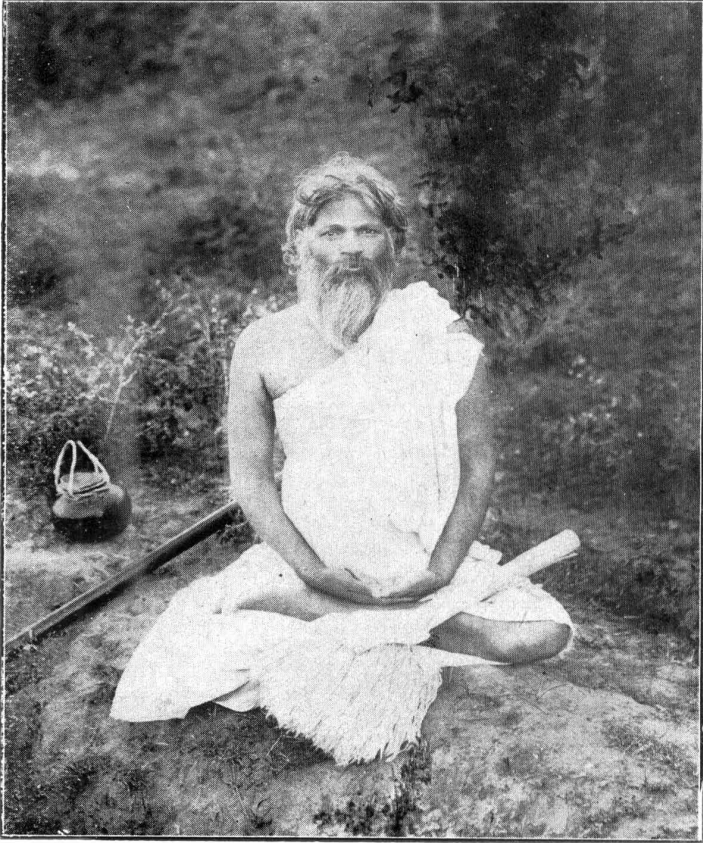
विक्रम संवत् १९९१]

[इ. स. १९३५

प्रति सं. १०००

सार्धरूप्यकम्

स्व. योगनिष्ठ श्रीमद् बुद्धिसागरसूरीश्वरजी
१०८ ग्रंथोना प्रणेता

આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજીને

સ મ ર્ષ ણુ

આપશ્રીએ પૂર્વાચાર્યોના પંથે આધ્યાત્મિક જીવનમાં સતત પ્રયાણ કરી વિવિધ રીતે લક્ષિતભાવ લયા હૃદયે શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુને સદા સ્તુતિ ગોચર કરતાં અપૂર્વ યોગાનંદ અનુભવ્યો એ આપની જીવન પ્રણાલીને ધ્યાનમાં રાખી, તથા આપે આપનાં જીવનભરનાં અભ્યસ્ત સમસ્ત ગ્રંથરત્નોને સંગ્રહિત સ્થિતિમાં રાખવા માટે એક સુંદર વ્યવસ્થાની પ્રેરણા કરી સકલ સંઘને જ્ઞાનનાં સાધનો પુરાં પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો તે ઉપકારિતાને લક્ષ્યમાં લઈ, આ આપના પદ્મધર શિષ્યરત્ન શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરસૂરીજીની ટીકા તથા અનુવાદ સમેત શ્રી શોભનસ્તુતિની કૃતિ આપને જ સમર્પણ કરનાર—

અમે છીએ

શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિ જૈન જ્ઞાનમંદિર
(વિજાપુર) ના કાર્યવાહકો-

શા. ભોગીલાલ અમથાલાલ વખારીયા
દેશાઈ અમૃતલાલ ડાહ્યાભાઈ વકીલ

નિવેદન અને આભારદર્શન

‘ પાઙ્ગલચ્છી નામમાલા ’ અને ‘ તિલકમંજરી ’ વિગેરે જેવા પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃત સાહિત્યમાં અતિ પ્રસિદ્ધિ પામેલા ગ્રંથ રત્નોના કર્તા કવીશ્વર સુશ્રાવક શ્રી ધનપાલના બ્રાતા અને ઉપદેશક શ્રીશાલનમુનિનો ‘ જિન સ્તુતિચતુર્વિંશતિકા ’ નામે ગ્રંથ આજે અમે સંસ્કૃત સાહિત્યના રસીક અને ભાવુક અભ્યાસીઓના કરકમલમાં મુકવાને શક્તિવંત બન્યા છીએ. આ ગ્રંથ મૂળ તથા તેના પર શ્રીધનપાલ જેવા સમર્થ અનેક વિદ્વાનોથી રચાયેલી ટીકા અવચૂરીઓ સાથે આજ પહેલાં કેટલાએક મહાશયો તરફથી મુદ્રિત થઈ ચૂક્યો છે. છતાંપણ એકવાર ફરીથી મુદ્રિત કરવામાં અમારી સંપૂર્ણ સાર્થકતા છે. કારણકે પ્રસિદ્ધવક્તા શાસ્ત્રવિશારદ જ્ઞેનાચાર્યશ્રી અણિતસાગરસૂરિજીની રચેલી ‘ સરલા ’ નામની એક નવીન જ સંસ્કૃત ટીકા ગુર્જર અનુવાદયુક્ત અમે તેને પ્રસિદ્ધિમાં મુકીએ છીએ.

શ્રીશાલનમુનિજીના આ સ્તુત્યાત્મક ગ્રંથ ઉપર કવીશ્વર શ્રીધનપાલે (અવચૂરીરૂપ) ટીકા કર્યા છતાં પણ તે ગ્રંથની મહત્તાના મોહને લઈ કંઈ કંઈ વિશેષતા વાળી અનેક ટીકાઓ તે અવચૂરીઓ થઈ તેવી જ રીતે આ ‘ સરલા ’ ટીકાનું પણ નિર્માણ થયું છે. ટીકાના અવલોકનકાર મહાશયો જ્ઞેશે કે, ખીજી ટીકાઓ કરતાં આ ટીકામાં જરૂર કંઈક વિશેષ છે. પાંડિત્ય અને ટીકાકાર તરીકે પ્રસ્તુત ટીકાકાર આચાર્યનો દરજ્જો કેટલો છે એ નક્કી કરવાનું કામ ધુરંધર વિદ્વાનોનું છે, પણ આ ટીકા પરત્વે અમે જરૂર એટલું તો કહી શકીએ છીએ કે સરલતા અને સાન્વય

૭

(અર્થાનુસાર પદ ઘટના) વિગેરેથી આ ટીકા રચવાનો પ્રયાસ તેવા પ્રકારના અભ્યાસીઓને ઉદ્દેશી સફળ છે. અને આવી જ્ઞાતની સફળતા ધ્યાનમાં રાખીને જ અમે આ ગ્રંથને સટીક ગુજરાતી અનુવાદ સહ અભ્યાસકોની માગણી અને સુગમતા માટે પ્રકાશિત કરવા લલચાયા છીએ.

અમે આ ગ્રંથને શ્રીઅજિતસાગરસૂરિ ગ્રંથમાળાના ગ્રંથાંક ૧૭ તરીકે પ્રગટ કરીએ છીએ. આજસુધી આ ગ્રંથમાળા અજિતસાગરસૂરિ શાસ્ત્ર સંગ્રહ-પ્રાંતીજ તરફથી બહાર પડતી હતી. તેનો ગ્રંથાંક ૧૬ ‘ ગીત પ્રભાકર ’ બહાર પડ્યા પછી તેની બધી વ્યવસ્થા અને દેખરેખ મુનિરાજશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજીની પ્રેરણાથી અમારે (શ્રી જુહિસાગરસૂરિ જ્ઞાન-મંદિરને) હસ્તક આવવા પામી છે. તે સંબંધી કેટલોક ખુલાસો અમે અમારા રિપોર્ટમાં બહાર પાડી ચૂક્યા છીએ.

આ પુસ્તકનો બહોળો પ્રચાર થાય તે માટે અમે તેની પડતર કિંમત કરતાં ઓછી જ કિંમત રાખી છે. ગ્રંથાંક ૧૬માં જણાવ્યા પ્રમાણે આ એક પુસ્તક બહાર પડ્યા પછી, હવે થોડા સમયમાં જ ‘ સ્તોત્ર રત્નાકર ભાગ ૧ લો ’ તથા ‘ અજિતસાગરસૂરિકૃત સ્તવનાદિ સંગ્રહ ’ (ગીતરત્નાકર ભાગ ૨) આ બે પુસ્તકો સાથે દેવવંદન અને સુભાષિતરત્નાકર પણ અમે જનતાના હાથમાં મુકી શકીશું આ બધાં પુસ્તકોનાં વેચાણનું જે કાંઈ દ્રવ્ય આવે તે તેના ખર્ચ પુરતું પણ ભાગ્યે જ હશે. ઉપરાંત બીજાં પણ કેટલાંક પુસ્તકો આચાર્યશ્રીનાં રચેલાં દરેક વિષયનાં-અત્યંત ઉપયોગી અગ્રગટ પડ્યાં છે તો તેને પણ છપાવવા અમે ધરાદો રાખીએ છીએ તો, તે પુસ્તકો ઓછી કિંમતે કે બેટ તરીકે આપી શકીએ એમ બને માટે, આશા છે કે ઉદાર ગૃહસ્થો આવા જ્ઞાન પ્રચારના કાર્યમાં પોતાની લક્ષ્મીને સદુપયોગ કરવા ઉદાર હાથ લાંબાવે.

અમને આ ટીકાની પ્રત આચાર્યશ્રીના પ્રિય શિષ્યરત્ન મુનિ શ્રીહેમેન્દ્ર સાગરજીએ આપી અને આ પુસ્તકનું સંશોધન પણ તેમણે જ કર્યું છે.

૮

વળી તેમણે જ પ્રેરણા કરવાથી ન્યાય-કાવ્યતીર્થ મુનિરાજ શ્રીહિમાંશુ-
 વિજયજી (અનેકાન્તી)એ અમને આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખી આપી
 છે, જે માટે અમે આ અન્તે મુનિરાજેના ખાસ કરીને આભારી છીએ.
 ઉપરાંત આ પુસ્તકના સંશોધનમાં શાસ્ત્રવિશારદ વિદ્વદ્વ્ય ઉપાધ્યાય
 શ્રીસિદ્ધિમુનિજીએ પણ કેટલીક ઉપયોગી સૂચનાઓ આપી છે માટે
 અમે તેમને પણ આભાર માનીએ છીએ. વળી માણસા સ્ટેટ ન્યાયાધીશ
 રા. રા. વાડીલાલ મોહનલાલ શાહ-ખી. એ. એલ એલ. ખી. એ
 ઇંગ્રેજીમાં પ્રસ્તાવના લખી આપવા માટે મહેરબાની કરી છે તે બદલ
 અમે તેમના પણ ઋણી છીએ.

પ્રકાશક.

તા. ૧૯-૧૧-૩૪
 વીજપુર (ગુજરાત)
 સુ. સં. ૧૦

ભોળીલાલ અમથાલ વખારીઆ
 અમૃતલાલ ડાહ્યાભાઈ દેશાઈ (વકીલ)
 (બુદ્ધિસૂ. જૈ. જ્ઞાનમંદિર)

P R E F A C E

“ **Sarala** ” as the name suggests, is a very lucid commentary on that highly scholastic masterpiece “ **Jin Stuti Chaturvinsatika** ”, the prayers of twentyfour Tirthankars composed by that learned author **Sobhan**. Gujarat is well familiar with the name of **Budhisagarsuriji**, the undaunted spiritual preceptor of Jains. This book ‘ **Sarala** ’ is the creation of his disciple, the late **Ajitsagarsuriji**, who took great interest in Jain poetical and research works as evidenced by the present-writing and several other books written by him. Unfortunate as it was, Ajitsagarsuriji did not survive to see his own publication and so **Hamendrasagarmuni**, the social and loving disciple of the late Guru very willingly undertook the trouble of publishing it.

The present Stuti, originally written by the learned muni Sobhan is greatly appreciated even by the western philosophers. Dr. Hermann Jacobi, the renowned german philosopher, is certainly right when he says “ Beside these Sobhan-stutis, I do not know of any other work of the same author but these hymns are sufficient to secure for him for ever the name of a great versifier. ”

१०

Every prayer is composed of four poems, addressed to the prayed Tirthankar, to all 24 Tirthankars, to the Holy Scriptures and to the particular goddess respectively. Kavi Sobhan has paid a great deal of attention to forms and not less than eighteen various types of forms of verses are made use of. Rhetorical figures and a variety of meters enrich the composition. Illiteration illuminates the versification. The arrangement of Padas is masterly wonderful. Nay, even from the grammatical view point, " the stutis " stand marvellously infallible.

Indeed, the author's creation is the outcome of his own thoughts, feelings and observation. Hence the present day reader likes to know some thing about the life or the environment of the author before going through the book. But very little was written in the past about the lives of the authors either in their own writings or those of their commentators. However, from the straypieces of information that can be gathered from Tilak-Manjari. Prabhavak-Charitra and other well-known works of Dhanpal, the learned brother of the learned author, and from the contemporary literature, it is ascertained beyond doubt, that the name of the author of " Stuti " is Sobhan. In highly learned Brahmin family Sobhan was born probably at Ujjain in Malva. His grandfather **Devarshi**, lived in the city of **Sânkâshya** in United Provinces. Thereafter he came to stay at Ujjain and thence to Dhara with his son **Sarvadeva**

who was well-versed in all scriptures and was a greatly favoured Pandit of Bhoja.

The story of initiation or lekh of Sobhan has a romance by itself. Sarvdev the father of Sobhan, wanted to find the whereabouts of the wealth buried by his deceased father Devarshi. He, therefore once visited a Jain Muni Mahendrasuriji and requested the latter to show where wealth was lying. Mahendrasuriji, it is said, showed him the place wherefrom Sarvdev found out wealth valued at 40000 Tunkas. (Goldmohurs) To show his gratitude, Sarvdev respectfully urged the Jain Muni to take half of the wealth. The muni refused to take any thing as Jain Saints never keep wealth, but when insisted, asked for one of his sons to be his disciple. Sarvdev had two sons—Dhanpal and Sobhan. The elder brother Dhanpal, strongly protested the demand. It was a painful duty for Sarvdev to make out the way but Sobhan, the younger son came to his father's help and showed his willingness to be initiated. This enraged his brother Dhanpal who therefore moved King Bhoj to issue a Farman prohibiting Jain Saints to move in Malva. The Jain community was greatly dissatisfied by such an order, but could not do anything for a long time. After a period of about twelve years. Jain Sangha sent a deputation to Muni Mahendrasuriji who was then in Gujrat and requested him to show the way. Then, our author Sobhan, under the orders of his preceptor went to the place and successfully persuaded the

antagonists and his elder brother Dhanpal by his powerful eloquence, versatile knowledge and resourceful intellect to withdraw the order. Dhanpal was so much impressed that he became a convert to Jainism and later on wrote good many books on the tenets of Jain religion. This is the short outline of the life and work of the learned poet.

When one goes through the book, he cannot but feel that indeed, much of useful and interesting Jain literature has not seen the daylight because of the want of the research work. Indeed, Jain public is highly thankful to **Sri Agmodaya Samiti** for publishing "Stuti Chaturvinsatika" in Sanskrit along with four scholastic commentaries ably written by Jain Saints. Prof. H. R. Kapadia has equally done a good service for bringing out the same in Gujarati.

In the end, I will conclude in the words of the learned Dr. Jacobi, "These hymns are remarkable as a piece of art and interesting as an excellent illustration of the direction taken by the literature of the Jains who are poor in real poetry and of the accomplishments of which it was capable at its best."

16 Dec. 1934.

Mansa.

Vadilal Mohanlal Shah.

B. A. LL, B.

Nyayadhish Mansa State.

FOREWORD.

I am no scholar of Jain theology. The little that I know of Jain philosophy is due to what I have gathered from my contact with Jain Savants, such as Jainacharya Buddhisagarji and Muni shree Hemendrasagarji, the learned desciple of the author of this commentary. I hesitated at first to express an opinion on such a subject of purely literary and theological interest, but when I learned some of the aspects of his work from Muni Shree Hemendrasagarji, I felt I should write a few words about the author and his work.

“Jina Stuti Chatur Vimsatika ”, a poem of 96 slokas is the most attractive and fascinating poem of its kind. It is the masterpiece and the only work of the great poet Sobhan, the brother of the poet Dhanpal who was the personal friend of the famous Raja Bhoj. Each verse of this short poem is a standing monument of the skill of the poet, giving us a proof of his great versatility and talent. The learned Jainacharya Ajitsagarji has written a Sanskrit Sarla commentary on this great poem with a lucid and highly commendable Gujarati translation of the same in which the spirit of the original work is so splendidly kept up. Muni Shree Hemendrasagarji has very beautifully traced the history of the poet Sobhan and thrown considerable light on contemporary Jain thought

and literature. The poem is in this way a work of great historical value and occupies a premier position in the contemporary Jain, Buddhist and Hindu literature.

I should not omit making mention of Nyaya-kavyatirtha Himansuvijayji's Gujarati preface which is of first rate importance in connection with this work.

Moreover, personally I am very pleased to find an eulogistic Sanskrit pen picture in verse of 36 stanzas of my own state Mansa by the learned Muni shree Hemendrasagarji associated with this great poem of unequalled merit composed in the rich, flowing style of the great Jainacharya Buddhisagarji of revered memory.

Scholars and others interested in the Eastern languages and literature will find in this poem a good deal to learn, admire and appreciate. The importance of the poem can hardly be exaggerated. To say the least about it, it reveals the progress and advancement of Jain culture in the past.

Mansa,

YASVANTSING

5th April 35.

General Adviser, Mansa State.

પ્રસ્તાવના.

મહાકવિ શોભનમુનિ

અને તેમની કૃતિ.

‘કવિ, જગતની એક અનેરી વિભૂતિ છે. કવિત્વ શક્તિ કુદરતની અપૂર્વ બક્ષિસ છે. હબરો ધનાઢ્યો કે રાબઝો જગતને જે લાભ ન આપી શકે તે લાભ ધારે તો એક સાચો કવિ આપી શકે છે. કવિને કવિત્વ શક્તિ શોધવા જવી પડતી નથી. સ્વયમેવ તે શક્તિ સ્નાયુ કવિને વરવા આવે છે. આવો કુદરતી કવિજ જગતને અવનવો આનંદ આપી શકે છે. ‘કવિ જગતના ગમે તેવા પદાર્થોનું સૂક્ષ્મતમ નિરીક્ષણ કરી તે પદાર્થોને પોતાની કલ્પના શક્તિથી વર્ણવી સુંદર બનાવે છે, અને તે દ્વારા તેમાં તે અનેરો રસ ઉત્પન્ન કરે છે.’ એ જ કવિની ખરી ખૂબી છે ‘જ્યાં ન પહોંચે રવિ ત્યાં પહોંચે કવિ’ એ લોક કહેવતની પણ આવા કવિ માટે જ સાર્થકતા ગણી શકાય.

૨

પ્રસ્તાવના

જેમ એક રાજા કે ધની અમુક દેશ કે કાળને માટે જ સરબંધેલો હોય છે; તેમ કવિ નથી હોતો, સાચો કવિ તો તમામ જગત અને બધા કાળ માટે સરબંધેલો હોય છે, કેમકે તે પોતાના યશ:-શરીરથી સદા જીવતો જાગતો રહી, પોતાની પાછળ મુકેલી કૃતિનો લાભ જગતને સતત આપતો જ રહે છે. કવિ-મનુષ્ય લોકમાં પણ પોતાની અનુપમ પ્રતિભાથી સાક્ષાત્ સ્વર્ગનો અનુભવ કરી; ધીજાને પણ તેનો સાક્ષાત્કાર કરાવવામાં સમર્થ હોય છે. આવો કવિ જ સાચો કવિ કહી શકાય, અન્યથા ‘કવયઃ કવયઃ સ્મૃતાઃ’ (કવિઓ વાંદરા છે.) ની કહેવત લાગુ પડે !

આવા કુદરતી જન્મસિદ્ધ શ્રેષ્ઠ કવિઓ આ ભારતમાં થતા આવ્યા છે, તેમાં જૈનોએ મોટો હિસ્સો આપ્યો છે. દરેક જમાનામાં હિન્દની એકેએક ભાષામાં જૈન મુનિઓ અને ગૃહસ્થોએ સુંદરતમ કાવ્ય રચના કરી જગતને ચકિત કરી નાખ્યું છે. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને કાનડી ભાષામાં તો કેટલાક જૈન કવિઓનું નામ અઠારમી સદી સુધી મોખરે રહ્યું છે.

આપણા પ્રસ્તુત સ્તુતિકાર ‘શ્રી શોભન મુનિ’ પણ તેવા વિશેષ કુદરતી કવિઓ પૈકીના એક શ્રેષ્ઠ કવિ શોભન મુનિનું હતા; એમ માનવામાં તેમની ઉપલબ્ધ એક શ્રેષ્ઠ કવિત્વ. જ ‘જિનસ્તુતિચતુર્વિંશતિકા’ કૃતિ મને પ્રેરે છે. તેમની ખીણ કૃતિઓ જડી નથી, અને કદાચ તેમણે ન પણ બનાવી હોય છતાં પ્રસ્તુત કૃતિથી જ તેમને શ્રેષ્ઠ કવિ કહેવામાં કોઈપણ બાતનો વાંધો નથી.

‘જેમનાં ઘણાં કાવ્યો મળતાં હોય તે જ મોટા કવિ છે’ આવી માન્યતા સાચી નથી. પોતામાં કવિત્વ શક્તિ સારામાં સારી હોવા છતાં કેટલાક મહાકવિઓ ગમે તે કારણે એક પણ કાવ્ય કે મહાકાવ્ય બનાવ્યા વગર જ આ જગત છોડીને

શ્રી શોભનમુનિના જીવન પર પ્રકાશ.

૩

ચાલ્યા જાય છે, કેટલાએક બીજા વિષયના ગ્રંથો બનાવવામાં આનંદ કે લાભ માની કાવ્યના ગ્રંથો થોડા, બનાવે છે. અથવા બનાવતા ય નથી. આવી અવસ્થામાં તેવા કુદરતી કવિઓને આપણે ‘કવિ’ નહિ માનીએ તો ‘એક મોટી ભૂલ જ ગણાય, ભયંકર અન્યાય જ થાય’ એમ મારું માનવું છે. જો તેમ ન હોય તો ‘સિદ્ધસેન દિવાકર’ કે જેઓનું ‘કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્ર’ સિવાય બીજું એક પણ કાવ્ય અત્યાર લગી મળ્યું નથી, છતાં તેમને માટે, હજારો શ્લોકોનાં કાવ્યો રચનાર આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્ર જેવા મહાન કવિ “અનુસિદ્ધસેન કવયઃ” (સિં. હૈ. ૨-૨-૩૧ પૃ. ૭૨) કહી મહાકવિનું માન આપે છે તે ન જ આપત. તેથી એમ માનવું જોઈએ કે કવિતા બનાવવી જુદી વસ્તુ છે અને કવિત્વ શક્તિ હોવી જુદી વસ્તુ છે, આપણા ‘શોભનમુનિ’ પણ તેવા જ કવિ હતા, કે જેઓ શબ્દાલંકાર અને ભક્તિના પૂરથી છલકતી ‘જિનસ્તુતિચતુર્વિંશતિકા’ નામની એક જ કૃતિ જગતને આપી તરુણવયમાં સ્વર્ગવાસી થયા છે. તેમની પ્રસ્તુત કૃતિની આલોચના કરવાનું કામ આગળ ઉપર રાખી તે કૃતિના કતા (શોભનમુનિ) ના જીવન ચરિત્ર તરફ હું વાચકોને લઇ જવા માગું છું.

શ્રી શોભન મુનિના જીવન પર પ્રકાશ.

અત્યાર લગી પ્રકાશિત થયેલ જૂના અને નવા ગ્રંથોમાં શ્રી શોભન મુનિનું જીવન ચરિત્ર બહુ જ ટૂંકાણમાં, અને તે પણ અપૂર્ણ મળે છે. તેમનાં જન્મસ્થાન, માતા, પિતા અને ગુરુના નામના સંબંધમાં અનેક ગ્રંથકારો જુદા જુદા મત આપે છે, પણ મને તો આમના જીવનના વિષયમાં મહાકવિ ધનપાણ (શોભન મુનિના વડીલ ભાઈ) ના ગ્રંથો, પ્રભાવક ચરિત્ર અને પ્રબંધ ચિંતામણિ વધુ પ્રમાણિક લાગે છે માટે આ ગ્રંથોના આધારે હું કાંઈક લખીશ.

૪

પ્રતાવના..

શોભન મુનિનું જીવન બે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના સંસ્કારોથી ઘડાયું છે. જન્મથી તેમનામાં વૈદિક શોભનના પૂર્વજો સંસ્કારો પોષાયા છે અને દીક્ષા અને તેનું પ્રાર્- પછીથી જૈન સંસ્કારોએ તેમાં અપૂર્વ ભિક જીવન. સુધારણા કરી નવું તેજ ઉત્પન્ન કર્યું છે. જન્મથી તેઓ વૈદિક પ્રાક્ષણ હતા વિગેરે જાણવા સહુ પહેલાં આપણે તેમના ભાઈ ધનપાળની કૃતિ ‘તિલકમંજરી’ તરફ નજર નાંખીશું. મહાકવિ ધનપાળ પોતાનો પરિચય આપતાં તેમાં લખે છે:—

મધ્યદેશ કે જેને આજકાલ સંયુક્ત પ્રાંત (યૂ. પી.) કહેવામાં આવે છે, તેમાં આવેલા ‘સાંકાશ્ય’ નગરનો રહેવાસી ‘દેવર્ષિ’ પ્રાક્ષણ હતો. તેનો પુત્ર ‘સર્વદેવ’ થયો, જે શાસ્ત્ર-કળા અને ગ્રંથ રચવામાં નિપુણ હતો. આ સર્વદેવને બે પુત્રો થયા, મોટો ‘ધનપાળ’ અને નાનો ‘શોભન’ આપણા ચરિત્રનાયક આ જ શોભન છે. ધનપાળના પિતા સર્વદેવ, ‘લોજ’ ની સુંદર ‘ધારા’ (ધાર) નગરીમાં આવી રહ્યા હતા. તેમના બંને પુત્રોનો જન્મ ક્યાં થયો તેનો નક્કી ખુલાસો બે કે આપણને મળતો નથી, પણ અનુમાનથી કહી શકામ કે, સર્વદેવ ઘણા વર્ષોથી ધારામાં આવી રહ્યા હશે? આ હિસાબે આ બંને તેમના પુત્રોનો જન્મ ધારામાં થયો હોય એમ લાગે છે.

ધારાનગરી—

જે વખતે રાજા ‘લોજ’ માળવાનું રાજ્ય કરતો હતો તે વખતની ‘ધારા’ નગરી ઘણી જાહોજલાલીવાળી હતી. અનેક વીરો,

૧ “આસીદ્ દ્વિજન્માઽસ્થિલમધ્યદેશે પ્રકાશસાઙ્કાશ્યનિવેશજન્મા ।

અલબ્ધ દેવાર્ષિરિતિ પ્રસિદ્ધિ યો-દાનવર્ષિત્વવિભૂષિતોઽપિ ॥ ૫૧ ॥

શાસ્ત્રેષ્વધીતી, કુશલઃ કલાસુ, બન્ધે ચ બોધે ચ ગિરાં પ્રકૃષ્ટઃ ।

તસ્યાઽસ્ત્મજન્મા સમમૂન્મહાત્મા, દેવઃ સ્વયંભૂરિવ સર્વદેવઃ ॥ ૫૨ ॥”

તિલકમંજરીની પીઠિકા.

:દટાયલું ધન મળ્યું.

૫

વિક્રાનો અને ધનાઢ્યોથી તે નગરી શોભી રહી હતી. વિદ્યાના સુગંધી વાતાવરણથી મહેંકી રહી હતી. દેશ વિદેશના નામી પંડિતોનો ત્યાં ગર્વ ઉતરી જતો હતો. સારા વિક્રાન્ કવિઓને લાખોનાં ઇનામ અને મોટી ઇજ્જત એનાયત કરવામાં આવતી હતી. સરસ્વતી અને લક્ષ્મી બન્નેનો ત્યાં સાથે વાસ હતો.

રાજા 'લોજ' કેવળ યોગ્ય રાજાજ નહિ પણ, એક અઠંગ વિક્રાન્ અને રસિક કવિ પણ હતો. સાચા વિક્રાનોનો પોષક અને અનુમોદક હતો; તેથી આ સર્વદેવ મહાન્ પંડિતે આ નગરીમાં પોતાનું નિવાસસ્થાન બનાવ્યું. આવા વિદ્યાવ્યાસંગના સ્થાનમાં રહેવાથી તેના બંને પુત્રોને પણ વધારે અનુભવ મેળવવાનો અવસર મળી આવ્યો. ધનપાળ અને શોભનને પિતા પાસેથી પરંપરા પ્રાપ્ત વિદ્યા તો મળીજ હતી; પણ સાથે સાથે ત્યાંના જુદા જુદા પંડિતોના સમાગમથી તે વિદ્યામાં ઘણો સારો વધારો થયો. ધીમે ધીમે આ બંને લાઈઓએ પોતાની પ્રતિભાથી ધારાના પંડિતો અને લોજરાજાના હૃદયમાં માનવંતું સ્થાન મેળવ્યું, અને તેઓ બન્ને આખા ય માલવાના પંડિતોમાં પંકાવા લાગ્યા.

વિક્રાનો માટે ઘણે ભાગે હંમેશાં બને છે તેમ સર્વદેવ પંડિત ઉપર લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન ન હતાં. તેના દટાયલું ધન પિતાએ ઘરમાં પુષ્કળ ધન દાટ્યું હતું, મળ્યું. પરંતુ તે કયે સ્થળે દાટ્યું છે? તેની ખબર સર્વદેવને હતી નહિ. તે પોતાના ઘરમાં દટાયલું ધન મેળવવા ચાહતો હતો. એક દિવસે તપસ્તેજ અને વિક્રતાથી શોભતા 'શ્રીમહેન્દ્રસૂરિ' ધારામાં આવ્યા. તેમના મહિમા અને પંડિત્યની વાત રાજા પ્રજા અને પંડિતોમાં ફેલાઈ. સર્વદેવે આ આચાર્યનો સમાગમ કર્યો. આચાર્ય ઉપર તેનો પ્રેમ અને વિશ્વાસ વધતો ગયો. આચાર્ય આગળ પોતાની ગરીબાઈની વાત કરી. પોતાના ઘરમાં દટાયેલ ધનને બતાવવા સાચાહ વિનતિ કરી.

૧ પ્રમંથચિંતામણિમાં વર્ધમાનસૂરિ આવ્યાનું લખ્યું છે તેની આલોચના આગળ કરીશું.

૬

પ્રસ્તાવના

આચાર્યે તેના ઘરમાં દટાયેલ ધન બતાવ્યું. સૂરિજીએ બતાવેલા સ્થળમાં સર્વદેવને મોટી ધનરાશિની પ્રાપ્તિ થઈ. ધનના આનંદથી તે ગાંડો થેલો થઈ ગયો. ધન અગ્યારમો પ્રાણુ છે. બાળકથી વૃદ્ધ, મૂર્ખથી પંડિત, બધાય જેની રાતદિવસ અંબના કરે છે. તેનાથી કેમ આનંદ ન થાય ?

સર્વદેવ પંડિત હોવા સાથે પૂરેપૂરો કૃતજ્ઞ હતો. સૂરિજીના ઉપકારનો બદલો આપવા તે ચાહતો હતો. તેણે મળી આવેલ ધનનો અર્ધો ભાગ લેવા સૂરિજીને પ્રાર્થના કરી, પણ તેઓ તે પંચમહાવ્રતધારી જૈનાચાર્ય હતા. પરિચ્છથી તદ્દન દૂર રહેનાર નિર્જન્ય ધનને શું કરે ? એક કોડી પણ સૂરિજીએ લીધી નહિ. અંતે સર્વદેવની પ્રાર્થનાથી સૂરિજીએ એક રસ્તો બતાવ્યો:— “ઉપકારનો બદલો આપવો જ હોય તો તારા બે પુત્રોમાંથી એક પુત્ર મને આપ, જેથી જગતમાં તારું પણ નામ થાય.” આ ઉત્તર સાંભળી સર્વદેવ પુત્રપ્રેમને લીધે સંકોચાયો પણ ઉપકારનો બદલો આપવાનો વિચાર તેને બેચેન બનાવતો હતો. પ્રભાવકચરિત્રકાર લખે છે કે:—તેવા વિચારમાં તેનું આખું વર્ષ વીતી ગયું, અંતે તીર્થમાં જઈ મહેન્દ્રસૂરિના ઉપકારનો બદલો નહિ આપવા સંબંધી પોતાના પાપને ધોવાનો વિચાર કરી સર્વદેવ પ્રસ્થાન કરે છે. પ્રસ્થાન સમયે ધનપાળે કારણ પૂછતાં ઉત્તરમાં સર્વદેવે જણાવ્યું કે:—“મારૂં ઋણ ચુકાવવા બેમાંથી એક પુત્રની જૈનાચાર્ય માગણી કરે છે. આ ઋણ ચુકાવ્યા વગર હું મરી જઉં તો મારી સદ્ગતિ થાય નહિ.”

પિતાની વાત સાંભળી ધનપાળ ચમક્યો અને ક્રોધથી સર્વદેવને કહેવા લાગ્યો કે:—“તમે પોતાના પુત્રને ઉપકારનો બદલો. જૈન દીક્ષા અપાવી આપણા કુળને કલંકિત કરવા માંગો છો ? આપણા કુળમાં શુદ્ધ યજ્ઞ-યાગાદિ વેદપાઠ કરનાર બ્રાહ્મણો થયા છે. બ્રાહ્મણો અને અમ-ણોમાં હંમેશાંથી વિરોધ ચાલતો આવે છે. આવી અવસ્થામાં

શોભન બ્રાહ્મણ મટી શ્રમણ થયો.

૭

જૈન સાધુને તમે પુત્ર કેમ આપી શકો ? જો તમે તેમ કરશો તો હું તમારો પણ સંબંધ છોડી દઈશ.” પુત્રનાં આવાં અનાદરવાળાં વચન સાંભળી સર્વદેવનો ગભરાટ વધે છે ત્યારે તે વખતે સર્વદેવનો નાનો પુત્ર ‘શોભન’ પિતા પાસે જઈ કહે છે કે:—‘પિતાજી તમે કંઈ પણ ચિંતા કરશો નહિ. ઉપકાર વાળવાની તમારી પ્રતિજ્ઞા હું પૂરી કરીશ.’ ‘શોભન’ તેના પિતાનો એક સાચો ભક્ત પુત્ર હતો. ‘ગુરો-રાજા ગરીયસી’ ના સિદ્ધાન્તમાં માનનારો હતો. સાથે સાથે જૈન સાધુનાં અહિંસા, તપ અને સંયમનું મહત્વ પણ તે સમજતો હતો. તેથી તેણે પિતાની પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવાનું બીડું ઝડપ્યું.

પ્રતિજ્ઞાને પૂરી કરાવનારાં પુત્રનાં અમૃતમય વચનો સાંભળી સર્વદેવના હૃદયમાં આનંદની ઉર્મિઓ ઉછ-શોભન બ્રાહ્મણ ણવા માંડી. પુત્ર ઉપર પ્રસન્ન થઈ સર્વદેવ મટી શ્રમણ થયો. આશીર્વાદપૂર્વક પોતાનો પુત્ર સૂરિજીને સોંપે છે. શોભન ‘બ્રાહ્મણ’ મટી ‘શ્રમણ’ થાય છે. મહેન્દ્રસૂરિ તે નવા શિષ્ય સાથે અન્યત્ર વિહાર કરી જાય છે. બહુ થોડા જ સમયમાં જૈનાગમાદિ વિવિધ પ્રકારની વિદ્યા ભણાવી સૂરિજી પોતાના આ નવા શિષ્યમાં અનુભવ અને પાંડિત્યનું નવું તેજ ઉમેરે છે.

ગુરુસેવા કરી શોભનમુનિએ એક બાળુ સમ્યક્ જ્ઞાન મેળવ્યું અને બીજી બાળુ આરિત્રની સંપત્તિ મેળવી. પૂર્વની વિક્રતામાં આ બે વસ્તુઓ પ્રગતિ. ઉમેરાતાં તેઓ મહાન પ્રભાવશાળી બની ગયા. થોડા વર્ષોમાં પોતાના પ્રાંતમાં જ નહિ પણ દૂર દૂરના અનેક પ્રાંતોમાં શોભનની કીર્તિ ફેલાઈ. શિષ્યની વધતી જતી કીર્તિને જોઈ મહેન્દ્રસૂરિનું હૃદય આનંદથી ઉછળવા લાગ્યું.

૯

પ્રતાવના.

આ બાબુ ધનપાળની સખત મનાઇ છતાં શોભને જૈન સાધુ પાસે દીક્ષા લીધી હોવાથી ધનપાળે ધનપાળનો ક્રોધ, પિતા ઉપર ક્રુદ્ધ થઈ પિતા સાથેનો સંબંધ અને જૈન સાધુનો છોડી દીધો. જૈન સાધુઓનો તે પહેલાં કરતાં વિહાર ખંધ. કટ્ટર દુશ્મન બની ગયો. ભોજરાજના કાન લાલેરી માળવામાં જૈન સાધુને નહિ વિચરવા હુકમ કઢાવ્યો. ભારતમાં ધર્મદ્રેષને લીધે પોતાની સત્તા અને શક્તિઓનો ખોટો ઉપયોગ કરવાના દાખલા આવી જ રીતે બનતા હતા. માળવામાં જૈન શ્રમણો (મુનિઓ) નાં દર્શન દુર્લભ થયાં. આ વાતને જોતજોતામાં બાર બાર વર્ષનાં વહાણાં વહી ગયાં. જૈન સાધુઓનો વિહાર ખંધ હોવાથી માળવાના જૈન લોકોમાં સર્વત્ર ઉદાસીનતા અને દુઃખની લાગણી ફેલાયેલી હતી.

જૈનોમાં ધર્મપ્રેમ અને આત્માભિમાન જાગવાથી માળવાના સઘે શ્રી મહેન્દ્રસૂરિ પાસે જઈ માળવાની ધર્મ સંબંધી કંકેડી સ્થિતિ કહી સંભળાવી અને તેમને ત્યાં પધારી ભોજની આજ્ઞા ખંધ કરાવી, જૈનશાસનની પ્રભાવના કરવા વિનતિ કરી. આ બધી વાત ગુરુપાસે જોડેલા શોભનમુનિ બહુ જ ચીવટતાથી સાંભળતા હતા. તે વખતે તેઓ ગુજરાતમાં હતા.

શોભનમુનિ ભણી ગણીને ક્યારના ય એક અસાધારણ વિદ્વાન થઈ ગયા હતા. સચોટ ઉપદેશ આપવાની સંઘની વિનતિ શક્તિ તેમનામાં સહજે આવી ગઈ હતી તેથી અને શોભન ગુરુએ યોગ્ય ગણી તેમને 'વાચનાચાર્ય' મુનિનું ધારામાં પદ આપ્યું હતું. પોતાના દેશના (માળવાના) જવું. લોકોની વિનતી સાંભળી તેમને લાગી આવ્યું કે:—

કે:—'આ બધું મારા જ નિમિત્તે થયું છે માટે ગમે તેમ કરીને મારે જ આનો પ્રતિકાર કરવો જોઈએ.' શોભનમુનિ ડરપોક અને સુખમાં મસ્ત રહેનાર સાધુ ન હતા, કે કર્મો ઉપર અથવા કલિકાલ ઉપર દોષ દઈ નિરાશ

સંઘ વિનતીથી શોભનમુનિનું ધારામાં આવવું.

૯

થઈ બેસી રહે. તેમનામાં હિમ્મત હતી, શાસનની દાઝ હતી અને ગમે તેવાને સમજાવવાની વિદ્વત્તા પણ હતી તેથી માળવામાં જઈ બગડેલી સ્થિતિને સુધારવાની પોતાની ઈચ્છા શોભનમુનિએ ગુરુ આગળ કહી બતાવી. ગુરુએ તેમને હરેક રીતે યોગ્ય સમજી ત્યાં જઈ સુધારો કરવા આજ્ઞા આપી. બસ, પછી શું ! ' હૃદ્યં વૈજ્યોપદિદ્યં ' ' ભાવતું હતું ને વૈદ્યે કહ્યું ' જેવું થયું. ગુરુની આશિષ મેળવી કેટલાક સાધુઓને સાથે લઈ શોભનમુનિએ ધારા ભણી વિહાર લાંબાવ્યો. ઉત્ત્ર વિહાર કરી થોડી મુદતમાં તેઓ ધારાનગરીમાં પ્રવેશ કરતા દેખાયા. લોકો તેમને અનિમેષ દૃષ્ટિએ ચક્રિત થઈ બેતા હતા. ' અરે ! આ જૈન સાધુઓ અહીં ક્યાંથી ? શા માટે આવ્યા ? હમણાં રાજપુરૂષો પકડશે. રાજા ગુસ્સે થઈને કોણ બાણે શું કરશે. ' આમ જ્યાં ત્યાં લોકો આપસમાં અનેક પ્રકારની વાતો કરતા દેખાતા હતા. જૈન ધર્મના દ્રેષી કેટલાક લોકોને ઈર્ષ્યા થવા લાગી જ્યારે જૈનો આનંદથી ઉભરાવા લાગ્યા.

પ્રવેશ કરતી જ વખતે રાજવાડામાં જતો કવિ ધનપાલ રસ્તામાં મળ્યો. જૈન સાધુઓને જોઈ તેમનું ઉપહાસ કરવા એક વાક્ય તેણે કહ્યું:—' ગર્દભદન્ત ! મદન્ત ! નમસ્તે ! ' અર્થાત્:—ગધેડા જેવા દાંતવાળા હે ભગવન્ તમને નમસ્કાર થાઓ. ઘણા વષો વીતી જવાથી શોભનમુનિને તે પોતાના ભાઈ તરીકે ઓળખી શક્યો નહિ, પણ શોભનમુનિએ તો ધનપાલને ઓળખી લીધો હતો. તેથી ઉપહાસવાળા વાક્યને અનુકૂળ ચમત્કારચક્રિત ઉપહાસવાળા શોભનમુનિ બોલ્યા કે:—' કપિવૃષ્ણાસ્ય ! વયસ્વ ! સુલં તે ? ' અર્થાત્—વાંદરાના વૃષણ (અંડકોશ) જેવા મુખવાળા હે મિત્ર ! તું સુખમાં તો છેના ? પોતાના કરતાં વધુ ચમત્કારવાળું શોભનનું વાક્ય સાંભળી ધનપાળ ચમક્યો ને ઝાંખો પડી બોલ્યો કે, ' હું તમારી વાક્ય ચતુરાઈથી પરાસ્ત થયો છું. આપ કોણ છો ? ક્યાંથી આવો છો ? અને કોના મેમાન છો ? ' શોભને ' અમે તમારા જ મેમાન છીએ ' એમ કહી ધનપાળને વધારે સુઝવણમાં નાખ્યો. શોભનમુનિની વિદ્વત્તાથી આકર્ષાઈ પોતાના

૧૦

પ્રસ્તાવના.

માણસ સાથે ધનપાળે શોભનમુનિને ઉપાશ્રયે મોકલ્યા, ધારા-વાસિઓમાં હજી કોઈપણ જાણી શક્યું ન હતું કે આ બંને એક જ માતાના પુત્ર સગા ભાઈ છે.

ધારાની સ્થિતિ સુધારવા શોભનમુનિના મનમાં અનેક સંકટપ વિકલ્પો થવા લાગ્યા. તેઓ બાહોશ અને ધનપાળને પ્રતિ-ચુકિતબાજ હતા. તેમણે પોતાના સાધુઓને બોધ અને બે ધનપાળને ત્યાં ગોચરી લેવા મોકલ્યા. પ્રશાંત ભાઈઓની ભેટ. આકૃતિવાળા બે જૈન મુનિઓએ જૈન ધર્મના કદર હુશ્મન ધનપાળના ઘેર જઈ ધર્મલાભને પવિત્ર નાદ સંભળાવ્યો. ધનપાળ તે વખતે સ્નાન કરતો હતો. તેની સ્ત્રીએ સાધુને કહ્યું કે, અહીં ખાવાનું નહિ મળે, ચાલ્યા જાવ. ધનપાળે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે:—અતિથિને નિરાશ કરવો તે મોટો અધર્મ છે, માટે કંઈને કંઈ તો આપ. તે સ્ત્રી ત્રણ દિવસનું દહીં લાવી મુનિને આપવા લાગી. મુનિએ પ્રશ્ન કર્યો કે:—જહેન, આ કેટલા દિવસનું છે? ઉત્તરમાં તે ચિડાઈને બોલી કે આમાં જીવડાં (પોરા) પડી ગયાં છે શું? લેવું હોય તો લો નહિ તો રસ્તો પકડો. મુનિ બોલ્યા કે:—જહેન તમે નકામો ક્રોધ શા માટે કરો છો? અમારો આચાર છે માટે પુછીએ છીએ. હવે રહી જીવડાની વાત. તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે:—બે દિવસ ઉપરાંત દહીંમાં ખટાશ વધતી જાય છે, તેથી તેમાં તે રંગના જીવો ઉત્પન્ન થાય છે એમ જૈન શાસ્ત્રો કહે છે. તેની સાક્ષાત પ્રતીતિ કરવી હોય તો અલતો લાવી દહીંમાં નાખો. ધનપાળ ત્યાં આવી આ બધી વાત રસપૂર્વક સાંભળતો હતો. તેણે કૌતુક જોવાની ખાતર અથવા તત્ત્વ નિશ્ચય કરવાની ખાતર અલતો મંગાવી દહીંમાં નાખ્યો. થોડી વારમાં જ તેમાં કેટલાક તેજ વર્ણના-દહીંના રંગના જંતુઓ ઉપર ચાલતા દેખાયા. ધનપાળનું હૃદય આ દૃશ્ય જોઈ પીંગળ્યું. બહુ આશ્ચર્ય થતાં તેના હૃદયે પલટો ખાધો. જૈન ધર્મની શ્રદ્ધાનું તેનામાં બીજ રોપાયું, જાણે શાસ્ત્રાર્થમાં પરાસ્ત થયો હોય; તેમ નમ્ર થઈને મુનિને

· ધનપાળને પ્રતિબોધ અને બે ભાઈની ભેટ.

૧૧

કહેવા લાગ્યો કે, આપ કોણ છો ? કોના શિષ્ય છો ? ક્યાં ઉતર્યા છો ? મુનિએ યોગ્ય ઉત્તરો આપ્યા. પંછી મુનિઓની સાથે જ ધનપાળ ઉપાશ્રય ભણી ચાલ્યો.

શોભન મુનિએ પોતાની યુક્તિથી જે સુંદર પરિણામ ધાર્યું હતું તે જ આવ્યું. તે પરિણામનો સાક્ષાત્કાર કરવાની તેઓ વાટ ભેઠ રહ્યા હતા. ધનપાળને દૂરથી આવતો ભેઠ પોતાના મ્હોટા ભાઈ સમજી, અથવા તેને વધુ આકર્ષવા તેઓ (શોભન-મુનિ) થોડા સામે આવ્યા. ધનપાળને મધુર વચનથી શોભનમુનિએ બોલાવ્યો, અને માનપૂર્વક સમાન આસને બેસાડ્યો. જ્યારે ધનપાળને ખબર પડી કે આતો 'મારો નાનો ભાઈ શોભન છે' ત્યારે તેનું હૃદય પ્રેમ અને લજ્જાથી વિચિત્ર પ્રકારનું બન્યું, તેમાં શ્રદ્ધા અને વાત્સલ્યનાં પૂર ઉછળવા લાગ્યાં. જૈન ધર્મ અને જૈન સાધુ ઉપર તેનું માન વધ્યું. ધનપાળે શોભનમુનિને કહ્યું કે:--'તમે જૈન દીક્ષા લઈ આપણા કુળને ખરેખર અજવાળ્યું છે. તમને ધન્ય છે, તમે મહાત્મા છો, શાસ્ત્રના પારંગત છો, માટે મને સાચો ધર્મ બતાવો.' શોભનમુનિને ભેઠતું હતું તેજ થયું. તેઓએ પ્રશાન્ત, ગંભીર અને પ્રેમાળ વચનથી જૈન ધર્મના સર્વ-વ્યાપિ અકાઠ્ય સિદ્ધાન્તો અને આચારોનો મહાકવિ ધનપાળને સુંદર પરિચય કરાવ્યો. ધનપાળ એક મહાન્ પંડિત તો હતો જ એટલે જૈન સિદ્ધાન્તો સમજવામાં તેને મુશ્કેલી પડી નહિ, કેમકે જૈન ધર્મ સાચા બુદ્ધિશાળીઓને માટે જેટલો જલ્દીથી સુકર અને આદરણીય થઈ શકે છે તેટલો અનભિજ્ઞો-અદ્વયબુદ્ધિવાળાઓ માટે નહિ.

શોભનમુનિનો શોભન અને સાત્ત્વિક ઉપદેશ સાંભળી આનંદ-પૂર્વક અતિ ભાવુક શબ્દોથી ધનપાળે કહ્યું જ્યારે ધનપાળે કે:--'આજે મેં સાચો ધર્મ જાણ્યો છે જૈનધર્મ સ્વી- માટે અત્યારથી જ હું તે જૈન ધર્મ

૧૨

પ્રસ્તાવના.

કારી પોતાનું સ્વીકારી તેનું શરણુ લઉં છું. પહેલાં જીવન જૈનધર્મને જૈન ધર્મનો દ્રેષ કરી આ પ્રદેશમાં બાર સોંપે છે. વરસ સુધી જૈન સાધુનો વિહાર બંધ મેં કરાવ્યો તે મોટો અપરાધ કયો છે. અત્યારે હું તે મારી ભયંકર ભૂલનો પશ્ચાત્તાપ કરુ છું. આખા માળવામાં પંકાયેલ વિદ્વાન્ કવિ ધનપાળ ઉપર શોભનમુનિના ઉપદેશની કેટલી સચોટ અસર થઈ હશે તેનું અનુમાન, તેના શ્રદ્ધા, લક્ષિત અને નમ્રતાથી ભરેલા શબ્દોથી સહેજે કરી શકાય છે.

આ પછી તત્કાલ મહાકવિ ધનપાળે શોભન મુનિની સાથે મહાવીર પ્રભુના મંદિરમાં જઈ ભાવપૂર્વક પ્રભુની સ્તુતિ કરી વિધિપૂર્વક જૈન ધર્મ સ્વીકાર્યો. ધનપાળના જીવનમાં આજે મહાન્ પરિવર્તન થયું. એક વખતનો જૈનધર્મનો મહાન્ વિરોધી બ્રાહ્મણ પંડિત આજે જૈનધર્મનું શરણુ સ્વીકારી ચુસ્ત જૈન બને છે. હવેથી ભોજરાજનો માનીતો પુરોહિત અને બાણના બીજા અવતાર સમો ધનપાળ કવિ પોતાની વિદ્વત્તા અને યશ જૈનધર્મને આપવા નિર્ણય કરે છે. ધનપાળના આવા મહાન્ પરિવર્તનનો યશ: અને પુણ્ય આપણા ચરિત્ર નાયક શોભનમુનિને જ છે. શોભનમુનિના જીવનમાં આ એક મહાન્ કાર્ય થયું. ઘણા વખતની તેમની ભાવના સફળ થતાં તેમના આત્મામાં આનંદ અને સંતોષ થયો. તેઓ પોતાનું સફળ જીવન વિશેષ સફળ માનવા લાગ્યા. પહેલાંના સાધુઓમાં શાસન સેવા કે પ્રભાવના કરવાની કેવી ભાવના અને શક્તિ હતી તે આ બનાવથી પાકંકે બાણી શકશે. જૈન સંઘમાં આ બનાવથી ચોખેર આનંદ ફેલાયો. દેશપરદેશમાં વીજળીના વેગે આ સમાચારો ફરી વળ્યા. હિંદલરમાં શ્રીશોભનમુનિનું નામ વધારે મશહુર અને પ્રભાવિક બન્યું.

ધનપાળનો ટૂંક પરિચય.

૧૩

સિદ્ધસારસ્વતકવિ ધનપાળનું જીવન દિવસે દિવસે બધારે ધાર્મિક થતું ગયું. તે શ્રદ્ધાથી શુદ્ધ શ્રાવક-ધનપાળનો ટૂંક ધર્મને પાળવા લાગ્યો. તેણે રાજા ભોજને પરિચય. સમજાવી માલવામાં જૈન સાધુનો વિહાર છૂટો કરાવ્યો. કલ્પના શક્તિ અને શબ્દાર્થની પ્રૌઢતામાં કાદંબરીને પણ ટક્કર મારે તેવી નવ રસથી પૂર્ણ 'તિલકમંજરી' નામની જૈન આખ્યાયિકા, (કથા) બનાવી. તેણે જૈન સાહિત્ય અને પોતાના જીવનને યશસ્વી કર્યાં. તે ઉપરાંત સત્યપુરીય મહાવીરોત્સાહ, વીરસ્તવ, પાઘ્યલ્લ-ચ્છીનામમાળા, ઋષભપંચાશિકા અને આવ્યવિહી વિગેરે ગ્રંથો પણ ધનપાળ કવિએ બનાવ્યા કે જે સંસ્કૃત પ્રાકૃતના સાહિત્યમાં આજે પણ ઉંચું સ્થાન ભોગવે છે. તેના સમયમાં ધનપાળ, માળવામાં એક મહાકવિ અને પ્રચંડ પંડિત તરીકે મનાતો હતો. કૌલકવિધર્મ વિગેરે પંડિતોને તેણે પરાસ્ત કર્યા હતા.

સુંજરાજ તેને પુત્ર તરીકે માનતો. અને ભોજરાજ તે તેનો ખાસ મિત્ર અને મહેરબાન હતો. સરસ્વતીનું ટાઈટલ તેને સુંજરાજ તરફથી મળ્યું હતું. (જુઓ તિ. મં. ૫૩) સર્વતંત્રસ્વતંત્ર સર્વશાસ્ત્રપારંગત શ્રીહૈમચંદ્રાચાર્ય જેવાએ પણ અહુમાનપૂર્વક; ધનપાળની બનાવેલી સ્તુતિથી શ્રીજિન-મંદિરમાં જિનેશ્વરની સ્તવના^૧ કરી હતી. 'હૈમકોષ' અને 'હૈમકોવ્યાનુશાસન' અને 'હૈમછન્દોનુશાસન' ની વૃત્તિમાં

૧ કુમારપાળ પ્રબંધમાં હૈમાચાર્યે ધનપાળની બનાવેલ સ્તુતિ બોલ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

“ xxx વ્યુત્પત્તિર્ધનપાલત. ” । xxx હૈમકોષની સ્વોપજ્ઞ ટીકા ૩ હૈમકોવ્યાનુશાસનના “ અર્થમેદાભિજ્ઞાનાં મજ્જમજ્ઞાભ્યાં યુગપદુક્તિઃ શ્લેષઃ ” સૂત્રની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ (અધ્યાય ૫, પેજ ૨૩૧ નિર્ણય સાગરીયા વૃત્તિ) માં તિલકમંજરીની ભૂમિકાના “ પ્રાજ્યપ્રભાવઃ પ્રમવો૦ ” પદને ઉદાહરણ તરીકે ટાંક્યું છે. તથા હૈમછન્દોનુશાસનના પાંચમા અધ્યાયના સોલમા “ પ્રાચદાશ્ચિ...” (૫-૧૬) સૂત્રની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિમાં

ધનપાળ અને તેની કવિતાનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે. આ ઉપરથી સમજાય છે કે, ધનપાળ દૃઢ સમ્યક્ત્વી, આદર્શ કવિ તથા સમર્થ વિદ્વાન હોતો. ‘ મવિયસત્તકહા ’ નો કર્તા ધનપાળ; આ ધનપાળથી જુદો છે. અન્યાન્ય ગ્રંથોમાં ધનપાળનું જીવન લાંબુ અને ઘણું રસિક છે. પણ આ સ્થળે અપ્રસ્તુત હોવાથી મને લખવાની જરૂર જણાતી નથી. પાઠકો અહીં તો આટલાથી જ સંતોષ માની લેશે એવી આશા રાખું છું. અસ્તુ.

હવે આપણે ફરી પ્રસ્તુત વાત ઉપર આવીશું. શોભન-મુનિના મહાન પ્રયત્નથી આખા માળવામાં માળવામાં જૈન જૈન સાધુઓના સમૂહો વિચરવા લાગ્યા: સાધુઓ. માળવાના જૈનોમાં નહું જીવન આવ્યું. ઠેર ઠેર ધાર્મિક ઉત્સવો થવા લાગ્યા. સંઘની વિનંતીથી શોભનમુનિના ગુરુ ધારાનગરીમાં પધાર્યા. શિષ્યના

(શ્રી આનંદસાગરજી સંપાદિતા વૃત્તિ પૃ૦ ૩૬ માં) તિલકમંજરી (પૃ૦ ૧૭૭) નું “ શુક્લશિખરિણિ કલ્પશાંખીવ.....” પદ મળી આવે છે.

તિલકમંજરી ઉપર શાંતિસરિએ વિ. ની ૧૧ મી સદીમાં ટિપ્પણ રચ્યું. પાટણના પલ્લિવાલ ધનપાલે વિ. સં. ૧૨૬૦ માં તિ. મં. નો સાર પદ્યમાં ઉતાર્યો. લક્ષ્મીધર પંડિતે વિ. સં. ૧૨૮૧ માં એક બીજો સાર આરસો જોડવા અનુષ્ટુપ શ્લોકોમાં બનાવ્યો. અઢારમી સદીમાં પદ્મસાગરગણિએ તિ. મં. ઉપર વૃત્તિ અને વીસમી સદીમાં પં. લાવણ્યવિજયજીએ ટીકા બનાવી છે. જુઓ જિન વિ. નો ‘ તિલકમંજરી ’ લેખ.

મહાકવિ ધનપાળ માટે મેરુતુંગાચાર્ય કહે છે: —

“ વચનં ધનપાલસ્ય ચન્દનં મલયસ્ય ચ ।

સરસં હૃદિ વિન્યસ્ય કૌડમૂજામ ન નિવૃતઃ ॥ ૧ ॥ ”

—પ્રબંધચિંતામણિ ૪૨.

૧ પ્રાચીન ‘ ધારા ’ અને ત્યાંનાં સ્થાનો વિષે માહિતી માટે જુઓ ધક્ષીસન ૧૯૩૩ના જીવનના ‘ શારદા ’ ના અંકમાં છપાએલ “ ભોજરાજની ધારા નગરી ” નામનો મહારો લખેલો લેખ.

શોભન મુનિનું વ્યક્તિત્વ.

૧૫

પ્રયાસની થયેલી સફલતા અને સર્વત્ર દેલાયલી શિષ્યની કીર્તિને જોઈ ગુરુના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. ધનપાળે પોતાના અર્ચક ધારામાં **ઋષભદેવનું જૈનમંદિર**, અધાત્રી તેની પ્રતિષ્ઠા શોભન-મુનિ અને તેમના ગુરુ પાસે કરાવી. માળવામાં બીજાં પણ અનેક ધાર્મિક કાર્યો કરી શોભનમુનિએ ગુરુ સાથે ગુજરાત તરફ વિહાર કર્યો.

સંસ્કારી કુટુંબમાં જન્મ્યા હોવાથી અને યોગ્ય ગુરુના સમા-ગમથી શોભનમુનિમાં ઉંચા પ્રકારનું વ્યક્તિ-

શોભનમુનિનું વ્યક્તિત્વ. ત્વ પ્રગટ્યું હતું. તેમના વ્યક્તિત્વ માટે ધનપાળ કવિ 'ચતુર્વિંશતિકા'ની ટીકામાં લખે છે. કે:-

‘શરીરથી રૂપાળો, ગુણથી ઉજ્જવલ, સુંદર નેત્રોવાળો શોભન શોભન નામનો સર્વદેવને પુત્ર હતો. જે કાતંત્ર વ્યાકરણના ગૂઢ તત્ત્વોનો જાણકાર હતો, જૈન ઐશ્વર્ય તત્ત્વોમાં નિષ્ણાત પંડિત હતો. અને સાહિત્ય શાસ્ત્રનો અઠંગ વિક્તાન હોઈ, કવિઓને માટે ઉદાહરણભૂત હતો.’ કુમારાવસ્થામાં જ શોભને કામને પરાસ્ત કર્યો અને સર્વ પાપ વ્યાપારને ત્યાગ કર્યો હતો. અહિંસા ધર્મને સારી પેઠે પાલન કર્યો.’

શોભનમુનિની બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ હતી. ભાવના ઉદાત્ત હતી. જીવન ભવ્ય અને રસીક હતું. કાવ્ય સાહિત્યમાં તે

શોભનમુનિની કૃતિ, તેઓ ઘણા જ આરપાર ઉતરી ગયા હતા. તેના કૃલ સ્વરૂપમાં તેઓએ ‘મઘ્યામ્મોજવિવોધ-નૈકતરણે!’ થી શરુ થતી ૯૬ શ્લોકની ન્હાની

પણુ વિવિધ જાતના અલંકારોથી પૂર્ણ અમત્કાર વાળી એક કૃતિ બનાવી. આમાં પ્રત્યેક તીર્થંકર, ચોવીસે તીર્થંકર, જૈનાગમ અને સોળ વિદ્યાદેવીઓ વિગેરેનું કાવ્યની પદ્ધતિથી વર્ણન છે. આ કૃતિની અંદર શબ્દાલંકાર અને તેમાંય ખાસ કરીને ‘યમક’ અને ‘અનુપ્રાસ’ની અનેરી છટા જોવામાં

૧ “કાતન્ત્રતન્ત્રોદિતતત્ત્વવેદી યો બુદ્ધઝૌહ્વાઠ્ઠતતત્ત્વતત્ત્વઃ ।

સાહિત્યવિદ્યાર્ણવપારદર્શી નિદર્શનં કાવ્યકૃતાં વમ્ભૂ ॥ ૪ ॥

શોભન સ્તુતિની ધનપાટીય ટીકાના ૧ થી ૭ શ્લોક સુધી ઉપયોગી છે.

આવે છે. કોઈ ઠેકાણે મધ્યાન્ત યમક, કોઈ સ્થળે આદિમધ્ય યમક (મધ્યાન્ત યમકની સાથે), કોઈ જગ્યાએ આદ્યન્ત યમક, કોઈ પદમાં સંયુતાવૃત્તિ યમક અને કોઈ સ્થળે અસંયુતાવૃત્તિ યમક અલંકારો ગોઠવ્યા છે.?

આ કૃતિમાં ન્હાના મોટા અનેક પ્રસિદ્ધ અને અપ્રસિદ્ધ છંદો છે; કે જે વિક્રાનોને રસ અને આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે. વિવિધ અલંકારો અને છંદોમાં પોતાના ભાવો ગોઠવવા તે કેટલી મુશ્કેલની વાત છે તે કવિતા બનાવનાર જ સમજી શકે તેમ છે. આ ગ્રંથ બનાવતી વખતે શોભનમુનિનું ચિત્ત કેવું એકાગ્ર બન્યું હતું તેનું એક ઉદાહરણ પ્રભાવક ચરિત્રમાં મળે છે. જ્યારે શોભનમુનિ પ્રસ્તુત ‘ જિન સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકા ’ બનાવતા હતા તે અરસામાં તેઓ ગૌચરી (ભિક્ષા) લેવા ગયા. ચાલતાં ચાલતાં પણ પ્રસ્તુત કૃતિ બનાવવાની એકાગ્રતામાં તેમનું ચિત્ત પરોવાયેલું હતું, તેથી ખ્યાલ નહિં રહેવાથી તેઓ એક જ શ્રાવકના ઘરે ત્રણવાર ફરી ફરી ગૌચરી ગયા. જ્યારે શ્રાવિકાએ શોભનમુનિને પૂછ્યું કે, આમ ફરી ફરી ગૌચરી આવવાનું શું કારણ? ઉત્તરમાં શોભનમુનિએ કહ્યું કે:— ‘ અત્યારે કવિતા બનાવવામાં જ મારું મન પરોવાયલું છે. તેથી મને ખબર ન રહી કે હું કોને ત્યાં જઈ છું અને શું કરું છું? ’ પૂછનાર બાઈએ શોભનમુનિના ગુરુની આગળ પણ આ વાત કહી. ગુરુ આ વાતથી ઘણા જ રાજી થયા અને શિષ્યની જ્ઞાનરસિકતાથી સંતોષ પામી તેમણે શોભન મુનિનાં વખાણ કર્યાં. ૨ શોભનમુનિને કવિતા બનાવવાનો કેવો રસ હતો તે આ એક જ પ્રસંગથી વાચકો બહુ શકશે. ખુશીની વાત છે કે પ્રસ્તુત કૃતિની સુંદરતાથી આકર્ષાઈ ઘણા લોકો બાહુલ્યતાથી આ જ સ્તુતિ—‘ થોય ’ પ્રતિકમણાદિ ક્રિયાઓમાં બોલે છે.

૧ આ બધા યમકોનાં લક્ષણો અને ઉદાહરણો વાગૂભટાલકાર, સરસ્વતી કંઠાભરણ વિગેરે ગ્રન્થોમાં જુઓ.

૨ જુઓ મહેન્દ્રસૂરિ ચરિત્ર. (પ્રભાવક ચરિત્રમાં).

શોભનમુનિનું અવસાન.

૧૭

દુનિયામાં વિક્કાનો અને સજ્જનો કોઈ કોઈ વાર જલ્દીથી જગતને છોડી ચાલ્યા જાય છે. શોભનમુનિ શોભનમુનિનું માટે પણ તેમજ થયું! તેમને તાવનો ભયંકર અવસાન. જીવલેણ રોગ લાગ્યો, તેના પરિણામે યુવાવસ્થામાં તરત જ તેઓ મર્ત્ય (મનુષ્ય) લોકને છોડી અમર્ત્ય સૌધર્મદેવલોકના અતિથિ થયા—સ્વર્ગવાસી થયા. દુર્ભાગ્યે તેમનું આ મરણ શા કારણથી, કયે સ્થળે અને કયે દિવસે થયું? તેનું ચોક્કસ સાધન અત્યારે આપણી પાસે નથી, શ્રીમાન્ જિનવિજયજી સંપાદિત પ્ર૦ ચિંની આવૃત્તિના ‘ લોજલીમ પ્રબંધ ’ માં પાઠ છે કે:—‘ શોભનમુનિ સ્તુતિ કરવાના ધ્યાનની એકાગ્રતાથી એક બાઈને ત્યાં ત્રણવાર (ગૌચરી માટે) જવાથી તે બાઈની નજર લાગી અને તેથી શોભનમુનિ કાલ કરી ગયા—સ્વર્ગવાસી થયા. ^૧ મને લાગે છે કે જે શ્રાવિકાને ત્યાં ત્રણવાર ગૌચરી જવાનું પ્રભાવક ચરિત્રના જ મતથી હું ઉપર લખી ગયો છું તેજ બાઈની કદાચ શ્રી શોભનમુનિને નજર લાગી હશે. આવા કારણથી સાધુનું મૃત્યુ થાય તેવા દાખલાઓ બહુજ વિરલ બને છે. બે ઐતિહાસિક ગ્રંથોના પાઠો છે એટલે આ વાતને આપણે ભુકી કહેવાનું સાહસ તો નજ કરી શકીએ. મને લાગે છે કે ઉપર્યુક્ત કારણથી તેઓ ગુજરાતમાં (પાટણમાં ?) લગભગ ત્રીશથી ચાળીશ વર્ષની ઉંમરમાં અકાળે સ્વર્ગવાસી થયા હશે ?

સાહિત્ય દષ્ટિએ મહાન્ શક્તિ ધરાવનાર, અનેક ગ્રંથો લખવાની અને શાસનની સેવા કરવાની ઉદાત્ત ભાવનાવાળા આ તરુણમુનિ બે વધુ જીવ્યા હોત તો કાવ્ય અને અલંકારના અનેક મૌલિક ગ્રંથોનો જૈન સમાજને વારસો આપી

૧ [इतश्च शोभनः स्तुतिकरणध्यानाद् एकस्या गृहे त्रिर्गमनात् तस्या दृष्टिदोषाद् मृतः । प्रान्ते निज भ्रातुः पार्श्वान् स्तुतीनां वृत्ति कारयित्वा अनशनात् सौधर्म गतः । प्रबन्धचिन्तामणिपृ. ४२.

૧૮

પ્રસ્તાવના.

શકયા હોત પણ કમનસીબે તેમ ન બન્યું ! કૃષ્ણ તેમની પ્રસ્તુત 'જિન સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકા' નામની એકજ કૃતિ આજના જૈન સમાજને વારસામાં મળી છે. જો કે તેમની આ એક કૃતિ પણ તેમના ઉદ્ભવલ યશને કરનારી છે એમાં તો કોઈ બતનો શક નથી.

ઐતિહાસિક આલોચના.

પહેલાં હું લખી ગયો છું તેમ શ્રી શોભન મુનિના ગામ, ગુરુ, વિગેરેની બાબતોમાં અનેક અંથકારોના મત ભેદો છે, તેમાં મુખ્ય આ છે—

મતભેદનું કોષ્ટક.

અંથનું નામ.	અંથકાર.	શોભનનું ગામ.	શોભનના પિતા.	શોભનના ગુરુ.
તિલકમંજરી	કવિ ધનપાલ	ધારા	સર્વદેવ	
સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકા-ટીકા	"	"	"	
પ્રભાવક ચરિત્ર	પ્રભાચંદ્રસૂરિ	"	"	મહેન્દ્રસૂરિ
ઉપદેશપ્રાસાદ	વિજયલક્ષ્મીસૂરિ	"	લક્ષ્મીધર	
ઉપદેશકલ્પવલ્લી	"	"	"	
સમ્યક્ત્વસમ્પતિકા	સંઘતિલકસૂરિ	ઉજ્જૈન	સોમચંદ્ર	જિનેશ્વરસૂરિ
આત્મપ્રબોધ	જિનદાસસૂરિ	અવન્તી	સર્વધર	
પ્રબંધચિંતામણી	મેરુતુંગસૂરિ	વિશાલા	"	વર્ધમાનસૂરિ

ઉપર લખેલા આઠ અંથોમાં શોભનના ગામવિષે ચાર મત, પિતા વિષે ચાર, અને શોભનના દીક્ષા ગુરુ વિષે ત્રણ મત થવા પામ્યા છે. આમાં કયો મત સાચો ? એ પ્રશ્ન ઘણો ગુંચવણ ભરેલો છે. શ્રીયુત પ્રો. હીરાલાલ. આર. કાપડીયાએ 'શોભનસ્તુતિ' અને તેની ઘણી ટીકાઓના સંપાદન ઉપરાંત આ અંથનું અતિ

ગામની પરીક્ષા.

૧૯

ધિસ્તૂત ગુજરાતી ભાષાન્તર કર્યું છે. તેઓએ લાંબાણથી પ્રસ્તાવના લખવા છતાં શોભન મુનિના જીવન વિષે કોઈ પણ જાતનો નિર્ણય કર્યો નથી. હું નથી સમજી શકતો કે આટલા મોટા પુસ્તકમાં તેઓએ શોભનના વિષયમાં મહત્વનું કેમ નથી લખ્યું ? અસ્તુ. ગમે તે કારણ હો.

મહારી પાસે અત્યારે એટલાં બહોળાં સાધનો નથી અને વધુ ઉંડાણ અને વિસ્તારથી હું લખવા બેઠો પણ નથી, છતાં આ સ્થળે આ સંબંધે હું થોડી વિચારણા કરવા યતન કરીશ.

ઉપરના કોષ્ટકથી જણાય છે કે જુદા જુદા ગ્રંથોમાં શોભન અને ધનપાલની નગરીનાં ધારા, ઉજ્જયિની, ગામની પરીક્ષા. અવન્તી અને વિશાલા એમ ચાર નામો લખ્યાં છે.

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રના અભિધાનચિંતામણિ કોષમાં અવન્તી, વિશાલા અને પુષ્પકરણ્ડિની આ ત્રણે ઉજ્જયિની (ઉજ્જૈન) ના પર્યાય^૧ શબ્દો લખ્યા છે. આનાથી આટલો ખુલાસો તો થઈ જાય કે, ^૨અવન્તી અને વિશાલા આ બે ઉજ્જૈનનાં અપર (પર્યાય) નામો છે. હવે શોભનની નગરી વિષે ધારા (ધાર) અને ઉજ્જૈન વિષયક આ બે મત રહ્યા. ધારાના મતમાં પાંચ ગ્રંથો છે જ્યારે ઉજ્જૈનના મતમાં ત્રણ ગ્રંથો છે. આ બે મતભેદ ધરાવનાર ગ્રંથોમાં એક બાબું પ્રભાવકચરિત્ર, તિલકમંજરી, શોભનસ્તુતીટીકા જેવા ગ્રંથો છે અને બીજી બાબું પ્રબંધ ચિંતામણિ છે. પ્રબંધ ચિંતામણિના ઉલ્લેખને પ્રમાણ વગર વખોડી પણ કઠાય નહિ તેથી મારો મત તો એવો

૧ “ ઉજ્જયિની સ્યાદ્ વિશાલાઽવન્તી પુષ્પકરણ્ડિની ॥

અભિધાન ચિન્તામણિ:” ૪-૪૨

૨ હસ્તલેખકાન્ત અવન્તિ શબ્દ માત્રવાદેશ વાચક છે, જુઓ હૈમકોષમાં (૪-૨૨).

છે કે. 'પરમાર વંશીય મુજ' ઉજ્જૈનમાં રાજધાની રાખી માળવાનું રાજ્ય કરતો હતો, તેના ઉત્તરાધિકારી ભોજે પણ ત્યાં જ પ્રારંભમાં રાજધાની રાખી હતી, પણ ગુજરાત તરફના રાજાઓના આક્રમણો તે વખતે અવારનવાર થયાં કરતાં, તેથી કદાચ ગુજરાતથી દાહોદ, ગોધરા રાજગઢ, ધારાના રસ્તે થઈ ગુજરાતના રાજા માળવા ઉપર ચઢાઈ કરી આવે? એવી આશંકાથી ભોજરાજાએ ધારામાં વધુ સ્થિરતા કરી બધાં દફતર ત્યાં આણ્યાં હોય? એટલે ધારાનગરીને રાજધાની જેવી કરી ત્યાં વધુ વખત ભોજ રહેવા લાગ્યો. તે પછીના ઉલ્લેખોમાં ભોજ રધારાધીરા, ધારાપતિ તરીકે ઓળખાય છે.

જ્યારે રાજા ભોજ ઉજ્જૈનથી ધારા રહેવા ગયો તો તેના આશ્રિત પંડિતોએ પણ ત્યાંજ (ધારામાં) રહેવું જોઈએ એટલે ધનપાલ, શોભનના પિતા પહેલાં ઉજ્જૈન રહેતા હશે? અને પાછળથી રાજા ભોજની સાથે પોતાના પુત્રો ધનપાલ અને શોભનને લઈને ધારામાં રહેવા ગયા હશે^૩ એ હિસાબે ઉજ્જૈન અને ધારા બન્ને નગરીમાં ધનપાળ તથા શોભન રહ્યા હતા એમ માનવામાં કશો બાધ નથી. મારા આ મતથી પ્રભાવક ચરિત્ર અને પ્રબંધ ચિંતામણિ વિગેરે ગ્રંથોના ઉલ્લેખોનો સમન્વય થઈ

૧ જુઓ પ્રબંધચિંતામણિનો ભોજભીમ પ્રબંધ.

૨ જુઓ સરસ્વતી કંઠાભરણી પ્રસ્તાવના તથા તિલકમંજરીની પ્રસ્તાવના. ભોજનો રાજ્યકાલ વિક્રમ સં. ૧૦૬૭ થી ૧૧૧૧ છે.

૩ ભોજની રાજધાની ધારા (ધાર)માં થઈ હતી તે વિષે શાંતિસૂરિ ચરિત્ર, મહેન્દ્રસૂરિ ચરિત્ર, સૂરાચાર્યચરિત્ર, અભયદેવસૂરિ ચરિત્ર, બિલહણ કવિનું વિક્રમાંક દેવચરિત્ર, ભોજભીમ પ્રબંધ, પાદમલચ્છીનામમાળા, સરસ્વતી કંઠાભરણુ, પ્રભેચકમલમાર્તંડની પ્રસ્તાવના, રાજવંશાવલી અને હિંદુસ્તાની ત્રૈમાસિક વિગેરે ગ્રંથો જ્ઞેયા. વિસ્તારની ભીતિથી હું અહીં વધુ વિચાર કરતો નથી, તથા તે તે ગ્રંથોના પાઠો આપતો નથી.

શોભનના પિતા.

૨૧

શકે છે. પ્રખંધ ચિંતામણિમાં પૂર્વકાલની દૃષ્ટિએ વિશાલા (ઉબજૈની)નો અને પ્રભાવક ચરિત્રાદિમાં ઉત્તરકાળની દૃષ્ટિએ ધારાનો ઉલ્લેખ છે એમ જણાય છે.

શોભનને માટે ઉલ્લેખ કરનારા ગ્રંથો છે તેમાં જૂનામાં જૂના ગ્રંથો શોભનના સગાભાઈ કવિ ધનપાલની શોભનના પિતા. તિલકમંજરી, શોભનસ્તુતિચતુર્વિંશિકા ટીકા, પ્રભાચંદ્રકૃત પ્રભાવક ચરિત્ર અને પ્રખંધ ચિંતામણી જેવા ઐતિહાસિક ગ્રંથો છે. તે બધામાં શોભનના પિતાનું નામ 'સર્વદેવ' લખ્યું છે, સર્વદેવ નામ સિવાય બીજા નામવાળા ગ્રંથો ઘણા અર્વાચિન અને ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ મહત્વના નહિ હોવાથી તેમાં લખેલાં બીજાં નામો વિશ્વસનીય નથી. વળી ઉપદેશ પ્રાસાદમાં શોભનના પિતાનું નામ લક્ષ્મીધર લખ્યું છે તો તે બ્રાન્તિ મૂલક છે.

૧ શરૂઆતમાં પ્રખંધ ચિંતામણિકાર 'પુરાસમૃદ્ધિશાલાયાં વિશાલાયાં પુરિ' કહી સર્વદેવની નિવાસ નગરી ઉબજૈન ખતાવે છે પણ જ્યારે શોભનમુનિ વિદ્વાન થઈ ફરી માલવામાં પોતાના ભાઈને પ્રતિબોધવા આવ્યા છે ત્યારે તેઓ ધારાનગરીમાં આવ્યા છે એવો ઉલ્લેખ કરે છે. જેમ:-
“ અભ્યસ્તસમસ્તવિદ્યાસ્થાનેન ધનપાલેન શ્રીભોજપ્રસાદસમ્પ્રાપ્તસમસ્તપણ્ડિત-
પ્રષ્ટપ્રતિષ્ઠેન નિજસહોદરામર્ષભાવાદ્ દ્વાદશાબ્દીં યાવત્ સ્વદેશે નિષિદ્ધજૈનદર્શન-
પ્રવેશેન તદ્દેશોપાસકૈરત્યર્થમભ્યર્થનયા ગુરુષ્વાહૂયમાનેષુ સકલસિદ્ધાન્તપારાવાર-
પારદૃશ્વા સ 'શોભનનામા' તપોધનો ગુરુનાપૃચ્છ્ય તત્ર પ્રયાતો ધારાયાં પ્રવિશન્ પણ્ડિતધનપાલેન રાજપાટિકાયાં વ્રજતા તં સહોદરમિત્યનુપલક્ષ્ય સોપહાસં ગર્દભદન્ત ! ભદન્ત ! નમસ્તે इति પ્રોક્તે”...પ્રખંધચિંતામણિ (જિનવિજયજી સંપાદિત) પૃ. ૩૬.

આનાથી મહારી કલ્પના મજબૂત થાય છે કે:-શોભન વિગેરે પહેલાં 'ઉબજૈનમાં રહેતા હતા અને પાછલથી ધારામાં રહેવા આવ્યા. આમ માન-
વાથી બંને મતોનો સમન્વય પણ થાય છે.

૨૨

પ્રસ્તાવના.

શોભન મુનિના ગુરુ તરીકે ત્રણનાં નામો કોષ્ટકમાં દેખાય છે. એક તો મહેન્દ્રસૂરિ, બીજા વર્ધમાનસૂરિ શોભન મુનિના અને ત્રીજા જિનેશ્વરસૂરિ. ધનપાલ કવિએ ગુરુ. સ્પષ્ટરીતે એ ઉલ્લેખ કર્યો નથી કે સર્વદેવને નિધિ કોણે બતાવ્યો, તેની શ્રદ્ધા કયા આચાર્ય ઉપર થઈ અને શોભને દીક્ષા કોની પાસે લીધી. વિગતવાર જૂનામાં જૂનો ઉલ્લેખ અત્યારે તો પ્રભાવકચરિત્રમાં શોભનના વિષે મળે છે તેમાં લખ્યું છે કે શોભન મુનિના ગુરુ મહેન્દ્રસૂરિ હતા. આ આચાર્ય પાસેથી જ શોભનના પિતાએ નિધાનનું સ્થાન જાણ્યું, ધર્મ પામ્યો અને આમને જ પોતાનો શોભન નામનો પુત્ર દીક્ષા આપવા સોંપ્યો. આ વાતને પ્રમાણિત કરવા સૂચનારૂપે સાધન^૨ તિલકમંજરી છે, કે જે શોભનના સગા-ભાઈ કવિ ધનપાળે બનાવી છે. તિલકમંજરીમાં વ્યાસ વાલ્મિકીકાદિ કવિઓની સ્તુતિ કરી શ્રી મહેન્દ્રસૂરિની પણ સ્તુતિ કરી છે. પોતાના સમયમાં શાંતિસૂરિ, સૂરાચાર્ય, અભયદેવસૂરિ, વર્ધમાનસૂરિ વિગેરે અનેક વિદ્વાન જ્ઞાનાચાર્યોની અસ્તી હોવા છતાં તેમની સ્તુતિ નહિ કરતાં આ આચાર્યની જ સ્તુતિ કરવામાં ધનપાલનો તેમના ઉપર દૃઢ ધર્મરાગ અને શોભનના ગુરુ તરીકેનો સંબંધ હોય એ કલ્પના કંઈ ખોટી ન કહેવાય. શોભનના ગુરુ આ મહેન્દ્રસૂરિ કોના શિષ્ય હતા, કોની પરંપરામાં થયા? કયા કેટલા ગ્રંથો લખ્યા? તે વિષે હજી સુધી કાંઈપણ જણાયું નથી. પ્રભાવક ચરિત્રમાં મહેન્દ્રસૂરિનો પ્રબંધ છે તેનાથી તેઓ ચાંદ્રગચ્છના વિદ્વાન આચાર્ય હતા એટલું જણાય છે.^૩

૧ જુઓ પ્રભાવક ચરિત્રમાં મહેન્દ્રસૂરિ ચરિત્ર.

૨ “ સૂરિમહેન્દ્ર એવૈકો વૈવુધારાધિતક્રમઃ ।

યસ્યામત્ત્યોંચિતપ્રૌઢિ કવિવિસ્મયકૃદ્ વચઃ ” ॥ તિલકમંજરી ૩૪.

૩ તત્રાન્યદાયયૌ ચાન્દ્રગચ્છપુષ્કરમાસ્કરઃ ।

શ્રીમહેન્દ્રપ્રમુઃ પારદશ્વા શ્રુતપયોનિધેઃ ॥ મહેન્દ્રસૂરિચરિત્ર શ્લોક ૧૨..

બીજો ઉલ્લેખ ‘ પ્રબંધચિંતામણિ ’ માં છે, તેમાં શોભનના ગુરુ શ્રી વર્ધમાનસૂરિ લખ્યા છે, અને ત્રીજો ઉલ્લેખ ‘ સમ્યક્ત્વ સમતિકા ’ નો છે. તેમાં શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ જણાવ્યા છે.

એ વાત તો નક્કી છે કે:—શોભનના સમયમાં શ્રી વર્ધમાનસૂરિ વિદ્યમાન હતા, તેઓ ઉદ્યોતનસૂરિના ઉત્તરાધિકારી તરીકે ભગવાન મહાવીરની ૩૯ મી પાઠે બેઠા હતા, અને તેમના જ શિષ્ય જિનેશ્વરસૂરિ ૪૦ મી પાઠે થયા એમ નૂની પટ્ટાવલીઓથી જણાય છે. પ્રબંધચિંતામણિ જેવા અંધના ઉલ્લેખની આપણે સર્વથા અવગણના તો ન જ કરી શકીએ તેથી એમ કહવના થાય છે કે, શ્રી વર્ધમાનસૂરિ સાથે પણ સર્વદેવનો પહેલાં સંબંધ જોડાયો હશે? સર્વદેવ સાધુભક્ત હતા એટલે તે આચાર્યથી પણ કંઈક લાભ મેળવ્યો હશે? અને મહેન્દ્રસૂરિનો પાછલથી સંબંધ જોડાઈ વધ્યો હશે. અથવા વર્ધમાનસૂરિ પાસે શોભનમુનિએ થોડું ઘણું અધ્યયન કર્યું હશે તેથી વર્ધમાનસૂરિના ઉલ્લેખમાં કાંઈક સત્યતા જણાય છે. જ્યારે વર્ધમાનસૂરિનો ઉલ્લેખ શક્ય લાગે છે તો તેમના શિષ્ય જિનેશ્વરસૂરિનો ઉલ્લેખ ગુરુના સંબંધથી પાછળના અંધમાં થવો સંભવિત છે. ઘણા અંધકારો આવી ભૂલ સહેજે કરી બેસે છે એટલે ‘ સમ્યક્ત્વ સમતિકા ’ નો ઉલ્લેખ તેવો જ હશે? ’ એ બધું વિચારતાં શોભનના દીક્ષાગુરુ તો મહેન્દ્રસૂરિ જ હોવા જોઈએ એમ મહારી કહવના છે. મતલબ કે તિલકમંજરીનો સંવાદ હોવાથી અને પ્રભાવક ચરિત્ર, પ્રબંધ ચિંતામણિ વિગેરેથી વધુ પ્રામાણિક તથા નૂનું હોવાથી શોભનમુનિના દીક્ષાગુરુ તરીકે મહેન્દ્રસૂરિને માનવા વધારે યોગ્ય છે.

૧ ગુઓ ‘ સરત્તરગચ્છમદ્યાવલિસંગ્રહ ’ પૃ૦ ૨૦ (શ્રીજિનવિજયજી-સંપાદિત).

શોભનના દાદાનું નામ ‘દેવર્ષિ’^૧ હતું, જેઓ મહોટા દાની અને પંડિત તથા જાતથી બ્રાહ્મણ હતા. શોભનનું ગૃહસ્થ તેમના પુત્ર ‘સર્વદેવ’ થયા, તેઓ વિદ્વાન કુટુંબ. કલાપ્રિય અને મહાકવિ હતા. સર્વદેવ શોભન-મુનિના પિતા થતા હતા. મહાકવિ ‘ધનપાલ’ શોભનનો મહોટો ભાઈ હતો. તેમની ‘મુંદરી’ નામના એક ગહેન હતી કે જેને માટે કવિ ધનપાળે વિક્રમ સં ૧૦૨૬માં ‘વાઙ્મલચ્છીનામમાલા’ (કોશ)^૨ બનાવી છે એમ તે અંતની પ્રશસ્તિથી જણાય છે. તેનું કુટુંબ લાંબાકાળથી વિદ્યાપ્રેમી તથા યશસ્વી હતું.

શોભનના દાદા પહેલાં ‘સાંકાશ્ય’ નગરના હતા, આ નગર પૂર્વદેશમાં છે અત્યારે ફરુકાબાદ જિલ્લામાં ‘સંકિસ’ નામના ગામથી તે પ્રસિદ્ધ છે.^૩ સર્વદેવ વ્યવસાય આજીવિકા માટે માલવાની રાજધાની ઉજ્જયિની (ઉજ્જૈન)માં આવી રહ્યા હતા. પાછલાના સમયમાં જ્યારે ભોજે ધારા (ધાર)માં સ્થિરતા કરવા માંડી ત્યારે તે ધારમાં રહેવા આવ્યા.

શોભનમુનિની પ્રસ્તુત કૃતિ બહુ જુની છે. જેનો અને વૈદિકોમાં યમકાદિ શબ્દાલંકારથી છલકાતી શોભનસ્તુતિ આટલી જુની કૃતિઓ બહુ જ ઓછી મળે છે. ચતુર્વિંશતિકાની શોભન સ્તુતિની અસર તે પછીના ઘણા કવિ ટીકાઓ. વિદ્વાનો ઉપર થઈ છે. મહાકવિ વાગ્ભટ, અમર-

૧ અલબ્ધદેવર્ષિરિતિ પ્રસિદ્ધિ યો દાનવર્ષિત્વવિમૂષિતોડપિ... ।

તિલકમંજરી શ્લોક ૫૧-૫૨.

૨ અત્યારસુધી મળતા પ્રાકૃતકોષોમાં આ જૂનામાં જૂનો પ્રાકૃતકોષ છે.

૩ જુઓ ઇન્ડિયન હિસ્ટોરિકલ ક્વોટરલી ઇસ્ટીસન ૧૯૨૯ પેજ ૧૪૨. ‘સિદ્ધહેમચંદ્રશબ્દાનુશાસનની લઘુવૃત્તિ’ માં એક કોષણે લખ્યું છે કે “સાઙ્કાશ્યક્રેમ્યઃ પાટલિપુત્રકા આલ્યતરાઃ” (૭-૩-૬) નિજસંપાદિત આવૃત્તિના ૫૬૧ પેજમાં) આનાથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે સાંકાશ્ય જે કે ૫૨નાથી ઉતરતું પણ સમૃદ્ધ નગર હતું, તથા મધ્યદેશમાં પ્રસિદ્ધ હતું.

શોભનસ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકાની ટીકાઓ.

૨૫

ચંદ્રસૂરિ, કીર્તિરાજેપાધ્યાય, મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી વિગેરેની ઐન્દ્રસ્તુતિ વિગેરે કૃતિઓ પ્રસ્તુત કૃતિના અનુકરણ અથવા પ્રેરણાનું ફલ છે.

શોભનસ્તુતિની અનેરી સુંદરતા અને ગંભીરતા હોવાથી અનેક આચાર્યો અને કવિઓએ શોભ કે પરોપકારાર્થ તેના ઉપર ટીકાઓ બનાવી છે. જેમાંની નવ ટીકા તો આજ-કાલ બાણીતી છે. એનાથી પ્રસ્તુત કૃતિની મહત્તા ગંભીરતા અને પ્રસિદ્ધિ સહેજે સમજી શકાય તેમ છે. તે ટીકાકારોનાં નામો આ છે:—

ધનપાલ, જયવિજયજી, રાજમુનિ, સૌભાગ્યસાગરસૂરિ, કનકકૃશલગણિ, સિદ્ધિચંદ્રગણિ, દેવચંદ્ર, અજબસાગર અને એક બીજા અવચૂરિકાર પૂર્વાચાર્ય (આમના નામનો પત્તો મળ્યો નથી).

વીસમી સદીમાં પણ ડોક્ટર હરમન યાકોબી વિગેરે વિદ્વાનોએ અંગ્રેજી, હિન્દી, ગુજરાતી વિગેરેમાં આનાં ભાષાન્તરો કર્યાં છે. પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયાએ સ્તુતિચતુર્વિંશતિકાની અનેક ટીકાઓનો સંગ્રહ કરી તથા વિસ્તારથી ભાષાન્તર કરી દેવચંદ લાલભાઈ પુ. ફંડ. સુરતથી પ્રકાશિત કરેલ છે. જેની હું પ્રસ્તાવના લખી રહ્યો છું તે આ ગ્રંથમાં પણ તમે શોભન મુનિની પ્રસ્તુત સ્તુતિની એક સંસ્કૃત 'સરલા' નામની ટીકા જોશો, કે જે ચાલતી આ વીસમી સદીમાં બનેલી છે. એના કર્તા આચાર્યશ્રી અજિતસાગરસૂરિજી છે. સહગત શ્રીમાન્ અજિતસાગરસૂરિજી મહારાજ કાવ્ય સાહિત્યના અપૂર્વ રસિક અને પ્રેમી હતા. જે કે તેમની સાથે મારો પ્રત્યક્ષ પરિચય નહોતો થયો પણ તેમનો કાવ્યનો અભ્યાસ સારો હતો એમ સંભળાય છે. તેઓ આ કૃતિની સુંદરતાથી આકર્ષાયા ને તેના પર કાંઈક લખવું એવો ઉત્સાહ બગતાં આ સ્તુતિ વિષે પોતાનો અનુભવ પ્રસ્તુત ટીકામાં

૨૬

પ્રસ્તાવના.

તેમણે વ્યક્ત કર્યો. ૧આ મરહૂમ આચાર્યશ્રી અન્વિતસાગર-સૂરિજી મહારાજ સમાજમાં અનેક પ્રકારના આડંબર, ધાંધલ અને કલહો ઉત્પન્ન કરી સમાજને અધોગતિમાં લઈ જનાર નહિ; પણ જ્ઞાનધ્યાનમાં મસ્ત રહી ગુજરાતી અને સંસ્કૃતમાં અનેક કૃતિઓ જૈન સમાજને આપી ઉન્નતિના માર્ગે લઈ જનાર વિદ્વાન્ આચાર્ય હતા એ કાંઈ ઓછી આનંદની વાત નથી. ખાસ કરી કાવ્યમાં તેમનો પ્રેમ ઘણો જ હતો.

તેઓશ્રી અધ્યાત્મપ્રેમી, ભજન સાહિત્યના ચુનંદા લેખક શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના પ્રસિદ્ધ વક્તા અને સમાજહિત-ચિંતક શિષ્ય હતા એ પણ એમના મહત્વત્વું એક કારણ છે. આ બંને આચાર્યો જૈન સમાજમાં પ્રસિદ્ધ હતા; એટલે એઓના જીવન વિષે અહીં વધુ લખવાની હું આવશ્યકતા સમજતો નથી.

શ્રીમાન્ અન્વિતસાગરસૂરિના વિનીત, પ્રિય અને વિદ્વાન્ શિષ્ય બુનિરાજશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મિલનસાર તરીકે જાણીતા છે. તેમનો જ્ઞાન વ્યવસાય, ભક્તિભાવ, પ્રેમ અને મધુર સ્વભાવ દુશ્મનને પણ મિત્ર બનાવે છે. કમનસીબે એમના ગુરુજી પ્રસ્તુત ટીકા મુદ્રિત થયેલી જોઈ ન શક્યા પણ ગુરુજીના ઉદ્દેશની પૂર્તિ માટે શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી આ ટીકા છપાવી પ્રસિદ્ધ કરે છે એ ખુશી થવા જેવું જરૂર છે. શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી પોતાના ગુરુને પગલે ચાલી સંસ્કૃત અને ગુજરાતી કાવ્યમાં સારો રસ લે છે. એમના સફલાવભર્યા આગ્રહે આ પ્રસ્તાવનાની પંક્તિઓ લખવા મને

૧ પ્રસ્તુત ટીકા પ્રહ્લાદનપુર (પાલનપુર) માં ૧૯૭૫ શ્રાવણ સુદ સાતમે પૂર્ણ કરેલી છે. તેની પ્રશસ્તિમાં જુઓ સ્લોક ૧૦ મો.

મવ્યશ્રાદ્ધકદમ્બરાજિતપથે પ્રહ્લાદને પત્તને,
 ચાતુર્માસ્યકૃતે સ્થિતિ કૃતવતા યેનોપકારક્ષમા ।
 અક્ષાઽથ્વાઽઙ્કશશાઙ્કસંમિતવરે (૧૯૭૫) સંવત્સરે શ્રાવણે,
 સપ્તમ્યાં રવિવાસરે શુભતિથૌ પૂર્ણાકૃતા સ્વાતિગે ॥ ૧૦ ॥

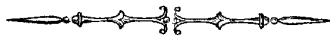
શોભનસ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકાની ટીકાઓ.

૨૭

તત્પર કર્યો છે. એ પ્રસંગથી મને શ્રી શોભનમુનિ વિષે જાણવાનું તથા લખવાનું મળ્યું છે. એ માટે પ્રેરણા કરનાર મુનિરાજશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજીને હું ધન્યવાદ આપ્યા વગર રહી શકું નહિ.

શોભનસ્તુતિ લખિત અને કાવ્યની દૃષ્ટિએ મહત્વની કૃતિ છે. ટીકાને જેમ અને તેમ સહેલી ણનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે; અને તેમાંય ખાસ સાન્વય પદ્ધતિ સ્વીકારેલી છે, એ આની બીજી ટીકાઓથી વિશેષતા છે. સાથે સાથે મૂળનું સરલ ગુજરાતી ભાષાન્તર છાન્દો વિગેરે આખી ઉપયોગિતા વધારી છે. જનતા આ કૃતિનો લાભ લઈ સ્તુતિકાર અને ટીકાકારના પ્રયત્નને સફળ ણનાવે એટલું ઈચ્છી વિરમું છું.

લેખક:-
મુનિ હિમાંશુવિજય
(અનેકાન્તી)

ચરોતરમાં પેટલાદ પાસે આવેલું નાર ગામ જૈનોમાં જાણીતું છે, કારણ કે આ ગામ લેઉવા પાટીદાર જૈનોએ જે રજનથી પણ વધારે પોતાના સંતાનોને ચારિત્ર્ય લેવા સમર્થા છે. આ નાર ગામમાં સં. ૧૯૪૨ ના પોષ શુદ્ધિ પંચમીના રોજ લેઉવા પાટીદાર પટેલ લલ્લુભાઈને યાં આચાર્ય શ્રી અજિતસાગરસૂરીશ્વરજીનો જન્મ થયો હતો. તેમનું જન્મ નામ 'અંબાલાલ' રાખવામાં આવ્યું હતું. તેમના પિતા લલ્લુભાઈ પટેલ અને માતા સોનબાઈ અને ભોળા દિલનાં, ધર્મનિષ્ઠ, પ્રભુભક્ત, ઉદારચિત્ત, સાધુપ્રેમી તથા માયાળુ હતાં. એ વડીલનો વારસો આડ્યાવસ્થાથી જ અંબાલાલમાં પણ આબાદ રીતે ઉતરી આવ્યો હતો. ઉપરાંત ભવિષ્યમાં થનારા ભાગ્યોદય અને પ્રભાવિકતાનાં કેટલાંક સૂચનો પણ આ અંબાલાલના શરીર પરનાં આનુદ્રિક લક્ષણો તથા પ્રકૃતિ પરથી થતાં હતાં. તે વખતે પણ તેમનામાં કુદરતી વચન-આતુર્ય અને વિશાળ શુદ્ધિ હતી. તેના કૃળ તરીકે તેઓ સુગમતાથી ગુજરાતી સાત ચોપડીઓનો અભ્યાસ કરી ગયા. તેઓ પોતાનામાં રહેલી વાક્યશક્તિ અને શુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા માર્ગ શોધતા હતા તેવામાં તેમના માત-પિતા સ્વર્ગવાસ પામ્યાં અને તેથી તેમને સંસારની અસારતા અને અસ્થિરતા સમજાઈ ગઈ. સં. ૧૯૫૬ માં સ્થાનકવાસી સાધુઓના પ્રસંગમાં આવતાં તેમણે પોતાનો વૈરાગ્ય આ રસ્તે વાળ્યો-સ્થાનકવાસી દીક્ષા અંગી-કાર કરી. આ પછી સ્થાનકવાસી સાધુ અમીન્દ્રપિ તરીકે તેમણે મહારાષ્ટ્ર, ખાનદેશ, કર્ણાટક, માલવા, મધ્ય હિંદ વગેરે દેશોમાં વિહાર કર્યો, ભિન્ન ભિન્ન ધર્મોના ગ્રંથોનો તથા ભાષાઓનો અભ્યાસ કર્યો અને અનેક સાધુ-સંત તથા મહાત્માઓની સાથે જ્ઞાનચર્ચા કરી પૂરતો અનુભવ મેળવ્યો. સ્થાન-

प्रसिद्धवक्ता श्रीमद् अजितसागरस्वरि.

श्री महेन्द्र प्रेस-लावनगर.

સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા

૨૯

કવાસી પંથમાં મૂર્તિપૂજન માનવામાં આવતું નથી તે વાત તેમને પોતાનાં જ્ઞાનપૂર્વક મળેલા અનુભવથી અનુચિત લાગી. ઐતિહાસિક પ્રમાણથી તેમને જણાયું કે અત્રીશ સૂત્રોની જ શાસ્ત્રમર્યાદામાં ગોંધી રહેવાની પદ્ધતિ ભ્રમમૂલક અને મૂર્તિપૂજને ધરાદાપૂર્વક ઉડાવવાને જ ઉત્પન્ન કરેલી છે. આ સંબંધી થતી શંકાઓનું સમાધાન શ્રી અમીન્દ્રપિણને સ્થાનકવાળ પંથમાં ન જ થયું. કેટલાકોએ તેમની શંકાઓના પ્રશ્નોને ઉડાવ્યા તો કેટલાકોએ મૌન સેવ્યું અથવા મિથ્યા શ્રદ્ધારીલતામાં જ જીવન વીતાવવા જણાવ્યું; પણ સત્યશોધકને આથી સંતોષ ન જ થાય. તેઓએ અધ્યાત્મજ્ઞાન-દિવાકર યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાથે પત્રવ્યવહાર શરૂ કર્યો અને તેમાં પોતાની શંકાઓ રજૂ કરી. ઘણાખરા ખુલાસાઓ થઈ ગયા એટલે તેઓ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીને જઈ મળ્યા અને તેમણે તેમની સાથે આચાર, ભક્ત્યાભક્ત્ય, સામાચારી, જીવદયા, પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ભાષા, સૂત્રરચના તથા મૂર્તિની પ્રાચીનતા અને આવશ્યકતા વગેરે વગેરે સંબંધી પુષ્કળ ઉદાહરણ, ચર્ચા અને મિમાંસા કરી. છંવટેસંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ કે સ્થાનકવાસી મત બહુ જ અર્વાચીન છે. સ્થાનકવાસીઓ પોતે પણ આડકતરી રીતે કે છુપી રીતે મૂર્તિના સદ્બ્યસદ્ સ્મરણના રૂપમાં માનનારા છતાં તેઓ અજ્ઞાન મનુષ્યોને મિથ્યા ભ્રમચળમાં નાખી તેઓના અને પોતાના સાચા આત્મિક હિતનો નાશ કરે છે. આમ અમીન્દ્રપિણએ સંપૂર્ણ પરીક્ષા કરી સં. ૧૯૬૫ ની સાલમાં સ્થા. મતનો ત્યાગ કરી શ્રીમાન જ્ઞાનાચાર્ય બુદ્ધિસાગરજી મહારાજ પાસે શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં સંવેગીપણાની દીક્ષા અંગીકાર કરી. હવે તેઓ અહીં અજિતસાગરજીના નામથી ઝોળખાવા લાગ્યા. જો કે તેઓએ આમ પોતાને મિથ્યા લાગવાથી સ્થા. મતનો ત્યાગ કર્યો, તો પણ તેઓ પરમતસહિષ્ણુ હોવાથી ખીન્ન મતોની સાથે જોમ સમભાવ રાખતા હતા તેમ આ મત સાથે પણ સદા સમભાવ રાખ્યો છે. એમણે ઘણી વખત સ્થા. સાધુઓની સાથે રહી જાહેર ભાષણો દિ પ્રવૃત્તિઓ કરેલી હોવાથી આપણને સાખીત થાય છે કે તેઓને ભાગ્યે જ કોઈના તરફ તિરસ્કાર કે દ્વેષ પોતાના શાંત જીવનમાં જાગ્યો હોય. સૌની સાથે પ્રેમભાવથી વર્તન રાખવું ને સંસપથે ચાલવું એ તેમના જીવનનું ધ્યેય હતું.

શ્રી. અજિતસાગરજી મહારાજે હવે જ્ઞાનદિશામાં આગળ વધવા માંડયું. સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષા પર સારો કાબૂ મેળવ્યો અને તે દ્વારા આગમોને ફરી અવલોક્યાં. દીકાઓ, નિર્ધિકિતઓ અને ભાણ્યો તથા ચૂર્ણિઓથી

૩૦

સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા

આગમોતું ગૌરવ અવલોક્યું. સ્થા. દીક્ષામાં જે વચનશક્તિ અને ઝોન્સ-સપ્તણથી ભારે પ્રસિદ્ધિ અને સન્માન મેળવ્યું હતું તે વચનશક્તિ અને ઝોન્સની સાથે આગમોતું ગૌરવજ્ઞાન તથા ગુરુમહારાજ તરફથી નિરંતર મળતી રહેતી અધ્યાત્મજ્ઞાન વગેરેની સુંદર પ્રસાદી ભળતાં રહ્યાં, તથા તપથી કાયાને પણ તપાવવા માંડી. અઠ્ઠાઈ વગેરે તપો વ્રણીવાર કર્યાં. વળી યોગોદ્ધવહનતું તપ કરી જ્ઞાન આરાધના કરી. પરિણામે સાણુંદમાં તેમને પં. શ્રી વીરવિજયજી ગણીએ પંન્યાસ તથા ગણીપદ સમર્પણ કર્યાં. ધનુષ્યના ટંકાર સમા ભુલંદ અવાજે સતત દેશના દર્શ લોકો પર ઉપકાર કરતા પં. શ્રી અજિતસાગરજી ગણીએ સદા પરહિતમાં જ જીવન વીતાવ્યું છે. સંસ્કૃત અને ગુજરાતી ભાષામાં તેઓએ સુંદર લખ્યું છે, તેમણે પ્રાકૃત સંસ્કૃત ગ્રંથોનાં ભાષાંતરો પણ કર્યાં છે. ભીમસેન ચરિત્ર, અજિતસેન ચરિત્ર, તરંગવતી કથા, (પદ્ય) ચંદ્રરાજ ચરિત્ર, સ્તુતિઓ, શોભન સ્તુતિ ટીકા સાથે, ધર્મશર્માબ્યુદય, નેમિનિર્વાણ, તિલકમંજરી, શાંતિનાથ ચરિત્ર વિગેરે મહાકાવ્યો ઉપર ટીકાઓ, શબ્દસિંધુ, (કાવ્ય) બુદ્ધિપ્રભા વ્યાકરણ, સુભાષિત સાહિત્ય, બુદ્ધિસાગરસૂરિ ચરિત્ર, શ્રી કટપસૂત્ર સુખઓધિકા. આ તેમના સંસ્કૃત ભાષામાં લખેલા ગ્રંથો છે. તેમનું સંસ્કૃત સુંદર, લાલિત્યભર્યું અને સુગમ છે. વેદાંતરહસ્ય વિં વેદાંતનાં પણ ગ્રંથો રચ્યા છે. તેમની લખેલી ગુજરાતી કવિતાઓ પુષ્કળ હોઈ, તે મધુર, ભાવનાભરી, સામયિક, સુલલિત અને હૃદયને આલ્લાદક છે. સુપાસનાહ ચરિત્ર તથા સુરસુંદરી ચરિત્ર અને કુમારપાલ ચરિત્ર વિગેરેનાં તેમનાં ભાષાંતરો પણ સરલ અને સુંદર છે. આમ આ પંન્યાસ-જીએ સાહિત્યના પ્રદેશમાં સારો ફાળો આપ્યો છે. આવી પ્રભાવિકતાની શક્તિ તથા તેવી બીજી પણ અનેક પ્રકારની યોગ્યતાને અંગે આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજીએ તેમને પ્રાંતીજ મુકામે સં. ૧૯૮૦ ની સાલમાં આચાર્યપદથી અલંકૃત કર્યાં અને સાગરશાખાના સંઘાડાને ભાર તેમને સમર્પણ કર્યો. આ પછી તેઓ થોડાં વર્ષો જ હૈયાત રહ્યા છે, પણ તેટલામાં તેમણે લખવામાં તથા ઉપદેશ દેવામાં કયાશ રાખી નથી. ઉત્તમ પુરુષોના જીવનની એક ક્ષણ પણ આ દુનિયાને ઘણી કિંમતી છે, એ કોણ નથી જાણતું ? તેઓશ્રીએ ધાર્મિક, સામાજિક ઉન્નતિકારક વ્યાખ્યાનો આપવા સાથે કેટલીક ધાર્મિક સંસ્થાઓને મદદ અપાવી પ્રાણવાન બનાવી છે. યોગસાધનામાં પણ સારી પ્રવૃત્તિ હતી. ગુરૂ ભક્તિ પણ અગ્નેડ હતી, એ તેમના ઉપદેશથી અધાયલાં શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના ગુરૂ મંદિરો સાક્ષી

સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા

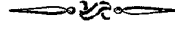
૩૧

પૂરે છે. તેઓ આર્યસમાજ, સનાતન ધર્મી, ખ્રીસ્તિ, પારસી તથા મુસલ-
માનોના ધર્મ સ્થળોમાં જઈ વ્યાખ્યાનો પણ આપતા હતા. તેમણે રાજ
મહારાજાઓના પરિચયમાં આવી નહાના મોટા સ્ટોટોમાં વ્યાખ્યાનો આપી
અહિંસા ધર્મનો પ્રચાર કરેલો છે, તેઓ સતત વિહાર કરતાં ચોમાસામાં અનુ-
ક્રમે અમદાવાદ, સુરત, મુંબઈ, પાટણ, રાધનપુર, વિન્નપુર, સાણુંદ, પ્રાંતિજ,
વડાલી (ઇડર), પાલણપુર, મહેસાણા, ઉંઝા, પાલીતાણા, જનમનગર,
અમદાવાદ, પ્રાંતિજ, પેથાપુર, વિન્નપુર, માણસા, વિન્નપુર. આ સ્થળોમાં
સ્થિર રહ્યા હતા. આમ સમુદાયના વડા બન્યા છતાં યે તેમનામાં મોટાઈનું
અભિમાન ન હતું, તેઓ સદા ખીજને મહત્તામાં સ્થાપવાને જ રાજી હતા.
આ જ કારણથી તેમણે ઉદાર દીલથી પોતાના ગુરૂભાઈ મુનિરાજ શ્રી
ઋદ્ધિસાગરજી તથા મુનિરાજ શ્રી કીર્તિસાગરજીને, અને વિજયશાખાના
મુનિરાજ શ્રી દુર્લભવિજયજી, વિમળશાખાના મુનિરાજ શ્રી રંગવિમલજી તથા
આંચલગચ્છીય મુનિરાજ શ્રી દાનસાગરજીને ગણી તથા પન્યાસ પદવીઓ
સમર્પણ કરી હતી. છેલ્લા ૧૯૮૫ ની સાલના ચોમાસામાં આસો શુદ્ધિ ૩ ના
રોજ વિન્નપુરમાં તેઓશ્રી સ્વર્ગસ્થ થયા. તેઓએ પોતાના આત્માનું કલ્યાણ
સાધવા સાથે જગતનું કલ્યાણ થાય તેવો ઘણો જ પ્રયત્ન કર્યો છે જેથી
આપણી વચ્ચે હૈયાત ન છતાં પણ અમર છે. આપણે પણ તેઓના જીવન
પરથી ઘડો લઈ તેમના માર્ગે આત્મકલ્યાણ તથા શાસન અને જગતનું હિત
કરીએ એવી ભાવના સાથે આ સંક્ષિપ્ત જીવન આલેખન કરતાં વિરમનાર-

માણસા (મહીકાંડા).
આસો શુદ્ધિ ૩ ગુરૂજયંતી દિને.

હું છું
તેમનો અંતેવાસી
હુમેન્દ્રસાગર.

श्रीसद्गुरुस्मरणम्—

(स्रग्धरावृत्तम्)

माध्यस्थं यन्मनोऽब्जे स्थितमतिविलसत् सदयाभानुभासि,
सद्विद्याकामिनी यं सुचिरमनुगता स्वेच्छया क्रीडति स्म ।

रौगद्वेषादिवर्गः प्रशमनमगमच्छुद्धसत्त्वानुयोगाद्,
विश्रान्तिस्थानमेष श्रमणगुणगणस्यैकमाराधनीयम् ॥ १ ॥

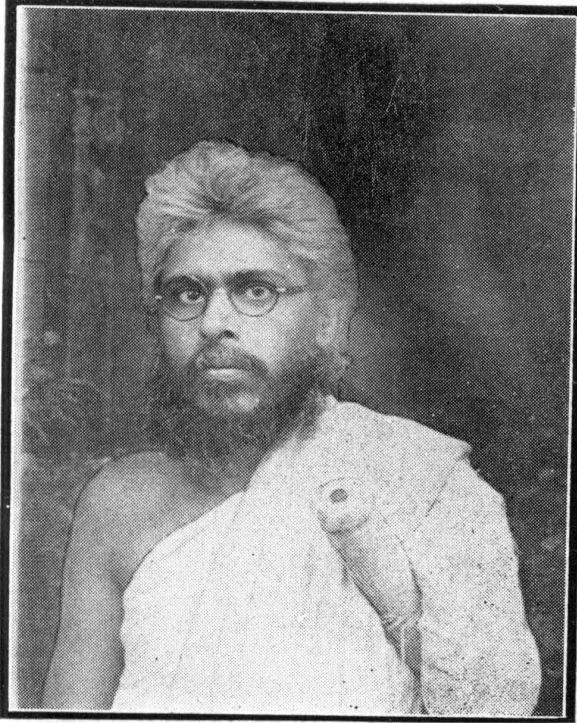
सौम्याकारो विनीतः स्फुरदधिकमतिर्धर्मतत्त्वप्रवीणः,
सोऽहङ्कारैकलीनः श्रुतधरविदितः सत्यवादात्मनीनः ।
काव्यालङ्कारवेदी कलितनयगणः साध्यकर्मस्वधीनो,
दिव्यानन्दानुरक्तः प्रमथितमदनः शुद्धभावेष्वदीनः ॥ २ ॥

श्रीमन्तः साधुवर्याः प्रथितगुणगणाः सेव्यपादारविन्दाः,
श्लाघन्ते यत्प्रतापं परहितनिरतं नित्यशर्मप्रदानम् ।
सिद्धान्तोद्गीततत्त्वाऽद्वयगुणगुणितं लब्धसत्कर्मसिद्धिं,
तं वक्तारं प्रसिद्धं जलनिधिमजितं सूरिवर्षं स्मरन्तु ॥ ३ ॥

(मुनिहेमेन्द्रसागरः)

१ यस्येति शेषः । २ सोऽहमितिशब्दः योगवित्समाराधनीयः ।

३ सत्यवादात्मभ्यो हितः, अथवा सत्यवादेन आत्महितः ।

शास्त्रविशारद जैनाचार्य श्रीमद् अजितसागरसूरिजीना
शिष्यरत्न मुनि श्रीहेमेन्द्रसागरजी.

श्री महोदय प्रेस,—भावनगर.

“ सिद्धं सिद्धत्थाणं ठाणमणोवमसुहं उवगयाणं ।
 कुसमयविसासणं सासणं जिणाणं भवजिणाणं ॥ १ ॥ ”
 (सन्मतिप्रकरणम्)

केषामविदितमेतच्छेमुषीमतां विद्वत्पुङ्गवानां श्रीशोभनमुनिवि-
 निर्मिता जिनस्तुतिचतुर्विंशतिका शोभनस्तुत्यभिधेया स्तुतिप्रवरा
 सुजनचित्तचमत्कारिणी सहृदयहृदयहारिणी यमकादिविविधालङ्कार-
 विभूषिता नैकधा छन्दःसन्दोहकरम्बिता काव्यमूर्द्धन्यतां विभर्ति ।

अवचूरिकाकृदादिभिरस्याः स्तुतेः शोभनस्तुतिरिति व्यपदेशेन
 व्यवहृतिर्व्यधायि, स्तुतिकारस्यास्य सम्पूर्णं जीवनाख्यानं नालभ्यत,
 अत्किञ्चनाऽवलम्बनमासाद्याऽत्र तद्दर्शयितव्यमिति नाऽसमञ्जसम्—

श्रीशोभनस्य ज्येष्ठबन्धुना कविकुलललामभूतेन धर्मपालेनाऽपरै-

१ श्री शोभनस्य कविकुलावतंसस्य ज्यायान्बन्धुर्धनपालोऽपि कविताकामिनी-
 मसाधारण्या भक्त्या सिषेवे । सोऽपि महाकविरभूत् । तत्र हेतुश्चायम्, भगवता
 हेमचन्द्राचार्येणापि तस्य श्लोकाः स्वकीये काव्यानुशासनग्रन्थे वचनश्लेषस्यो-
 दाहरणत्वेन संग्रहीताः । स व्युत्पत्तिशास्त्रविशारदोऽपि बभूव, यतः श्रीमद्विह्वेम-
 चन्द्राचार्यैरभिधानचिन्तामणिकोषटीकायां “ व्युत्पत्तिर्धनपालतः ” एवंविध उल्लेखो
 विहितः । तेन बहवोऽसाधारणा ग्रन्था विरचिताः । तेषां विरचिता तिलक-
 मञ्जरी, पौड्येलच्छो नाममाला, ऋषभपञ्चाशिका, वीरस्तवः, सावयविहिदित्यादि
 ग्रन्था उपलभ्यन्ते ।

मुञ्चन्तो (श्रीवाक्पतिराजः) भोजराजं कनीयांसं धनपालञ्च ज्येष्ठं सुतं मेने ।

३४]

[शोभनस्तुते:

धनपालाय तद्विद्याचमत्कृतः स 'सिद्धसारस्वत' इति विरुदं दत्तवान् । धनपालभोजयो-
र्मित्रभावासीत् । भोजराजस्य राज्यसत्तासमयस्तु वि. सं. सप्तषष्ठ्युत्तरसहस्र-
मारभ्य (१०६७) एकादशाधिकैकादशशत (११११) पर्यन्तमभूत् ।

श्रीशोभनमुनेरुपदेशतः संप्राप्तजैनधर्मो धनपालस्तिलकमञ्जरीमपरां कादम्बरी-
मिव रचितवान् । तद्वचनरचनाऽतीव माधुर्यमावहति ।

वचनं धनपालस्य, चन्दनं मलयस्य च ।

सरसं हृदि विन्यस्य, कोऽभून्नाम न निर्वृतः ॥ १ ॥

(प्रबन्धचिन्तामणौ)

वादिवेतालश्रीशान्तिसूरिभिस्तिलकमञ्जरी संशोधिता, टिप्पण्या च समलङ्-
कृता । महेन्द्रसूरिकवीन्द्रश्रीशान्तिसूरिसुराचार्यप्रभृतीनां जैनाचार्याणां परिचितोऽभू-
द्धनपालः । श्रीकृष्णभदेवप्रासादस्तेन निर्मापितः, तत्प्रतिष्ठा श्रीशोभनमुनिना तद्गुरुणा
महेन्द्रसूरिणा च विहिता । धनपालकविवरः सत्यपुरे (साचोरपुरे) केनचित्कार-
रणेन कियत्समयं वसन् श्रीमहावीरस्वाभिसेवापरायणः कालं व्यनयत् । आयुषो-
न्तेऽसौ महेन्द्रसूरिसन्निधौ संलेखनां विधाय गृहस्थाश्रमी सन् स्वर्गभागभूत् ।

अयं धनपालपण्डितो ज्योर्विदप्यासीत् । तथा चोक्तं प्रबन्धचिन्तामणौ—
“ अथ कस्मिन्नप्यवसरे नरेश्वरः (भोजः) सरस्वतीकण्ठाभरणप्रासादे व्रजन्
सदा सर्वज्ञशासनप्रशंसापरं पण्डितं धनपालमालपत्—‘ सर्वज्ञस्तावत्कदाचिदासीत्
तद्दर्शने साम्प्रतं कश्चिज्ज्ञानातिशयोऽस्ति ’ इत्यभिहिते ‘ अर्हत्कृतेऽर्हच्चूडामणि-
ग्रन्थे ’ विश्वत्रयस्य त्रिकालवस्तुविषयस्वरूपपरिज्ञानमयाऽपि विद्यते ’ इति तेनोक्ते
त्रिद्वारमण्डपे स्थितः कस्मिन् द्वारेऽस्माकं निर्गमः ’ इति शास्त्रकलङ्कारोपणोद्यते
चपे ‘ बुद्धिमात्रा त्रयोदशी ’ इति पाठं सत्यापयता भूर्जपत्रे नृपप्रश्ननिर्णयमालिख्य
मृष्यमगोलके निधाय च छगलिकाधरस्य तं समर्प्य देव ! पादोऽवधार्यताम् इति
चपं प्राह ‘ तद्बुद्धिसंकेते निरपतितं स्वं मन्यमान एतद् द्वारत्रयस्य मध्यात्किमपि
निर्णीतं भविष्यति ’ इति विमृश्य सूत्रमृद्धिमण्डपपद्मशिलातलमपनीय तन्मार्गेण
निर्गत्य तं गोलकं भित्त्वा तेष्वक्षरेषु तमेव निर्गमनिर्णयं वाचयंस्तत्कौतुकोत्ताल-
चित्तः श्रीजिनशासनमेव प्रशशंस । तथाहि—

द्वाभ्यां यन्न हरिखिभिर्न च हरः सृष्टा न चैवाप्रभि—

यन्न द्वादशभिर्गुहो न दशकद्वन्द्वेन लङ्कापतिः ।

यन्नेन्द्रो दशभिः शतैर्न जनता नेत्रैरसंख्यैरपि,

तत्प्रज्ञानयनेन पश्यति बुधश्चैकेन वस्तु स्फुटम् ॥१॥ ”

प्रस्तावना ।]

[३५

श्रैतस्तुतिटीकाऽवतराणदिग्रन्थेषु तद्वंशादिनिर्देशो दर्शितः ।

अन्योऽपि कश्चन धनपालनामा कविरासीत्, तेनाऽपभ्रंशभाषायां ' भविय-
सत्तकहा ' इति पुस्तकं विरचितम् । अयं धनपालोऽन्य एव यतः स धक्कडवणिग्
जातो समुत्पेदे । ' धनसिरि मथेसर ' इति तस्य पितरावास्ताम् । अन्यच्च
स दिगम्बरो बभूव इति प्रतिभाति, यतो योऽच्युतदेवलोकः श्वेताम्बरमते द्वादशः
प्रकीर्तितः स एवानेन धनपालेन षोडशः प्रकीर्तितः ।

तस्य ग्रन्थेषु ' भञ्जिवि जेण दियंवरि । ' एवंविध उल्लेखो वर्तते । अन्यच्च
भवियसत्तकहायां ये देशशब्दास्ते पाइयलच्छिनाममालायां नोपलभ्यन्ते । अतोऽयं
धनपालः कश्चिदन्य एव इति सिद्धम् ॥ पट्टणपुरवास्तव्येन पल्लिवालज्ञातीयेन
धनपालेन वि० सं. (१२६०) वत्सरे तिलकमञ्जरीसारः पद्यात्मको व्यलेखि,
लक्ष्मीधरपण्डितेन वि० (१२८१) वत्सरेऽन्यस्तिलकमञ्जरीसारो द्वादशशतानुष्टुप्
श्लोकैर्निर्मितः । अष्टादशशताब्द्यां श्रीपद्मसागरगणिना तिलकमञ्जरीवृत्तिर्विहिता ।
विंशतिशताब्द्यां पं. लावण्यविजयेन श्रीमद् अजितसागरसूरेणा च तद्दृष्टिर्निरमायि ।

१ श्रीधनपालकृतटीकाऽवतरणश्लोकाश्चमे —

आसीद् द्विजन्माऽखिलमध्यदेश-

प्रकाशसांकाश्यनिवेशजन्मा ।

अलब्ध देवर्षिरिति प्रसिद्धिं

यो दानवर्षित्वविभूषितोऽपि ॥ १ ॥

शास्त्रेष्वधीती कुशलः कलासु,

बन्धे च बोधे च गिरां प्रकृष्टः ।

तस्यात्मजन्मा समभून्महात्मा,

देवः स्वयम्भूरिव सर्वदेवः ॥ २ ॥

अब्जायताक्षः समजायतास्य,

श्लाघ्यस्तनूजो गुणलब्धपूजः ।

यः शोभनत्वं शुभवर्णभाजा,

न नाम नाम्ना वपुषाऽप्यधत्त ॥ ३ ॥

कातन्त्रचन्द्रोदिततन्त्रवेदी,

यो बुद्धबौद्धार्हततत्त्वतत्त्वः ।

साहित्यत्रिद्यार्णवपारदर्शी,

निर्दर्शनं काव्यकृतां बभूव ॥ ४ ॥

३६]

[शोभनस्तुते :

एतेन ज्ञायते च विक्रमनृपतेरेकादशशताब्द्यां श्रीशोभनमुनेरस्ति-
त्वमासीत् । तस्य पितामहो देवर्षिनामा काश्यपगोत्रो वाडवान्वय-
विभूषको दानशौण्डो मध्यदेशवर्तिसांकाश्यनगरीवास्तव्योऽभूत् ।

तस्य च देवर्षेः सर्वशास्त्रनिपुणो लब्धसर्वकलाकौशल्यः कवि-
प्रवरो भाषाशास्त्रसंप्राप्तस्वातन्त्र्यः सर्वदेवाऽभिधः सूनुरभूत् । ततो
देवर्षिः सपरिवारः साङ्काश्यनगरमपहाय विद्वज्जनसन्मानदानैकवीर-
श्रीमन्मुहुराजसंरक्षितविशालायां निवासमकार्षात् ।

तत्र सर्वदेवस्य सोमश्रीनामा भार्याऽतीवगुणनिधिभूतौ धनपाल-
शोभननामानौ पुत्रौ सुन्दरीनामैकां सुताञ्च प्रासूत । यस्याश्च कृते

कौमार एव क्षतमारवीर्य-

श्रेष्ठां चिकीर्षन्निव रिष्टनेमेः ।

यः सर्वसावद्यनिवृत्तिगुर्वी,

सत्यप्रतिज्ञो विदधे प्रतिज्ञाम् ॥ ५ ॥

अभ्यस्यता धर्ममकारि येन,

जीवाऽभिघातः कलयाऽपि नैव ।

चित्रं चतुःसागरचक्रकाञ्चि-

स्तथापि भूर्व्यापि गुणस्वनेन ॥ ६ ॥

एतां यथामति विमृश्य निजाऽनुजस्य,

तस्योज्ज्वलां कृतिमलंकृतवान् स्ववृत्त्या ।

अभ्यर्थितो विदधता त्रिदिवप्रयाणं

तेनैव साम्प्रतकविर्धनपालनामा ॥ ७ ॥

१ मध्यदेशस्वरूपमभिधानचिन्तामणौ—

हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्ये, यत् प्राग् विनशनादपि ।

प्रत्यगैव प्रयागाच्च, मध्यदेशः स मध्यमः ॥

(श्लोक-१७-कां-४)

२ उज्जयिनी स्याद्विशाला-ऽवन्ती पुष्पकरण्डिनी । का० ४ श्लो० ४२

प्रस्तावना ।]

[३७

धनपालेन 'पाइयलच्छी नाममाला' रचितास्ति । देवर्षिणा च राज्य-शासनाङ्गप्रवृद्धौ धारायां गतेन राजवल्लभेन निजपाण्डित्यप्रकर्षाद्वि-पुलं धनमुपार्जितम् । पूर्वोपार्जितं सर्वं च तद्वित्तं पृथिव्यां तेन निधानीकृतम् । अथ सर्वदेवो विपुलपरिवारो निजाऽपत्यानि पाठ-यितुं सदोद्योगपरायणः स्वजीवनमनयत्, पितरि दिवं गते तन्निहितं धनमजानानः स संभ्रान्तमनाः सद्धानि सर्वत्र व्यलोकयत् । धन-मलभमानश्चिन्तातुरोऽजनिष्ट सः । तदानीं धनपालशोभनौ तत्पुत्रौ चतुर्दशसु विद्यासु पारगामिनौ बभूवतुः, सर्वदेवो धनपालश्चोभौ मुञ्जभोजनृपयोरतीव माननीयौ जातौ सुखेन निर्वाहमकार्षाम् । तथाऽपि महादानित्वात् बहुपरिवारत्वाच्च सर्वदेवस्य विपुलतर-वित्तापेक्षिणः धरानिहितधनलिप्सया तत्स्थानं च निश्चेतुमुत्कण्ठा समुद्भूता । तस्मिन्समये चान्द्रगच्छीय-आचार्यश्रीमहेन्द्रसूरिर्विहरन् क्रमेण धारायां समागमत् ।

स च ज्ञानप्रभावेण सर्वत्र नगर्यां प्रसिद्धो बभूव, तद्वृत्तान्तं सर्वदेवेन श्रुतं, ततः सर्वदेवो दिनत्रयं उपाश्रये महेन्द्रसूरिसन्निधौ तूष्णीं तस्थौ ।

तथाविधं तं निरीक्षमाणः सूरिस्तत्कारणमपृच्छत्, तेनोक्तम्-मत्पित्रा निधानीकृतधनस्थलं दर्शय, आचार्येण तत्प्रेयोवस्त्व-र्धभागप्रदानप्रतिज्ञया धनस्थानं तस्मै संदर्शितम् । चत्वारिंशलक्ष-मितसुवर्णटङ्कास्तेन निधानतो लब्धाः । जैनमुनयो निष्किञ्चना इति

१ विक्रमकालस्स गण, अउणत्तीसुत्तरे संहस्सम्मि ।

मालवनरिंद धाडिण, लूडिण मन्नखेडम्मि ॥ १ ॥

धारानयरीण परि-ट्टिण मग्गे ठिआण अणवजे ।

कजे कणिट्टवहिणीण 'सुंदरी' नाम धिज्जाण ॥ २ ॥

(पाइयलच्छीनाममाला) पृ० ४५.

३८]

[शोभनस्तुतेः

विस्मरन् सत्यसन्धः स विप्रो लब्धधनस्यार्धभागं सूरये प्रदातुं समुद्यतः, तथापि स आचार्यो तं न स्वीचकार

सर्वदेवेन चिरं प्रार्थितोऽपि सूरिस्तदाग्रहं नाऽमन्यत, कथितञ्च यदि स्वप्रतिज्ञां सत्यापयितुं त्वमिच्छसि तर्हि पुत्रयोर्द्वयोरेकं मे देहि । ततः सर्वदेवेन जैनदीक्षां स्वीकर्तुं धनपालो ज्येष्ठसुतोऽवाचि, सोऽपि जैनमतविरोधित्वात् पितुर्वचनं नाऽमन्यत । पितुः सन्तोषाय तद्वचनं कनीयसा सूनुना शोभनेन स्वीकृतम् । महेन्द्रसूरिणा स दीक्षितः कृतः ।

केषुचित्प्रबन्धेषु शोभनमुनेर्गुरोर्नामान्यन्यानि निर्दिष्टानि, तं केचिद्धर्ममानसूरिः केचिच्च जिनेश्वरसूरिरिति संबोधयन्ति, वयं त्वत्र प्रभावकचरित्रादिजैनैतिहासिकग्रन्थानाश्रित्य महेन्द्रसूरिरित्यभिधानं अनुमन्यामहे, यतो धनपालेन स्वरचिततिलकमञ्जर्यां तदेव नाम स्मृतम्, महेन्द्रसूरिः प्रायः कामपि ग्रन्थरचनां कृतवानिति न ज्ञायते, तथा च प्रभावकचरित्रे जन्महायनादिप्रतीतिर्न लभ्यते । प्रभाव-शालीसूरिरयम् । उक्तञ्च—

सूरिर्महेन्द्र एवैको-वैबुधाराधितक्रमः ।

यस्याऽमर्त्योचितप्रौढिः, कविस्मयकृद्वचः ॥ १ ॥

(तिलकमञ्जर्याम् श्लो० ३४)

विद्वान् व्याख्यातृचूडामणिरसौ बभूव—

धराधवान् धर्मसुकर्मबोधत-श्चकार वश्यान् श्रुतधर्मवर्त्मनि ।

निवर्त्तयामास विकर्मसेवनान्-निजक्रमाऽभ्यर्णगतान् विधर्मिणः । १ ।

१ यतिने काञ्चनं दत्त्वा, ताम्बूलं ब्रह्मचारिणे ।

चोरेभ्योऽप्यभयं दत्त्वा, स दाता नरकं व्रजेत् ॥

पाराशरस्मृतिः अ. १ श्लो. ६०.

प्रस्तावना ।]

[३९

निवृत्ततर्षः परिवर्त्तमानः, सदात्मतत्त्वेषु विभासमानः ।
 महेन्द्रवत्सूरिरयं व्यराजत्, धर्माधिराज्यं नितरां दधानः ॥ २ ॥
 धर्मद्विषोऽन्ये कलुषाः कषाया-बबाधिरे तं न निजप्रभावात् ।
 क्रियान् हि बाह्यो रिपुवर्ग ईशो-विकारदृष्ट्या समवेक्षितुं वै ॥ ३ ॥

प्रभावकचरित्रे महेन्द्रसूरिवृत्तान्तं प्रदर्शितम् । तत्र शोभनमुनि-
 धनपालकौलकविधर्माणां विदुषामाख्यानं वर्णितम् । किन्तु अस्मिन्
 प्रबन्धे महेन्द्रसूरिवृत्तान्तं स्वल्पतरं लभ्यते । अतस्तज्जन्मजातिगुर्वादि-
 संबन्धः कश्चिदपि न प्रतीयते ।

अथ धनपालः कनिष्ठभ्रातरं दीक्षितं विज्ञाय तस्मै सूरये भृशं
 चुक्रोध, निजपित्रा विरोधं कुर्वत् स्वमित्रीभूतं युवराजं भोजराजं
 विबोध्य द्वादशवर्षपर्यन्तं मालवदेशे मुनिविहारं न्यवारयत् । यदा

(१) भृगुकच्छ(भरुच)पुरवास्तव्यः सुरदेवब्राह्मणस्तत्पुत्रोऽयं बाल्यावस्था-
 यामनभिज्ञो बभूव, कस्यचिद्योगिनो वितोर्णवरेण कवित्वशक्तिं प्राप्य शक्त्युपासकः
 सोऽभूत् ततो गृहवासं परित्यज्य पर्यटन् स शास्त्रविवादे बहून् विदुषो जयन्
 श्रीशान्तिसूरिणा महाकविधनपालेन च विजितस्ताभ्यां सह चिरं मित्रतामधात् ।

(२) महेन्द्रसूरिसमयः शिथिलाचारप्रधानोऽभूत् । तत्र श्रीमहेन्द्रसूरि-
 श्रीवाचनाचार्यशोभनमुनी सुविहिताविति तयोराचारविहारादिभिर्ज्ञायते ।

३ महाकविधनपालेन वि. सं. (१०२९) पाइअलच्छीनाममाला रचिता,
 तदानीं स षोडशहायनो विंशतिहायनो वाऽभवत् । स च जैनमतावलम्बी नाऽभूत्,
 यतस्तस्यां नाममालयां जैनपारिभाषिकाः शब्दा न दृश्यन्ते, किन्तु संस्कृतसम-
 दैशिकप्राकृतशब्दा निवेशिताः ।

पृष्ठे (१३) पादे (१७१) “ तित्थाहिवई जिणो अरहा ” इत्युल्लेखेन
 केचित्तं जैनं मन्वते तदनुचितं, यतस्तदुल्लेखः पृथक्प्रक्षिप्तः संभाव्यते । किंवाऽई-
 च्छिति जनप्रसिद्धत्वात्तदुल्लेखः स्वेनैव कृतो ज्ञायते । आद्यमङ्गले ब्रह्मणो नामस्मरणेन
 च जैनेतरः प्रतीयते ।

श्री वाचपतिराज(मुञ्ज)स्य राज्यसमयस्तास्मिन्समयेऽभूत् । ततो भोजराजो
 युवराजपदारूढ आसीत् ।

४०]

[शोभनस्तुतेः

मालवदेशे साधुविहारनिषेधस्तदानीं महेन्द्रसूरिः शोभनमुनिश्च गुर्जरदेशेऽभूताम् । गुरुणा जैनसिद्धान्तं पाठयित्वा शोभनमुनये वाचनाचार्यपदवी प्रदत्ता, यः गुणाकरत्वात् सुरेन्द्रस्याऽपि स्तवनीयोऽभूत् । इत्थं प्रबंधकारो विज्ञापयति—तस्मिन् समये शोभनमुनिरतीव विद्वानासीत् ! सौभाग्यसागरसूरिः शोभनस्तुतेष्टीकां निर्मितवान्—सोऽपि प्रस्तौति—

“ शोभनः सर्वशास्त्रेषु, शोभनः स्तुत्यकीर्तिभाक् ।
विदुषां माननीयश्चाऽप्रमेयकविशक्तिभाक् ॥ १ ॥ ”

शोभनमुनिं विद्वत्तमं विज्ञाय तद्गुरुस्तस्मै सूरिपदं समर्पितवान् ।

ततो मुनिदर्शनविरहादुपदेशाभावाच्च जैनशासनस्य लघुतां विदित्वा धारासंधेन श्रीमहेन्द्रसूरिरभ्यर्थितः, भगवन् ! मुनिविहारनिषेधो दूरीकर्त्तव्यः । आचार्येण जैनशास्त्रनिष्णातः शोभनमुनिस्तत्र गमनायाऽऽज्ञप्तः ।

धनपालः प्रतिबोद्धव्यो जैनशासनोन्नतिश्च विधातव्येति कार्यद्वयचिकीर्षुणा तेन प्रागेव वाक्चातुर्यतश्चारित्रवलेन शासनप्रभावेण च तत्कार्यं साधितम् । ततो धनपालं विशुद्धं श्राद्धं विधाय मालवदेशे मुनिविहारं स प्रावर्त्तयत् । तेन धनपालेन समयोचितोक्त्या भोजराजो मृगयाव्यसनपराङ्मुखी कृतः । वैक्रमैकादशशताब्द्याश्चरमभागे विद्यमानोऽयं मुनिः कदा स्वर्गस्थोऽभूदिति विज्ञानसाधनं लब्धपूर्वं नासीत् । अतस्तदत्र न निश्चीयते । परन्त्वस्याः स्तुतेर्धनपालकृतटीकाया अवतरणतो ज्ञायते—

असौ स्तुतिकारो धनपालस्यानुजस्तेन मुनिना ज्येष्ठवन्धुं धनपालं परमार्हतं विधाय पश्चादणहिलपुरे शोभनस्तुतिर्निर्मायि । विद्यमाने

(१) पट्टणपुरे प्रायः स्थितिमन्तौ, तदानीं श्रीभीमदेवस्य राज्याधिकारो ब्रि० सं० (१०७८-११२०) अष्टसप्तत्युत्तरसहस्रमारभ्य विंशत्युत्तरेकादशशतपरिमितो बभूव ।

प्रस्तावना ।]

[४१

च ज्येष्वबन्धौ स मुनिः पञ्चत्वमियाय । अस्य मुनेः स्तुतिनिर्माणं
स्वर्गगमनञ्च गुर्जरदेश एवेति प्रतीयते ' शोभनसूरेः स्वर्गगमन-
विषये विविधप्रकारः प्रदर्शितः ' महेन्द्रसूरिप्रबन्धे चेत्थमुक्तम्—

“ तदीयदृष्टिसङ्गेन, तत्क्षणं शोभनो ज्वरात् ।
आससाद् परं लोकं, संघस्याऽभाग्यतः कृती ॥ १ ॥
तासां जिनस्तुतीनां च, सिद्धसारस्वतः कविः ।
टीकां चकार सौन्दर्य-खेहं चित्ते वहन् दृढम् ॥ २ ॥ ”

शोभनमुनिविरचिता ग्रन्थाः शोभनस्तुतिमन्तराऽन्येऽधुना न ल-
भ्यन्ते, केनाऽपि ग्रन्थकारेणाऽन्ये तद्रचिता ग्रन्थाः सन्तीत्युल्लेखोऽपि
न कृतः तथाप्येतादृगसाधारणग्रन्थकर्तुरपराः कृतयः संभाव्यन्त एव ।

पुनर्जैनदर्शनेऽस्याः स्तुतेरनेकधा जैनपण्डितैस्त्रीका विरचिताः
अतिप्रसिद्धिश्चास्या इति वाचनाचार्यपदारूढस्य शोभनमुनेः कवि-
त्त्वशक्तिरत्युच्चतरा विद्यते, सम्यक्त्वसप्रतिटीकाकारश्रीमत्संघतिल-
कसूरिरप्येनं कविराजमुद्दिश्याऽधस्तनां स्तुतिं विहितवान्—

“ बीओ सोहणनामा, जस्स कवित्तं विचित्तयं सुणिउं ।
कोहि न विहियहियएहिं पंडिएहिं सिरं धुणियं ॥
बहुपरियणपरियरिया, अखण्डपंडिच्चदप्पदुप्पिच्छा ।
सिरिभोयरायरायंगणस्स मुहमंडणं जाया ॥ ”

सम्यक्त्वसप्रतिटीका (पत्रांक ७२)

असौ स्तुतिर्निजगुरुणाऽपि संस्तुता श्रीप्रभावकचरित्रे श्लो. ३१९.

“ स प्राह न स्तुतिध्याना-ज्ञानेऽपश्यदहो ! गुरुः ।
तत्काव्यान्यथ हर्षेण, प्राशंसत्तं चमत्कृतः ॥ १ ॥ ”

१ इत्थं शोभनः स्तुतिकरणध्यानादेकस्या गृहे त्रिर्गमनात्तस्या दृष्टिदोषा-
न्मृतः । प्रान्ते निजभ्रातुः पार्श्वीत् स्तुतीनां वृत्तिं कारयित्वाऽनश्नान्त्सौधर्मं गतः ।

(प्रबन्धचिन्तामणौ पृ० ४२)

४२]

[शोभनस्तुतेः

धनपालोऽपि स्वनिर्मितटीकायामेवं स्पष्टतया तद्विज्ञापयामास ।
 भिक्षाटनं कुर्वताऽनेन मुनिनाऽपूर्वभाववाहिनी गम्भीरार्थगौरवान्विता
 विविधच्छन्दोऽलङ्कारादिसमन्विता षण्णवतिकाव्यमयी स्तुतिरियं
 व्यधायि, तर्हि तत्कृता अन्ये ग्रन्थाः कथं न भवेयुः ? अखिलानि
 पुस्तकनिधानानि दुःषमसमये नष्टप्रायाण्यभूवन् तत्र किमक्षयं भवेत् ?
 केवलं सिद्धान्ततत्त्वकोविदोऽयं नासीत्, महामुनिधर्मविराजितोऽप्य-
 भवत् । धनपालः स्वयमेवोचे—रूपेण स्वाकृत्या सद्गुणैश्च स शोभनः
 समभूत्, नाम्नैव न । अस्य स्तुतिकारस्य ज्येष्ठभ्रातृधनपालरचितै-
 तस्तुतिटीकाऽवतरण—तद्रचिततिलकमञ्जरीपीठिका-चन्द्रप्रभसूरिकृत-
 प्रभावकचरित्रश्रीमहेन्द्रसूरिप्रबन्ध—श्रीमेरुतुङ्गाचार्यविहितप्रबन्ध-
 चिन्तामणौ भोजभीमप्रबन्ध-श्रीहरिभद्रसूरिकृतसम्यक्त्वसप्तति-श्रीसं-
 घतिलकसूरिरचितवृत्ति—श्रीविजयलक्ष्मीसूरिकृतोपदेशप्रासाद-श्रीजि-
 नलाभसूरिरचितात्मप्रबोधविग्रन्थानुसारेण मया यञ्चोचितमिदं शोभ-
 नमुनिवृत्तं निवेदितम् । तर्कालंकार—न्याय—काव्यतीर्थोपाधिधारिणा
 श्रीहिमांशुविजयमुनिराजेन गुर्जरप्रस्तावनायां तच्चरित्रं सम्यग् विशदी-
 कृतं, तेनाऽपि महाशयाः तुष्टिं लभेरन् । अस्मिन्विषये क्वचिन्मतभे-
 दोऽप्यस्त्येव, वस्तुतस्तदकिञ्चित्करम् । श्रीशोभनमुनेः पितरं सर्वदेवं
 गुणनिष्पन्नतया—उपनामतः, सोमश्रीभार्यायाः साम्यतश्चाऽन्ये ग्रन्थ-
 काराः लक्ष्मीधर—सर्वधर—सोमचन्द्रनामतो निर्दिशन्ति धनपालस्तु
 निजपितरं ‘ सर्वदेव ’ इत्याख्यया ख्यापयति, मयाऽप्यतस्तन्नाम-
 निर्देशो विहितः । श्रीधनपालः स्वरचिततिलकमञ्जर्यां श्रीमहेन्द्रसूरिं
 प्रशंसति—अतो दीक्षागुरुः स एवात्र निर्दिष्टः, केचिच्च वर्द्धमानसूरिं
 जिनेश्वरसूरिं च दीक्षागुरुं दर्शयन्ति । जैनग्रन्थकाराः दीक्षागुरुं-
 विद्यागुरुं च तं निर्दिशन्ति । इत्थं मतभेदाः सन्ति यतो—वर्द्धमान-
 सूरेः, महेन्द्रसूरेश्च समकालीनत्वं तत्र हेतुत्वेन गण्यते । परं तु
 दीक्षागुरुस्तु महेन्द्रसूरिरेव विद्यागुरुत्वेन श्रीवर्द्धमानसूरिर्यदि संभा-
 व्येत तर्हीषद्युक्तं स्यात् ।

प्रस्तावना ।]

[४३]

पित्रा वा तत्पूर्वजेन निधानीकृतं धनं दर्शितमिति विकल्पयन्ति केचन, यदि सांकाश्ये तद्धनं निहितं चेत्पूर्वजेन, तद्वारायां कथं संभाव्यते ? धारानगर्यां देवर्षिणैव गुप्तीकृतं संभाव्यते । अत्र च देवर्षिसम्बन्धस्तद्विषये प्रकाशितः । अतोऽन्ये मतभेदा नाऽत्र प्रदर्शिताः कारणशून्यत्वात् । इत्थं शोभनमुनिख्याति प्रदर्श्य तत्कृति स्तवीभि-

अस्यां शोभनस्तुतौ श्रीमदृषभादिचतुर्विंशतिजिनानां स्तुतयः षण्णवतिश्लोकपरिमिताः । प्रत्येकजिनस्तुतौ चत्वारि काव्यानि, तेषु प्रथमकाव्येन यस्य जिनस्य स्तुतिस्तत्स्तवना, द्वितीयस्मिन् चतुर्विंशतिजिनानां स्तुतिः, तृतीयस्मिन्नागमस्तुतिः चतुर्थे च काव्ये शासनरक्षकदेवस्तवनम् । इमाश्चतुर्विंशतिजिनानां स्तुतयोऽष्टादशधा छन्दोभिर्निबद्धाः छन्दःशास्त्रनियमोपेताः सर्वसौन्दर्यानपेताः कवि-प्रवरस्य पाण्डित्यं प्रकाशयन्ति । अधिष्ठायकदेवीनामेव स्तुतिविहितेति न किन्त्वत्र श्रुतदेवताः षोडश विद्यादेव्यः अम्बिका-शान्तिदेवी ब्रह्मशान्तिकपर्दीयक्षाश्च स्तुताः

शब्दाऽलङ्कारेष्वनेकधा यमका योजिताः, अनुप्रासानां घटनाऽप्यु-च्चतरा निवेशिता, विस्मयस्त्वेषः, प्रकृतशब्दानामुपयोगतः शब्दसौन्दर्यार्थसुगमत्वसम्पादने प्रयत्नो विहितः । अस्याः स्तुतेर्गौरवत्त्वं लक्ष्यते यत्रयायाचार्य-न्यायैविशारदश्रीमद्यशोविजयोपाध्याय

(१) अहिगयजिणपढमथुई, धीआ सव्वाणतइयनाणस्स ।

वेयावच्चगराणं, उवओगतथं चउत्थ थुई ॥ १ ॥

(देववन्दनभाष्ये गाथा० ५२)

(२) श्री यशोविजयमहामहोपाध्यायविनिर्मितैन्द्रस्तुतिरिति काचिदलौकिका कविजनमनोहारिणी कृतिः । शोभनमुनिकृतजिनस्तुतिचतुर्विंशतिकाया अनुकृतितया विदुषां समाजे प्रसिद्धच्छन्दोऽलङ्कारैः क्वचिच्छब्दार्थैरपि जिनस्तुतिचतुर्विंशतिकया अस्या कृतेः सादृश्यं दरिदृश्यते । अत एव विदुषां प्रमोदाय अस्य ग्रन्थस्य परिशिष्टे मूलकृतिः संगृहीता ।

४४]

[शोभनस्तुतेः

(सदृशैः) पण्डितप्रवरैः शोभनस्तुतिमिमामनुसृत्य तथैवच्छन्दोऽल-
ङ्कारैः समलङ्कृता (ऐन्द्रस्तुतिनामा) स्तुतिर्व्यधायि । यस्यां स्तुतौ
शब्दतोऽर्थतश्च क्वचिद् साम्यं वरिवर्त्तते । प्रस्तुतस्तुतेरनन्तरं मेरुविजय-
गणिप्रभृतिजैनकविवरैरीदृशीः स्तुतीर्विधाय साहित्यवृद्धिरक्रियत ।
अस्मिन् विषयेऽधिकमुल्लेखमकृत्वा स्तुतिरियमवेक्षणीयेति विरम्यते ।
अस्याः स्तुतेः सुबोधाय—आचार्यश्रीमद्अजितसागरसूरिविरचित-
सरलाख्या टीकाऽन्वयानुसारिणी मूलार्थानुवादश्च वाचकानामतीव
साहाय्यं व्रजिष्यतः ।

सरलाख्यटीकाकर्तृणां कविकोविदानां जैनाचार्याणां श्रीमद्-
अजितसागरसूरिवर्याणां जीवनं तद्विरचितग्रन्थावलोकनेनैव लोके
प्रसिद्धमेव ।

अस्याः सरलायाः संशोधनार्थं प्रो. रसिकलालात्मजमहाशयहीरा-
लालकृतस्तुतिचतुर्विंशतिकाया भाषान्तरादीनामप्युद्धीक्षणं विहितम् ।

एतद्ग्रन्थसंशोधने च व्याकरणसाहित्यपारंगतेन श्रीमता
वैकुण्ठरामात्मजेन भाइशङ्करशास्त्रिणा प्रभूतं साहाय्यं विहितम्,
अतस्तयोरुपकृतिं न विस्मरामि ।

मरुत्तः स्वलनं कापि, भवत्येव प्रमादतः ।

हसन्ति दुर्जनास्तत्र, समादधति सज्जनाः ॥ १ ॥

इति प्रार्थयिता ।

कार्तिकायां पौर्णमास्यां बुधवासरे
वैक्रमाब्दे १९९१
सु० माणसापत्तने.

मुनिश्रीहेमेन्द्रसागरः ।

इयं शोभनस्तुतिचतुर्विंशतिकां सर्वमतानुयायिसंमता । अस्याः टीकाकर्त्रा
श्रीमद्अजितसागरसूरिपुङ्गवेन तद्भावार्थमुद्धृत्य यथेष्टवृत्तैः काचिदभिन्नवा कृतिः
विरचिता साऽपि स्वरचितस्तोत्ररत्नाकरग्रन्थे मुद्रिताऽस्ति, जिज्ञासुभिर्विलोकनीया तत्र ।

जैनाचार्यश्रीमद्अजितसागरसूरिवृत्तान्तम् ।

प्रणम्य पद्मप्रभपद्मनाथं, संक्षेपतोऽहं कथयामि किञ्चित् ।
गुरुप्रसादाद् गुरुजीवनस्य, शुभं चरित्रं गुणवृद्धिहेतुम् ॥ १ ॥

विविधवैभवशालिनि चारुतर(चरोतर)देशे पेटलादपत्तनस-
न्निधौ प्रधानतो वैश्यजनमण्डितोऽन्वर्थनामा नार(नरसमूह)इत्य-
भिधानं दधानो ग्रामः प्रसिद्धः समस्ति । यस्मिन्वीतरागधर्मोपासकाः
क्रियन्तः स्वेषुदेवता उपासते, यैर्धर्मसन्तानकराः कतिपयाऽर्भकाः
सद्गुरुभ्यः समर्पिताः, दीक्षिताश्च ते धर्मोन्नति विदधति, एतस्मिन् ग्रामे
परमात्मिकधर्मनिष्ठो वैश्य(लेउआपाटीदार)कुलविभासकः (लल्लु-
भाइ) इत्याख्याख्यापकोऽभवत्, धर्मपत्नी च तस्य शीलवतीनां
प्रशंसनीया (सोनबाई) नामाऽऽसीत्, दम्पती चोभौ समानशुभ-
शीलौ विनीतस्वभावौ प्रभुभक्तिपरायणौ शुद्धदेवगुरुभक्तिभाजानु-
दारमानसौ प्रेमाङ्कुरपोषकौ सततं बभूवतुः । यस्याः कुक्षौ शुभस्वप्र-
सूचितोऽयं गर्भत्वेन समधातरत् । वि. सं. द्विचत्वारिंशदधिकैकोन-
विंशतितमे हायने पोषशुक्लपञ्चम्यां सा बालमजीजनत्, द्वादशेऽह्नि
पित्रा (अंबालाल) इत्यभिधानमकारि । क्रमेण बालशशाङ्क इव स
वृद्धिमगमत्, प्रकृत्यैवासौ निजपितृगुणानुसारी शुभलक्षणसूचितो
भविष्यद्भाग्योदयवशात् सामुद्रिकलक्षणैः कियद्विरूपलक्षितोऽभूत्,
आद्यवयस्येव तं वाग्मिन्त्वं बुद्धिवैशद्यञ्चाशिश्रियताम् । अत एवासा-
वचिराद् गुर्जरगिरां रहस्यमवेदीत् । स च वाक्चातुर्यबुद्धिप्रभावं

४६

[अजितसागरसुरैः—

सफलीकर्तुं व्यचिन्तयत् । तस्मिन्समये दैवनियोगात्तन्मातापितरौ
पञ्चत्वं गतौ, भवस्वरूपमेतादृशमेव—

उत्पद्यते कर्मनिबद्धजन्तु—र्विलीयतेऽसौ किल कर्मयोगात् ।
सुखं च दुःखञ्च चलस्वभावं, प्रकीर्तितं चक्रवदत्र लोके ॥ १ ॥
संसारवासः खलु सारहीनो,—निःसारसेवा बहुदुःखखानिः ।
एकस्य दुःखस्य न यावदन्त—स्तावद् द्वितीयं निपतत्यकाण्डम् ॥ २ ॥

इत्थं संसारस्थितिं परिभाव्य षट्पञ्चाशदधिकैकोनविंशतितमे
वैक्रमाब्दे स्थानकवासिसाधूनां समागमं प्राप्य विरक्तमनाः स तेषां
सन्निधौ दीक्षामङ्गीकृतवान् । अमीक्रुपेति नामनिर्देशं जग्मिवान् ।
ततो गुरुभिः सह तेन महाराष्ट्र—खानदेश—कर्णाटक—मालव—मध्य-
हिन्दुस्तानप्रभृतिषु देशेषु विहारो व्यधायि, तत्रत्यजनाः प्रबोधिताश्च
निजबुद्धिवैभवेन ।

अनेकधा धर्मशास्त्राणां विविधभाषाणां चाभ्यासस्तेन विहितः ।
ततोऽनेकविदुषां मुनीनां महात्मनाञ्च समागमं कुर्वाणः स सम्यग्-
ज्ञानाऽनुभवं प्रापत् । ततस्तस्य स्थानकवासिमुनीनां परिचयो
जातस्तत्र मूर्त्तिपूजनं सर्वथा न्यषेधि, तच्च तस्मै निजज्ञानाऽनुभवा-
न्नारोचत, शास्त्रोक्तैतिहासिकप्रमाणैश्च तेन विज्ञातम्—द्वात्रिंशत्सूत्र-
सूत्रितमेव माननीयं नान्यदिति मर्यादा भ्रमजनका तैर्मूर्त्तिपूजां खण्ड-
यितुञ्चाङ्गीकृताऽस्ति । तत्सम्बन्धिः शङ्कासमाधानं तन्मतावलम्बिना
तेन नाऽऽसादि । केचित्तन्मतानुयायिनस्तदीयशङ्काः श्रुत्वा हास्या-
स्पदीचक्रुः, केचित्तूष्णीं बभूवुः, अपरे च मिथ्याश्रद्धाशीलनत्वेनैव
जीवनं निर्वाहयितुं उपदिदिशुः । तेन सत्यशोधकः स नातुष्यत् ।

ततस्तेन विजिज्ञासुना—अध्यात्मज्ञानदिवाकरयोगनिष्ठाचार्यश्री-
मद्बुद्धिसागरसूरीश्वरैः साकं पत्रव्यवहारः प्रारभ्यत, क्रमेण च
प्रभोत्तरसन्तानेन बहुधा शङ्कासमाधानमजनिष्ट, ततः स्वयमेव स

वृत्तान्तम् ।]

४७

समागत्य सूरीश्वरदर्शनमकार्षीत्, तैश्च साकं तेन भक्ष्याऽभक्ष्या-
चारसमाचारीजीवदया—प्राकृतसंस्कृतभाषा—सूत्ररचना—मूर्तिप्राचीन-
त्वावश्यकताप्रभृतीनां प्रभूता ऊहापोहा विहिताः, मीमांसाऽप्यकृत ।
ततो निश्चितं तेन—यत् स्थानकवासिमत् आधुनिक एव, तेऽपि
रूपान्तरेण गुप्ततया तत्सदृश (स्थापना) स्वरूपेण मूर्तिं मन्यमाना
अज्ञजनान् भ्रान्तान् कुर्वाणास्तेषां स्वस्य चात्मिकहितं नाशयन्ति ।
इत्थं तेन (अमिऋषि) मुनिना सुपरीक्षां विधाय पञ्चषष्ठ्युत्तरैकोन-
विंशतितमे (१९६५) वि. संवत्सरे गृहीतमतमनादृत्य पूर्वोक्त-
सूरीश्वरपादान्ते श्वेताम्बरसाम्प्रदायिका संवेगिदीक्षा स्वीकृता । अजि-
तसागर इत्यभिधया ख्यातिमभजदस्मिन् सम्प्रदाये, यद्यपि स्थानक-
वासिमत् वितथं विज्ञाय त्यक्तवान् तथाऽपि परमतसहिष्णुत्वात्
सोऽन्यमतानिव तन्मतमपि समानभावेनाऽपश्यत् ।

बहुशस्तेन स्थानकवासिसाधुभिः समं प्रसिद्धभाषणादिप्रवृत्तयो
विहिताः, अत एव निश्चीयते, तन्मनसि क्वचिदपि केनाऽपि सार्द्धं तिर-
स्कारो द्वेषबुद्धिश्च न प्रादुरभवत् । सर्वैः सह प्रमोदभावेन वर्तितव्यं
सत्यवर्त्म न परित्याज्यमिति तज्जीवनस्य प्रधानताऽऽसीत् । अथ
स मुनिराजः प्रत्यहं ज्ञानवृद्धिं विधातुं प्रावर्त्तत, संस्कृतप्राकृतवाङ्मय-
तत्त्वानि सम्यक् ज्ञातवान् । तदन्वागमिकभावान् पुनरवलोकितवान् ।
तत्तट्टीकानिर्युक्तिभाष्यचूर्णिकापर्यालोचनत आगमिकगौरवं तेन प्रत्य-
क्षीकृतम् । प्राथमिकवक्तृत्वशक्तिप्रभावेण सञ्जातप्रसिद्धिसन्मानं विशे-
षतः स्वागमज्ञानपूर्वकं निजगुरुसकाशात्प्रत्यहं संप्राप्ताध्यात्मज्ञानादिना
व्यस्फुरत् । विज्ञानतपसा वपुरपि सविषयं कृशतामभजत् । अष्टाहि-
कादितपश्चर्या बहुशः परिचिता तेन, योगोद्वहनतप आराध्य ज्ञानञ्चा-
राधितम् । ततः सानन्दनगरे तस्मै महोत्सवपूर्वकं पन्यासश्रीमद्वी-
रविजयेन पन्न्यासपदं गणिपदं च प्रदत्तम् । मेघगम्भीरनादेन सततं
देशनाप्रदानेन लोकोपकारकारिणा प० श्रीमद् अजितसागरगणिना

४८

[अजितसागरसूरेः

जीवनं परहितायैव व्ययितम् । संस्कृत-प्राकृतभाषायां तेन बहवो
 लेखाः प्रादुष्कृताः, संस्कृत-प्राकृतग्रन्थार्थाः देशभाषया प्रकटीकृताश्च ।
 तद्विरचितग्रन्थाश्चमे भीमसेनचरित्रं, अजितसेनचरित्रं, तरङ्गवती-
 कथा (पद्यात्मका) चन्द्रराजचरित्रं, स्तुतयः, श्रीशोभनस्तुतेष्ट्रीका,
 धर्मशमाऽभ्युदय-नेमिनिर्वाण-तिलकमञ्जरी-शान्तिनाथचरित्रादिमहा-
 काव्यानां टीकाः, शब्दसिन्धुः. बुद्धिप्रभाव्याकरणं, सुभाषितसा-
 हित्यं, बुद्धिसागरसूरिचरित्रं, श्रीकल्पसूत्रसुखबोधिका चेति संस्कृत-
 गिरा गुम्फिताः सन्ति । कृतिश्रैषां मनोहारिणी सुगमा रसमयी च ।
 वेदान्ततत्त्वश्च तेन ग्रन्थद्वाराव्यक्तीकृतम् । वेदान्तरहस्यं च
 काव्यप्रबन्धेन गुर्जरगिरा बहुधा विशदीकृत्य प्रकाशितम् । तच्च
 समयोचितभावमयं हृल्लासकं जनानानन्दयति । सुपार्श्वनाथचरित्र-
 सुरसुन्दरी-कुमारपालचरित्रादीनां भाषान्तराणि तद्रचितानि वर्तन्ते ।
 इत्थं तेन मुनिना साहित्यप्रमुखप्रवृद्धिर्विशेषतो विहिता ।

तेषांभीदृशीं शक्तिमनेकधाऽपरयोग्यतां च निरीक्ष्य तस्मै योगनि-
 ष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमदाचार्यबुद्धिसागरसूरिभिः (प्रांतिज) पत्तने-
 अशित्युत्तरैकोनविंशतितमेऽब्दे आचार्यपदं प्रदत्तं सागरसंघाटकस्य-
 धूश्च समर्पिता । ततोऽसौ कियत्कालं सूरिपदं व्यभूषयत्, तदन्तरेऽपि
 ग्रन्थविलेखने देशनादाने च तेन सर्वथा समयो व्ययितः । महा-
 त्मनां क्षणोऽपि जगज्जनानाममूल्य इति को न विजानाति ? ।
 धार्मिकसामाजिकोन्नतिकारकप्रवचनप्रदानेन सह कानिचिद्धार्मिक-
 क्षेत्राणि गुरुकुलविद्यानिकेतनानि च साहाय्यदानद्वारासजीवनानि
 विहितवान् सः । अभ्यस्तयोगविद्यः स गुरुभक्तिमेव मुख्यतोऽम-
 न्यत । इति तदुपदेशेन निर्मापितानि श्रीमद्बुद्धिसागरसूरीश्वरस्य
 गुरुमन्दिराणि सूचयन्ति । आर्यसमाजिसनातनधर्मिस्त्रिस्तितपारसिक-
 यवनानां धर्मस्थानेषु गत्वा स्वयं व्याख्यानानि धर्मप्रवृत्तयेऽदात् ।
 तेन च नरेशाननेकधा प्रबोधयता राज्यस्थानेषु सदुपदेशेनाहिंसाधर्मः

वृत्तान्तम् ।]

४९

प्रतिष्ठितः । सततं विहारप्रियः स सूरिः क्रमेण श्रीनगर (अमदा-
वाद)—सुरत—मुम्बापुरी—पट्टण—राजधन्यपुर (राधनपुर) विजयपुर
(विजापुर) सानन्द—प्रान्तिक (प्रांतिज) वटपल्ली (वडाली) प्रल्हादन-
पुर—महेशान—उमापुर (उंझा) पादलिप्त (पालीताणा)—यामनगर—
अमदावाद—प्रांतिज—पेथापुर—विजापुर—महानसादिपत्तनेषु—चातु-
र्मासीः कृतवान् । इत्थं स महानपि सभाजकार्याणि धर्मबुद्ध्या साधयन्
महत्त्वमानं मनसाऽपि नाऽचिन्तयत्, अन्यान् प्रभावशालिनो विधातुं
सदैव स प्रमुदितोऽभूत् । अतस्तेन सतीर्थ्याभ्यां मुनिश्रीऋद्विसागर-
मुनिश्रीकीर्तिसागराभ्यां मुनिश्रीदुर्लभविजय—मुनिश्रीरङ्गविमल—अ-
ञ्जलगच्छीयमुनिश्रीदानसागरेभ्यो गणिपदं पट्टयासपदञ्च व्यतीर्यत ।

ततः पञ्चाशीत्युत्तरैकोनविंशतितमे वैक्रमसंवत्सरे चाश्विनशुक्ल-
तृतीयायां स्वर्गस्थोऽभूत् । येनात्मकल्याणं साधयता जगदुद्वाराया-
ऽनल्पः परिश्रमः सेवितः, यतोऽधुना सोऽसन्नपि विद्यमानतां भजति ।
अस्माभिरपि तज्जीवनपरिचयेन निजात्मकल्याणं शासनजगद्धितं च
यथास्यात्तथा यतितव्यमितिभावनया तत्संक्षिप्तजीवनं पूर्णयन्विरमति ।

(माणसा) कार्तिकशुक्ल-
पञ्चम्याम् सं. १९९१ }

तत्पादपङ्कजालिर्मुनि—
हेमेन्द्रसागरोऽन्तेवासी

कविकुलाऽवतंसपण्डितशिरोमणिमहाकविधनपालविरचित—

तिलकमञ्जरीपीठिका.

स वः पातु जिनः कृत्स्न—मीक्षते यः प्रतिक्षणम् ।

रूपैरनन्तैरेकैक—जन्तोर्व्याप्तं जगत्त्रयम् ॥ १ ॥

प्राज्यप्रभावः प्रभवो—धर्मस्यास्तरजस्तमाः ।

ददतां निवृतात्मान—आद्योऽन्येऽपि मुदं जिनाः ॥ २ ॥

१ विक्रमाकैकोनाशीत्यधिकेकोनविंशतितमे वत्सरे आचार्यश्रीमदजितसागरसू-
रिविरचिततिलकमञ्जरीप्रकाशिकाख्यटीकायाः प्रारम्भपद्यान्यत्र लिख्यन्ते ।

बभूव योऽत्र प्रथमो नरेशो—योऽभून्मुनीनांप्रथमो वरेण्यः ।

यस्तीर्थनाथः प्रथमो व्यराज—त्तमादिनाथं प्रथमं स्तुवेऽहम् ॥ १ ॥

श्रीशान्तिनाथं भुवि वैश्वसेनं, प्रशस्तशान्तिप्रदमर्जुनच्छविम् ।

शशाङ्कलक्ष्माङ्कितभूधनं विभुं, स्मरामि नित्यं विनयाश्रितोऽहम् ॥ २ ॥

विनिर्जिताक्षं गतपक्षपातं, लक्ष्यीकृताऽशेषनरोक्षवादम् ।

विवक्षितार्थप्रदमाश्रितानां, श्रीनेमितीर्थाधिपमानमामि ॥ ३ ॥

विभ्राजमानं फणिरादफणाभिः, प्रदीप्तरत्नावलिभिर्नितान्तम् ।

सन्मज्जनाम्बुस्पृशतो निरामयै—रुपास्यमानं प्रभुपार्श्वमीडे ॥ ४ ॥

विजित्य मानाद्यरिवर्गमुद्धतं, निवृत्तिभाजं त्रिशलात्मजातम् ।

सिद्धार्थसूत्रं प्रणमामि भूयो—विज्ञातनिःशेषजगत्प्रभावम् ॥ ५ ॥

पीठिका.

५१

दिशतु विरतिलाभानन्तरं पार्श्वसर्प-

त्रमिविनमिकृपाणोत्सङ्गदृश्याङ्गलक्ष्मीः ।

त्रिजगदपगतापत्कर्तुमात्ताऽन्यरूप-

द्वय इव भगवान् वः सम्पदं नाभिसूनुः

॥ ३ ॥

ध्वानेनामृतवर्षिणा श्रवणयोरायोजनं भ्रान्त्यता,

भिन्दाना युगपद्विभिन्नविषयं मोहं हृदि प्राणिनाम् ।

आद्ये धर्मकथाविधौ जिनपतेराद्यस्य वाणीं नृणां,

वृन्दैरुद्यदपूर्वविस्मयरसैराकर्णिता पातु वः

॥ ४ ॥

अव्याज्जगन्ति पुरुषोत्तमनाभिसूते-

देवस्य वक्त्रकमलोदरमावसन्त्याः ।

धौतेवदन्तकिरणप्रकरेण मूर्त्ति-

देव्या गिरामधिपतेः शरदिन्दुगौरी

॥ ५ ॥

रक्षन्तु स्वलितोपसर्गगलितप्रौढप्रतिज्ञाविधौ,

याति स्वाश्रयमर्जितांहसि सुरे निःश्वस्य सञ्चारिताः ।

वाग्देवता कल्पितपद्मविष्टरा, निवर्त्तिताऽज्ञानतमोविताना ।

कराम्बुजस्थस्फटिकाक्षमाला, विचिन्तनीयाऽस्ति सुचिन्तितप्रदा ॥ ६ ॥

गुहं गुणज्ञं सुधियां सुसंमतं, तत्त्वार्थरत्नाकरमात्मनिष्ठम् ।

बुद्धिप्रभाभास्वदशेषतत्त्वं, नमामि स्रीश्वरबुद्धिसागरम् ॥ ७ ॥

यैर्निर्मिता ग्रन्थततिर्विभास्वरा, दीपायमाना वरिवर्त्ति लोके ।

महाकवीशाः स्मृतिगोचरास्ते, भवन्तु लोकोपकृतौ परायणाः ॥ ८ ॥

कवीशधनपालेन, कृता तिलकमञ्जरी ।

प्रकाशिकाख्यां, तट्टीकां कुर्वे सद्बोधहेतवे ॥ ९ ॥

१ भगो ज्ञानादिसम्पत्तिरस्त्यस्येति भगवान्-तथा च-

भगोऽर्कज्ञानमाहात्म्य-यशोवैराग्यमुक्तिषु ।

रूपवीर्यप्रयत्नेच्छा-प्रीधर्मैश्वर्ययोनिषु

॥ १ ॥

तत्र योन्यर्कभिज्ञार्थोऽत्र भगवन्देशो ब्राह्मः ।

आजानुक्षितिमध्यमग्रवपुषश्चक्राभिघातव्यथा—
 मूर्च्छान्ते करुणाभराञ्चितपुटा वीरस्य वो दृष्ट्यः ॥ ६ ॥
 प्रबन्धानामनध्यायः, सा वाग् जयति शुद्धया ।
 यया प्रतिपदेवेन्दुः, कविः क्षीणोऽपि जीवति ॥ ७ ॥
 वन्द्यास्ते कवयः काव्य—परमार्थविशारदाः ।
 विचारयन्ति ये दोषान्, गुणांश्च गतमत्सराः ॥ ८ ॥
 वार्योऽनार्यः स निर्होषे, यः काव्याऽध्वनि सर्पताम्रम् ।
 अग्रगामितया कुर्वन्, विघ्नमायाति सर्पताम्रम् ॥ ९ ॥
 शेषे सेवाविशेषं ये, न जानन्ति द्विजिह्वतः ।
 यान्तो हीनकुलाः किं ते, न लज्जन्ते मनीषिणाम् ॥ १० ॥

व्याख्या—शेष इति 'ये' 'हीनकुलाः'—दुर्जनाः, 'शेषे' स्वस्मादतिरिक्ते 'सेवाविशेषं' सेवाविधिं, यद्वा शेषे से—शकार—षकार—सकारविषयकं भेदं 'द्विजिह्वतः' रसनाद्वयात्, 'न जानन्ति न विदन्ति, 'ते' अकुलीनाः 'मनीषिणां' पण्डितानां, मध्यमिति गम्यम् । 'यान्तः' व्रजन्तः किं न लज्जन्ते—अर्थात् लज्जां प्राप्नुवन्त्येव अहिपक्षे—'अहीनकुलाः' अहीनां—सर्पाणां, इनानां स्वामिनां कुलमन्वयो येषां ते—अहीनवंशोद्भवाः 'ये' भुजङ्गमाः द्विजिह्वत्वे सति 'शेषे' शेषनागे सेवेत्यादिपूर्ववद् ॥ १० ॥

अधुना कविगुणं दर्शयति—

स्वादुतां मधुना नीताः, पशूनामपि मानसम् ।
 मदयन्ति न यद्वाचः, किं तेऽपि कवयो भुवि ॥ ११ ॥

१ विशिष्टामी—श्रियं राति—भव्यजनेभ्यो ददाति स वीरः । उक्तञ्च—

विदारयति यत्कर्म, तपसा च विराजते ।

तपोवीर्येण युक्तश्च, तस्माद्वीर इति स्मृतः ॥ १ ॥

२ जीवो—बृहस्पतिरिवाचरति । ३ गच्छताम् । ४ भुजङ्गताम् ।

पीठिका.

५३

व्याख्या—‘ यद्वाचः ’ येषां गिरः, ‘ मधुना ’ मधुरत्वेन, ‘ स्वादुतां ’ स्वादुत्वं ‘ नीताः ’ प्राप्ताः ‘ पशूनामपि ’ दिवौकसामपि, ‘ मानसं ’ चित्तं, ‘ न मद्यन्ति ’ न मोदयन्ति, ‘ तेऽपि ’ तथाविधा अपि, ‘ भुवि ’ क्षितौ ‘ किं कवयः ’ अर्थात् कवयो न भवन्ति । पक्षे—यन्नादाः, चैत्रेण स्वादुतां—स्वादुभावं गताः पशूनां—तिरश्चामपि मानसं न रञ्जयन्ति ते पिकवयः—कोकिलपक्षिणः किम् ॥ ११ ॥

संप्रति काव्यं समीक्षमाण आह

काव्यं तदपि किं वाच्य—मवाञ्छि न करोति यत् ।

श्रुतमात्रममित्राणां, वक्त्राणि च शिरांसि च ॥ १२ ॥

उत्पतन्त्यजवद् व्योम्नि, केचित्प्राप्तपदत्रयाः ।

विशन्त्यन्ये प्रबन्धेऽपि, लब्धेबलिरिव क्षितिम् ॥ १३ ॥

व्याख्या—‘ केचित् ’ कवयः प्राप्तं पदत्रयं स्याद्यन्तं यैस्ते तथाभूताः; प्रमाणभूतं चरणत्रयं प्राप्य विष्णुवत्, व्योम्नि—अम्बरे, उत्पतन्ति प्राप्नुवन्ति । अन्ये—ऽपरे विबुधाः प्रबन्धे लब्धेऽपि, बलिरिव क्षितिं, विशन्ति—बुद्धिरहितत्वात् ।

दुर्जनदशां दर्शयति—

कर्पाशमनेव श्यामेन, मुखेनाधोमुखे क्षणः ।

काव्यहेम्नो गुणान् वक्ति, कल्लाद इव दुर्जनः ॥ १४ ॥

१ पश्यतीति (सर्वमविशेषेण—दृष्टेः कुप्रत्ययः) पशुः ।

मृगादौ प्राणिनि प्रमथे, प्राणिमात्रे शिवात्मनि ।

यज्ञीयोदुम्बरे छागे, अजेऽपि पशुयज्ञके ॥ १ ॥

शैवागमप्रसिद्धात्म—न्यग्रौ च चित्रपादपे ।

पशुर्मासादिकेऽज्ञाने, पशुर्हव्यर्थमव्ययम् ॥ २ ॥

इति शब्दासिन्धुः ।

२ वक्त्रविशेषेण—न विद्यते वाग् येषु तानि, अवाञ्छि—वचनरहितानि ।

शिरोविशेषेण—अवाञ्छीति—अव—अधःअञ्चन्ति—अधोगतानि ।

३ कषपट्टेनेव ४ पश्यतींहरः ।

अमनोहरं गद्यं निर्दिशति--

अखण्डदण्डकारण्य--भाजः प्रचुरवैर्णकात् ।
 व्याघ्रादिव भयाघ्रातो-गद्याद् व्यावर्त्तते जनः ॥ १५ ॥
 वर्णयुक्तिं दधानाऽपि-स्निग्धाञ्जनमनोहराम् ।
 नातिश्लेषघना श्लाघां, कृतिर्लिपिरिवाश्रुते ॥ १६ ॥
 अश्रान्तगद्यसन्ताना, श्रोतृणां निर्विदे कथा ।
 जहाति पद्यप्रचुरा, चम्पूरपि कथारसम् ॥ १७ ॥
 सत्कथारसवन्ध्येषु, निबन्धेषु नियोजिताः ।
 नीचेष्विव भवन्त्यर्थाः, प्रायो वैरस्य हेतवः ॥ १८ ॥
 नमो जगन्नमस्याय, मुनीन्द्रायेन्द्रभूतये
 यः प्राप्य त्रिपदीं वाचा, विश्रं विष्णुरिवानशे ॥ १९ ॥
 प्रस्तावनादिपुरुषौ, रघुकौरववंशयोः ।
 वन्दे वाल्मीकिकानीनौ, सूर्याचन्द्रमसाविव ॥ २० ॥
 सत्यं बृहत्कथाम्भोधे-धिन्दुमादाय संस्कृताः ।
 तेनेतरकथाः कर्त्थाः, प्रतिभान्ति तदग्रतः ॥ २१ ॥
 जितं प्रवरसेनेन, रामेणेव महात्मना ।
 तरत्युपरि यत्कीर्त्तिः, सेतुर्वाङ्मयवारिधेः ॥ २२ ॥
 प्रसन्नगम्भीरपथा, रथाङ्गमिथुनाश्रया ।
 पुण्या पुनाति गङ्गेव, गां तरङ्गवती कथा ॥ २३ ॥

१ दण्डकः छन्दो-विशेषः पक्षे दण्डकनामाऽरण्यम् । २ वर्णाः कादयः,
 पीतादयश्च । ३ स्निग्धामिति भिन्नं पदं रसयुक्तां, स्निग्धेनाञ्जनेन मनोहराम् ।
 ४ उद्वेगाय । ५ विरसत्त्वं, विद्वेषस्येति पृथक्पदम् । ६ जीर्णवसनखण्डानि ।

७ पादलिप्ताचार्यनिर्मितयं तरङ्गवती कथा विद्यते । यतः-निर्वाणकलिका
 काल-ज्ञानप्रश्नप्रकाशकः । तरङ्गवतीत्याद्युल्लेखात् ।

विद्यमानसमयोऽस्य सूरैर्विक्रमसंवत्षट्षष्ट्याधिकशतद्वयप्रभितः, दीक्षासमयश्च

पीठिका.

५५

प्राकृतेषु प्रबन्धेषु, रसनिष्यन्दिभिः पदैः ।

राजन्ते जीर्धदेवस्य, वाचः पल्लविता इव ॥ २४ ॥

म्लायन्ति सकैलाः कालि—दासेनासन्नवर्तिं ना ।

गिरः कवीनां दीपेन, मालतीकलिका इव ॥ २५ ॥

केवलोऽपि स्फुरन् बाणः, करोति विमदान् कवीन् ।

किं पुनः क्लृप्तसन्धान—पुलिन्ध्रकृतसन्निधिः ॥ २६ ॥

व्याख्याः—केवलोऽपि बाणः—बाणकविः, पक्षे सायकः, कवीन्—काव्य—कर्तृन्, पक्षे कस्य—वारिणो वयः—हंसादयस्तान्, विमदान्—मदरहितान् करोति, किं पुनः क्लृप्तं—कृतं सन्धानं—कादम्बर्या उत्तरार्धनिर्मितिरूपं येन स चासौ पुलिन्ध्रो बाणसूनुस्ततः सन्निधिः सामीप्यं यस्य सः । पक्षे क्लृप्तं—सन्धानं करयोजनादिकं येन स चासौ पुलिन्ध्रो भिल्लस्तत्कृतं सन्निधानं यस्य सः ॥ २६ ॥

तृतीयशताब्द्याः समीपवर्त्तां, अष्टहायनो दीक्षितः । निजगुरुणाऽऽर्यनागहस्तिना पट्टधरं विदित्वा दशहायनाय तस्मै सूरिपदं प्रादाथि, फुल्लुश्रेष्ठिनामाऽस्य पिता, माता च प्रतिमाभिधा, धैरोध्यादेवीप्रसादतः स जात इति मातापितृभ्यां नागेन्द्रनामाचक्रे । अवन्त्यधिपतिविजयब्रह्मचरपतिसमयेऽस्य जन्म संभाव्यते । पादलिपेत्यभिधानं कारणवशाद्गुरुणा प्रकल्पितम्, आदिमाऽवस्थाऽनेन मथुरायां पाटलीपुत्रे च व्यथिता, शेषसमयो मानखेटप्रतिष्ठानपुरयोर्व्यथित्वा सौराष्ट्रदेशे विहरन् समाप्तितोऽनेन । पाटलीपुत्राधिपतिर्मुण्डराजः प्रतिष्ठानपुरेशः सातवाहनः मानखेटपतिकृष्णराजादयश्चैते भूपतयश्चारित्रविद्वत्ताभ्यां तद्भक्ताः सञ्जाताः । स च शङ्करबृहस्पतिपाञ्चलादिविद्वद्भिर्विवादे विजयं लेभे ।

१ जीवदेवसूरिर्विक्रमादित्यसमकालीनो मन्त्रतन्त्रादिविद्यासिद्धः प्राप्तसिद्धिरङ्कृतप्रभावशाली चासीत्, प्रबन्धकारास्तु विक्रमसमकालीनोऽयमितिज्ञापयन्ति तथाऽपि पञ्चमशताब्द्यामसौ विद्यमान इति प्रतीयते । प्राकृतग्रन्था बहुधा तन्निर्मिताः प्रतीयन्ते ।

२ समस्ताः कलेन—मधुरेण व्यक्तेन च ध्वनिना सहिताः ।

कादम्बरीसहोदर्या, सुधया वैबुधे हृदि ।
हर्षाख्यायिकया ख्यातिं, वाणोन्धिरिव लब्धवान् ॥ २७ ॥

माघेन विघ्नितोत्साहा-नोत्सहन्ते पदक्रमे ।
स्मरन्ति भारवेरेव, कवयः कपयो यथा ॥ २८ ॥

व्याख्यार्थः—माघेन—माघकविना, पक्षे माघमासा, विघ्नित
उत्साहो येषां ते तथाभूताः कवयः, कपय इव पदक्रमे—काव्यरच-
नायां, पक्षे चरणानां विन्यासे, नोत्सहन्ते उत्साहं न कुर्वन्ति, अपि च
भारवेः—भारविकवेः, पक्षे सूर्यस्य, भाः—किरणानेव स्मरन्ति ॥२८॥

निरोद्धुं पार्यते केन, समरादित्यजन्मनः ।
प्रशमस्य वशीभूतं, समरादि त्यजन्मनः ॥ २९ ॥

व्याख्यार्थः—समरादित्यात्—समरादित्यनृपकथानकात् जन्म—
प्रादुर्भावो यस्य तथाभूतस्य प्रशमस्य-शान्तेर्वशीभूतं, समरादि-युद्धादि
त्यजत्—परिहरत् मनश्चेतो निरोद्धुं—वशीकर्तुं केन पार्यते—शक्यते !

स्पष्टभावरसा चित्रैः, पदन्यासैः प्रवर्तिता ।
नाटकेषु नटस्त्रीव, भारती भवभूतिना ॥ ३० ॥

दृष्ट्वा वाक्पतिराजस्य, शक्तिं गौडवधोद्धुराम् ।
बुद्धिः साध्वसरुद्धेव, वाचं न प्रतिपद्यते ॥ ३१ ॥

भद्रंकीर्त्तेर्भ्रमत्याशाः, कीर्त्तिस्तारागणाध्वनः ।
प्रभा ताराधिपस्येव, श्वेताम्बरशिरोमणेः ॥ ३२ ॥

१ माधुर्यादिना स्वोपज्ञकादम्बरीकथातुल्यया, पक्षे कादम्बर्या—मदिरायाः सहोदर्या ।
२ विबुधानां—पण्डितानां देवानाम्भेदं तस्मिन् । ३ द्रष्टव्येना आख्यायिकया—
प्रसोदाख्यया च । ४ चतुश्चत्वारिंशदधिकचतुर्दशशतग्रन्थकर्तृश्रीहरिभद्रसूरि-
रचिता समरादित्यकथा प्राकृताऽधुना मुद्रिता लभ्यते ।

५ बप्पभट्टिराचार्यः पञ्चलदेशनिवासी । बप्पिस्तपिता, तन्माता च भट्टिनाम्नी,

पीठिका.

५७

समाधिगुणशालिन्यः, प्रसन्नपरिपक्त्रिमाः ।

थायावरकवेर्वाचो—मुनीनामिव वृत्तयः ॥ ३३ ॥

सूरिर्महेद्र एवैको—वैबुधाराधितक्रमः ।

यस्याऽमर्त्योचितप्रौढि, कविविस्मयकृद्वचः ॥ ३४ ॥

समदान्धकविध्वंसी, रुद्रैः कैर्नाऽभिनन्द्यते ।

सुश्रुष्टा ललिता यस्य, कथा त्रैलोक्यसुन्दरी ॥ ३५ ॥

सन्तु कर्द्दमराजस्य, कथं हया न सूक्तयः ।

कवित्रैलोक्यसुन्दर्या—यस्य प्रज्ञानिधिः पिता ॥ ३६ ॥

केचिद्वचसि वाच्येऽन्ये, केऽप्यशून्ये कथारसे ।

केचिद्गुणे प्रसादादौ, धन्याः सर्वत्र केचन ॥ ३७ ॥

अस्त्याश्चर्यनिधानमर्बुद् इति ख्यातो गिरिः खेचरैः,

कृच्छ्राञ्जितदिग्विलङ्घिशिखरप्रामोऽग्रिमः क्षमाभृताम् ।

मैनाकेन महार्णवे हरतनौ सैत्या प्रवेशे कृते,

येनैकेन हिमाचलः शिखरिणां पुत्रीति लक्ष्योऽभवत् ॥ ३८ ॥

वासिष्ठैः स्म कृतस्मयो वरशतैरस्त्यप्रिकुण्डोद्भवो—

भूपालः परमार इत्यभिधया ख्यातो महीमण्डले ।

निजाभिधानं सुरपालः, सप्तमे वर्षे स दीक्षामग्रहीत् । सिद्धसेनाचार्यस्तद्गुरुस्तन्मा-
तापितृसन्तोषाय बप्पभट्टिरिति नाम चकार । मुख्यसभिधानं तु भद्रकीर्तिरित्या-
सीत् । कनोजधराधिप आमराजस्तं भिन्नसममन्यत, मरणसमये च तं गुरुभूतं
मन्यते स्म । 'गउडवह' नाममहाकाव्यकर्ता महाकविश्रीवाक्पतिस्तस्य च-
रमावस्थायं प्रतिबोधकर्त्ताऽपि स बभूवेति श्रूयते । अस्य जन्म वि. सं. (८००)
भाद्रपदतृतीयायां रवौ हस्तनक्षत्रे, दीक्षा च (८०७) वैशाखशुक्लतृतीयायाम् ।
आचार्यपदं सं (८११) चैत्रकृष्णाष्टम्यां, स्वर्गवासः (८१५) श्रावणशुक्लाष्टम्यां
स्वातौ । तारागणाभिधं ग्रन्थं स विहितवान्, योऽधुना दृष्टिगोचरो न भवति ।

(१) रुद्रनामकविः, शङ्करश्च । (२) सत्या—पार्वत्या ।

५८

तिलकमञ्जरी.

अद्याऽप्युद्गतहर्षगद्रदगिरो गायन्ति यस्यार्बुदे,
विश्वामित्रजयोजितस्य भुजयोर्विस्फूर्जितं गुर्जराः ॥ ३९ ॥

तस्मिन्नभूद्रिपुकलत्रकपोलपत्र-वल्लीवितानपरशुः परमारवंशे ।
श्रीवैरिसिंह इति दुर्धरसैन्यदन्ति-दन्ताप्रभिन्नचतुर्णवकूलभित्तिः ॥ ४० ॥

तत्राऽभूद्रसतिः श्रियामपरया श्रीहर्ष इत्याख्यया,
विख्यातश्चतुरम्बुराशिरसनादाम्नः प्रशास्ता भुवः ।
भूपः खर्वितवैरिवर्गगरिमा श्रीसीयकः सायकाः,
पञ्चेपोरिव यस्य पौरुषगुणाः केषां न लग्ना हृदि ॥ ४१ ॥

तस्योदग्रयशाः समस्तसुभटग्रामाग्रगामी सुतः,
सिंहो दुर्धरशत्रुसिन्धुरततेः श्रीसिन्धुराजोऽभवत् ।
एकाधिज्यधनुर्जिताच्छिवलयावच्छिन्नभूर्यस्य स-
श्रीमद्राक्पतिराजदेवनृपतिर्वीराग्रणीरग्रजः ॥ ४२ ॥

आक्रीर्णाङ्घ्रितलः सरोजकलशच्छत्रादिमिर्लाञ्छनै-
स्तस्याऽजायत मांसलायुतभुजः श्रीभोज इत्यात्मजः ।
प्रीत्या योग्य इति प्रतापवसतिः ख्यातेन मुञ्जाराख्यया,
यः स्वे वाक्पतिराजभूमिपतिना राज्ये ऽभिषिक्तः स्वयम् ॥ ४३ ॥

देव्या विभ्रमसद्वा पद्मवसतेः, कर्मावतंसं क्षितेः,
सौभाग्यप्रतिपक्षमिन्दुमहसः सर्गाद्भुतं वेधसः ।
धत्ते योऽवधिभूतमीक्षणहृतां नेत्राऽमृतं योषितां,
रूपन्यक्कृतकाममद्भुतमणिस्तम्भाभिरामं वपुः ॥ ४४ ॥

आयाता शरदित्युदीर्य मुदितैर्दारैः पुरो दर्शिता-
लीलोद्यानभवा नवाः सुमनसः सप्तच्छदक्षमारुहाम् ।

१ पद्म इषवो यस्य सः, “ सम्मोहनोन्मादनी च, शोषणस्तापनस्तथा ।
स्तम्भनश्चेति कामस्य, शराः पद्म प्रकीर्तिताः ” ॥ १ ॥

पीठिका.

५९

यत्सैन्यागमशङ्किनामसुहृदामाकृष्टगन्धा इव,
 श्वासैः खेदनिरायतैर्विदधिरे सद्यः शिरोवेदनाम् ॥ ४५ ॥
 श्रुत्वा यं सहसागतं निजपुरात् त्रासेन निर्गच्छतां,
 शत्रूणामवरोधनैर्जललवप्रस्यन्दतिम्यत्पुटाः ।
 शुभ्रे सद्धानि पल्लविन्युपवने वाप्यां नवाम्भोरुहि,
 क्रीडादौ च मुहुर्मुहुर्विवलितप्रीवैर्विमुक्ता दृशः ॥ ४६ ॥
 प्रासादेषु त्रुटितशिखरेश्चभ्रलब्धप्रवेशैः,
 प्रातः प्रातस्तुहिनसलिलैः शौर्वरैः स्नापितानि ।
 धन्याः शून्ये यदरिनगरे स्थाणुलिङ्गानि शाखा-
 हस्तस्रस्तैः कुसुमनिकरैः पादपाः पूजयन्ति ॥ ४७ ॥
 येषां सैन्यभराहितोरगपतिश्रान्ति प्रयातां बहि-
 र्जायन्ते स्थगिता हिमांशुमहसः श्वेतातपत्रैर्दिशः ।
 आभान्ति प्रभवो नृणामितरवत्तेऽप्यागताः सेवया,
 यस्याऽनेकजनाकुले निजवपुर्मात्राः सभामण्डपे ॥ ४८ ॥
 न स्वप्नेऽपि समाश्रिता रिपुजनं म्लानिं गता नोन्नतौ,
 लग्ना साधुगुणद्विषां शुचितया कर्णे न दुष्टात्मनाम् ।
 निर्दोषाहमनेन दिक्षु गमितेत्यात्मीयवार्त्तामिव,
 व्याकर्तुं ब्रजति स्म यस्य तरसा कीर्त्तिः सुरेन्द्रालयम् ॥४९॥
 निःशेषवाङ्मयविदोऽपि जिनागमोक्ताः,
 श्रोतुं कथाः समुपजातकुतूहलस्य ।
 तस्यावदातचरितस्य विनोदहेतो-
 राज्ञः स्फुटान्हुतरसा रचिता कथेयम् ॥ ५० ॥

१ प्रासादेषु-देवमन्दिरेषु । २ त्रुटितशिखराणां श्वभ्राणि-महान्ति छिद्राणि
 तेषु लब्धः प्रवेशो यैस्ते तथाभूतैः । त्रुटितशिखरेष्विति सप्तम्यन्तपाठे इदं प्रासाद-
 विशेषणं योज्यं तदाऽभ्राणीत्यादिव्याख्येयम् । ३ शर्वरीभवैः । ४ स्थाणुलिङ्गानि-
 शङ्करलिङ्गानि ।

६०

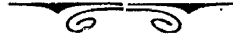
तिलकमञ्जरी-

आसीद् द्विजन्माऽखिलमद्र्यदेशे, प्रकाश्यसाङ्काश्यनिवेशजन्मा ।
 अलब्धदेवर्षिरिति प्रसिद्धिं, यो दानवर्षित्वविभूषितोऽपि ॥ ५१ ॥
 शास्त्रेष्वधीती कुशलः कलासु, बन्धे च बोधे च गिरां प्रकृष्टः ।
 तस्यात्मजन्मा समभून्महात्मा, देवः स्वयम्भूरिव सर्वदेवः ॥५२॥

तज्जन्मा जनकाङ्घ्रिपङ्कजरजःसेवाप्रविद्यालवो-

विप्रः श्रीधनपाल इत्यविशदामेतामवध्नात्कथाम् ।

अक्षुण्णोऽपि विविक्तसूक्तिरचने यः सर्वविद्याधिधना,
 श्रीमुञ्जेन 'सरस्वतीति' सदसि क्षोणीभृता व्याहृतः ॥ ५३ ॥

१ यो देवऋषिः स दानवऋषिरितिविरोधस्तत्परिहारस्तु दानस्य वर्षित्वेन किं
 वा देवर्षिरिति नाम्ना । २ बन्धे-ग्रन्थे । ३ बोधे-अवगमने । ४ सर्वदेवा-
 मिधः पुत्रः । पक्षे सर्वे देवा यस्य सः ।

५ पद्ये पद्ये चारुतार्थस्य दीव्या, वाक्ये वाक्ये मिष्टता-ऽस्याश्वरम्या ।
 पत्रे पत्रे दृश्यतेऽस्या रसत्त्वं, पुष्पे पुष्पे निर्झराः सदसानाम् ॥ १ ॥
 रसच्युतेयं 'तिलकादिमञ्जरी'-कथाऽखिला श्रोत्रसुधाप्रदायिनी ।
 पदे पदे नूतनभाववाहिनी, वागर्थगाम्भीर्यविराजमाना ॥ २ ॥
 रम्यं रम्यं वर्णनं यत्र तत्र, श्रुत्वा श्रुत्वा को न तृप्तिं प्रयाति ।
 दृष्ट्वा दृष्ट्वाऽलङ्कृतिभ्राजमानां, वाचमृद्धिं रज्यते सर्वलोकः ॥ ३ ॥
 यस्यां कामं कामदं चित्तहारि, श्रेयोमूलं सेवनीयं 'चरित्रम् ।
 प्राचीनानां पावनं पावकानां, गीतं स्फीतं शुद्धभावोपपन्नम् ॥ ४ ॥
 स्निग्धार्थेयं गद्यभूता प्रभूता, सत्काव्यानां भूरिभूषां विभक्तिं ।
 यस्मात्सर्वः काव्यसंपादितोर्थो-व्याख्यातोऽस्यां वाग्विचित्रप्रभावः ॥ ५ ॥

सं० मुनिहेमेन्द्रसागरः

(जिनस्तुतेर्विशिष्टपद्यानि)

श्रीशोभनमुनिप्रणीता सम्पूर्णा जिनचतुर्विंशतिका कृतिर्विविधञ्छन्दोऽलङ्कारवि-
भूषितपद्याऽऽत्मिकाऽस्ति, तत्राऽपि प्रतिभाशालिनां चमत्कृतिकारकाणि कानिचिद्
विशिष्टपद्यान्यत्र प्रदर्श्यन्ते—

(१)

श्रीऋषभजिनस्तुतिः ।

भव्याम्भोजविवोधनैकतरणे ! विस्तारिकर्मावली—
रम्भासामज ! नाभिनन्दन ! महानष्टापदाभासुरैः ।
भक्त्या वन्दितपादपद्म ! विदुषां संपादय प्रोज्झिता—
रम्भासाम ! जनाभिनन्दन ! महान्, अष्टापदाभासुरैः ॥ १ ॥
शार्दूलविक्रीडितम् ।

(२)

श्रीरोहिणीस्तुतिः ।

विशिखशङ्खजुषा धनुषाऽस्तसत्—
सुरभिया ततनुन्नमहारिणा ।
परिगतां विशदामिह रोहिणीं
सुरभियाततनुं नम हारिणा ॥ १६ ॥
द्वृत्तविलम्बितम् ।

(३)

समस्तजिनवरप्रार्थना ।

विधुतारा ! विधुताराः !
सदा सदाना ! जिना ! जिताघाताघाः ? ।

जिनस्तुते-

तनुतापातनुतापा !

हितमाहितमानवनवविभवा ! विभवाः ! ॥ १८ ॥

आर्यागीतिः ।

(४)

कालीदेवीस्तुतिः ।

नगदाऽमानगदा मा-

महो ! महोराजिराजितरसा तरसा ।

घनघनकाली काली

वतावतादूनदूनसत्रासत्रा

॥ २० ॥

आर्यागीतिः ।

(५)

श्रीसिद्धान्तस्वरूपम् ।

श्रान्तिच्छिदं जिनवरागममाश्रयार्थ-

माराममानम लसन्तमसङ्गमानाम् ।

धामाप्रिमं भवसरित्पतिसेतुमस्त-

माराममानमलसन्तमसं गमानाम्

॥ २३ ॥

वसन्ततिलका ।

(६)

श्रीजिनसमूहध्यानम् ।

ब्रजतु जिनततिः सा गोचरे (रं) चित्तवृत्तेः

सदमरसहिताया बोऽधिका मानवानाम् ।

पदमुपरि दधाना वारिजानां व्यहार्षीन्

सदमरसहिताया बोधिकामा नवानाम्

॥ २६ ॥

मालिनीछन्दः ।

विशिष्टपद्यानि:

६३

(७)

सिद्धान्तस्तुतिः ।

सिद्धान्तः स्ताद् अहितहतयेऽख्यापयद् यं जिनेन्द्रः

सद्राजीवः स कविधिषणापादनेऽकोपमानः ।

दक्षः साक्षाच्छ्रवणचुलुकैर्यं च मोदाद् विहायः-

सद्राजी वः सकविधिषणाऽपादनेकोपमानः ॥ ३१ ॥

मन्दाक्रान्ता ।

(८)

श्रीजिनेन्द्राणां स्तुतिः ।

जिनवरततिर्जीवालीनामकारणवत्सलाऽ-

समदमहिताऽमारा दिष्टासमानवराऽजया ।

नमदमृतभुक्पङ्कत्या नूता तनोतु मतिं ममाऽ-

समदमहितामारादिष्टा समानवराजया ॥ ४२ ॥

हरिणीछन्दः ।

(९)

जिनभारत्याः स्वरूपम् ।

नित्यं हेतूपपत्तिप्रतिहतकुमतप्रोद्धतध्वान्तबन्धा-

ऽपापायाऽऽसाद्यमानाऽमदन ! तव सुधासारहृद्या हितानि ।

वाणी निर्वाणमार्गप्रणयिपरिगता तीर्थनाथ ! क्रियान् मे-

ऽपापायासाद्यमानामदनत ! वसुधासार ! हृद्याहितानि ॥४७॥

स्रग्धरावृत्तम् ।

(१०)

समस्तजिनवराणां स्तुतिः ।

सदानवसुराजिता असमरा जिना भीरदाः,

क्रियासु रुचितासु ते सकलभारतीरा यताः ।

६५

जिनस्तुति-

सदानवसुराजिता असमराजिनाभीरदा,
क्रियासुरुचितासु ते सकलभा रतीरायताः ॥ ५० ॥

पृथ्वीछन्दः ।

(११)

श्रीचक्रधरायाः स्तुतिः ।

याऽत्र विचित्रवर्णविनतात्मजपृष्ठमधिष्ठिता हुतात्-
समतनुभागविकृतधीरसमदवैरिव धामहारिभिः ।
तडिदिव भाति सान्ध्यघनमूर्धनि चक्रधराऽस्तु सा मुदेऽ-
समतनुभा गवि कृतधीरसमदवैरिवधा महारिभिः ॥ ७२ ॥

द्विपदीछन्दः ।

(१२)

श्रीकपर्दियक्षराजस्मृतिः ।

द्विपं गतो हृदि रमतां दमश्रिया
प्रभाति मे चकितहरिद्विपं नगे ।
वटाह्वये कृतवसतिश्च यक्षराट्
प्रभातिमेचकितहरिद् विपन्नगे ॥ ७६ ॥

रुचिराछन्दः ।

(१३)

श्रीगोरीदेव्याः स्तुतिः ।

अधिगतगोधिका कनकरुक् तव गौर्युचिता-
ङ्गमलकराजि तामरसभास्यतुलोपकृतम् ।
मृगमदपत्रभङ्गतिलकैर्वदनं दधती
कमलकरा जितामरसभाऽस्यतु लोपकृतम् ॥ ८० ॥

तत्कुटकञ्चत्तम् ।

विशिष्टपद्यानि:

६५

(१४)

श्रीनेमिजिनस्तुतिः ।

चिक्षेपोर्जितराजकं रणमुखे यो लक्ष्यसंख्यं क्षणा-

दक्षामं जन ! भासमानमहसं राजीमतीतापदम् ।

तं नेमिं नम नम्रनिर्वृतिकरं चक्रे यदूनां च यो

दक्षामञ्जनभासमानमहसं राजीमतीतापदम् ॥ ८५ ॥

शार्दूलविक्रीडितम् ।

(१५)

अम्बादेव्याः स्तुतिः ।

हस्तालम्बितचूतलुम्बिलतिका यस्या जनोऽभ्यागमद्

विश्वासेवितताम्रपादपरतां वाचा रिपुत्रासकृत् ।

सा भूतिं वितनोतु नोऽर्जुनरुचिः सिंहेऽधिरूढोल्लसद्--

विश्वासे वितताम्रपादपरताऽम्बा चारिपुत्राऽसकृत् ॥ ८८ ॥

शार्दूलविक्रीडितम् ।

(१६)

श्रीपार्श्वनाथस्तुतिः ।

मालामालानबाहुर्दधदधदरं यामुदारा मुदारा-

लीनाऽलीनामिहाली मधुरमधुरसां सूचितोमाचितो मा ।

पातात् पातात् स पार्श्वो रुचिररुचिरदो देवराजीवराजी-

पत्राऽऽपत्रा यदीया तनुरतनुरवो नन्दको नोदको नो ॥ ८९ ॥

स्रग्धरावृत्तम् ।

(१७)

जिनेन्द्राणां स्तुतिः ।

राजी राजीववक्त्रा तरलतरलसत्केतुरङ्गत्तुरङ्ग-

व्यालव्यालम्रयोधाचितरचितरणे भीतिहृद् याऽतिहृद्या ।

९

६६

जिनस्तुति-

सारा साऽऽराजिनानामलभमलमतेर्बोधिका माऽधिकामा-
द्वयाद्वयाधिकालाननजननजरात्रासमानाऽसमाना ॥ ९० ॥
स्रग्धरावृत्तम् ।

(१८)

जिनवाणीस्तुतिः ।

सद्योऽसद्योगभिद् वागमलगमलया जैनराजीनराजी-
नूता नूतार्थधात्रीह ततहततमःपातकाऽपातकामा ।
शास्त्री शास्त्री नराणां हृदयहृदयशोरोधिकाऽबाधिका वाऽऽ-
देया देयाद् मुदं ते मनुजमनु जरां त्याजयन्ती जयन्ती ॥ ९१ ॥
स्रग्धरावृत्तम् ।

(१९)

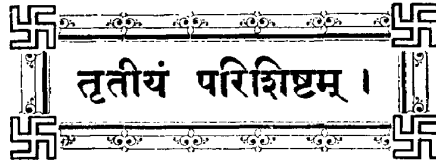
श्रीवैरोद्यादेव्याः स्तुतिः ।

याता या तारतेजाः सदसि सदसिभृत् कालकान्तालकान्ताऽ-
पारिं पारिन्द्रराजं सुरवसुरवधूपूजिताऽं जितारम् ।
सा त्रासात् त्रायतां त्वामविषमविषभृद्भूषणाऽभीषणा भी-
हीनाहीनाऽयपत्नी कुबलयवलयश्यामदेहाऽमदेहा ॥ ९२ ॥

(२०)

श्रीवीरजिनस्तुतिः ।

नमदमरशिरोरुहस्रस्तसामोदनिर्निद्रमन्दा-
रमालारजोरञ्जितांहे ! धरीत्रीकृताऽ
वन ! वरतमसङ्गमोदारतारोदिताऽनङ्गनार्या-
वलीलापदेहेक्षितामोहिताक्षोभवान् ।
मम वितरतु वीर ! निर्वाणशर्माणि जातावतारो-
धराधीशसिद्धार्थधाम्नि क्षमालङ्कृताऽ
वनवरतमसङ्गमोदारतारोदिताऽनङ्गनार्या-
व ! लीलापदे हे क्षितामो हिताक्षोभवान् ॥ ९३ ॥
अर्णवदण्डकच्छन्दः ।

(महेन्द्रसूरिचरित्रगतोपयुक्तपद्यानि)

(१)

तस्य श्रीसर्वदेवाख्यः, सूनुस्न्यूनविक्रमः ।
ब्राह्मणनिष्ठया यस्य, तुष्टाः शिष्टा विशिष्टया ॥ १० ॥

(२)

तस्य पुत्रद्वयं जज्ञे विज्ञेशैरर्चितक्रमम् ।
आद्यः श्रीधनपालाख्यो द्वितीयः शोभनः पुनः ॥ ११ ॥

(३)

चत्वारिंशत्सुवर्णस्य, टंकलक्षा विनिर्ययुः ।
दृष्टेऽपि निःस्पृहोत्तंसः, सूरिः स्वोपाश्रयं ययौ ॥ २८ ॥

(४)

श्रीमतः सर्वदेवस्य, श्रीमहेन्द्रप्रभोस्तथा ।
दानग्रहणयोर्वादो वर्षं यावत्तदाऽभवत् ॥ २९ ॥

(५)

अन्यदा सत्यसन्धत्वाद्, ब्राह्मणः सूरिमाह च ।
देयद्रव्येऽत्र ते दत्ते, स्वगृहं प्रविशाम्यहम् ॥ ३० ॥

(६)

सूरिः प्राहाभिरुचितं, ग्रहीष्ये वचनं मम ।
भवत्विदं ततो मित्रं ! गृहाण त्वं द्विजोऽवदत् ॥ ३१ ॥

६८

महेन्द्रसूरि-

(७)

सूरिराह सुतद्वन्द्वाद् देहेकं नन्दनं मम ।
सत्यप्रतिज्ञता चेत् ते, न वा गच्छ गृहं निजम् ॥ ३२ ॥

(८)

कार्येणानेन नो कार्यं, मम स्वरुचितं कुरु ।
तातमित्यवमत्यामुं, स तस्मादन्यतो ययौ ॥ ४७ ॥

(९)

अश्रुपूरप्लुताक्षोऽसा, निराशो गुरुसङ्कटे ।
यावदस्ति समायात स्तावदागात् सुतोऽपरः ॥ ४८ ॥

(१०)

पृष्टस्तेनाऽपि दैन्येऽत्र, निमित्तं स तदाऽदत् ।
धनपालेन कुत्राऽपि, कार्ये प्रतिहता वयम् ॥ ४९ ॥

(११)

भवान् बालस्ततः किन्नु, तत्र प्रतिविधास्यते ।
गच्छ स्वकर्मभोक्तारो-भविष्यामः स्वलक्षणैः ॥ ५० ॥

(१२)

निराशं वाक्यमाकर्ण्य, तत्पितुः शोभनोऽवदत् ।
मा तात ! विह्वलो भूया मयि पुत्रे सति ध्रुवम् ॥ ५१ ॥

(१३)

वेदस्मृतिश्रुतिस्तोम-पारगः पण्डितोऽग्रजः ।
कृत्याकृत्येषु निष्णातः, स विवेक्तु यथारुचिः ॥ ५३ ॥

(१४)

अहं तु सरलो बाल्या-देतदेव विचारये ।
पित्रादेशविधेरन्यो न धर्मस्तनुजन्मनाम् ॥ ५४ ॥

चरित्रगतोपबुक्तपद्यानि ।

६९

(१५)

अत्र कृत्यमकृत्यं वा, नैवाहं गणयाम्यतः ।

कूपे क्षिप निषादानां, मामर्पय यथारुचि ॥ ५५ ॥

(१६)

श्रुत्वेति सर्वदेवश्च, तं बाढं परिष्वजे ।

मामृणात् मोचयित्वा त्वं, समुद्धर महामते ! ॥ ५६ ॥

(१७)

ततः प्रागुक्तकार्यं तत्, श्रावितोऽसौ सुतोत्तमः ।

अतिहर्षात् ततः प्राह, कार्यमेतत्प्रियं प्रियम् ॥ ५७ ॥

(१८)

श्रीजैना मुनयः सत्य-निधयस्तपसोज्ज्वलाः ।

तत्संनिधाववस्थानं, सद्भाग्यैरेव लभ्यते ॥ ५८ ॥

(१९)

सूरयस्तमनुज्ञाप्याऽ-दीक्ष्यंस्तं सुतं मुदा ।

तद्दिनान्तः शुभे लग्ने, शुभग्रहनिरीक्षिते ॥ ६८ ॥

(२०)

ते विजहुः प्रभाते चा-ऽपभ्राजनविशङ्किताः ।

अणहिल्लपुरं प्रापुर्विहरन्तो भुवं शनैः ॥ ६९ ॥

(२१)

एवं द्वादश वर्षाणि, श्रीभोजस्याऽऽज्ञया तदा ।

न मालवे विजहे तत्, श्रीसिताम्बरदर्शनम् ॥ ७३ ॥

(२२)

चलन्तस्ते हि चक्षुष्या अचक्षुष्याः स्थिताः पुनः ।

तद्वर्णास्तद्रसा जीवास्तदा तेनेक्षिताः स्फुटाः ॥ ८९ ॥

(२३)

अथ श्रीशोभनो विज्ञोऽभ्यातस्थौ गुरुबान्धवम् ।

आलिलिङ्गे च तेनासौ, सोदरस्नेहमोहतः ॥ ९७ ॥

७०

महेन्द्रसूरि-

(२४)

तेन चार्द्धासने दत्ते—ऽप्रजेनोपाविशत् तदा ।

ऊचे च पूज्य एव त्वममुं यो धर्ममाश्रयः ॥ ९८ ॥

(२५)

तमुवाच ततः श्रीमान् , धनपालः श्रियां निधिः ।

प्रतिपन्नो मया जैन—धर्मः सद्गतिहेतवे ॥ १११ ॥

(२६)

ततः श्रीमन्महावीर—चैत्यं गत्वा ननाम च ।

वीतरागनमस्कारं, श्लोकयुग्मेन सोऽब्रवीत् ॥ ११२ ॥

(२७)

अन्यदा पूर्णिमासंध्या—समये नृपमब्रवीत् ।

जैनदर्शनसंचार—हेतवे देशमध्यतः ॥ ११५ ॥

राजस्तव यशोऽयोत्स्नाधवलाम्बरविस्तरः ।

प्रकटस्तमसो हन्ता, भूयादर्थप्रकाशकः ॥ ११६ ॥

(२८)

एकदा नृपतिः स्मार्त्त—कथाविस्तरनिस्तुषः ।

वयस्यमवदज्जैन—कथां श्रावय कामपि ॥ ११४ ॥

(२९)

द्वादशाथ सहस्राणि ग्रन्थमानेन तां ततः ।

परिपूर्य ततो विद्वत्समूहैरवधारिताम् ॥ ११५ ॥

(३०)

यथार्था काव्यदोषोद्धारिणीं तिलकमञ्जरीम् । (?)

रसेन कवितारूपचक्षुर्नैर्भल्यदायिनीम् ॥ ११६ ॥

(३१)

विद्वज्जनास्यकर्पूर—पूराभां वर्णसंभृताम् ।

सुधीर्विरचयांचक्रे, कथां नवरसप्रथाम् ॥ ११७ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ।

चरित्रगतोपयुक्तपद्यानि ।

७१

(३२)

अथासौ गूर्जराधीश—कोविदेशशिरोमणिः ।

वादिवेतालविशदं, श्रीशान्त्याचार्यं माह्वयत् ॥ २०१ ॥

(३३)

अशोधयदिमां चासावुत्सूत्राणां प्ररूपणात् ।

शब्दसाहित्यदोषास्तु, सिद्धसारस्वतेषु किम् ? ॥ २०२ ॥

(३४)

मूर्त्तयेव सरस्वत्या, नवहायनबालया ।

दुहित्रा मन्युहेतुं स पृष्टस्तथ्यं यथाऽऽह तत् ॥ २१८ ॥

(३५)

उत्तिष्ठ तात ! चेद्राज्ञा, पुस्तकं पावके हुतम् ।

अक्षयं हृदये मेऽस्ति, सकलां ते ब्रुवे कथाम् ॥ २१९ ॥

(३६)

स्नानं देवार्चनं भक्तिं, कुरु शीघ्रं यथा तव ।

कथापीठं ददे हृष्टस्ततः सर्वं चकार सः ॥ २२० ॥

(३७)

कथा च सकला तेन, शुश्रुवेऽत्र सुतामुखात् ।

कदाचिन्न श्रुतं यावत् तावन्नास्याः समाययौ ॥ २२१ ॥

(३८)

इतश्च शोभनो विद्वान्, सर्वग्रन्थमहोदधिः ।

यमकान्विततीर्थेश—स्तुतिं चक्रेऽतिभक्तितः ॥ ३१६ ॥

(३९)

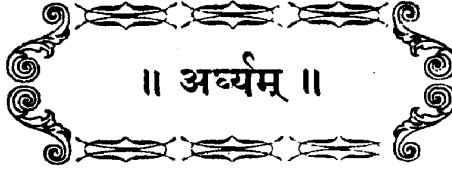
तदेकध्यानतः श्राद्ध—गृहे त्रिभिक्षया ययौ ।

पृष्टः श्राविकया किन्तु, विरागे हेतुरत्र कः ? ॥ ३१७ ॥

(४०)

स प्राह न स्तुतिध्यानाज्जानेऽपश्यदहो ! गुरुः ।

तत्काव्यान्यथ हर्षेण, प्राशंसत् तं चमत्कृतः ॥ ३१९ ॥

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

विद्वज्जनप्रथितकीर्तिकलाकलापं,
 सद्विद्यया विदितवाग्मिवरप्रभावम् ।
 निर्मानमोहरिपुजालमनन्यशोभं,
 नित्यं स्मरामि मुनिशोभनमात्मनिष्ठम् ॥ १ ॥
 कन्दर्पदर्पदलनैकसमुद्यतं तं,
 विद्राविताऽशुभभयप्रदवैरिवर्गम् ।
 यत्पादपद्मनतमानवमुद्धरन्तं,
 नित्यं स्मरामि मुनिशोभनमात्मनिष्ठम् ॥ २ ॥
 दिग्देशवृन्दविदितोत्तमकाव्यशक्तिं,
 विद्याविलासिजनताऽर्पितमोदराशिम् ।
 सत्काव्यशोधनपरैः स्तुतमेकनादं,
 नित्यं स्मरामि मुनिशोभनमात्मनिष्ठम् ॥ ३ ॥
 यः पितृतुष्टिकरणाय वचस्तदीय,-
 मङ्गीचकार जिनधर्मरतिं दधानः ।
 दीक्षां ललौ च सुगुरोश्चरणारविन्दे,
 तं नौमि शोभनमुनिप्रवरं सदाहम् ॥ ४ ॥

अर्घ्यम् ।

७३

ग्रन्थाननेकविदितान् रचयन्ति लोके,
 पाण्डित्यधारकजना जनतोषहेतोः ।
 विद्वांस्तथाऽपि विदितोऽयमिति प्रसिद्धं,
 नित्यं नमामि मुनिशोभनमात्मनिष्ठम् ॥ ५ ॥

स्वर्गस्थशोभनमुने ! तव पादपद्मे,
 शुद्धां समर्पयति सत्कृतिमुन्नतार्थाम् ।
 हेमेन्द्रसागरमुनिर्मुनिधर्मनिष्ठः,
 संशोध्य सद्गुरुकृपावशगोनितान्तम् ॥ ६ ॥

अर्घ्यं समर्पितमिदं मनसोज्ज्वलेन,
 सूरीश्वरस्य चरणाम्बुजयोर्विशुद्धम् ।
 विद्यावदातमनसो विबुधार्चितस्य,
 सत्काव्यहेमनिकषोपलसंमितस्य ॥ ७ ॥

ःग्रहादनपुरम् (पालनपुर) } ले० सं० मुनिहेमेन्द्रसागरः-
 चैत्रशुक्लत्रयोदशी

મહાનસ (માણસા) વર્ણનમ્ ।

નમોઽસ્તુ દેવદેવાય, સર્વતેજોઽભિભાવિને ।

સર્વસિદ્ધિનિધાનાય, કર્મૈચિદ્દીવ્યતેજસે ॥ ૧ ॥

સર્વ દેવોના દેવ-અધિપતિ, સર્વ તેજનો પરાભય કરનાર, અર્થાત્ સર્વ તેજથી અધિક તેજસ્વી અને સર્વ સિદ્ધિઓના ભંડાર રૂપ એવા કોઈ દીવ્ય તેજને નમન હો. ૧

પરોપકારપ્રવર્ણૈકચેતસં, સતાં સદા વન્દ્યતમક્રમામ્બુજમ્

મોહાઽન્ધકારક્ષતિભાસ્વરપ્રભં, નમામ્યહં સદ્ગુરુમીઙ્ચબોધનમ્ ॥ ૨ ॥

પરોપકાર કરવામાં જ પ્રવીણ છે મન જેમનું, હંમેશાં સત્-પુરૂષોને ભક્તિપૂર્વક વંદનીય છે ચરણકમલ જેમના અને મોહ-રૂપી અંધકારને હરવામાં વિકસ્વર છે કાંતિ જેમની તેમજ સ્તુત્ય છે તત્ત્વબોધ જેમનો એવા સદ્ગુરુદેવને હું નમું છું. ૨

શ્રીગુર્જરાભ્યોઽતિવિભૂતિભૂષિતો-વિરાજતે વિશ્રુતદીવ્યદેશઃ ।

સદ્ધર્મસન્નીતિગુણાનુસારિણો-વસન્તિ યસ્મિન્નરદેવમાનવાઃ ॥ ૩ ॥

ધન ધાન્યાદિ સંપત્તિથી ભરપૂર અને સર્વત્ર વિખ્યાત ગુર્જર (ગુજરાત) દેશ ઉચ્ચ પ્રકારની ખ્યાતિ ધરાવે છે, જે દેશની અંદર ઉત્તમ પ્રકારનો ધર્મ અને ઉત્તમ નીતિના ગુણોને ધારણ કરનાર રાજાઓ તેમજ ઉત્તમ પુરૂષો નિવાસ કરે છે. ૩

દેશેઽસ્મિંશ્ચ વિભાતિ મવ્યમુનિભિઃ સંસેવિતઃ કોવિદૈ—

શ્ચિત્રોર્વીરુહવલ્લિવૃન્દકલિતો દીવ્યૌષધિધ્રાજિતઃ ।

ઉચ્ચૈઃ સાનુશિખાભિરમ્બરતલં સ્પષ્ટું સમુત્કણ્ઠિતઃ,

શ્રીમત્તીર્થકરાલયોર્જિતવિભઃ પુણ્યોર્બુદોર્વીધરઃ ॥ ૪ ॥

वर्णनम्.

७५

વળી જે દેશની અંદર મહાન્ પવિત્ર અર્બુદાચલ (આબુ પર્વત) શોભી રહ્યો છે, જે પવિત્ર ગિરિરાજ શ્રીમાન્ તીર્થંકર ભગવાનના અદ્ભુત મંદિરોથી અતિશય શોભા આપે છે, જેથી તત્ત્વજ્ઞાની અનેક મુનિવરો જેના દર્શન માટે વિચરીને જેની સેવા કરી રહ્યા છે, તેમજ જે ગિરિની અંદર અનેક પ્રકારના વૃક્ષો, દીવ્ય ઔષધિઓ અને વિચિત્ર વેદીઓ હયાતી ધરાવે છે, તેમજ જે ગિરિ અતિ ઉન્નત શિખરોના અગ્રવડે આકાશને સ્પર્શ કરવાને ઉત્કંઠા ધરાવતો હોય તેવો દેખાવ આપે છે. ૪.

श्रीतारङ्गधराधरो विजयते देशं पुनानः पुनः,

सिद्धिस्थानमिमं पुरातनमहातीर्थोत्तमत्त्वं गतः ।

यस्मिन् राजति भव्यमूर्त्तिरजितस्तीर्थङ्करः कामितं,

भव्यैर्दर्शनतः शुभाशयजुषैर्यस्याऽनिशं लभ्यते ॥ ५ ॥

વળી જે ગુર્જર દેશને શ્રી તારંગાણ ગિરિરાજ હંમેશાં પવિત્ર કરી રહ્યો છે, જે ગિરિની અંદર સર્વ સિદ્ધિઓ નિવાસ કરે છે, પ્રાચીન તેમ જ અતિ ઉત્તમ મહાન્ તીર્થસ્થળ તરીકે જે ગિરિ સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે, જેની અંદર ભવ્ય ભૂર્તિમય શ્રીમાન્ અનિતનાથ ભગવાન્ વિરાજે છે, જેમના દર્શનથી શુભ આશયવાળા ભવ્ય પુરુષોના મનોરથ હંમેશાં સિદ્ધ થાય છે. ૫.

सौराष्ट्रे सुपवित्रसाधुनिकरैः संसेवितो रैवतः,—

ऊर्वाभृद्वरमाननीयमहिमा पुण्यार्थिनां पावनः ।

देवानां स्पृहणीयभूरिविभवो यात्रार्थिनां शर्मदो—

दीव्यानन्दमयः सदा विजयते श्रेयોર્થિनां જ્ઞાન્તિદઃ ॥ ૬ ॥

તેમ જ જે દેશના અંતર્ગત રહેલા સૌરાષ્ટ્ર (કાઠીયાવાડ)માં વિશુદ્ધ આશયવાળા પવિત્ર મુનિવરોથી સેવાયેલ રૈવતક (ગિરિનાર) ગિરિ મહા પવિત્ર હંમેશાં વિજયશાળી વર્તે છે, જેનો મહિમા સર્વ સ્થળે પ્રસિદ્ધ અને માનનીય છે. પુણ્યના અભિલાષી જનોને

૭૬

માળસા-

પવિત્ર કરે છે, જેના વૈભવને દેવતાઓ પણ અહર્નિશ યાદ કરે છે, યાત્રા માટે આવતા જનોના અભિલાષ પૂર્ણ કરે છે, જેની અંદર દીવ્ય આનંદ વ્યાપી રહ્યો છે અને કલ્યાણની અપેક્ષાવાળા જનોને સુખશાંતિ સમર્પે છે. ૬.

શ્રીશત્રુઙ્ગયશૈલરાજ ઉચિતો વિભ્રાજતે ચઙ્ગુવિ,

નૈકે સિદ્ધગતિ ગતા મુનિવરા યસ્મિન્ પવિત્રાશયાઃ ।

શ્રીમાનાદિજિનેશ્વરાદિરનઘસ્તીર્થઙ્કરૌઘઃ સદા,

મૂર્ત્યૌ રાજતિ દીવ્યયા ચ શિવદો મઞ્યાત્મનાં ભાવિતઃ ॥ ૭ ॥

વળી જે દેશની સીમામાં અતિ ઉત્તમતાને પ્રાપ્ત થયેલ શ્રી શત્રુઙ્ગય ગિરિરાજ દીવ્ય શોભા આપે છે, જેની અંદર વિશુદ્ધ આશયવાળા અનેક મુનિવરો મોક્ષગતિ પામ્યા છે. તેમ જ શ્રીમાન્ આદિનાથ ભગવાન્ આદિ મહાન્ પવિત્ર અનેક તીર્થંકરોનો સમૂહ જેની અંદર દીવ્ય મૂર્તિમય હંમેશાં વિરાજે છે, જેમની ભાવનાથી ભવ્યાત્માઓ શિવસુખ પ્રાપ્ત કરે છે. ૭.

સ્વચ્છામ્બૂનિ સુલીનમીનમકરાણ્યાવિભ્રતી વિસ્ફુરત્-

કલ્લોલૈશ્ચકરમ્બિતા તદગતક્ષોણીરુહશ્રેણિભિઃ ।

કૂજત્પક્ષિગણાભિરુત્તમજનૈર્વિભ્રાજમાનાડનિશં,

યસ્મિન્ સામ્રમતી સતીવ વિમલા વિભ્રાજતે વાહિની ॥ ૮ ॥

જે દેશની અંદર સામ્રમતી (સાબરમતી) નદી સતીની માફક વિશુદ્ધ ગુણમયી વહે છે, જે નદી મીન (માછલાં) મધર વિગેરે જળજંતુઓથી વ્યાપ્ત સ્વચ્છ જળને વહન કરે છે, વળી મધુર નાદ કરતા અનેક પક્ષીઓ જેમાં રહેલા છે એવા બન્ને કાંઠા ઉપર રહેલા સુંદર વૃક્ષોની શ્રેણીઓથી જે નદી શોભે છે, જેનું નિર્મળ જળ તરંગોથી ઉચ્છળતું દીવ્ય શોભા આપે છે, તેમ જ ઉત્તમ જનોવડે નિરંતર અહ્ભુત શોભા આપે છે. ૮.

वर्णनम्.

७७

नानापक्षिगणैः सुनादिततटा नित्यप्रवाहोर्मयो—

राजन्ते रजनिकराभसलिला अन्या अपि क्षेमदाः ।

यत्राऽनेकतपस्विनः सुमनसः स्नानादिकां सत्क्रियां,

कुर्वन्तः कलयन्ति भूतिमखिलां नद्यः पयोधिप्रियाः ॥ ९ ॥

વળી જે દેશની અંદર નિરંતર પ્રવાહમાં ઉચ્છળતા તરંગોને વહન કરતી અન્ય નર્મદા વિગેરે બીજી નદીઓ પણ પ્રાણીમાત્રને સુખદાયક વર્તે છે, જેમના કાંઠાઓ ઉપર અનેક પ્રકારના પક્ષિઓના સમૂહ મનોહર નાદ કરે છે, અંદરના કિરણ સમાન નિર્મલ જળશ્રેણી સર્વને તૃપ્ત કરે છે, તેમ જ વિશુદ્ધ મનવાળા અનેક તપસ્વિઓ જેમના શુદ્ધ જળમાં સ્નાનાદિક ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરે છે, જેથી તેઓ સર્વ સમૃદ્ધિઓના પાત્ર બને છે, અને તે સર્વ નદીઓ સાગરને પ્રિય થાય છે—અર્થાત્ અખંડ પ્રવાહથી સાગરને મળે છે. ૯.

વિક્ષોભં સરિતાં हरन् जलनिधिर्धृदक्षिणस्यां दिशि,

रत्नानां निचयं सदा परिदधद्रत्नाकररत्नं गतः ।

लोलद्भङ्गतरङ्गराजिविलसन्मर्यादयासंस्थितो—

गर्जत्यात्मसमुन्नतिं बहुविधां सन्दर्शयन् संज्ञया ॥ १० ॥

જે દેશની દક્ષિણ દિશામાં સરિતાઓના પ્રવહન રૂપ વિશ્વાભને શાંત કરતો સાગર, સંકેતવડે વિવિધ પ્રકારની પોતાની ઉન્નતિને બહાર કરતો હોય તેમ ગર્જના કરે છે, વળી હંમેશાં જે સમુદ્ર અમૂલ્ય રત્નોને ધારણ કરવાથી ' રત્નાકર ' એ નામથી પ્રસિદ્ધ છે, અને જે મહાસાગરની અંદર પ્રચંડ તરંગોની શ્રેણીઓ ઉચ્છળે છે છતાં પોતાની મર્યાદા છોડતો નથી, જેથી તે સાગર કહેવાય છે. ૧૦.

मैनाकादिनगा यदीयशरणं भेजुः पुरा त्रासिताः,

देवेन्द्रेण गरुड्गणं क्षपयता दीव्यौषधियोत्तकाः ।

येनाऽत्रैव वसुन्धराऽम्बरवती प्राज्ञैः सदा गीयते,

विख्यातोऽत्रपरोपकारकरणे धौरेयभावं गतः ॥ ११ ॥

પ્રથમના સમયમાં પોતાની પાંખો કાપવાને તૈયાર થયેલા ઇંદ્રના ત્રાસથી અધીર થયેલા મૈનાક વિગેરે કેટલાક પર્વતો અનેક દીવ્ય ઔષધિઓ સહિત સાગરને શરણે રહ્યા છે. અર્થાત્ સાગરમાં વાસ કર્યો છે. વળી જે સાગરવડે આ લોકમાં વસુંધરા-પૃથ્વી વસ્ત્રવાળી છે એમ વિદ્વાનો કહે છે. અર્થાત્ પૃથ્વીને વિટા-ઇને સાગર રહ્યો છે. તેમજ જે સાગર આ દુનીયામાં પરોપકાર કરવામાં મુખ્યપણું ભોગવે છે એમાં કંઈપણ સંદેહ નથી. ૧૧.

ગામ્भीર્યેકગુણોઽસ્તિ સાગરગતોનાન્યત્ર તલ્લક્ષ્યતે,

આસ્તે ચેન્ન તથાવિદ્યા હ્યપમિતિસ્તસ્યાસ્તિ વિશ્વ્યાતિભાગ્ ।

મર્યાડદાપિ ન તાદૃશી સ્થિતવતી લોકેષુ સિદ્ધાસ્પદા,

તસ્માત્સાગર એવ સદ્ગુણમૃતઃ પીયૂષવાન્ કથ્યતે ॥ ૧૨ ॥

વળી ગંભીરતાનો ગુણ ખાસ સાગરમાં રહેલો છે. તેવી ગંભીરતા અન્ય વિષે દેખાતી નથી, કારણકે ગાંભીર્યની ઉપમા સાગરની જ બહુધા આપવામાં આવે છે અર્થાત્ તે બાબતમાં તે જ પ્રખ્યાતિ ધરાવે છે. તેમજ સિદ્ધસ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલી મર્યાદા પણ તેના સરખી અન્યત્ર ભોવામાં આવતી નથી, તેથી સદ્ગુણોનો આધાર એક સાગર જ અમૃતનિધિ કહેવાય છે. ૧૨.

મહાનસં તત્ર ચ પત્તનં શુભં, નિપેવિતં ધર્મધનૈર્વૈણિગ્વરૈઃ ।

રાજન્વદાહુઃ સકલાર્થસાધનં, ચતુર્વિઘ્નૈર્જાતિગૈઃ સમાકુલમ્ ॥ ૧૩ ॥

વળી તે ગુજરાત દેશના મધ્ય વિભાગમાં સર્વસંપત્તિઓના સ્થાનભૂત અને પુણ્ય ભૂમિરૂપ મહાનસ(માણસા)નામે નગર શોભે છે, જેની અંદર મુખ્યત્વે કરી ધર્મને જ ધન માનનાર ઉત્તમ વણિક્ષ જનો નિવાસ કરે છે, તેમજ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ ચારે પુરૂષાર્થને સમાન ભાવે સેવન કરનાર રાજાના આશ્રયથી જે નગર રાજનવાન-ઉત્તમ ન્યાય નિષ્ઠ રાજવાળું ગણાય છે, તેમજ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એમ ચારે વર્ણ પોત-પોતાના અધિકાર પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવાને લીધે તે નગર અન્યની અપેક્ષાએ સમૃદ્ધિવાળું હીપે છે. ૧૩.

वर्णनम्.

૭૨.

यदक्षतश्रीप्रथितप्रभावं, विराजते श्रेष्ठिवरप्रधानैः ।

निजेष्टधर्मानुगतस्वभावै-र्विनोदशीलैः समभावभावैः ॥ १४ ॥

નિરંતર વિલસી રહી છે લક્ષ્મી જેની અને જેનો પ્રભાવ સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે, તેમજ વિવિધ પ્રકારની ઉત્તમ શોભાથી વિભૂષિત એણે જે નગર, પોતપોતાના ઈષ્ટ ધર્મની આરાધના કરવામાં તત્પર છે સ્વભાવ જેમનો, વળી આનંદમય પ્રવૃત્તિમાં જીવન વ્યતીત કરનારા અને સમભાવની ભાવનાવાળા અર્થાત્ પક્ષપાત રહિત એવા ઉત્તમ શ્રેષ્ઠી અને અન્ય પ્રધાન જનોવડે અહ્ભુત શોભે છે. ૧૪.

भिषग्वरा यत्रविवादहीना-

वसन्ति रुग्णाऽङ्गिरुजोऽपहारिणः ।

वैदेशिकाः स्वास्थ्यमवाप्य पीडिताः,

प्रयान्ति केऽप्यत्र समागताश्च

॥ १५ ॥

જે નગરની અંદર શાસ્ત્ર સિદ્ધ નિદાનપૂર્વક રોગથી પીડાતા દુઃખી જનોના રોગોને નિર્મૂલ કરનાર અને મિથ્યા વિવાદથી વિમુક્ત થયેલા ઉત્તમ વૈદ્યો નિવાસ કરે છે, જેથી ત્યાં દેશવિદેશથી આવેલા રોગી જનો રોગથી મુક્ત થઈ પોતપોતાના સ્થાનમાં સ્વસ્થ થઈ આદ્યા જાય છે. ૧૫.

श्रीयुक्तादिजिनेश्वरादिविबुधश्रीवैष्णवानां महा-

दीव्यानन्दमयानि मन्दिरवराण्याराधनीयान्यहो ।

राजन्ते रजनीकरप्रमितभा यस्मिन् पुरे चेतरे,

सौम्याकारतयाऽऽलयाः सुविज्ञदा देवीसुराणामपि ॥ १६ ॥

વળી જે નગરની અંદર શ્રી ઋષભદેવ આદિજિનેશ્વરનાં તેમજ શ્રીમાન્ વૈષ્ણવોનાં ઘણાં મ્હોટાં અને વિશાલ દીવ્ય આનંદમય આશ્ચર્ય કારક મંદિરો આરાધન કરવા લાયક વિરાજે છે, તેમજ અંદ્રની કાંતિ સમાન ઉજ્જવલ શોભાવાળાં, આકૃતિથી અતિ મનોહર અને પ્રભાવશાલી એવાં અન્યદેવદેવીઓનાં મંદિરો પણ શોભે છે. ૧૬

૮૦

માણસા—

આભાત્યુત્તમધર્મતત્ત્વકલિતા સત્કર્મકારાધના,
 સત્પુણ્યોપચયેન શુદ્ધતપનં કુર્વન્તિ શુદ્ધિપ્રિયાઃ ।
 સદ્ધર્માધ્વનિદેશના ચ રુચિરા પુણ્યાર્થિનાં પુણ્યદા,
 તત્સર્વં હિ સુધોપમં સ્મૃતમિદં સત્સાધુસંચારતઃ ॥ ૧૭ ॥

જે નગરમાં અતિ ઉત્તમ ધાર્મિક તત્ત્વ સહિત સત્ કર્મની આરાધના, શુદ્ધ આત્મ ઉપાસકોએ સત્ પુણ્યની વૃદ્ધિવડે આચરેલી શુદ્ધ તપશ્ચર્યા અને ધર્મ માર્ગે દોરનારી ધર્માર્થી જનોને પુણ્યદાયક મનોહર ધર્મદેશના-ઉપદેશ પ્રવર્તે છે તે સર્વ ખરેખર સાધુ-સત્ પુરૂષોના સંચારથી સાક્ષાત્ અમૃત સમાન દીપી રહ્યું છે. ૧૭.

રાજત્યેતદ્વિવિધવિભવૈઃ સેવ્યમાનં ધનાઢ્યૈઃ,
 શ્રેણીવદ્દૈરુચિતરસદૈર્ભ્રાજમાનં રસાલૈઃ ।
 હર્મ્યારૂઢાઽક્ષુમિતમનુજૈશ્ચિન્ત્યતે યત્ર તત્ત્વં,
 તત્ત્વોપેતા વિશદમહસો નિશ્ચલાઃ સંવસન્તિ ॥ ૧૮ ॥

વળી અનેક વૈભવશાલી ધનવાંત જનોથી ભરપુર અને અદ્ભુત-સ્વાદિષ્ટ રસદાયક શ્રેણીબંધ આમ્રવૃક્ષની ઘટાઓથી પર્યંત ભાગ જેના દીપી રહ્યા છે એવું એ નગર શોભી રહ્યું છે. વળી જે નગરની અંદર હુવેલીઓની ઉપર આરૂઢ થયેલા આનંદ પામતા સત્પુરૂષો ધર્મ તત્ત્વનું ચિંતન કરે છે, તેમજ તે નગરની અંદર તત્ત્વાર્થમાં મગ્ન થયેલા, શુદ્ધ તેજસ્વી અને નિશ્ચલમનવાળા પુરૂષો નિવાસ કરે છે. ૧૮.

શ્રદ્ધાક્રાન્તાઽસ્થિલજનતતિર્નૈવવિદ્વિષ્ટભાવા,
 શુદ્ધસ્વાન્તાઽવનિપતિરતિ વિભ્રતી તદ્દુગજ્ઞા ।
 સંપત્તીનાં સમુદયવતી ધામ વિશ્રામહેતુઃ,
 સદ્વિદ્યાભિર્વિનયવશતો ભ્રાજતે ભ્રાજમાના ॥ ૧૯ ॥

જે નગરમાં પરમ શ્રદ્ધાલુ, શુદ્ધ અંતઃકરણ છે જેનું એવા મૂપતિ ઉપર પ્રેમને ધારણ કરનાર અને તેમના ગુણોને બાણનાર

वर्णनम्.

८१

श्रद्धालु समस्त जनसमाज परस्पर-એક બીજા પર સ્નેહ રાખે છે. જેથી સર્વથા ઉદય ભોગવતો તે સમાજ સર્વ સંપત્તિઓનું વિશ્રાંતિના કારણભૂત સ્થાન ગણાય છે, અને સદ્વિદ્યાનો આશ્રય કરવાથી વિનયને દીધે તે સમાજ આભૂષણની શોભા સમાન દીપે છે. ૧૯.

તપસા બૃહતા વિરાજિતઃ, શુભચારિત્રવિભાવિભાસમાનઃ ।

રવિસાગર ઇષ્ટદાયકો-યદલં પાવયતિ સ્મ પુણ્યરાશિઃ ॥ ૨૦ ॥

(વૈતાલીયમ્)

મહાન્ તપશ્ચર્યાથી અદ્ભૂત તેજસ્વી, ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રરૂપ સંપત્તિ-વડે શોભતા, મુનિઓમાં ચૂડામણિ સમાન, ધમ્મિચિત મનોરથને પૂર્ણ કરનાર અને સાક્ષાત્ પુણ્યમૂર્તિ એવા મુનિ મહારાજશ્રી રવિસાગર મહારાજે જે નગરને સારી રીતે પવિત્ર કરેલું છે. ૨૦.

શ્રીમત્સજ્જનસિંહમૂપવિબુધશ્ચાપોત્કટમ્ભૂષયન્,

વંશં વંશશિરોમણિર્વિજયતે નીત્યા પ્રજાઃપાલયન્ ।

ધર્માઽધ્વપ્રતિપાલકોઽત્ર વિબુઘૈઃ સંમાનનીયઃ સદા,

સર્વાઽનર્થવિદારણપ્રબલઘ્નીઃ સત્કર્મકેલિપ્રિયઃ ॥ ૨૧ ॥

જે નગરમાં આપોત્કટ-ચાવડા નામે વંશને શોભાવનાર, પોતાના કાર્યમાં વિદ્વાન, કુલકમથી ચાલુ વંશમાં શિરોમણિ સમાન; રાજ-નીતિથી પ્રબળનું પાલન કરનાર, ધર્મમાર્ગની પ્રવૃત્તિ કરનાર, હંમેશાં સત્પુરૂષોને માનવા લાયક, સર્વ અનર્થ કાર્યને દૂર કરવામાં અસા-ધારણ બુદ્ધિમાન અને સત્કાર્યના આચરણમાં જેણે ક્રીડા માની છે એવા શ્રી સજ્જનસિંહ નામે રાજ્ય રાજ્ય કરે છે. ૨૧.

રાજ્યશ્રિયં યઃ સમવાપ્ય શશ્વત્, વિભ્રાજતેઽસહ્યવરપ્રતાપઃ ।

યશોધનઃ સ્વામિગુણોપપન્નો-જયશ્રિયાઽઽશ્નિષ્ટવપુર્વિધિઙ્ઙઃ ॥૨૨॥

અસહ્ય છે ઉત્કૃષ્ટ પ્રતાપ જેનો, યશરૂપી છે ધન જેનું, સર્વ સ્વામીના ગુણોથી યુક્ત, વિજયલક્ષ્મીએ જેના શરીરનો આશ્રય

૬૨

માળસા-

લીધે છે અને શાસ્ત્રોક્ત વિધિના જાણકાર એવા જે નરેશ રાજ્યશ્રીને અંગીકાર કરી હંમેશાં વિરાજે છે. ૨૨.

તસ્યાડનુજો વિશ્રુતભવ્યકીર્તિ-ર્દિગન્તરાલપ્રથિતપ્રમાવઃ ।

સમસ્તિ યઃ સદ્ગુણવર્મભાજાં, પ્રશંસનીયઃ સુધિયાં સમાજે ॥૨૩॥

યશ્ચવન્તસિંહોઽભિધયાઽસ્ય રાજ્યે, કરોતિ કાર્યાણ્યલિલાનિ સમ્યક્ ।

સત્યાર્થવાદી નયમાર્ગદક્ષો-નૃપપ્રજામણ્ડલર્મદાયી ॥ ૨૪ ॥

(યુગ્મમ)

તેમના અનુજ-નાનાભાઈ યશવન્તસિંહ નામે યુવરાજ, તેમના રાજ્યનાં સમસ્ત કાર્ય સારી રીતે કરે છે, જેમની ઉત્તમ કીર્તિ પ્રસિદ્ધિ પામેલી છે, જેમનો પ્રભાવ દિશાઓના મધ્યમાં ફીડા કરે છે. વળી જે યુવરાજ ઉત્તમ ગુણરૂપી બપ્પરને ધારણ કરતા બુદ્ધિમાન પુરૂષોના સમાજમાં પ્રશંસાપાત્ર છે, તેમજ સત્યવાદમાં પ્રીતિ ધરાવે છે, નીતિમાર્ગમાં દક્ષ અને રાજ તથા પ્રબમંડલને સુબદાયી છે. ૨૩-૨૪.

યો વત્સલો ભ્રાતૃજને નિતાન્તં, સાહિત્યશાસ્ત્રેષુ ચ મોદમાનઃ ।

રાજ્યશ્રિયં વર્દ્ધયિતા નિકામં, વિશેષતો રજ્જયિતા પ્રજાનામ્ ॥૨૫॥

વળી રાજ્યકારભાર કર્તા જે યુવરાજ બંધુજન વિષે બહુજ સ્નેહ ધરાવતા, તેમજ સાહિત્ય શાસ્ત્રોના અવલોકનમાં આનંદ માનતા, અને વિશેષે કરી પ્રબમંડલને રંજન કરતા રાજ્ય સંપત્તિ-ઓને અતિશય પલ્લવિત કરે છે. ૨૫.

કીર્તિઃ સ્ફીતાઽસ્ખલિતગમનોત્કણ્ઠતે સંશ્રયાય,

યસ્યાડનન્યક્ષિતિધરધિયઃ સેવઘેઃ સદ્ગુણાનામ્ ।

ધર્મારામામ્બુદ ઇવ સદા શિષ્ટચિત્તાડનુસારી,

દાન્તઃ* ક્ષાન્તોઽવિષમવચનો યઃ સદાચારચારી ॥ ૨૬ ॥

*યઃ સ્વદારેષુ સન્તુષ્ટઃ, પરદારપરાહ્મુલ્લઃ ।

સ ગૃહી બ્રહ્મચારિત્વાત્ યતિકલ્પઃ પ્રકલ્પ્યતે ॥ ૧ ॥

(કુમારપાલપ્રબન્ધે પૃ. ૮૪.)

વર્ણનમ્.

૮૩

વળી ઉજ્જવલ અને અસ્ખલિત સંચાર કરતી કીર્તિ, રાજ્ય સંબંધી કાર્યોમાં અસાધારણ બુદ્ધિમાન્ અને સદ્ગુણોના નિધાન રૂપ જે સુવરાજના આશ્રય માટે ઉત્સાહ ધરાવે છે. તેમજ જે રાજકુમાર ધાર્મિક કાર્યરૂપ ઉદ્યાનને વિકસિત કરવામાં વૃષ્ટિ સમાન, હુમ્મેશાં સજ્જનોના આશયને અનુસરનાર, ઈંદ્રિયોને નિયમિત કરવામાં સ્વતંત્ર, યોગ્ય સ્થાને ક્ષમાવાન્, દુઃખજનક વચ્ચનોનો પરિહાર કરનાર છે અને સત્પુરૂષોના આચારને રેખા સાત્ર પણ ઓળખતા નથી. ૨૬.

મ્હલાયનામાસ્ર સરોવિશાલં, વિશાલપદ્યાવલિસંપદાહ્યમ્ ।

અદીનમીનાલય આશ્રિતાનાં, પ્રભાવિકં તીર્થમિવ પ્રધાનમ્ ॥ ૨૭ ॥

વળી આ નગરની સમીપમાં મ્હલાય નામે વિશાળ સરોવર શોભે છે, જેની અંદર ઉતરવાનાં પગથીયાંની શ્રેણિબંધ અહ્ભુત સંપત્તિ દીપી રહી છે, જેની અંદર રહેલા મત્સ્ય-માછલા વિગેરે જલજંતુઓ દીનતા ભોગવતા નથી. તેમજ તે સરોવર અન્યની અપેક્ષાએ પ્રભાવિક હોવાથી અથપદ ભોગવે છે. એટલું જ નહિ પણ આગંતુક જનોને તીર્થ સમાન આનંદ આપે છે. ૨૭.

સરોવરં યદ્વિમલં વચસ્વિભિર્નિષેવિતં મજ્જનકર્મકર્મઠૈઃ ।

મન્ત્રોપમન્ત્રાર્થવિચક્ષ્ણૈઃ સદા, વિભ્રાજતે ભ્રાજિતકણ્ઠદેશમ્ ॥ ૨૮ ॥

નિર્મળ જળથી ભરેલું જે સરોવર, સ્નાનક્રિયામાં કુશળ એવા સત્યવાદી પુરૂષોવડે સેવાયેલું હોય છે તેમજ મંત્ર અને ઉપમંત્રોના અર્થજ્ઞ પુરૂષોથી જેનો સમીપ ભાગ અહ્ભુત શોભે છે. ૨૮.

કાપેયં યચ્છુચિ જલમલં તૃષ્ણયા પીડ્યમાનં,

પીત્વા પીત્વા પરમસુખદં ક્રીડતે મોદમાનમ્ ।

દર્શં દર્શં વિમલજલગં વિમ્બવૃન્દં સ્વકીયં,

તત્રસ્થાનાં હરતિ હૃદયં માનવાનાં વિકુર્હત્ ॥ ૨૯ ॥

તૃષ્ણાથી પીડાતાં વાંદરાઓનાં ટોળાં, પરમ સુખકારી જે સરો-

૨૪

માણસા-

વરનું નિર્મળ જળ તૃપ્તિ પર્યંત વારંવાર પાન કરી બહુ આનંદથી કીડા કરે છે, વળી કાંકા ઉપર ખેલતાં તે ટોળાં સ્વચ્છ જળમાં પડેલાં પોતાનાં પ્રતિબિંબ જોઈ જોઈને કુદાકુદ કરતાં ત્યાં રહેલાં મનુષ્યોના ચિત્તને હરી લે છે. અર્થાત્ આનંદ આપે છે. ૨૬.

યત્તીરદેશે ચ વિભાતિ મન્દિરં, સીતાપતેર્દીવ્યવિભાવિભાસ્વરમ્ ।
વિકારભાજામપિ માનસાનિ વૈ, ભવન્તિ ભવ્યાનિ યદીયદર્શનાત્ ॥ ૩૦ ॥

જે સરોવરના સમીપ ભાગમાં રામચંદ્ર લગવાનું દીવ્ય શોભા આપતું સુંદર મંદિર શોભે છે, જે પ્રભુના દર્શનથી વિકારવાનું મનુષ્યોનાં અંતઃકરણ પણ ખરેખર શુદ્ધ થાય છે. ૩૦.

તતોડ્ન્યદેકં વિકસત્પ્રભાવં, તત્રાડસ્તિ દીવ્યં મરુતઃ સુતસ્ય ।
સન્મન્દિરં પૌરજનસ્તુતસ્ય, શ્રીરામચન્દ્રક્રમસેવકસ્ય ॥ ૩૧ ॥

વળી ત્યાં આગળ શ્રીરામચંદ્રના મૂળ ઉપાસક અને નાગરિક જનોથી સ્તુતિ કરાયેલ પવનસુત-શ્રી હનુમાનજીનું તેની નજીકમાં જ થીજી એક પ્રભાવિક દીવ્ય સુશોભિત મંદિર છે. ૩૧.

તીરોપાન્તે વિમલરમયા રાજમાનં વિમાનં,
શૈવં યસ્ય પ્રશમજનકં મન્દિરં મન્દરાભમ્ ।

દીવ્યાનન્દપ્રદમનુદિનં પ્રેમતો ભક્તિભાજા-
મારામશ્રીપરિગતમલં ભ્રાજતે ભવ્યશોભમ્ ॥ ૩૨ ॥

જે સરોવરના સમીપ ભાગમાં મનોહર લક્ષ્મીથી દીપતું, વિશાલ દેખાવ આપતું, શાંતિજનક અને મંદરાચલ સમાન ઉન્નત મહાદેવનું મંદિર અહીંજ શોભા આપે છે, વળી તેની નજીકમાં સુંદર શોભા આપતો વિવિધ વૃક્ષોથી ભરપૂર બગીચો હંમેશાં પ્રેમ પૂર્વક લક્ષ્ય જનોને આનંદ આપે છે. ૩૨.

યત્રત્યાનતિભક્તિભાસુરમતીન્ ભવ્યાત્મનો યોગવિ-
દ્ધ્યાત્મપ્રતિભાપ્રભાવકલિતઃ સર્વોપકારક્ષમઃ ।

વર્ણનમ્.

૮૫

बुद्ध्यब्धिर्वचनामृतै रसभृतैः सूरिश्रिया राजितो—

ग्रन्थश्रेणिविधानदक्षधिषणः सदबोधयामासिवान् ॥ ૩૩ ॥

જે નગરમાં વાસ કરતા શ્રદ્ધાલુ જનોને, યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરે ભક્તિ વિગેરે શાંત રસથી ભરપુર વચનામૃત-વડે સદ્બોધ આપી કૃતાર્થ કર્યા છે, વળી જે આચાર્ય મહારાજ સર્વથા સર્વત્ર પરોપકારમાં જ સમય વ્યતીત કરતા હતા, વળી જેઓએનાના પ્રકારના સંસ્કૃત ગુજરાતિ પ્રબંધ રચી ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિનું ચરિતાર્થપાણું પ્રગટ કર્યું છે, જેથી હાલમાં પણ જેમના ગ્રંથાવ-લોકનથી ભવ્યાત્માઓ તેમનું સ્મરણ ભૂલતા નથી. ૩૩.

वरमुनिरजिताब्धिः सूरिमान्यः समेतो—

ऽकलुषितवचनाल्या वेदितात्मप्रभावः ।

विरचितनवकाव्यो धर्मनिष्ठान् कुलीना—

नधिगतशुभतत्त्वः सोऽकरोद्यत्र विज्ञान् ॥ ૩૪ ॥

શ્રીમત્ સૂરીશ્વરના પદ્ધર શ્રીમદ્-અન્વિતસાગરસૂરિ, આચાર્ય ગુણ સંપન્ન અને જેમની મધુર વાણીથી લોકમાન્ય હતા. વળી આત્મનિષ્ઠ અને મહા પ્રભાવશાળી હતા, તેમજ નવીન કાવ્ય રચવામાં દક્ષ હતા, તે પોતે સમ્યક્તત્ત્વના સંપૂર્ણ વેત્તા હોવાથી ધર્મનિષ્ઠ કુલીન જનોને ઉત્તમ બોધ આપી કૃતાર્થ કર્યા છે. ૩૪.

शशिनिर्धयङ्कंधरान्वित-वैक्रमसंबत्सरे सुपौषे च ।

श्रवणे शुद्धतृतीयादिने शशाङ्के प्रगीतमिदम् ॥ ૩૫ ॥

अजिताब्धिसूरिपुङ्गव-पादाम्बुजरेणुचञ्चरीकेण ।

हेमेन्द्रसागरेण, क्षमिणा जनताहिताऽप्रमादेन ॥ ૩૬ ॥

શ્રીમદ્ અન્વિતસાગર સૂરિજીના ચરણકમલના રેણુમાં ભ્રમર સમાન (શિષ્ય) અને જગત્જીવોના હિતમાં પ્રમાદરહિત હેમેન્દ્રસાગર મુનિએ વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૧ પોષ માસ શુકલ તૃતીયા શ્રવણ નક્ષત્ર અને સોમવારે આ વર્ણન કર્યું છે. ૩૫-૩૬.

विषयानुक्रमः ।

विषयः	पृ०	विषयः	पृ०
प्रस्तावनायाम् ।		अर्घ्यम्	७२
निवेदन अने आभार दर्शन	६	महानस (माणसा) वर्णनम् ।	७४
धृष्टीश प्रस्तावना	६	मूल ग्रन्थे ।	
गुजराती प्रस्तावना		श्रीकृष्णभजिनस्तुतिः	१
(मडाडवि शोभनमुनि अने		समस्तजिनेन्द्रस्तुतिः	५
तेमनी कृति)	१३	जिनप्रवचनस्तुतिः	६
आचार्यश्री अजितसागरसूरी-		श्रुतदेवतास्मरणम्	८
श्वरलना लवननी संक्षिप्त		श्रीअजितजिनस्तुतिः	९
इपरैभा	२८	जिनसमूहस्तुतिः	११
श्रीसद्गुरुस्मरणम्	३२	जिनमतविचारः	१३
संस्कृतप्रस्तावना	३३	मानसीदेवीप्रार्थना	१४
जैनाचार्यश्रीमदजितसागरसूरि-		श्रीसंभवजिनस्तुतिः	१५
वृत्तान्तम्	४५	श्रीजिनकदम्बकस्तुतिः	१७
परिशिष्टम् (१)		जिनप्रवचनस्तुतिः	१८
(तिलकमञ्जरीपीठिका)	५०	श्रीवज्रगृह्णलाप्रणामः	१९
द्वितीयपरिशिष्टम् (२)		श्रीअभिनन्दनजिनस्तुतिः	२०
(जिनस्तुतेर्विशिष्टपद्यानि)	६१	सकलजिनेश्वराणामभ्यर्थना	२२
तृतीयं परिशिष्टम् (३)		आगमस्तुतिः	२३
(श्रीमहेन्द्रसूरिचरित्रगतो-		श्रीरोहिण्यै नमः	२५
पयुक्तपद्यानि)	६७	श्रीसुमतिजिनस्तुतिः	२६

विषयानुक्रमः ।

८७

विषयः	पृ०	विषयः	पृ०
समस्तजिनवरप्रार्थना	२८	जिनेन्द्राणां तल्लक्षणा-	
सर्वज्ञसिद्धान्तस्मरणम्	२९	न्वितस्तुतिः	६३
कालीदेवीप्रार्थना	३१	जिनागमस्तुतिः	६५
श्रीपद्मप्रभजिनस्तुतिः	३२	महाकालीदेव्या विजयः	६७
समस्तजिनेन्द्रस्तुतिः	३४	श्रीवासुपूज्यजिनस्तुतिः	६८
श्रीसिद्धान्तस्वरूपम्	३६	जिनसमूहप्रार्थना	७१
गान्धारीदेवीस्तुतिः	३७	जिनभारतीस्वरूपम्	७२
श्रीसुपार्श्वजिनस्मरणम्	३९	श्रीशान्तिदेवीस्तुतिः	७५
जिनराजीध्यानम्	४०	श्रीविमलजिनस्तुतिः	७६
श्रीजिनमतप्रशंसा	४२	समस्तजिनेश्वरस्तुतिः	७८
महामानसीस्तुतिः	४३	जिनवचनप्रणामः	८०
श्रीचन्द्रप्रभजिनस्तुतिः	४४	श्रीरोहिणीविनतिः	८२
श्रीजिनेश्वराणां प्रणतिः	४६	श्रीअनन्तनाथजिनस्तुतिः	८३
सिद्धान्तस्तुतिः	४८	जिनसमूहाभ्यर्थना	८५
वज्राङ्कुशीस्तुतिः	४९	आगमस्तुतिः	८६
श्रीसुविधिनाथस्तुतिः	५१	(द्वादशाङ्गादीनां पदसंख्या)	८७
जिनेश्वराणामभ्यर्थना	५३	अच्युतायाः स्तुतिः	८९
जिनवाणीस्तुतिः	५४	श्रीधर्मनाथजिनस्तुतिः	९०
ज्वलनायुधादेवीप्रार्थना	५५	जिनसमूहस्तुतिः	९२
श्रीशीतलनाथजिनस्तुतिः	५६	भारतीस्मरणम्	९३
श्रीजिनेन्द्रस्मृतिः	५७	प्रज्ञप्तिदेवी स्तुतिः	९४
सिद्धान्तस्वरूपम्	५९	श्रीशान्तिनाथजिनस्तुतिः	९५
मानवीदेवी स्तुतिः	६०	जिनेश्वराणां विजयः	९९
श्रीश्रेयांसनाथस्तुतिः	६१	जिनशासनस्तुतिः	१०१
		श्रीब्रह्मशान्तियक्षस्तुतिः	१०२

विषयः	पृ०	विषयः	पृ०
श्रीकुन्थुनाथजिनस्तुतिः	१०४	जिनेश्वराणां विजयः	१३३
समस्तजिनवराणां नमस्कृतिः	१०६	सिद्धान्तमहिमा	१३४
सिद्धान्तस्मरणम्	१०७	कालीदेवीस्तवनम्	१३६
श्रीपुरुषदत्ताप्रार्थना	१०९	श्रीनेमिजिनस्तुतिः	१३७
श्रीअरजिनस्तुतिः	१११	जिनसमुदायस्तुतिः	१३९
जिनवराणां प्रणमनम्	११३	जिनवाणीमहत्त्वम्	१४१
जिनागमप्रणमनम्	११४	अम्बिकादेवीस्तुतिः	१४३
श्रीचक्रधरादेवीस्तुतिः	११६	श्रीपार्श्वनाथजिनस्तुतिः	१४४
श्रीमल्लिनाथजिनस्तुतिः	११८	जिनेन्द्राणां स्तुतिः	१४६
जिनेश्वराणां स्तुतिः	१२०	जिनवाणीस्मरणम्	१४८
सिद्धान्तवर्णनम्	१२१	वैरोट्यादेवीस्तुतिः	१५०
कपर्दीयक्षराजस्मृतिः	१२२	श्रीवीरजिनस्तुतिः	१५२
श्रीमुनिसुव्रतजिनस्तुतिः	१२५	श्रीजिनसमूहस्तुतिः	१५६
जिनसमूहस्य प्रणतिः	१२६	श्रीभारतीदेवीप्रार्थना	१५८
सिद्धान्तसंस्तवनम्	१२८	श्रीअम्बिकादेव्याः स्तुतिः	१६१
श्रीगौरीदेवीस्तुतिः	१२९	टीकाकारप्रशस्तिः	१६३
श्रीनमिजिनस्तुतिः	१३१	श्रीपेन्द्रस्तुतयः(परिशिष्टम्)	१६५
		सुभाषितम्	१९२

॥ ॐ अर्हम् ॥

मुनिपुरन्दरायमाणश्रीशोभनमुनीश्वरप्रणीता—

स्तुति-चतुर्विंशतिका

(श्रीमदजितसागरस्वरिविरचितसरलाऽऽख्यटीकया समलङ्कृता)

१-श्रीऋषभंजिनस्तुतिः

अथश्रीनाभिनन्दनस्तुतिः

भव्याम्भोजविबोधनैकरणे ! विस्तारिकर्मावली—
 रम्भासामज ! नाभिनन्दन ! महानष्टापदाभासुरैः ।
 भक्त्या वन्दितपादपद्म ! विदुषां संपादय प्रोज्झिता—
 रम्भासाम ! जनाभिनन्दन ! महानष्टापदाभासुरैः ॥१॥

शादूलविक्रीडितवृत्तम्.

विवृतिः—

श्रीसौभाग्यनिदानधामनिकरप्रत्यायनैकप्रभुं,
 दुर्ध्यानप्रबलप्रभूततिमिरप्रध्वंसनोष्णप्रभम् ।
 सद्भक्त्या भुजगाधिपेन फणया संभूषितामस्तकं,
 वन्देऽहं प्रभुपार्श्वनाथमनिशं प्रह्लादनाहं जिनम् ॥ १ ॥

(२)

विप्रः शुद्धकुलोद्भवः समभवत्पुर्णुज्जयिन्यां पुरा,
 सद्विद्यानिधिरिष्टसिद्धिरमलः श्रीसर्वदेवाऽभिधः ।
 तत्सन्तुः सुधियां वरः सुविदितः श्रीशोभनारूपो मुनि-
 र्यद्वन्धुर्धनपाल इत्यभिधया ज्येष्ठोऽभवत्ख्यातिभाक् ॥२॥

महेन्द्रसूरीश्वरपादसन्निधौ, स पण्डितः सूरिपदं प्रपन्नः ।
 श्रीशोभनारूपस्तुतिमद्भुतामिमां, विशुद्धभक्त्या व्यरचञ्जिनानाम् ॥
 श्रीमन्महावीरसुशासनस्य, धुरन्धरोऽभूद्गणभृद्दरेण्यः ।
 सुधर्मनामाऽक्षयलब्धिपात्रं, सुराऽसुरेन्द्रैर्नतपादपन्नः ॥ ४ ॥
 परम्परातस्तदनुप्रजज्ञे, श्रीहीरसूरिर्जगदेकपूज्यः ।
 क्रमेण तत्पट्टसुमेरुशृङ्गं, विभूषयामास सूरिप्रधानः ॥ ५ ॥
 बुद्ध्यब्धिस्वरिविदुषां वरेण्यो-योगीन्द्रचूडामणिरिद्धशासनः ।
 तत्पादपन्नभ्रमरायमाणो-ऽजिताब्धिस्वरिप्रवरोऽतिबुद्धिमान् ॥६॥

लाटाऽनुप्रासयमका-द्यलङ्कारैर्विभूषिताम् ।
 चतुर्विंशतिकां हृद्यां, जिनानां परिभाव्य सः ॥ ७ ॥
 तट्टीकां सरलां चक्रे, स्पष्टमूलार्थबोधिनीम् ।
 मन्दबुद्धिहितार्थाय, संक्षेपात्सारसंग्रहाम् ॥ ८ ॥ चतुर्भिःकलापकम्

इह हि ग्रन्थादौ ग्रन्थचिकीर्षुर्विघ्नविघाताय विशिष्टशिष्टाचार-
 परिपालनार्थञ्च स्वेष्टदेवतास्तुतिरूपमङ्गलं विधेयम्—यतः

“ शिष्टाः शिष्टत्वमायान्ति, शिष्टमार्गाऽनुपालनात् ।
 तल्लङ्घनादशिष्टत्वं, तेषां समनुपद्यते ” ॥ १ ॥

इति श्रुतिबोधितकर्त्तव्यतापूर्वकं तदाह—

भव्याम्भोजेति । ‘ भव्याम्भोजविबोधनैकतरणे ! ’—भव्या-
 मुक्तियोग्या देहिनस्त एवाऽम्भोजानि—अम्भसि जातानि अम्भो-

(३)

जानि—कमलानि तेषां विबोधने—बोधप्रदाने, एकश्चासौ तरणि-
 रिबतरणिरद्वितीयमानुस्तत्सम्बुद्धौ हेभव्याम्भोजविबोधनैकतरणे ?
 “ तरणिस्तरणेऽर्केऽशौ, कुमार्योषधिनौकयोः ” । इतिहैमः यथा
 तिग्मरश्मिस्तमोभरं विनाश्य पद्मानि प्रबोधयति तथा सार्वज्ञोऽपि
 मिथ्यात्वमपनीय स्ववचनैर्भव्यान्प्रबोधयतीतिभावः । ‘ विस्तारि-
 कर्मावलीरम्भासामज ? ’ विस्तारिणी—विस्तरणशीला या—कर्मणां
 ज्ञानावरणीयादीनामावली—श्रेणिः सैव रम्भा—कदली तस्यां—तस्यावा
 प्रमर्दनहेतुत्वात् सामज इव सामजोगजस्तत्संबोधनम् ! “ साम-
 वेदाज्जातः सामजः ” इतिनिरुक्तिः । “ सामानिगायतो ब्रह्मणः
 करादश्रौ गजाः समुत्पन्नाः ” इतिश्रुतेः । “ सामजः सामसंभूते,
 वाच्यलिङ्गः पुमान् गजे ” इति मुक्तावल्याम् । महानष्टापत् ?
 महत्योनष्टाः प्रणष्टा आपदोविपत्तयो यस्माद्यस्यवा तत्संबोधनम् ।
 ‘ प्रोज्झितारम्भ ! ’ प्रोज्झिताः प्रकर्षेण त्यक्ता आरम्भाः सावद्या
 व्यापारा—हिंसात्मका दर्पा येनेति बहुव्रीहिस्तत्संबोधनम् । “ आरम्भ
 उद्यमे दप्पे, त्वरायाश्च वधेऽपि च ” इति विश्वलोचनः । ‘ असाम ? ’
 आमैः रोगैः सह वर्त्तत इति सामः, सामोनभवतीत्यसामस्तत्सम्बो-
 धनम् । “ आम आमय आकलयमुपतापोगदः समाः ” इतिहैमः ।
 ‘ जनाऽभिनन्दन ? ’ जनानभिनन्दयति—प्रमोदमुत्पादयतीति तत्सं-
 बोधने जनाभिनन्दन ? ‘ नन्दिप्रहादीति युप्रत्यये युवोरनाकावित्य-
 नादेश ’ स्तत्सम्बोधनम् । ‘ हे अष्टापदाभ ? ’—अष्टापदं—सुवर्णं तद्व-
 दाभा—आसमन्तादीतिर्यस्यतत्सम्बोधनम् । “ रुक्मंजाम्बूनदमष्टाप-
 दोऽस्त्रियाम् ” इत्यमरः । “ अष्टापदं शारिफले, क्लीबमस्त्रीतु काञ्चने ।
 शरभे मर्कटे पुंसि, चन्द्रमल्ल्यां स्त्रियामपि ॥ ” इति विश्वलोचनः ।
 “ आभाराढाविभूषाश्री—रभिख्याकान्तिविभ्रमाः । लक्ष्मीश्छायेति
 हैमः । ” तप्तजात्यसुवर्णसमानवर्णत्वाद्भगवतः । ‘ आभासुरैः ’ आ

(૪)

સમન્તાત્ ભાસન્ત્ इत्येवंशीला आभासुरास्तैर्भास्वरस्वरूपैः । आसुरैः
 (असुरैः) भुवनवासिदेवविशेषैः, आ ईषत्सुराऽपेक्षया भासुरैर्दी-
 प्यमानैरिति वा । “ आङ्गीषदर्थेऽभिष्याप्तौ, क्रियायोगेऽवधावपि ।
 आस्यादबधृतिस्मृत्यो-राः सन्तापप्रकोपयोः ” इतिहैमः । “ असुरो-
 दानवे सूर्ये ” इति विश्वलोचनः । ‘ भक्त्या, ’ आन्तरचित्तप्रतिब-
 न्धेन, ‘ वन्दितपादपद्म ! ’ वन्दिते नमस्कृते पादावेवपद्मे-कमले
 यस्येति तत्सम्बोधनम् । पद्यते-यस्मिँल्लक्ष्मीरितिपद्मम् । “ वापुंसिपद्मं-
 नलिन-मरविन्दं महोत्पलम् । ” ‘ नाभिनन्दन ! ’ नाभेर्नन्दनःसूनु-
 स्तत्सम्बोधनम् । ‘ विदुषां ’-विद्वज्जनानाम् । ‘ महानु’त्सवान् “ मह-
 उत्सवतेजसोः ” “ उत्सवोमहउत्सेध-इच्छाप्रसरकोपयोः ” इति
 विश्वलोचनः । त्वं, सम्पादय-वितर, सम्पूर्वकात् ‘ पद् ’ गतौ धातो-
 र्विप्रत्ययान्तादाशीः प्रेरणयोःपरस्मैपदे मध्यमपुरुषैकवचनम् ॥ १ ॥

शार्ङ्गलविक्रीडितं वृत्तमिदं, तल्लक्षणञ्च-सूर्याऽश्रैर्मसजस्तताः स
 गुरवः शार्ङ्गलविक्रीडितम् ॥

♦લોકાર્થ—ભવ્યાત્મરૂપ ક્રમલોને વિકાસ કરવામાં અદ્વિતીય-
 સૂર્યસમાન ! વિસ્તાર પામેલી જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોની શ્રેણી-
 પક્ષિતરૂપ કેળને ભેદવામાં હુસ્તીસમાન !, ક્રાંતિના સમૂહથી સર્વ
 બાબુ પ્રકાશમાન અસુરોના સમુદાયે ભકિતથી પૂજ્યા છે ચરણ
 કમલ જેના, વળી સર્વથા ત્યાગ કર્યા છે પાપ કર્મના આરંભો
 જેણે, તેમજ રોગરહિત !, મનુષ્યોને આનંદ આપનાર, સુવર્ણ-
 સમાન ક્રાંતિવાળા ! અને શ્રી નાભિરાબના પુત્ર ! એવા (હે પ્રથમ
 જિનેશ્વર !) ઋષભદેવ પ્રભુ ! તમે વિદ્વાનોને ઉત્સવો-આનંદને
 આપો ॥ ૧ ॥ આ વૃત્ત શાર્દૂલવિક્રીડિત નામે છે તેમાં, મગણ,
 સગણ, જગણ, સગણ, તગણ, તગણ એ છ ગણ અને છેવટનો
 એક શુરૂ હોય છે. તેમજ બાર અને સાત અક્ષરે વિરામ હોય છે.

(५)

समस्तजिनेन्द्राणां स्तुतिः ।

ते वः पान्तु जिनोत्तमाःक्षतरुजो नाचिक्षिपुर्यन्मनो—
 दारा विभ्रमरोचिताः सुमनसो मन्दारवा राजिताः ।
 यत्पादौ च सुरोज्जिताः सुरभयाश्चक्रुः पतन्त्योऽम्बरा—
 दाराविभ्रमरोचिताः सुमनसो मन्दारवाराजिताः ॥ २ ॥

तइति—‘यन्मनः’ येषां मनोयन्मनश्चेतः । ‘विभ्रमरोचिताः,’
 विभ्रमैर्भ्रूसमुद्भवैर्विलासैः—हावभावादिकटाक्षाक्षेपैः, रोचिताः—शो-
 भिताः । यदुक्तम्—“ हावोमुखविकारः स्या—द्भावश्चित्तसमुद्भवः ।
 विकारोनेत्रजोद्धेयो—विभ्रमोभ्रूसमुद्भवः । ” इतिकेचित्, योषितां
 यौवनजोविकारोविभ्रमइत्यन्ये, मदहर्षरागजनितो विपर्यासो विभ्रम-
 इत्यपरे । ‘सुमनसः,’ सुष्ठुमनोयेषां ते सुमनसः—शोभनहृदयाः ।
 ‘मन्दारवाः,’ मन्दः आरवः—येषां ते मन्दारवाः—मृदुरवाः । ‘रा-
 जिताः,’ विभ्राजिताः । ‘दाराः,’ दारयन्ति, दीर्यन्ते एभिरितिवा
 दाराः, दारशब्दः पुंसिबहुवचनान्तः । “ भार्याजायाऽथ पुंभूमिन्, दाराः-
 स्यात्तुकुटुम्बिनी । ” इत्यमरः । कचिदावन्तोऽपि प्रयुक्तः । “ क्रोडा
 हावा तथा दारा, त्रयएते यथाक्रमम् । क्रोडे हावे च दारेषु, शब्दाः
 प्रोक्ता मनीषिभिः ॥ ” वनिताः, कर्तृरूपाः । ‘न’—नैव, ‘आचिक्षिपुः’—
 क्षोभयामासुः । ‘यत्पादौ च,’ येषां पादौ यत्पादौ—जिनचरणौ ।
 ‘सुरोज्जिताः,’ सुरैरमरैरुज्जिता—उत्सृष्टाः । ‘अम्बरात्,’ नभसः ।
 पतन्त्यः । ‘आराविभ्रमरोचिताः, आराविणः’ शब्दायमाना ये भ्रमराः—
 षट्पदास्तेषामुचिता—योग्याः । अनेन सौरभाऽतिशयःसूचितः । ‘म-
 न्दारवाराजिताः,’ मन्दाराणां—देवतरुकुसुमानां वारैः—समूहैरजिता—
 अनुलङ्घनीयाः, “ पञ्चैते देवतरवो—मन्दारः पारिजातकः । सन्तानः
 कल्पवृक्षश्च, पुंसिवाहरिचन्दनम् ” ॥ इत्यमरः । “ समूहवाचको-

(६)

वारो—वारोवेश्यागणः स्मृतः” । इतिसुभूतिः । ‘सुमनसः,’ पुष्पाणि ।
 ‘सुरभयाञ्चक्रुः,’ सुगन्धयामासुः सुरभीकुर्वन्तीत्यर्थः । ‘क्षतरुजः,’
 क्षताः रुजोयेषां येभ्योवा क्षतरुजः—क्षीणव्याधयस्तथाभूताः । ‘ते,’
 जिनोत्तमाः, जिनेषु—सामान्यकेवल्लिषु, उत्तमाः जिनवराः । ‘वः,’
 युष्मान् । ‘पान्तु’—रक्षन्तु, पालयन्त्वित्यर्थः ॥ २ ॥

श्लोकार्थ—डावलावादि विदासोवडे सुशोभित, मृदु अवाज-
 वाणी, विभूषणोथी विभूषित, तेमज सुंदर हृदयवाणी (हृदयता-
 ओनी) वनिता—स्त्रीओ (पणु) जे जिनेश्वरोना मनने क्षोभ
 पमाडी शक्ती नही. तेमज हेवोओ ईंकेलां—आकाशमांथी (सभ-
 सरणुमां) पउतां, तथा गुंनरव करता ब्रभराओने (पराग अडणु
 करवा भाटे) योग्य, अने मंदार—कटपवृक्ष (विगेरे) पुष्पोना
 सभूडवडे नडि अतायेलां पुष्पोवडे सुगंधित थया छे अरणु
 जेमना ओवा ते जिनेश्वरो तमारुं संरक्षणु करे. ॥ २ ॥

जिनप्रवचनस्तुतिः ।

शान्ति वस्तनुतान्मिथोऽनुगमनाद् यन्नैगमाद्यैर्नयै-

रक्षोभं जन ? हेऽतुलां छितमदोदीर्णाङ्गजालं कृतम् ।

तत्पूज्यैर्जगतां जिनैः प्रवचनं दृप्यत्कुवाद्यावली-

रक्षोभञ्जनहेतुलाञ्छितमदो दीर्णाङ्गजालङ्कृतम् ॥ ३ ॥

शान्तिवस्तनुतादिति । ‘नैगमाद्यैः,’ नैगमः—गम्यतेऽनेनेति गमः—
 पन्थाः, नैके गमा यस्यासौ नैकगमः, निरुक्तविधिना ककारलोपात्,—
 नैगमः, “ नैगमोनयपौरोप—निषदृत्तिषु वाणिजे । ” इतिहैमः । स
 च आद्यो येषां तैर्नैगमाद्यैर्नैगमसंग्रहप्रभृतिभिः सप्तभिर्नयैः, अने-
 कान्तात्मके पदार्थे, एकांशपरिच्छेदात्मका नयास्तैर्हेतुभूतैः ।, अक्षोभं,

(૭)

અચલં—પરવાદિભિરજેયમિત્યર્થઃ । ‘ છિતમદોદીર્ણાઙ્ગજાલં, ’ છિતમદં—
 ભિન્નદર્પં, ઉદીર્ણમુચ્છિતમજ્ઞાનામાચારાઙ્ગાદીનાં જાલં—કદમ્બકં—સમૂહો
 યસ્મિન્નસ્તત્ । “ સમવાયોનિકુરમ્બં, જાલંનિવહસચ્ચયૌ ” इति हैमः ।
 ‘ જગતાં, ’ લોકાનાં, પૂજ્યૈ—રર્ચનીયૈઃ, ‘ જિનૈઃ, ’ અર્હદ્વિઃ, ‘ યત્, ’ કૃતં,
 વિનિર્મિતમ્, અર્થતસ્તૈરેવમાષિતત્ત્વાત્ । તથા ચોક્તમ્—“ અત્યં
 માસઙ્ અરહા, સુત્તંગંથંતિ ગણહરાનિઉગં ” इत्यावश्यके । ‘ દૃપ્યત્કુ-
 વાદ્યાવલીરક્ષોમજ્જનહેતુલાઙ્ગિતં, ’ દૃપ્યન્તી—દર્પં પ્રાપ્તુવન્તીયા કુવા-
 દિનામાવલી—શ્રેણિઃ સૈવકૂરાત્મકત્વાદ્રક્ષો—રાક્ષસઃ, ‘ અત્ર લિઙ્ગભેદો
 ન દોષાય ’, “ લિઙ્ગભેદં તુ મેનિરે ” इति वचनस्य प्रामाण्यात् ।
 તસ્ય મજ્જનૈર્ભઙ્ગકારિભિર્હેતુભિઃ, લાઙ્ગિતં—ચિહ્નિતં—મણ્ડિતં વા ।
 દીર્ણાઙ્ગજાલકૃતં, દીર્ણઃ અઙ્ગજઃ—કામોયૈસ્તૈઃ શીર્ષમદનૈઃ—શ્રમણાદિભિ-
 રલકૃતં—વિરાજિતમ્ । અદઃ, પ્રત્યક્ષદૃશ્યમ્ । “ इदमः प्रत्यक्षगतं,
 સમીપતરવર્તિચૈતદો રૂપમ્ । અદસસ્તુ વિપ્રકૃષ્ટે, તદિતિ પરોક્ષે
 વિજાનીયાત્ ” ॥ ૧ ॥ ‘ તત્, ’ ‘ પ્રવચનં, ’ શાસનં—મતં, “ પ્રવચનં
 વેદે (આગમે) પ્રકૃષ્ટવચનેઽપિ ચ ” इति मुक्तावल्याम् । ‘ હે જન !, ’
 હે લોક !, વઃ, યુષ્માકમ્ । અતુલાં, અપ્રમેયાં । ‘ શાન્તિ, ’ કુશલં,
 મોક્ષં, ઉપશમં વા । તનુતાત્, પ્રથયતુ, ‘ તુહ્યોસ્તાતઙ્કાશિષ્યન્યત-
 રસ્યામિતિ ’ તાતઙ્કાદેશે તનુતાદિતિ સિદ્ધમ્ ॥ ૩ ॥

જૈન આગમ પ્રશંસા.

શ્લોકાર્થ—જે સિદ્ધાન્ત પરસ્પર સંગત-અંધ બેસતો (અર્થાત્
 યુક્તિથી અવિરુદ્ધ તેમજ ઇષ્ટ અર્થને જણાવનાર) હોવાને લીધે
 નૈગમ આદિ નયોએ કરીને અખંડિત છે, વળી જેણે (વાદી-
 ઓનો) ગર્વ તોડી નાખ્યો છે, જેમાં (આચાર આદિ) અંગોનો
 સમૂહ વર્ણવેલો છે, જે મદોન્મત્ત મિથ્યાવાદીજનોની પંકિતરૂપ
 રાક્ષસને નસાડનારી (અર્થાત્ નાશ કરનારી) યુક્તિઓથી યુક્ત

(८)

छे, अने कामदेवने वश करनारा (मुनिवरो) थी जे अक्षंकृत छे (अर्थात् जेना श्रमण पुरुषोअये स्वीकार करैदो छे) ते, विश्वने वंदनीय अेवा जिनवरोअये रयेद (द्वादशाङ्गीरूप) सिद्धान्त, डे (भव्य) लोक ! तमारी अनुपम शांतिने विस्तार करै ॥ ३ ॥

श्रुतदेवतास्मरणम् ।

शीतांशुत्विविषि यत्र नित्यमदधद्वन्धाढ्यधूलीकणा—

नालीकेसरलालसा समुदिताऽऽशु भ्रामरीभासिता ।

पायाद्वः श्रुतदेवता निदधती तत्राऽब्जकान्ती क्रमौ,

नालीकेसरलाऽलसा समुदिता शुभ्रामरी भासिता ॥ ४ ॥

शीतांशुत्विविषीति—‘केसरलालसा,’ केसरेषु—पद्मगर्भपद्मसु बकु-
लेषु वा लालसा—तृष्णाऽतिरेक औत्सुक्यं वा यस्याःसेति बहुव्रीहिः
‘केसरो नागकेसरे । तुरङ्गसिंहयोः स्कन्ध-केशेषु बकुलद्रुमे । पुत्रागवृक्षे,
किञ्चलके स्यात्केसरं ’तु’ हिङ्गुनि” ॥ १११४ इति—अनेकार्थसंग्रहः ।
केसरशब्दोऽत्र दन्त्यमध्यः क्वचित्तालव्यमध्योऽपि । “ आन्दोल
कुसुमकेशरशरेण तन्वी, ” इति वासवदत्तायां दर्शनात् । “ तृष्णा-
तिरेके औत्सुक्ये, लालसालोलयाञ्चयोः ” इति विश्वः । केसरेषु ला-
लसा—लम्पटेति तत्पुरुषो वा । ‘ आशु ’ शीघ्रम् । ‘ समुदिता ’
मिलिता । ‘ इभासिता ’ इभेषु—गजेष्वासिता—स्थिता मदलाम्पट्यात्,
अथवा, इभवदसिता—श्यामा । ‘ भ्रामरी ’ भ्रमरस्येयं भ्रामरी—षट्-
पदसम्बन्धिनी । ‘ आली ’ पङ्क्तिः । ‘ शीतांशुत्विविषि ’ शीताः शीतला
अंशवो यस्य स शीतांशुस्तद्वत्त्विट्—कान्तिर्यस्य तस्मिन् चन्द्रबन्धुभ्रे ।
‘ यत्र ’ यस्मिन् कमले । ‘ गन्धाढ्यधूलीकणान् ’ गन्धेन आढ्या-
युक्ता ये धूल्या—रजसः कणान्—परागबिन्दून् । ‘ नित्यं ’ सततं,
‘ अदधत् ’, अपिबत् । ‘ तत्र ’ तस्मिन् । ‘ नालीके ’—सरोजे—

(९)

पङ्कजे । ' अञ्जकान्ती ' अञ्जवत्कान्तिर्योस्तौ—पद्मद्यती । ' क्रमौ ' पादौ । ' निदधती ' स्थापयन्ती । ' सरला ' अकुटिला । ' अलसा ' मन्दगतिर्विश्रब्धा, अतिसुकुमारत्वात् । ' समुदिता ' मुदितेन—हर्षितेन सह वर्त्तते या सा सहर्षा । ' शुभ्रा ' श्वेतवर्णा । ' अमरी-भासिता ' अमरीभिर्देवाऽङ्गनाभिर्भासिता—शोभिता । यद्वाऽमरीणां भा तथा सिता—बद्धा “ कीलितोयन्त्रितः सितः ” “ सितस्त्ववसिते बद्धे वर्णे ईत्युभयत्राऽपि हैम । एतादृशी, ' श्रुतदेवता ' शासनाऽधिष्ठायिका—वाग्देवी ' वो ' युष्मान् । ' पायात् ' रक्षतु ॥ ४ ॥ अत्रवृत्तचतुष्टये मध्यात्पद्यमकाऽलङ्कारः ॥

श्लोकार्थ—उत्सराभ्यां विषे लंपट—आसक्त, शीघ्रताथी ऐक-चित्त थयेली, डाथीना वर्णसमान श्यामवर्णवाणी, (अथवा गन्-द्रना गंउस्थल उपर भदतुं प्राशन करवा भाटे लुग्ध थधने भेडेली, अथवा तेजस्वी भ्रमरीनी पंक्तिंये, अंरसमान कमनीय—सुंदर, कम-णोना परिभणथी सर्वदा परिपूर्णा अथवा नेना परागकणोतुं पान क्युं छे, तेवा कमण उपर कमणसमान कांतिवाणा अंरभ्यांने स्थापन करती, सरला—कपटरहिता, तेमज्ज अलसा अर्थात् अति-सुंदर सुकुमार डोवाने लीधे शीघ्रगमनादिकमां भंढताने धारणु करती, तेमज्ज हर्षित तथा देदीप्यमान देवांगनाभ्याथी (परिवृत डोवाने लीधे) शोभायमान अने कमणसमान कांतिवाणी श्रुत-देवता (हे लज्ज लो !) तमाइं परिपालन करे. ॥ ४ ॥

२ श्रीअजिताजिनस्तुतयः ।

तमजितमभिनौमि यो विराजद्—

वनघनमेरुपरागमस्तकान्तम् ।

निजजननमहोत्सवेऽधितष्ठा—

वनघनमेरुपरागमस्तकान्तम् ॥ ५ ॥

पुष्पिताग्रावृत्तम् ।

(૧૦)

તમિતિ । ‘ યો ’ ભગવાન્ । ‘ નિજજનનમહોત્સવે ’ નિજસ્ય—
 સ્વસ્ય જનનં—જન્મ, તસ્ય મહોત્સવે—મહામહે । ‘ અનઘનમેરુપરાગં ’
 અનઘાશ્ચ તે નમેરવશ્ચ દેવવૃક્ષવિશેષાસ્તેષાં પરાગો—રેણુર્યસ્મિન્ તં,
 “ નમેરુઃ સુરપુત્રાગઃ ” इत्यमरः । “ शिश्रुगोरुनमेर्वादय इति (उणा०
 ८११) सूत्रेण नमेर्नञ्पूर्वस्य मथतेर्वा एञ्चान्तः रुप्रत्ययान्तोनमेरुश-
 व्दोनिपात्यते ” । ‘ અસ્તકાન્તં ’ અસ્તગિરિર્મન્દરસ્તદ્વત્કાન્તં મનોહરં,
 “ અસ્તસ્તુ ચરમઃ ક્ષમાશૃન્ ” इत्यमरः । અથવા જિનવિશેષણમે-
 તત્, અસ્તા—નિરસ્તાઃ કાન્તા—વનિતા યેન તં । અથવા અસ્તં—સ્વર્ણ
 તદ્વત્કાન્તોરમ્યસ્તં । “ અસ્તં સ્વર્ણસુમાઽમ્ભસઃ ” इत्यनेकार्थः “ अस्तं
 सुवर्णे वनोपान्ते ” इतिठ्याङिः ‘ વિરાજદ્વનઘનમેરુપરાગમસ્તકાન્તં ’
 વિરાજદ્ધિઃ—શોભમાનૈર્વન્યન્તે વર્ષાદિત્વાદલ્ વનન્તિ વા વનાનિ—
 તૈર્વનૈઃ—કાનનૈર્ઘનોનિરન્તરોમેરુલક્ષણોયઃ પરાગઃ, પરઃ—પ્રધાનઃ, અગો—
 ગિરિસ્તસ્ય મસ્તકાઽન્તં, મસ્તકસ્ય—શિખરસ્ય, અન્તમગ્રમ્ । અથવા
 વિરાજન્તિ—શોભમાનાનિ વનાનિ—જલોનિ યેષુ તથાવિધા ઘના—મેઘા
 યસ્મિન્ સ ચાઽસૌ મેરુપરાગોમેરુરિતિ પરમપર્વતસ્તસ્ય શિખરાઽગ્રમ્,
 ‘ વનં તુ કાનને નીરેઽપ્યુત્સે વાસ—પ્રવાસયોઃ ’ इति श्रीधरः—। ‘ અધિ-
 તઘૌ ’ અધિષ્ઠિતવાન્ । ‘ તં ’ તથાભૂતમ્ । ‘ અજિતં ’ ગર્ભસ્થેઽસ્મિન્
 શૂતે રાજ્ઞા જનની ન જીતેત્યજિતઃ, યદ્વા પરીષહાઽઽભિર્ન જિતસ્તમ-
 જિતાઽભિધેયં દ્વિતીયં જિનેશ્ચરં । ‘ અભિનૌમિ ’ અભિષ્ટુવે—‘ ણુ સ્તુતૌ ’
 ધાતોર્વર્ત્તમાને લટ્ ॥ ૫ ॥ પુષ્પિતાગ્રા વૃત્તં તલ્લક્ષણશ્ચ—

“અયુજિ નયુગરેફતોયકારો, યુજિ તુ નજૌ જરગાશ્ચ પુષ્પિતાગ્રા ॥

સ્ત્રોતકાર્થઃ—પૌતાના જન્મ (કલ્યાણુક) ના મહોત્સવસમયે
 પવિત્ર નમેરુ (દેવવૃક્ષવિશેષ) ના પરાગ જેમાં રહેલા છે, તેમજ
 અસ્તાચલપર્વત સમાન મનોહર, વળી વિરાજમાન વનોવડે નિગિડ-
 ઘાઠ (અથવા શોભાયમાન છે જળથી ભરેલા મેઘ જેની અંદર
 અથવા પ્રકાશિત છે વન અને વાઢળાં જેમાં) એવા મેરુ નામના શ્રેષ્ઠ

(૧૧)

પર્વતના (ઉપરોક્ત બે વિશેષભ્રુથી યુક્ત) શિખરના અગ્રભાગ ઉપર, જેણે અધિષ્ઠાન કર્યું છે તે (કોઈ પરીષદાદિથી નહિ જતાયેલા) એવા શ્રીઅજિતનાથ (કે જેણે પ્રમદાનો-સ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો છે, અથવા સુવર્ણસમાન કાંતિવાળા) ભગવાનને હું સ્તવું છું.

આ પુષ્પિતાગ્રા નામનું વૃત્ત છે. તેનું લક્ષણ નીચે મુજબ—

પ્રથમ અને તૃતીય ચરણમાં બાર બાર અક્ષરો છે, અર્થાત્ પ્રથમ અને દ્વિતીય ચરણમાં ન, ન, ર, અને ચણુ એમ ચાર ગણો છે. તેમજ બીજા અને ચોથા ચરણમાં તેર તેર અક્ષરો છે, અર્થાત્ બીજા અને ચોથા ચરણમાં ન, જ, જ, અને રણુ-એમ ચાર ગણ છે અને તે ઉપરાંત અંત્ય અક્ષર ગુરૂ છે. આ પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં પણ પુષ્પિતાગ્રાવૃત્ત છે. ॥ ૫ ॥

જિનસમૂહસ્તુતિઃ ।

સ્તુત જિનનિવહં તમર્ચિતપ્તા-

ધ્વનદસુરામરવેણ વસ્તુવન્તિ ।

યમમરપતયઃ પ્રગાય પાર્શ્વ-

ધ્વનદસુરામરવેણવ સ્તુવન્તિ ॥ ૬ ॥

પુષ્પિતાગ્રા ।

સ્તુતેતિ । ‘પાર્શ્વધ્વનદસુરામરવેણવઃ’ પાર્શ્વેષુ-સમીપેષુ ધ્વનન્તો નદન્તઃ, અસુરાડમરાણાં વેણવો વંશા યેપાં તે તથોક્તાઃ, “ વ્યત્યયે લુગ્વા ” (હૈમવ્યા ૦ ૧-૩-૫૬) इति रेफस्य लुकि वेणव इति सिद्धम् । ‘અમરપતયઃ’ સુરેન્દ્રાઃ । ‘અર્ચિતપ્તાધ્વનદસુરામરવેણ’ અર્ચ્યા-પીડયા તપ્તાનાં શૈત્યાધાયકતયા સાક્ષાત્, અધ્વનદઃ-માર્ગેહ્દઃ યઃ સુરામઃ-સુષ્ટુ રામો મનોજ્ઞો યો રવઃ-શબ્દસ્તેન કરણભૂતેન । “ રામઃ પશુવિશેષે સ્યાત્, જામદગ્ન્યે હલાયુધે । રાગવે ચાડસિતશ્ચેતમનોજ્ઞેષુ ચ વાચ્યવત્ ” ॥૧॥ इति विश्वः । ‘વસ્તુવન્તિ’ વસ્તુ-ચ્છન્દોજાતિ-

(૧૨)

વિશેષસ્તદ્વન્તિ, તલ્લક્ષણન્તિવદમ્—“ ચૌ લાન્તતૌ ચૌ તો વસ્તુકમ્ ”
 ચૌ (ચગણદ્વયં) તતો લઘ્વન્તૌ દ્વૌ તગણૌ, પુનઃ ચૌ (ચગણદ્વયં)
 તગણઃ, एते पादे चेद्वस्तुनामकच्छन्दश्चतुर्भिः पादैः । चतसृभिर्मात्रा-
 मिश्रगणः । स च पञ्चधा—चतुर्भिर्लघुभिरेकः, आद्यलघुद्वयगुर्वन्तो
 द्वितीयः, आद्यन्तलघुर्मध्यगुरुस्तृतीयः, आद्यगुरुर्लघुद्वयाऽवसानश्च-
 तुर्थः, गुरुद्वयःपञ्चमः । त्रिमात्रकस्तगणस्त्रिधा—आद्यलघुगुर्वन्त एकः,
 आद्यगुरुर्लघ्वन्तो द्वितीयः, लघुभिस्त्रिभिस्तृतीयः । ” इति छन्दोऽ-
 नुशासनम् (गीतानि) ‘ प्रगाय ’ प्रकर्षेण गीत्वा । ‘ यं ’ ‘ जिने-
 न्द्रसमूहं ’ जिनेन्द्राणां—तीर्थङ्कराणां समूहो निवहस्तम् । “ समूहो-
 निवहव्यूह—सन्दोहविसरव्रजाः ” इत्यमरः । ‘ जिननिवहं ’ जिन-
 वृन्दं, (भो भव्याः !) स्तुत—प्रणुत । अथवाऽर्चितप्रा इति सम्बो-
 धनम् । ध्वनन्—नानार्थान्ध्वनितान् कुर्वन् असून्—प्राणान् रामयति
 असुरामस्तथाभूतोयोरवस्तेन वस्तुवन्ति—अर्थवन्ति प्रगायेतिवाव्या-
 ख्येयम् ॥ ६ ॥

જિન સમૂહની સ્તુતિ.

શ્લોકાર્થ—જેની આબુઆબુમાં દેવો અને દાનવોની વાંસ-
 ળીઓ વાગી રહી છે એવા સુરેંદ્રો, તૃણ અને પરિશ્રમની પીડાથી
 તમ થયેલા જનોને (શાંતિ આપવામાં) માર્ગાહુદ્ધ-ધરાના જેવા
 મનોહર સુસ્વરવડે, ૧ વસ્તુ નામક છંદોથી યુક્ત (ગીતો) ગાઇને

૧ આ વસ્તુચંદમાં દરેક પાદમાં (૨૫) માત્રાઓ છે, તેમાં બે (ચગણ)
 ત્યારપછી ત્રણ પ્રકારના તગણમાંથી અંત્રલઘુવાળા બે તગણ પછી બે
 (ચગણ) અને છેલ્લો એક (તગણ છે. તેનું ઉદાહરણ:—

‘ સુરવહુમહુઅરિપંતિપિઅગુણપરિમલજાલહં,
 નમમણિકિરણકલાવચારુકેસરનિવહમરાલહં ।
 પટયુઅવત્યુઅગીતિવારુમુણિનિવહમરાલહં,
 તિહુઅણસિરિકુલહરહં નમહુ જિણપહપયકમલહં ॥ ’

(१३)

ॐ तीर्थंकर समुदायनी स्तुति करे छे तेनि छे अव्ययोड्डि ! तमि
 उपरोक्त सुंदर स्वरवडे स्तुति करे ॥ ६ ॥

जिनमतविचारः ।

प्रवितर वसतिं त्रिलोकबन्धो !

गमनययोगतताऽन्तिमे पदे हे ! ।

जिनमत ! विततापवर्गवीथी—

गमनययो ! गततान्ति मेऽपदेहे ॥ ७ ॥

पुष्पिताग्रा ।

प्रवितरेति । ‘त्रिलोकबन्धो !’ त्रयाणां लोकानां—स्वर्गमृत्यु-
 पाताललक्षणानां बन्धुस्तत्सम्बोधने हे जगत्त्रयीबान्धव ! । ‘गम-
 नययोगतत !’ गमाः—सदृशपाठाः “गमः सदृशपाठे स्याद्—गमस्तु
 गमने स्मृतः” इति नानार्थः । नयाः नैगमादयस्तैर्योगः—सम्बन्ध-
 स्तेन ततो विस्तीर्णस्तत्सम्बोधनम् । ‘वितताऽपवर्गवीथीगमनययो !’
 वितता—विस्तृता या अपवर्गस्य—मोक्षस्य वीथी—पदवी तस्यां गमनं-
 यानं तस्मिन् सुखप्रापकत्वाद् ययो ! तुरङ्गम ! । “ययुरश्रोऽश्रमे-
 धीयः (क्रतुहये)” इति हैमः । यथा ययुना स्वस्वामी समीहितं पदं
 नीयते, तथा जिनागमेनाऽपि श्रद्धाऽध्ययनाऽध्यापनश्रवणाऽऽसक्तो जनो
 मोक्षं प्राप्यते इति भावः । “वीथी वर्त्मनि पङ्क्तौ च, गृहाऽङ्गे नाट्य-
 रूपके” इत्यनेकार्थः । हे जिनमत ! सर्वज्ञाऽऽगम ! । ‘गततान्ति’
 गता तान्तिगर्लानिर्यस्मिन् कर्मणि यथास्यात्तथा तत्, इति क्रिया-
 विशेषणं, ‘तमुग्लानौ’ इतिधातोः स्त्रियां क्तिन्नितिभावे क्तिन् प्रत्य-
 ये तान्तिरिति सिद्धम् । जिनमतस्य संबोधनं विशेषणं वाऽपि युज्यते-
 एव । ‘मे’ मह्यं । ‘अपदेहे’ अपगता देहाः—‘धातुभिर्दिह्यते देहः
 पुंस्त्रीब्रह्मिणे’ शरीराणि यस्मिन् तथाभूते । ‘अन्तिमे पदेः’ चतु-

(१४)

दशरज्जुप्रमाणस्य लोकस्याऽन्तेस्थिते—मोक्षभूते, पदे—स्थाने । ‘ वस-
ति’वासं, “ वसतिः स्यादवस्थाने निशायां सदनेऽपि च ॥ ” इति
‘ हैमः ’ । ‘ प्रवितर ’ देहि, प्रपूर्वक‘तृप्लवनतरणयो’रितिधातो
राशीः—प्रेरणयोरितिमध्यमपुरुषस्यैकवचनम् ॥ ७ ॥

जिन प्रवचन विचार.

१.लोकार्थः—हे त्रैलोक्यना भांधव ! हे आलापक ! (आलावा)
तथा नयोना संभंधथी विस्तार पाभेल (अथवा आलापक !
हे नैगभाट्टि) नयोना संभंधथी विस्तार पाभेल ! विशाज एवा
शिवमार्गे (सुभपूर्वक) ज्वाभां अश्वसमान हे जैन सिद्धान्त !
तमे, देहमुक्त अर्थात् ज्वां शरीर नथी एवा अंतिम पदभां
अर्थात् लोकान्तभां रडेकी मोक्षपुरीभां भडारी ग्वानि—जेह नाश
थाय तेवी रीते भडने निवास आपो ॥ ७ ॥

मानसीदेव्याः प्रार्थना ।

सितशकुनिगताऽऽशु मानसीद्वा—

ऽऽत्तततिमिरंमदभा सुराजिताऽऽशम् ।

वितरतु दधती पविं क्षतोद्यत्—

तततिमिरं मदभासुराजिता शम् ॥ ८ ॥

पुष्पिताग्रा ।

सितशकुनिगतेति ‘ सितशकुनिगता ’ सितः—श्वेतः स चाऽसौ
शकुनिश्च पक्षी हंस इत्यर्थः; तं गता—अधिरूढा । “ विहगो विहङ्गम-
खगौ पतगो विहंगः, शकुनिः शकुन्तिशकुनौ वि—वयः—शकुन्ताः ”
इति हैमः । ‘ इरंमदभा ’ इरंमदो मेघज्योतिस्तद्वद्भा—दीप्तिर्यस्याः
सा तथाभूता “ मेघवह्निरिरंमदः ” इति हैमः । ‘ मदभासुराजिता ’
मदेन—दर्पेण भासुरै रौद्रैरजिता—अनभिभूता । ‘ मानसी ’ देवी ।

(१५)

‘ इन्द्राऽऽत्तति ’ इन्द्रा-दीप्ता, आत्ता-गृहीता, ततिर्विस्तृतिर्येन तं ।
 सुराजिताऽऽशं सुष्ठु राजिताः-प्रकाशिता आशा दिशो येन तं, “काष्ठा-
 ऽऽशा दिग् हरित् ककुप्” इति हैमः । क्षतोद्यत्ततिमिरं’ क्षतं-हतं,
 उद्यदुद्रच्छत्, ततं-व्याप्तं, तिमिरं-तमो येन तं तिम्यतीव तिमिरं
 पुंहीबलिङ्गे “शुषी” (उणा-४१६) इत्यादिना इरः कित् ” । एता-
 दृशं, ‘ पवि ’ वञ्चं । ‘ दधती ’ धारयन्ती । मानसी देवी ‘ शं ’
 सुखं । ‘ आशु ’ अञ्जसा । केषामित्याकांक्षायां तु भव्यानां युष्मा-
 कमस्माकं वेत्युत्तरं, ‘ वितरतु ’ ददातु ॥ ८ ॥

मानसीदेवीनी प्रार्थना.

²दोकार्थः—राजकुंभे उपर आइद धयेदी, विण्णी सरभी
 प्रकाशमान, तेमज् गर्वथी असुरे वडे नडि लतायेदी, वणी अडुणु
 कुर्यो छे हेहीभ्यमान विस्तार जेणे, सारी रीते प्रकाशित करी छे
 दिशाओ जेणे अने नाश कुर्यो छे उदय पाभतो गाढ अंधकार
 जेणे जेवा वजने धारणु करती मानसीदेवी जलही (लव्यजनेने)
 सुभ आपो. ॥ ८ ॥

३ श्रीशंभवजिनस्तुतयः ।

निर्मिन्नशत्रुभवभय !

शं भवकान्तारतार ! ममारम् ।

वितर त्रातजगत्त्रय !

शंभव ! कान्तारतारतारममारम् ॥ ९ ॥

आर्यागीतिः ।

निर्मिन्नेति । ‘ निर्मिन्नशत्रुभवभय ! ’ निर्मिन्नं—नाशितं शत्रुभवं—
 रिपूद्भूतं भयं येन, यद्वा शत्रवो—वैरिणो भवः—संसारो—भयं—भीतिश्च
 येन, यद्वा निर्मिन्नं शत्रुरूपस्य भवस्य—संसारस्य भयं येन स तत्संबोध-

(૧૬)

નમ, ભવસ્ય શત્રુરૂપત્વં યુક્તમેવ, દુઃસ્વદાયિત્વાત્તસ્ય । ભવકાન્તાર-
તાર !' ભવઃ—સંસારઃ સ એવ કાન્તારમરણ્યં, રુદ્રત્વાદ્ દુઃસ્વેનાડવગાહ્ય-
ત્વાચ્ચ, તસ્ય તસ્માદ્વા તારક ! । 'ત્રાતજગત્ત્રય !' ત્રાતં—રક્ષિતં જગતાં
—ભુવનાનાં ત્રયં યેન તત્સમ્બોધને હે રક્ષિતત્રૈલોક્ય ! । 'કાન્તાર-
તારત !' કાન્તાનાં—યોષિતાં રતેષુ—સુરતેષુ, અરતઃ—અનાસક્તસ્ત-
ત્સમ્બોધનં હે યોષિન્મૈથુનપરાડ્મુખ ! “ રતં સુરતગુહ્યયોઃ ” ઇતિ
વિશ્વઃ । ‘ હે શંભવ ’ ! શં—સુખં ભવત્યસ્મિન્સ્તુત ઇતિ શંભવઃ ।
શમિધાત્તોઃ ‘ સંજ્ઞાયાં ’ ઇત્યચ્પ્રત્યયે શમ્ભવ ઇતિસિદ્ધમ્, તૃતીય-
જિનેન્દ્ર ! । “ શંભવે સમ્બોડપિ ચ ” ઇતિ શબ્દરત્નાકરઃ
' અરમમારં ' ન રમત ઇત્યરમો મારઃ—કામો યસ્મિન્સ્તત્, અવિષય-
દ્વારકમ્, “ મદનો મન્મથોમારઃ ” ઇત્યમરઃ । “ મદનો જરા-
મીરુરનજ્ઞમન્મથૌ ” ઇતિ હૈમઃ । ‘ શં ’ શાશ્વતં—સુખં । ‘ અરં ’
જ્ઞાતિતિ । ‘ મમ ’ ‘ વિતર ’ દેહિ । અત્ર સ્તુતિચતુષ્કે આર્યાગીતિવૃત્તં,
તલ્લક્ષણમ્—આર્યાપ્રાગ્દલમન્તેડધિકગુરુ તાદૃગ્પરાર્ધમાર્યાગીતિઃ ॥૧॥

શ્રી શંભવનાથની સ્તુતિ.

શ્લોકાર્થ—(આઠકર્મરૂપ) શત્રુઓ તરફથી ઉત્પન્ન થતા
ભયનો નાશ કર્યો છે જેણે, સંસારરૂપ જંગલમાં (ભવ્યજનોને)
તારનાર, ત્રણે લોક (જગત) નું રક્ષણ કર્યું છે જેણે, કામિ-
નીઓને વિષે ક્રીડા કરવામાં અનાસક્ત ! અને સુખની ઉત્પ-
ત્તિના સ્થાનરૂપ એવા હે શંભવનાથ ભગવાન ! તમે મને જેની
અંદર કામદેવ ક્રીડા કરતો નથી એવા અર્થાત્ શાશ્વતસુખને
વિલંબરહિત આપો ॥ ૬ ॥

અહિં ચારે શ્લોકોમાં આર્યાગીતિ છન્દ છે. તેનું લક્ષણ—પ્રથમ
અને તૃતીય ચરણમાં બાર બાર માત્રાઓ છે, તેમજ બીજા
તથા ચોથા ચરણમાં વીસ વીસ માત્રાઓ છે.

(१७)

श्रीजिनवरकदम्बकस्तुतिः ।

आश्रयतु तव प्रणतं

विभया परमा रमाऽरमानमदमरैः ।

स्तुत ! रहित ! जिनकदम्बक !

विभयापरमार ! मारमानमदमरैः ॥ १० ॥

आर्यागीतिः ।

आश्रयत्विति । ‘ अरं ’ शीघ्रं । ‘ आनमदमरैः ’ आनमन्तश्च ते अमराश्च देवास्तैः । ‘ स्तुत ! ’ वन्दित ! । ‘ विभय ! ’ विगतं भयं यस्मात्तस्य सम्बोधनं हे विभय ! । ‘ अपरमार ! ’ न परान्प्राणिनः रिपून्वा मारयति यस्तस्य सम्बोधनं हे प्राणिरक्षक ! “ शत्रौ प्रतिपक्षः परो रिपुः । शात्रवः प्रत्यवस्थाता ” इति हैमः । ‘ मारमानमदमरैः ’ मारश्च—कामः मानश्च मदश्च—गर्वः मरश्च—मृत्युस्तैः । ‘ रहित ! ’ त्यक्त ! । ‘ जिनकदम्बक ! ’ जिनानां कदम्बकं—समूहस्तत्सम्बोधने हे तीर्थकृतसमूह ! “ कदम्बमाहुःसिद्धार्थे, नीपेऽपि निकुरम्बके ” इति विश्वः (सिद्धार्थनीपयोः पुमान्) । ‘ तव ’ प्रणतं नतं जनं । ‘ विभया ’ कान्त्या । ‘ परमा ’ उत्कृष्टा । ‘ रमा ’ लक्ष्मीः । ‘ आश्रयतु ’—आ समन्तात् श्रयतु—भजतु ॥ १० ॥

श्लोकार्थ—सत्वर-श्रेयसाधि वंदन करता देवावडे स्तुति करायेल ! वणी लयरहित ! सर्वश्रयोना संरक्षाणु करनार ! काम-अनंग, मान, गर्व अने मृत्युथी रडित ! शेवा डे ! एनेंद्र समूह ! अंतिवडे उत्कृष्ट शेवी लक्ष्मी देवी तमने प्रणाम करनार प्राणिश्रेयोने जलही आश्रय आपो अर्थात् तमारा (जिनेन्द्रोना) शेवडेने धनवान् करे ॥ १० ॥

(૧૮)

जिनप्रवचनस्तुतिः—

जिनराज्या रचितं स्ता—

दसमाननयानया नयायतमानम् ।

शिवशर्मणे मतं दध—

दसमाननयानयानया यतमानम् ॥११॥

जिनराज्येति—‘ असमाननयानया ’ असमाने—अनुपमे, आ-
ननं मुखं, यानं—गमनञ्च ते यस्यास्तया—अद्वितीयमुखगमनया ।
‘ अयानया ’ न विद्यते यानं—वाहनं यस्यास्तया । अवाहनत्त्वञ्चाऽस्याः
सर्वपरिग्रहपरित्यागादुचितमेव । ‘ जिनराज्या ’ जिनानां राज्ञिः
पङ्क्तिस्तया—जिनकदम्बकेन । ‘ रचितं ’ निर्मितं । ‘ आयतमानं ’
आयतमलघु, मानं—प्रमाणं—पूजा वा यस्य तत्—बृहत्प्रमाणं “ मानं
प्रमाणे पूजादौ, मानश्चित्तोन्नतौ गृहे ” इतिविश्वः । ‘ असमाननयान् ’
असमानाः—असदृशाः ये तथा—नैगमप्रभृतयस्तान् । ‘ दधत् ’ दधा-
तीतिदधद्—विभ्रणम् । ‘ यतमानं ’ प्रयत्नं कुर्वाणम् । ‘ मतं ’ प्रव-
चनम्—दर्शनम् । ‘ नः ’ अस्माकम् । अस्मच्छब्दस्य पष्ठीबहुवचनान्तम्
‘ रोयः ’ इतिसूत्रेण यत्वे कृते लोपे च सिद्धम् (सि० ३१—
३—२६) । ‘ शिवशर्मणे ’ मोक्षसुखाय ‘ स्तात् ’ भवन्तु ॥ ११ ॥

जिनप्रवचनस्तुति—

श्लોકार्थ—निश्चय-ઉપમા રહિત છે ગુણ અને ગમન જેનાં,
તેમજ (અથવા વર્ણ) વાહન રહિત, એવી જિનેંદ્ર પ્રેણિએ રચેલો,
વળી ગહુ છે માન જેતું, અથવા વિરતીર્ણુ વિશાલ છે પ્રમાણુ જેતું,
તથા અસાધારણ નયોને ધારણુ કરનાર, અને પ્રયત્ન કરતો એવો
(જૈન) મત-સિદ્ધાન્ત, અમારા મોક્ષસુખ માટે થાયો ॥ ૧૧ ॥

(१९)

वज्रशृङ्खलायै प्रणामः—**शृङ्खलभृत्कनकनिभा—****या तामसमानमानमानवमहिताम् ।****श्रीवज्रशृङ्खलां कज—****यातामसमानमानमानवमहिताम् ॥ १२ ॥**

शृङ्खलभृदिति । (भो भव्यप्राणिन् ! त्वं) ' शृङ्खलभृत् ' शृङ्खल-
माभरणं विभर्ति सा शृङ्खलधारिणी । ' कनकनिभा ' कनकस्य—हाटक-
स्य नियतं भाति—निभा—तुल्या सुवर्णवर्णा, कनकस्य—सुवर्णस्यैव निभा
सादृश्यं यस्याः सेति वा, कान्तिसाम्यात् । " कल्याणं कनकं महा-
रजतरैगाङ्गेय रुक्माण्यपि " इति हैमः । ' या ' देवता, अस्ति । अस्मि-
न्वाक्येऽस्तीत्यध्याह्नियते, येन विना यदनुत्पद्यते तत्तेनैवाऽऽक्षिप्यते,
तथा च—“ अह्ना विना न सूर्यः, सूर्यविहीनश्च वासरोनाऽस्ति । “ कर्तृ-
क्रिये तथैव हि संपृक्ते सर्वदा भवतः ” इति वचनात् । ' तां ' तथोक्ता
' असमानमानमानवमहितां ' असमानोऽसाधारणो मानः—पूजा बोधो
वा येषां ते असमानमानाश्चते मानवाश्च तैर्महितामर्चिताम् । ' कजयातां '
कजं—पङ्कजं याता—प्राप्ता तां कमलगतां । ' अनवमहितां ' अवमं—
पापं तन्नविद्यते येषां तेऽनवमाः पापरहितास्तेभ्योहितां—हितकारिणीम् ।
अथवा असमानौ—असदृशौ, आनमानौ—प्राणाऽहङ्कारौ येषां तेऽसमा-
नमानास्ते च ते मानवाश्च तैर्महिता—पूजिता ताम् । ' श्री वज्रशृङ्खलां '
श्रिया सहितां, " श्रीशब्दो महत्वप्रतिपादकः पूज्यनामादौ प्रयुज्यते, "
श्रीवज्रशृङ्खलां देवी । ' असमानं ' समानं न विद्यते यस्मिन्कर्मणि
यथा स्यात्—असाहङ्कारं । ' आनम ' प्रणामं कुरु ॥ १२ ॥

श्री वज्रशृङ्खलायै प्रणामः—**श्लोकार्थं—**ये देवी शृङ्खला (श्री आलूषण) ने धारणु करे

(૨૦)

છે, વળી સુવર્ણ સમાન સુશેખિત છે, તેમજ અસાધારણ છે ઓધ જેમને એવા મનુષ્યો વડે જે પૂજાયેલી છે, કમળપત્ર પર નિવાસ કરે છે, વળી પાપરહિત (જીવોને) કલ્યાણકારી છે, તે દેવીને (હું લલ્ય જન !) તું ગર્વ ત્યજી દઈને નમસ્કાર કર ॥ ૧૨ ॥

શ્રીઅભિનંદનજિનસ્તુતયઃ—

ત્વમશુભાન્યમિનન્દન ! નન્દિતા—

સુરવધૂનયનઃ પરમોદરઃ ।

સ્મરકરીન્દ્રવિદારણકેસરિન્ !

સુરવ ! ધૂનય નઃ પરમોદરઃ ॥ ૧૩ ॥

દ્રુતવિલમ્બિતમ્ ।

ત્વમિતિ—‘ સ્મરકરીન્દ્રવિદારણકેસરિન્ ! ’ કરિણાં ગજાના-મિન્દ્રઃસ્વામી કરીન્દ્રઃ, સ્મરઃ—કામણ્વ કરીન્દ્રસ્તસ્ય વિદારણે—વિનાશને કેસરિન્ ! સિંહ ! । ‘સુરવ ?’ સુષ્ટુ રવો—ધ્વનિર્યસ્યસ તત્સંબોધને હે ચારુધ્વને ! હે ‘ અભિનન્દન ! ’ અભિનન્દ્યતે—સ્તૂયતે દેવેન્દ્રાદૈરિત્યમિનન્દનઃ । “ ભુજિપત્યાદિભ્યઃ કર્મણ્યપાદાને ” (સિ૦ ૫—૩—૧૨૮) इति सूत्रेण कर्मण्यनट् यद्वा गर्भात्प्रभृत्येव अभीक्षणं देवेन्द्रेणाऽभिनन्दनाद्—અભિનન્દનસ્તત્સમ્બોધનમ્ । ચતુર્થજિનેશ્વર ! ‘ નન્દિતાઽસુરવધૂનયન ! ’ નન્દિતાનિ—પ્રીણિતાનિ, અસુરાણાં—રક્ષસાં વધ્વો માર્યાસ્તાસાં નયનાનિ—ચક્ષૂષિ યેન સઃ નન્દિતાઽસુરવધૂનયનઃ । અથવા નન્દિતાસુઃ અવધૂનયનઃ इति पदद्वयम् । धर्मधर्मिणोरभेदाद-सुशब्देनाऽसुमन्त एवोच्यन्ते, तथा च—नन्दिताः—प्रीणिताः असवः प्राणाः—प्राणिनो येन सः, अवधूनयनः न विद्येते वधूपु नयने लोचने यस्य सोऽवधूनयनः । “ दाराः क्षेत्रं वधूर्मार्या ” इतिहैमः । ब्रह्मचा-

(૨૧)

રિત્ત્વેન સ્ત્રીણાં નિભાલને પરાહ્મુખત્ત્વાત્ । ‘ પરમોદરઃ ’ પરેભ્ય આ-
ત્મનઃ પ્રાણિભ્યોમોદં—હર્ષં રાતિ—દ્વાતીતિ પરમોદરઃ, અન્યહર્ષદાયકઃ,
અથવા પરમ ઉત્કૃષ્ટઃ, તથા—અદરશ્ચ ન વિદ્યતે દરણં દીર્યતે વા દરો—
મયં યસ્ય યસ્માદ્વા નિર્ભયઃ, અથવા પરમઃ—અદર ઇતિ પૃથક્પદે ।
“ દરોઽસ્ત્રીભીતિગત્તૈયોઃ । દરીસ્યાત્કન્દરે સ્ત્રી તદીષદર્થેદરોઽવ્યમ ”
ઇતિ મુક્તાવત્યામ્ । યદ્વા પરમમુત્કૃષ્ટમુદરં—જઠરં યસ્ય સ ઉત્કૃષ્ટ-
જઠરઃ । અત એવ કેસરી, સુરવઃ, પરમોદરશ્ચેતિ વિશેષણાનિ । एतो-
દશસ્વં । ‘ નઃ ’ અસ્માકં । ‘ અશુભાનિ ’ અમજ્જલાનિ—અશિવાનિ—
અપુણ્યાનિ વા ‘ ધૂનય ’ કમ્પય, લક્ષણયા દૂરીકુરુષ્વેત્યર્થઃ ॥ ૧૩ ॥

દ્રુતવિલમ્બિતવૃત્તમિદં તદ્લક્ષણશ્ચ—‘દ્રુતવિલમ્બિતમાહ નમૌ મરૌ’ ॥

અભિનંદન જિનને પ્રાર્થના—

શ્લોકાર્થ—કંદર્પરૂપી ગજરાજનો સંહાર કરવામાં સિંહ સમાન,
મધુર ધ્વનિવાલા (ચતુર્થ તીર્થંકર !) હે અભિનંદન જિનેન્દ્ર !
પ્રાણુને અર્થાત્ પ્રાણીઓને પ્રમુદિત કરનાર, તેમજ જેની કૃષ્ટિ
સ્ત્રીઓ તરફ ખેંચાતી નથી, અથવા આનંદિત કર્યાં છે અસુ-
રોની અબલાઓનાં નેત્ર જેણે, વળી સર્વોત્કૃષ્ટ છે ઉદર જેતું,
અથવા જીવોને આનંદ આપનાર, અને શ્રેષ્ઠ તથા નિર્ભય એવા
તમે અમારાં પાપોનો—અમંગલકારી કર્મોનો નાશ કરો ॥ ૧૩ ॥
આ શ્લોકમાં અને આ પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં, દ્રુતવિલંબિત
નામે વૃત્ત છે. દ્રુતવિલંબિત વૃત્તનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે. આ
વૃત્તમાં “ નગણ, ભગણ, ભગણ અને રગણ એમ ચાર ગણ એટલે
બાર અક્ષર છે. ”

(२२)

सकलजिनेश्वराणामभ्यर्थना—

जिनवराः ! प्रयतध्वमितामया—

ममतमोहरणाय महारिणः ।

प्रदधतो भुवि विश्वजनीनता—

ममतमोहरणा यमहारिणः ॥ १४ ॥

जिनवरा इति । ‘ हे जिनवराः ! ’ जिनेषु—सामान्यकेवलिषु वराः श्रेष्ठस्तत्सम्बोधनं हे सामान्यकेवलिश्रेष्ठाः ! । ‘ इतामयाः ! ’ इताः—गता आमया रोगा येषां येभ्योवा तत्सम्बोधनं, हे गतरोगाः ! ‘ महारिणः ! ’ महान्ति—तेजोवन्ति, अरीणि—चक्राणि—धर्मचक्र-लक्षणानि येषां ते धर्मचक्रवर्तिनस्तेषामग्रे धर्मचक्रचालनादिति भावः । “ अरं शीघ्रं च चक्राऽङ्गे, शीघ्रगे पुनरन्यवत् ” इति विश्वः । ‘ भुवि ’ पृथिव्यां । ‘ विश्वजनीनतां ’ विश्वेभ्योजनेभ्यो हितस्तद्भावस्ताम् । ‘ प्रदधतः ’ धारयन्तः । ‘ अमतमोहरणाः ! ’ मोहश्चरणश्च मोहरणौ न मतौ मोहरणौ—अज्ञानसंग्रामौ येषां ते अमतमोहरणाः ! । “ अस्त्रियां समराऽनीक-रणाः कलहविग्रहौ ” इत्यमरः । ‘ यमहारिणः यमं—मृत्युं हरन्ति इत्येवं शीलास्तत्सम्बोधनं हे मृत्यु-हरणशीलाः ! “ यमः कृतान्तः पितृदक्षिणाशाः प्रेतात्पतिः ” इति हैमः । अथवा मतस्य मोहो मतमोहो—दर्शनमूढत्वं तस्माद् रणः कलहो वादलक्षणो न विद्यते येषां ते अतमोहरणाः । ‘ यमहारिणः ’ यमाः—अहिंसा सत्याऽस्तेयब्रह्मचर्याऽपरिग्रहलक्षणाः पञ्च ते हारिणो—मनोहरा येषां ते यमहारिणः । ‘ मम ’ मे । ‘ तमोहरणाय ’ तमसोऽज्ञानस्य हरणं—विनाशस्तस्मै अज्ञानविनाशाय । (यूयं) ‘ प्रयतध्वं ’ प्रयत्नं कुरुध्वम् । ‘ यती ’ प्रयत्ने धातोरशीः प्रेरणयोरिति सूत्रेणाऽऽत्मनेपदे मध्यमपुरुष बहुवचनम् ॥ १४ ॥

(૬૩)

સમસ્ત જિનેશ્વરોને પ્રાર્થના.

શ્લોકાર્થ:—હૂર ગયા છે રોગો જેમના અથવા જેમનાથી, વળી જેમની પાસે ધર્મચક્ર રહેલું છે, પૃથ્વીને વિષે સમસ્ત માનવ-જાતિના હિતને ધારણ કરનારા-અર્થાત્ સમગ્ર ધર્માદના બંધુ, તેમજ અમાન્ય છે મોહ અને સંગ્રામ જેમને, અથવા અવિદ્યમાન છે દર્શનનો મોહ (મિથ્યાત્વાભિનિવેશ) ને લઈને થતો (વાદરૂપી) કલહ જેમને વિષે, અથવા અસંમત છે રનેહનો સંગ્રામ જેમને અને મૃત્યુનો અંત કરનારા (અથવા મહાવ્રતા-દિક (ની પાલના વડે) મનોહર એવા હે જિનેશ્વરો ! તમે મહારા અજ્ઞાનને હૂશ કરવા પ્રયત્ન કરો. ॥ ૧૪ ॥

આગમસ્તુતિ: ।

અસુમતાં મૃતિજાત્યહિતાય યો-

જિનવરાગમ ! નોભવમાયતમ્ ।

પ્રલઘુતાં નય નિર્મથિતોદ્ધતા-

SSજિનવરાગમનોભવમાયતમ્ ॥ ૧૫ ॥

અસુમતામિતિ-‘ નિર્મથિતોદ્ધતાSSજિનવરાગમનોભવમાય ! ’
 ઉદ્ધત્ત્વશ્ચાસૌ આજિશ્ચસંગ્રામઃ-ઉદ્દામસંગ્રામઃ, નવશ્ચાસૌ રાગશ્ચ નૂલનો
 દ્રવ્યાદૌ મનોરથઃ, મનસિ-ચેતસિ ભવતિ-જાયતે મનોભવોઽનજ્ઞઃ,
 માયા-પરવચ્છનં ચ, તા નિર્મથિતા-નિવારિતા યેન, અથવા ઉદ્ધતાSS
 જૌ-ઉત્કટસંગ્રામે નવરાગં--નવો રાગો યસ્ય તત્, મનસ્તસ્મિન્ ભવા યા
 માયા સા નિર્મથિતા યેન તસ્ય સમ્બોધનમ્ । “ આજિઃ સ્ત્રી સમભૂમૌ
 સ્થાત્ સંગ્રામેઽપિ ક્ષણેઽપિ ચ ” ઇતિ નામમાલા । इदं व्याख्यानद्वय-
 મપિ લોકયુત્ત્યનુસારેણ ઘટત એવ । અથવા ‘ ઉદ્ધતાઽજિનઃ’-ઉત્કિષ્-
 ત્ત્વર્મા ‘ વરાગમનાઃ’ વરશ્ચાસાવગશ્ચ-પ્રધાનગિરિરર્થાત્ કૈલસ-

(२४)

स्तत्र मनो यस्य स, एतादृशो यो भवः—शङ्करस्तस्य माया—संसार-
लक्षणा सा निर्मथिता येन तत्संबोधने निर्मथित० अस्मिन्पक्षे भवस्तु
सत्यकिनामा पुरुषविशेषोज्ञेयः, तस्यसंसारनिर्मथनं तु भगवदागम-
श्रवणमहिम्ना भविष्यति, भाविनि भूतोपचाराद्भूतमेवेति युक्तमेव ।
“भवः सत्ताऽऽप्तिजन्मसु, रुद्रे श्रेयसि संसारे,” इतिहैमः । ‘जिनव-
रागम !’ हे अर्हत्प्रवचन ! आगम्यन्ते मर्यादया परिज्ञायन्तेऽर्था-
अनेनेत्यागमः “ राद्धसिद्धकृतेभ्योऽन्त—आप्तोक्तिः समयाऽऽ-
गमौ ॥ इति हैमः ” । ‘ असुमतां ’ असवः—प्राणाः सन्त्येषां
तेषां प्राणिनां । ‘ मृतिजात्यहिताय ’ मृतिश्च मरणं, जातिश्च जन्म,
मृतिजाती—मरणजन्मनी त एव अहितमपथ्यं तस्मै । चतुर्थ्यत्र
तादर्थ्ये ज्ञेया । ‘ यः ’ विद्यते, इति क्रियाऽध्याहारः । उक्तञ्च—
“ कर्तृकर्मक्रियादीनामवकाशो न चेद्यदि । अध्याहारस्तदाकार्यो—
मुख्याऽर्थप्रतिपत्तये ” ॥ १ ॥ ‘ तं ’ तथाभूतं । ‘ नः ’ अस्माकं ।
‘ आयतं ’ दीर्घं । ‘ भवं ’ संसारं । ‘ प्रलघुतां ’ ह्रसीयस्त्वं, नीघातो-
र्द्विकर्मकत्वाद्भवं प्रलघुतामिति कर्मद्वयम् । ‘ नय ’ प्रापय ॥ १५ ॥

आगम प्रशंसा—

श्लोकार्थ—उद्धत (मनुष्ये) साथे विग्रहणो, द्रव्यादिके उपर
उत्पन्न यथा नवीन मनोरथनो, मदन अने मायानो नाश कर्यो छे
जेणु अथवा उद्दाम—लयंकर संग्राम करवामां नवीन अलिवावायुक्त
येवा मनमां प्रगट यती मायानो विनाश कर्यो छे जेणु, येवा छे
प्रवचन ! छे जिनेश्वरना आगम ! जे (संसार) प्राणीज्जोना भृत्यु
अने जन्म रूप अहित माटे थाय छे ते अमारा दीर्घलव (संसार)
ने तुं अत्यंत अदृप—टुंडो कर, अर्थात् अमारा जन्मभरणुने अंत
लावी तुं सुखित अर्पणु कर ॥ १५ ॥

(२५)

श्रीरोहिण्यै नमः ।

विशिखशङ्खजुषा धनुषाऽस्तसत्-
सुरभिया ततनुन्नमहारिणा ।

परिगतां विशदाभिह रोहिणीं,
सुरभियाततनुं नम हारिणा ॥ १६ ॥

विशिखशङ्खेति—‘ विशिखशङ्खजुषा ’ विशिखश्च शरः, शङ्खश्च तौ जुष्टे—जोषते भजते वा तेन शरकम्बुभाजा । ‘ अस्तसत्सुरभिया ’ अस्ता-विनाशिता, सन्तश्चते सुराश्चसत्सुरा इति कर्मधारयस्तेषां सत्सुराणामुत्तमाऽमराणां भीर्येन तत्तेन । ‘ ततनुन्नमहारिणा ’ तता—विस्तृताः नुन्नाः—प्रेरिताः=निर्मूलिताः महान्तोरयोवेगाः, अरयोवैरिणो वा येन तत्तेन । ‘ हारिणा ’ भञ्जयेत् । ‘ धनुषा ’ धन्यतेऽर्यते, धनति—शब्दायते ज्याघातेन वा धनुः । “ रुद्यर्त्तिजनितनिधनिमनिग्रन्थिपृतपित्रपिवपियजिप्रादिवेपिभ्य उस् ” (सि० उ० १९७ ।) इत्युस् प्रत्ययो भवति तेन कार्मुकेण । ‘ परिगतां ’ मण्डितकरां । ‘ विशदां ’ शुभ्रवर्णां निर्मलां वा, शरीरमनसोर्निर्मलत्वात् । ‘ सुरभियाततनुं ’ सुरभि—कामधेनुं याता—प्राप्ता तनुर्देहोयस्यास्तां । सुष्ठु रभते सुरभिः “ पदिपठि—” (सि० उणा ६०७) इति इः “ सुरभिर्गवि च स्त्रियाम् ” इत्यमरः । चकाराद्वसन्तजातीफलचम्पकेषु ना । सुगन्धिमनोज्ञयोस्त्रिषु । सुवर्णेपङ्कजे च क्लीबम् । “ सुरभिश्चम्पके चैत्रे, वसन्ते गन्धके कवौ । स्वर्णे जातीफले चाऽञ्जे, त्रिषु मत्सुगन्धयोः । ख्याते च स्त्री तु शङ्खक्र्यां, सुरभी मातृभेदयोः ॥ ” इति मुक्तावल्याम् । ‘ रोहिणी ’ रोहत्यवश्यं रोहिणी तां—देवी । ‘ इह ’ अस्मिँल्लोके । ‘ नम ’ प्रणिपत्, ‘ णमु ’ प्रह्वीभावे, इत्युकारेत्संज्ञिक

(૨૬)

ળમ્ધાતોરાદે—‘ર્ણો નઃ’ (પા૦ ૬-૧-૩૬) ઇતિ સૂત્રેણસ્ય નત્વે
કૃતે, આશીઃ પ્રેરણયોરિતિ લોટિ મધ્યમપુરુષસ્યૈકવચનમ્ ॥ ૧૬ ॥

શ્લોકાર્થ—આણુ અને શંખથી યુક્ત, દૂર કર્યો છે સજ્જન
અને સુર (દેવો) નો ભય જોણું અથવા દૂર કરી છે સત્-ઉત્તમ
દેવોની ભીતિ જોણું, તેમજ વિસ્તાર પામેલા તથા મારી હડાવ્યા છે
મ્હોટા વેગ અથવા દુશ્મનો જોણું અને મનોહર એવા ધનુષ્વડે
(અલંકૃત છે હસ્ત જેનો) એવી, શ્વેતવર્ણી (અથવા નિર્મળ),
તેમજ ધેનુ-ગાય ઉપર ખેસનારો છે દેહ જેનો અને આ જગત્માં
રેાહિણી નામે પ્રખ્યાત (અથવા પરિજનથી પરિવૃત-વીંટાયેલી).
એવી દેવીને (હે ભવ્યજન ! તું નમન કર ॥ ૧૬ ॥

૫ સુમતિજિનસ્તુતયઃ ।

મદમદનરહિત ! નરહિત !,

સુમતે ! સુમતેન ! કનકતારેતારે ! ।

દમદમપાલય ! પાલય,

દરાદરાતિક્ષતિક્ષપાતઃ પાતઃ ! ॥ ૧૭ ॥

આર્યાગીતિઃ

મદમદનેતિ—‘મદમદનરહિત !’ મદશ્ચાઽહઙ્કારો જાત્યાદિભેદા-
દષ્ટવિધોમદઃ, મદનશ્ચ—કામસ્તાભ્યાં રહિતો વિમુક્તસ્તસ્ય સમ્બોધનમ્ ।
હે અહઙ્કારકામવિમુક્ત ! । “ જાતિઃ કુલં બલચ્ચૈવ, રૂપમૈશ્વર્યમેવ
ચ । તપઃ શુભં તથા લાભો—મદોહ્યષ્ટવિધઃ સ્મૃતઃ ॥ ૧ ॥ ” ‘નર-
હિત !’ નરેશ્યોહિતો—હિતકરસ્તત્સમ્બોધને, હે જનહિતકર ! । સુમ-
તેન !’ શોભનં મતં—પ્રવચનં યેષાં તે સુમતા મુનયસ્તેષાં, યદ્વા સુમતસ્ય—
સદાગમસ્ય ઇનઃ—સ્વામી, તસ્ય સ્વાતન્ત્ર્યેણ પ્રણેતૃત્વાત્તત્સમ્બોધને હે
સદાગમેન ! (અથવા સુમતેન કરણભૂતેન સ્વામિન્ !) “ ઇનઃ

(२७)

पत्यौ नृपे सूर्ये” इति मुक्तावलयाम् । ‘कनकतार !’ कनकवत्तारः—
 तपनीयोज्ज्वलस्तत्सम्बोधनम् । ‘ इतारे ! ’ इताः—गताः अरयः—
 शत्रवो यस्य यस्माद्वा तस्य सम्बोधनं हे विगतशत्रो ! । ‘ अपाऽऽलय ! ’
 अपगत आलयो गृहस्थाश्रमो यस्य यस्माद्वा तस्याऽऽमन्त्रणम् ।
 ‘ अरातिक्षतिक्षपातः ’ अरातिभ्यः—शत्रुभ्यः क्षतिरुपमर्दः सैव
 रौद्राऽऽत्मकत्वात् क्षपा—रात्रिस्तस्याः सकाशात्, “ निशा निशिधिनी
 रात्रिः, शर्वरी क्षणदा क्षपा ” ॥ इति हैमः । ‘ पातः ’ रक्षक ! ।
 ‘ हे ’ सुमते ! पञ्चमजिनवर ! । ‘ दरात् ’ त्रासान्—संसारभयादिति
 यावत् । “ आतङ्कस्तु दरत्रासौ, भीतिर्भीः साध्वसं भयम् ” इतिवैज-
 यन्ती । ‘ दमदं,’ दममुपशमं ददाति तं शान्तिदायकं अर्थान्मुनिजनं ।
 श्रमणश्रमणीनां बहुत्वेऽपि जात्यपेक्षयैकवचनम् । दमःस्यात्कर्दमे दण्डे,
 दमने दमथेऽपि च ” इति हैमः ‘पालय’ रक्ष ‘पाल’ पालने चुरा-
 दिगणस्थस्तस्याऽऽशीः प्रेरणयोरिति मध्यमपुरुषैकवचनम् ॥१७॥

“आर्यापूर्वार्धं यदि, गुरुणैकेनाऽधिकेन निधने युक्तम् ।

इतरत् तद्वन्नखिलं, दलं यदीयमुदितैव—मार्यागीतिः ॥ ”

(वृत्तरत्नाकरे)

सुभतिनाथ स्तुति-

श्लोकार्थ—दुर्ष-गर्व अने कुंदुर्षथी रहित जेवा (पंचम
 तीर्थंकर !) मनुष्येना हितकारी (हे जनेश्वर !) उत्तम प्रवचन छे
 जेमनुं जेवा मुनिजोना तेमज सिद्धान्तना (प्रश्नक होवाथी
 तेना) स्वामिन् ! सुवर्ण समान उज्वल (प्रज्ञो !) नष्ट
 थया छे दुश्मने जेना जेवा (हे देवाधिदेव !) त्याग कर्यो छे
 गृहने (अर्थात् गृहस्थाश्रमने) जेणे जेवा (हे धृश !) शत्रुजो
 तरुथी थया उपद्रव र्थी रात्रिथी रक्षणे करनार (हे परमेश्वर !)
 अने (शोभन भतिवाणा) हे सुभतिनाथ ! तमे प्रशमने आपनारा

(२८)

(मुनिवरने) लयमांथी अथावो ॥ १७ ॥ आ श्लोकमां तथा ते पथीना त्रणु श्लोकमां आर्यागीति नामनो छंद छे. तेनुं लक्षणु-आर्याना पूर्वाधना अंतमां ओक शुद्ध उमेरवो वणी उत्तरार्द्ध पणु तेव प्रमाणे डोय छे.

समस्तजिनवराणां प्रार्थना—

विधुतारा ! विधुताराः !

सदा सदाना ! जिना ! जिताघाताघाः ! ।

तनुतापातनुतापा !

हितमाहितमानवनवविभवा ! विभवाः ! ॥१८॥

विधुतारेति—‘ विधुताराः ! ’ अरीणां—रिपूणां, समूह आरं, समूहार्थेऽण् प्रत्ययः, विधुतं—निरस्तमारं यैस्ते, अत्राऽऽरपदेनेन्द्रिय-रूपाः शत्रवोप्राह्यास्तेषां दुर्जयच्वात् । अथवा अरणमारं—भ्रमणं संसारेऽटनं, विधुतं निवारितं यैस्ते तथाभूताः । ‘ विधुताराः ’ विधुः शशाङ्कस्तद्वत्तारा उज्ज्वलाः ! सर्वथा कर्ममलविगमात् ‘सदा’ निरन्तरं । सदानाः ’ दानेन सहिताः ! सांवत्सरिकदानदायिच्वात् “ तिन्नेव य कोडिसया, अट्टासीई य हुंति कोडीओ । असिइं च सय-सहसं, एयं संत्रच्छरे दिन्नं ॥ १ ॥ सर्वेतीर्थकृतोदीक्षाकालात्प्राक्-प्रत्यहं सूर्योदयादारभ्याऽऽभोजनमष्टलक्षाऽधिकैककोटीं सुवर्णटङ्कानां याचकेभ्योऽनिवारितमुद्घोषणापूर्वकं वितरन्ति, वार्षिकञ्चतद्दानमष्टा-शीत्यधिकशतत्रयकोट्यशीतिलक्षप्रमितं भवति । ‘ जिताघाताघाः ! ’ जितं पराजितमघातं घातवर्जितमघं पापं यैस्ते । ‘ अपातनुतापाः ! ’ अपगतोऽतनुर्महान् तापः सन्तापो येषां तत्सम्बोधनम् । ‘ आहि-तमानवनवविभवाः ! ’ आहितः—प्रकटीकृतो मानवानां नवः प्रत्यग्रो

(૨૯)

વિભવઃ ऐश्वर्यैस्ते तत्सम्बोधनम् । ‘ विभवाः ! ’ विगतो-विनष्टो
 भवः-संसारो येषां येभ्यो वा तत्सम्बोधनम् । तथाभूता हे जिनाः ।
 जिनवराः ! जयन्ति रागद्वेषानिति जिनाः । (प्राणिनां) ‘ हितं ’
 पथ्यं । (यूयं) ‘ तनुत ’ विस्तारयत ॥ १८ ॥

સમસ્ત જિનેશ્વરોને વિનતિ—

❧લોકાર્થ—નાશ કર્યો છે શત્રુઓનો સમૂહ જેમણે, અથવા
 અંત આણ્યો છે (સંસારભ્રમણનો જેમણે) એવા હે જિનેશ્વરો !,
 અંદ્ર સમાન ઉજ્જવલ ક્રાંતિવાળા (તીર્થકરો !) વળી ત્યાગ
 સહિત ! અર્થાત્ દીક્ષા સમયે સાંવત્સરિક દાન (૩૮૮-૮૦૦૦૦૦૦)
 દેનાર (તીર્થપતિઓ !) છુટ્યાં છે ઘાતવર્જિત પાપો જેમણે એવા
 (હે જિનેશ્વરો !) નષ્ટ થયો છે મહાન સંતાપ જેમનો, અથવા જેમ-
 નાથી એવા (હે જિનવરો !) વિસ્તાર કર્યો છે મનુષ્યોના નવીન
 ઐશ્વર્યનો જેમણે એવા (હે પરમેશ્વરો !) અંત આણ્યો છે
 સંસારનો (અર્થાત્ જન્મ જરા મરણનો) જેમણે એવા (હે
 જિનપતિઓ !) હે જિનેન્દ્રા ? તમે નિરંતર સર્વ પ્રાણીવર્ગનું
 હિત કરો-અર્થાત્ કલ્યાણનો વિસ્તાર કરો ॥ ૧૮ ॥

સર્વજ્ઞસિદ્ધાન્તસ્મરણમ્—

મતિમતિ જિનરાજિ નરા—

ऽऽहितेहिते रुचिररुचि तमोहेऽमोहे ।

મતમતનૂનં નૂનં—

सरासराधीरधीरसुमतः सुमतः ॥ १९ ॥

મતિમતીતિ—‘મતિમતિ’ મતિર્વિચિત્તેઽસ્યેતિ, “નિત્યયોગા-
 દાવયં” મનુપ્રત્યયઃ, ગર્ભવાસાદિષ્વપ્યવસ્થાસુ સાઽતિશયમતિયુક્તે ।

(३०)

‘नराहितेहिते’ नराणामाहितं पूरितमीहितं—चेष्टितं वाञ्छितं येन स तस्मिन्,—जनकृतसमीहिते । ‘रुचितरुचि’ रुचिता—अभीष्टा रुक् कान्तिर्यस्य तस्मिन् । ‘तमोहे’ तमो—मोहं हन्तीति तमोहस्तस्मिन्—अज्ञानघातिनि । ‘अमोहे’ न विद्यते मोहो यस्य तस्मिन् मोहरहिते “मोहोमौढ्यं चिन्ताध्यानं” इति हैमः । ‘जिनराजि’ जिनाः सामान्यकेवलिनस्तेषु राजते जिनराट् तस्मिन् जिनराजि—जिनेन्द्रे । अत्रयत्तदोरध्याहारं विधाय व्याख्या कार्या, (यत्) ‘अतनूनं’ तनु च ऊनं च यन्नभवतितत् । यद्वा तनु—तुच्छं परैर्हापयितुं शक्यं ऊनं परमताऽपेक्षया सकलार्थाऽप्रकाशकं यन्नास्ति किन्तु परैर्हापयितुमशक्यं यावदर्थप्रतिपादकञ्चेति भावः । ‘मतं’ दर्शनं (अस्ति) तन्—अर्थात् जिनेन्द्ररचितं सिद्धान्तम् । (हे भव्य जन !) ‘अस्मराधीरधीः’ न विद्यते स्मरेण—कामेन अधीरा—अस्थिरा धीर्बुद्धिर्यस्य तथाभूतः । किंच ‘असुमतः’ जातित्वादेकवचनं, जनस्य । ‘सुमतः’ रक्षणक्रियायां सम्यगभिप्रेतस्त्वं ‘नूनं’ सर्वथा । ‘स्मर’ चिन्तय, ‘स्मृ’ चिन्तायां धातोराशीः प्रेरणयोर्मध्यमपुरुषस्यैकवचनम् ॥ १९ ॥

सर्वज्ञाना सिद्धान्तानुं स्मरणम्—

श्लोकार्थ—(हे भविकजन !) स्मरणेने विषे अस्थिर नथी बुद्धि नेनी अथवा कामवडे अधीर नथी बुद्धि नेनी अने जनसमाजमां अत्यंत मान्य एवो तुं । बुद्धिमान् अर्थात् सातिशय ज्ञानयुक्त, वणी पूर्णु कर्मां छे मनुष्यानां मनोवांछित नेषु, तथा (अन्य जनोने प्रमादकारी होवाने लीधे) पसंद पडी छे कान्ति नेनी, तेमज अज्ञाननो नाश करनार अने मोह रहित एवा जिनेश्वरने विषे (अर्थात् जिनेश्वरे प्रपेक्षा) तेमज नहि तुच्छ डे नहि अपूर्णु एवा सिद्धांतने निश्चयथी तुं याद कर. ॥ १६ ॥

(३१)

५—कालीदेव्यै प्रार्थना—

नगदाऽमानगदा मा—

महो ! महोराजिराजितरसा तरसा ।

घनघनकाली काली—

वतावतादूनदूनसत्रासत्रा ॥ २० ॥

नगदेति—‘ नगदा ’ नगान्=गिरीन् द्यति—खण्डयतीति नगदा-
पर्वतभेदिनी । ‘ अमानगदा ’ अमाना—प्रमाणहीना गदा—प्रहरण-
विशेषो यस्याः सा । ‘ अहो ! ’ इत्यामन्त्रणे विस्मये वा निपातः ।
“ अहो वताऽनुकम्पायां, खेदाऽऽमन्त्रणयोरपि ” इति हैमः ।

‘ महोराजिराजितरसा ’ महसां—तेजसां राजिभिः—श्रेणिभिः
राजिता-शोभिता रसा—भूमिर्ययासा, “राजिल्लेखाततिर्वीथी, मालाऽऽ-
ल्यावलिपङ्कयः” । इति हैमः । “ सर्वसहा रत्नगर्भा, जगती मेदिनी
रसा ” । इति हैम्याम् । ‘ घनघनकाली ’ घनाः—सान्द्रा ये घनाः—
जीमूतास्तद्वत् काली-श्यामा । ‘ ऊनदूनसत्रासत्रा ’ ऊनाः—संपदादिभिः
स्तोकाः दूनाः—परितप्ताः सत्रासाः—भयसहिताश्च ये प्राणिनस्ताँस्त्रायते—
पालयति सा । ऊना अपूर्णा धनैरिति शेषः, अतएव दूना दुःखितास्त
एव सत्रं—धनं यस्याः सा, सत्रा सुशीलेति वा । “ सत्रं गृहं
धनं सत्रं, सत्रं दानमिहेरितम् । सत्रं नाम वनं सत्रं, सत्रं सञ्चरितं
मतम् ” ॥ १ ॥ इत्यनेकार्थः । ‘ काली ’ कालीनाम्नी देवी । ‘ मां’
‘ वत ’ इति विस्मये “ वत खेदे कृपानिन्दा—सन्तोषाऽऽमन्त्रणाऽ-
द्भुते । ” इति विश्वलोचनः । ‘ तरसा ’ वेगेन बलेन वा ‘ अवतात्’
रक्षतु, अत्रवयोरैक्यन्तु यमकवशादवसेयम् । “ यमकश्लेषचित्रेषु,
ववयोर्दलयोर्न भित् । नाऽनुस्वारविसर्गौ च, चित्रभङ्गाय सम्मतौ ॥ १ ॥”
इति वचनात् ॥ २० ॥

(૩૨)

કાલીદેવીની પ્રાર્થના—

શ્લોકાર્થ—અહો ? પર્વતોને લેદનારી, અસાધારણ અથાત્ નિરૂપમ સામર્થ્યવાળી ગદા છે જેની, (પોતાની) પ્રલાવડે પ્રકાશિત કરી છે પૃથ્વી જેણીએ, નિબિડ અર્થાત્ જલથી પરિપૂર્ણ એવા મેઘના જેવી શ્યામ વર્ણવાલી, તેમજ ધનાદિકથી દુઃખી થયેલા, રોગાદિકથી પીડાયેલા અને (શત્રુઓથી) ભય પામેલા જીવોનું રક્ષણ કરનારી (અર્થાત્ દયાલુ સુશીલા એવી કાલીદેવી) મારું સત્વર-વિલંબ રહિત પરિપાલન કરે ॥ ૨૦ ॥

૬—શ્રીપદ્મપ્રભજિનસ્તુતયઃ ।

પાદદ્વયી દલિતપદ્મમૃદુઃ પ્રમોદ—

મુન્મુદ્રતામરસદામલતાન્તપાત્રી ।

પાદ્મપ્રભી પ્રવિદધાતુ સતાં વિતીર્ણ—

મુન્મુદ્રતામરસદા મલતાન્તપાત્રી ॥ ૨૧ ॥

(વસન્તતિલકા ૬-૮)

પાદદ્વયીતિ—‘ દલિતપદ્મમૃદુઃ ’ દલાનિ સંજાતાન્યસ્યેતિ દલિતં—વિકસિતં યત્પદ્મં—અઞ્જં તદ્વન્મૃદુઃ કોમલા । “ સ્વરાદુતો ગુણાદસ્વરોઃ ” (સિ૦ ૨-૪-૩૫) इति सूत्रेण पाक्षिकङ्गी-प्रत्ययाभावे मृदुरितिज्ञेयम् । “ दलितं स्फुटितं स्फुटं ” इति हैमः । ‘ उन्मुद्रतामरसदामलतान्तपात्री ’ उद्रता मुद्रा—मुद्रणं येभ्यस्तानि उन्मुद्राणि—विकसितानि यानि तामरसानां कमलानां दामानि—मालाः, लतान्तानि पुष्पाणि च तेषां पात्री—भाजनम् । सुरासुरादिभिः कमलपुष्पादिभिः पूजितत्वेन प्रभोः क्रमद्वय्यां तामरसादीनां सदासच्चादितिभावः (अथवा उन्मुद्रतामरसदामान्येव प्रलम्बत्वान्-

(३३)

तास्तासामन्तपात्री-समीपभाजनम्) कदाचित्, उन्मुद्राणि-अपर्य-
न्तानि तामरसानि-देवनिर्मितानि रेखात्मकानि वा दय ते-धारयतीति,
उन्मुद्रतामरसदा । यदिवा-उन्मुद्-उद्गतहर्षं यद् रतं तस्मिन् आमः-
प्रलयो योरसोऽभिलाषस्तं द्यतीति, उन्मुद्रतामरसदा । ‘ आमलतान्त-
पात्री’ आमलता-रोगलता तस्या अन्तो-विनाशस्तस्य पात्री-भाजनम् ।
“ योग्यभाजनयोः पात्रम् ” इत्यमरः । ‘ पात्रं तु कूलयोर्मध्ये, पर्णे
नृपतिमन्त्रिणि । योग्यभाजनयोर्भृशभाण्डे नाक्याऽनुकर्तरि ॥ इति हैमः
सतां’ साधूनाम् । ‘ वितीर्णमुद् ’ वितीर्णा-दत्ता मुत्-प्रीतिर्यया सा
दत्तप्रीतिः । ‘ मुद्रतामरसदाः’ मुदा-हर्षेण रतां अमरसदाः-सुरसभा
यस्यां सा । “ समाजः परिषत्सदः ” इति हैमः । “ स्त्रीनपुंसकयोः
सदः ” । इत्यमरः । ‘ मलतान्तपात्री’ मलेन-कर्मणा तान्तान्
पीडितान् पाति-रक्षतीत्येवंशीला मलतान्तपात्री (अथवा मलताया-
अन्तो नाशस्तस्य पात्री-भाजनम्) “ “ मलस्त्वघे किट्टे कदर्ये
विष्टायां ” इति हैमः ” । ‘ पाद्मप्रमी’ पद्मप्रभस्येयं पाद्मप्रमी-
पद्मप्रभजिनसम्बन्धिनी ‘ पादद्वयी’ चरणद्वितयी । ‘ प्रमोदं’
आनन्दं । ‘ प्रविदधातु’ करोतु ॥ २१ ॥

वसन्ततिलकावृत्तम्-“ उक्ता वसन्ततिलका तभजा जगौ गः ” ॥

श्री पद्मप्रभने विनति-

श्लोकार्थ-विकसित पद्मसमान सुकोमल, तेभ्य भीलेदां
लाल कमलोनी भाणा अने पुष्पोना पात्ररूप, अथवा विकस
पामेदां लाल कमलोनी मालारूपी लताना समीप भाजनरूप,
अथवा दुर्धपूर्वक मैथुनरूपी नवीन रसने नष्ट करनार, अथवा
अपूर्व शोभावाणां पद्मोने धारणु करनार, वणी रोगरूपी वेदने।
अंत-नाशना पात्ररूप, सन्ननेने समर्पणु कये छे आनंद लेखे,
(अथात् सत्पुष्पोने आनंददायक) तेभ्य दुर्धमां लीन छे देवोनी

(૩૪)

સભા જેને વિષે (અથવા હુર્ષથી રમે છે સુર સભામાં રહેલા સભ્યોનું મન જેને વિષે, (કર્મરૂપી) મલથી પીડાયેલ જીવોનું રક્ષણ કરનાર, (અથવા મલિનતાના વિનાશના ભાજનરૂપ) પદ્મપ્રલ પ્રભુનું ચરણયુગલ સત્પુરૂષોના આનંદને ઉત્પન્ન કરે ॥ ૨૧ ॥ આ શ્લોક તથા આ પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં વસંતતિલકાવૃત્ત છે—આ વૃત્તમાં ત-ભ-જ અને જગણુ એમ ચાર ગણો છે અને છેવટના બે ગુરૂ છે એટલે આ વૃત્તમાં એકંદર ચૌદ (૧૪) અક્ષર છે. આઠમે અને ચૌદમે અક્ષરે (યતિ) વિરામ છે. આ વૃત્તને સિંહોદ્ધતા, સિંહોદ્ધતા, ઉદ્ધર્ષિણી, ઇંદુવદના વિગેરે નામોથી કહે છે.

સમસ્તજિનેન્દ્રાણાં સ્તુતિઃ ।

સા મે મતિં વિતનુતાઞ્જિનપડિક્તરસ્ત—

મુદ્રાઽઽગતાઽમરસભાઽસુરમધ્યગાઽઽધ્યામ્ ।

રત્નાંશુભિર્વિદધતી ગગનાન્તરાલ—

મુદ્રાગતામરસભાસુરમધ્યગાઽધ્યામ્ ॥ ૨૨ ॥

સા મે મતિમિતિ—‘રત્નાંશુભિઃ’ રત્નાનાં—મુકટાદ્યલઙ્કારસ્થિ-
તાનાં દીપ્રમણીનામંશવો—મયૂલાસ્તૈર્મણિમયૂલૈઃ । ‘ગગનાન્તરાલં’
ગગનસ્ય—નભસોઽન્તરાલં—મધ્યભાગમ્ । “વ્યોમાન્તરિક્ષં ગગનં
ઘનાશ્રયઃ” ઇતિહૈમઃ । ‘ઉદ્રાગતામરસભાસુરં’ ઉદ્રાગં—ઉદ્ગતરાગં
વિકસિતં યત્તામરસં—કમલં તદ્વદ્ ભાસુરં—પ્રદીપ્તમ્ । ‘વિદધતી’
કુર્વાણા । (સ્વર્ગતઃ) ‘આગતા’ આયાતા । ‘અસુરમધ્યગા’
અસુરાણાં—ભવનપતિદેવવિશેષાણાં મધ્યે વિચાલે ગચ્છતિ યા સા
મુક્તપૈરિણીત્યર્થઃ । ‘અસ્તમુદ્રા’ અસ્તા—વિગતા મુદ્રા—પ્રમાણં—ઇયત્તા
યસ્યાઃ સા । “મુદ્રા સ્યાદાકૃતૌ મુદ્રા, મુદ્રા માનેઽહ્ણુલીયકે । પિધાનેઽપિ
ભવેન્મુદ્રા, મુદ્રા કર્ણવિભૂષણે” ॥ ૧ ॥ ઇતિનાનાર્થઃ । ‘અમરસભા’
અમરાણાં—દેવાનાં સભા । “સભા સભ્યેષુ શાલાયાં, ગોષ્ઠ્યાં ચૂતસ-

(३५)

मूह्योः । इति हैमः । 'यामाद्यां' पूज्यतया प्रथमां यां (जिनपङ्क्तिं) 'अध्यगात्' प्राप्तवती । ' सा ' (तीर्थकृच्छ्रेणिः) ' मे ' मम । ' मति ' बुद्धि । वितनुतात् ' विस्तारयतु । अथवा ' असुरमध्यगाद्यामित्येकं पदं जिनपङ्क्तेर्विशेषणं, तथा-असुरमध्यचारिष्वाद्यां-प्रथमाम् । यदाऽ-कारप्रश्लेषो न क्रियते तदा सुरमध्यगाद्यामिति विशेषणमपि संयुक्तिकम् । ' यां ' (जिनपङ्क्तिं) ' अमरसभा ' देवसभा । ' गता ' प्राप्ता । अध्यगाच्च-आश्रितवती । ' सा ' ' अस्तमुद्रा ' अपर्यन्ता । ' रत्नांशुभिः ' मणिरश्मिभिः । " किरणोत्समयूखांशु-गभस्ति घृणिरश्मयः " इत्यमरः । " रोचिरुत्सुरुचिशोचिरंशुगो-ज्योतिरर्चिरुपधृत्यभीशवः " इति हैमः । ' गगनान्तरालं ' आकाशस्योदरं । ' उद्रागतामरसभासुरं ' विदवती-कुर्वाणा जिनपङ्क्तिर्मे-मम मति वितनुतात् । " आशिषि तुह्योस्तातङ् (सि० ४-२-११९) सूत्रेण तातङ्गादेशे प्रथमपुरुषैकवचनम् ॥ २२ ॥

समग्र जिनेश्वरेणी स्तुति—

श्लोकार्थ—(रत्नजडित आभूषणु संभंधी) रत्नोना डि-रत्नोवडे; आकाशना मध्यभागने, उत्तम—अति रक्त-दाद कभद समान, हेदीभ्यमान करती, तेमज प्रभाणु-परिभाणु रडित, (स्वर्ग-मांथी) प्राप्त थयेदी, वणी असुरोनी वरये रडेनारी (अर्थात् शत्रुओ साथे पणु भिन्नता राणनारी) अेवी हेवोनी सला, (पूज्य-तानी अपेक्षाअे) ने पूज्यताथी प्रथम रडेदी जिनेश्वरेणीने प्राप्त थर्ध नमन करती हुती ते जिनश्रेणी भडारी भतिने अधिक विस्तार करे। अथवा असुरोना मध्य भागमां जनाराओमां प्रथम अेवी ने जिनश्रेणी प्रत्ये सुरोनी सला जती हुती, तेमज नेनो आश्रय देती हुती, ते परिभाणु-प्रभाणु रडित, तेमज रत्नोना डि-रत्नोवडे आकाशना मध्य भागने अत्यंत दाद कभद समान प्रकाशित-तेजस्वी करती ते जिनश्रेणी भडारी भतिने विशेष विस्तार करे। ॥ २२ ॥

(३६)

श्रीसिद्धान्तस्वरूपम्—**श्रान्तिच्छिदं जिनवरागममाश्रयार्थ—****माराममानम लसन्तमसङ्गमानाम् ।****धामाग्रिमं भवसरित्पतिसेतुमस्त—****माराममानमलसन्तमसं गमानाम् ॥ २३ ॥**

श्रान्तिच्छिदमिति—‘श्रान्तिच्छिदं’ श्रान्तिं—श्रममर्थात्संसार-
खेदं छिनत्ति—नाशयतीति श्रान्तिच्छिदम् । ‘असङ्गमानां’ नास्ति
सङ्गमः—भवसंबन्धो येषां तेषां मुनीनां । ‘आश्रयार्थ’ संश्रयहेतोः ।
‘आरामं’ आराममिवाराममुद्यानम् । “आरामः स्यादुपवनं” कृत्रिमं
वनमेव यत् ” इत्यमरः । ‘लसन्तं’ शोभमानं । ‘गमानां’ पूर्वो-
क्तलक्षणानां—सदृशपाठानामालापकानामितियावत् । ‘अग्रिमं—प्रधानं
सर्वोत्कृष्टत्वात्, ‘धाम’ स्थानं गृहं वा । “धाम देहे गृहे रश्मौ
स्थाने जन्मप्रभावयोः” इतिमेदिनी ‘भवसरित्पतिसेतुं’ भवः—संसारः
स एव सरित्पतिः—सागरस्तस्योत्तरणे सेतुं—पद्याभूतम् । “सेतौ
पाल्यालिसंवराः” इतिहैमः । ‘अस्तमाराममानमलसन्तमसं’ मारश्च
कामः, आमश्च रोगः, मानश्च गर्वो मलश्च कर्ममलस्त एव मलीमसात्म-
कत्वात् सन्तमसं ध्वान्तं, तद् अस्तं—निरस्तं येन तम् । “मदनो-
मन्मथोमारः, प्रद्युम्नोमीनकेतनः” इत्यमरः । “मधुदीपमारौ मधु-
सारथिः स्मरः” इतिहैमः । “आम आमय आकल्यमुपतापोगदः
समाः” इतिहैमः । ‘जिनवरागमं’ जिनवराणां—तीर्थकराणामागमस्तं—
जिनेन्द्रसिद्धान्तं ‘आगमः—शास्त्र आयतौ” इति विश्वः ‘आनम’
प्रणम—प्रणामं कुर्वित्यर्थः ॥ २३ ॥

श्री सिद्धान्त २३५—**श्लोकार्थ—**(अनादि जागृथी लवप्रभण्यु कर्वा वडे उत्पन्न

(૩૭)

ધર્યેલા) શ્રમનો નાશ કરનાર, તથા અસંગ-વ્રતિ અર્થાત્ સંસારના સંગરહિત-એવા મુનિવરોને આશ્રય કરવા માટે બગીચા સમાન, શોભાયમાન, તેમજ સમાન પાઠોના મુખ્ય સ્થાનરૂપ, સંસારસમુદ્રને ઉલ્લંઘન કરવામાં સેતુ-પૂલ સમાન અને નાશ કર્યો છે કામ, રોગ, ગર્વ, અને (અષ્ટ કર્મરૂપ) મલરૂપી ગાઠ અંધકાર જેણે એવા જિનેશ્વરોના આગમને (હે જન સમૂહ !) તું નમસ્કાર કર ॥ ૨૩ ॥

ગાન્ધારીદેવીસ્તુતિઃ ।

ગાન્ધારિ ? વજ્રમુસલે જયતઃ સમીર-

પાતાલસત્કુવલયાવલિનીલભે તે ।

કીર્તીઃ કરપ્રણયિની તવ યે નિરુદ્ધ-

પાતાલસત્કુવલયા બલિની લભેતે ॥ ૨૪ ॥

ગાન્ધારીતિ—(હે) ‘ ગાન્ધારિ ? ’ ગાં—ભૂમિ ધારયતીતિ ગાન્ધારી, પૃષ્ઠોદરાદિત્વાત્સાધુઃ તત્સંબોધને ગાન્ધારીનામિકે ! દેવિ ! ‘ યે ’ (વજ્રમુસલે) ‘ તવ ’ ભવત્યાઃ । ‘ કરપ્રણયિની ’ કરે—હસ્તે પ્રણયઃ—સૌહાર્દ પરિચયો વા વિદ્યતે યયોસ્તે હસ્તસ્થિતે । પ્રણયઃસ્યાત્પરિચયે, યાચ્ચાયાં સૌહાર્દેઽપિ ચ ” ઇતિ યાદવઃ ।

“પ્રણયઃ પ્રશ્રયે પ્રેક્ષિ, યાચ્ચા વિશ્રમ્ભયોરપિ । નિર્વાણેઽપિ—” ઇતિમેદિની । ‘ બલિની ’ બલં—સારં વિદ્યતેઽનયોરિતિ બલિની । સારસમન્વિતે—પરાક્રમયુત ઇતિયાવત્ । ‘ અત ઇનિઠનૌ ’ (પા ૦ ૫-૨-૧૧૫) હત્યનેન પ્રશંસાયામિનિઃ । ઉક્તશ્ચ—“ ભૂમનિન્દા પ્રશંસાસુ, નિત્યયોગેઽતિશાયને । સંસર્ગેઽસ્તિ વિવક્ષાયાં, ભવન્તિ મતુવાદયઃ ॥ ૧ ॥ ”

(૩૮)

“વલં ગન્ધરસે રૂપે, સ્થામનિ સ્થૌલ્યસૈન્યયોઃ” ઇતિ મેદિની ।
 ‘નિરુદ્ધપાતાલસત્કુવલયાઃ’ નિરુદ્ધ—આવૃતં પાતાલે સીદન્તિ તેષાં
 પાતાલસર્વા—રસાતલવાસિનાં, કુવલયં—કોઃ વલયં કુવલયં પૃથ્વી-
 મण्डलं—પાતાલરૂપં યામિસ્તાઃ, યદ્વા નિરુદ્ધં પાતાલં સત્—શોભનં
 કુવલયં—ભૂમण्डलञ्च યામિસ્તાઃ । “જ્યા કુર્વસુમતી મહી” ઇતિ હૈમઃ ।
 ‘કીર્ત્તીઃ’ સાધુ વાદરૂપાણિ—યજ્ઞાંસિ । “કીર્ત્તિર્યજ્ઞસિ વિસ્તારે,
 પ્રસાદે કદર્મેડપિ ચ” ઇતિ હૈમઃ । ‘લભેતે’ પ્રાપ્નુતઃ । ‘તે’ પ્રહરણ-
 વિશેષૌ ‘સમીરપાતાલસત્કુવલયાવલિનીલભે’ સમીરસ્યપાતેન-
 વાયુપ્રેક્ષ્ણોલનેન, આસમન્તાત્ લસન્તી-દોલાયમાના યા કુવલયાનાં-
 કૈરવાણામાવલિઃ—પક્લિસ્તદ્વઝીલા ભા—દ્યુતિર્યયોસ્તે, । વવયોરભેદસ્તુ
 યમકવશાત્ “સ્યાદુત્પલં કુવલય-મથ નીલામ્બુજન્મ ચ । ઇન્દીવરં-
 ચ નીલેડસ્મિન્” ઇત્યમ્મરઃ । ‘વજ્રમુસલે’ આયુધવિશેષૌ । ‘જયતઃ’
 જયમનુભવતઃ ॥ ૨૪ ॥

ગાંધારીદેવીની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—હે ગાંધારી દેવી ! જે વજ્ર અને મુસલ બંને
 આયુધ ત્હારા હસ્ત તરફ સ્નેહ ધરાવે છે (અર્થાત્ જેમને તું
 નિરંતર હસ્તમાં ધારણ કરે છે) તેમજ વળી નિરોધ કર્યો છે
 પાતાલ તથા સુશોભિત ભૂમંડલનો જેમણે (અથવા આવરણ
 કર્યું છે પાતાલવાસી દેવોના પૃથ્વીમંડલતું જેમણે (અર્થાત્ દિ-
 શાઓના છેડા સુધી વ્યાપી ગયેલી) એવી કીર્ત્તિઓને જેમણે
 સંપાદન કરી છે, તેમજ વળી જેઓ શ્રેષ્ઠ બલવાન છે તે બંને
 વજ્ર અને મુસલ કે જેમની કાંતિ વાયુના ચાલવાથી અત્યંત
 શોભતા કમલોની માલા સમાન નીલવર્ણી છે તે બંને આયુધ વિશેષ
 જયવંત વર્તે છે. ॥ ૨૪ ॥

(३९)

श्रीसुपार्श्वजिनस्मरणम्—

कृतनति कृतवान् यो जन्तुजातं निरस्त-
स्मरपरमदमायामानवाधाय शस्तम् ।

सुचिरमविचलत्वं चित्तवृत्तेः सुपार्श्व,
स्मर परमदमाया मानवाधाय शस्तम् ॥ २५ ॥

मालिनी (८-७)

‘ कृतनतीति—‘ यः ’ स्वामी । ‘ जन्तुजातं ’ जन्तूनां-
प्राणिनां जातं—समूहं । “ जातं जात्योघजनिषु ” इति हैमः ।
‘ कृतनति ’ कृता—विहिता नतिः—प्रणामो येन यस्मै वा तत् ।
‘ निरस्तस्मरपरमदमायामानवाधायशः ’ स्मरश्चकामः परे च शत्रवः
मदश्च जात्याद्यष्टविधो गर्वः माया च कापट्यं मानश्चाहङ्कृतिः बाधा
च पीडा अयशश्चापकीर्त्तिस्तानि निरस्तानि—ध्वस्तानि यस्य येन वा
तत् । ‘ कृतवान् ’ चकार । कृधातोः ‘ क्तवत् निष्ठा, (पा०
१-१-२६) इति सूत्रेण भौतकालिकक्तवत्प्रत्यये प्रथमैकवचनम् ।
‘ तं ’ तथाभूतं । ‘ शस्तं ’ प्रशस्तं । ‘ सुपार्श्व ’ शोभनौ पार्श्ववस्य
सुपार्श्वः, यद्वा गर्भस्थे भगवति जनन्यपि सुपार्श्वोऽभूदिति सुपार्श्व-
नामानं प्रभुं । “ अस्मिन् गर्भस्थिते माता, सुपार्श्वो समभूद्
यतः । ततः सुपार्श्व इत्याख्यां, करोतिस्म पिता प्रभोः ॥ ”
‘ हे मानव ! ’ मनुज ! वयोरैक्यन्तु यमकवशात् ‘ परमदमायाः ’
परमोदमः—इन्द्रियाणां निग्रहो यस्याः सा तस्याः । ‘ चित्तवृत्तेः ’
मनोव्यापारस्य ‘ अविचलत्वं ’ एकाग्रताम् । ‘ सुचिरं ’ प्रभूतकालं
यथास्यात्तथा तत् । ‘ आधाय ’ विधाय । आङ् पूर्वकात् ‘ धा ’
धातोः ‘ समानकर्तृकयोः पूर्वकाले ’ (पा० ३-४-२१) इति
सूत्रेण क्त्वाप्रत्ययस्य स्थाने ‘ समासेऽनञ् पूर्वे क्त्वोल्थप् (पा०

(૪૦)

૭-૧-૩૭) इति ल्यबादेशोऽव्ययत्त्वाद्धिभक्तिशेषे सिद्धम् । ‘ स्मर ’
चिन्तय, ‘ स्मृ ’ चिन्तायां धातोराशीः प्रेरणयोर्मध्यमपुरुषस्यैकवच-
नम् । त्वमितिशेषः ॥ २५ ॥ अस्मिन् पद्ये मालिनीवृत्तम् “ ननम-
यययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः ” ॥ इति लक्षणात् ।

श्री सुपार्श्वનાથનું સ્મરણ

શ્લોકાર્થ—જે સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુએ પ્રણામ કરનાર પ્રાણી-
વર્ગને, મદન-કામ, દુશ્મન, મદ, માયા, પીડા, અને અપકીર્તિથી
દૂર કર્યો છે, પ્રશંસાને પામેલા અને સુંદર છે અને પાર્શ્વભાગ
જેમના એવા તે સુપાર્શ્વપ્રભુનું, હે માનવ ! તું, ઉત્તમ છે ઉપ-
શમ જેમાં એવી મનોવૃત્તિની અચલતાને લાંગળા વખતસુધી પ્રાપ્ત
કરીને (અર્થાત્ મનને સર્વથા વશ કરીને) સ્મરણ કર ॥૨૫॥ આ
શ્લોક તથા પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં મલિનીવૃત્ત છે, તેનું લક્ષણ નીચે
પ્રમાણે—આ વૃત્તમાં ન, ન, મ, ય, અને ય, એમ પાંચ ગણો છે,
એટલે એકંદર એક એક પાદમાં પંદર (૧૫) અક્ષરો છે. વિશેષ
એટલું જે આઠમા અક્ષરે અને સાતમા અક્ષરે વિરામ (યતિ) છે. ॥

શ્રીજિનરાજ્યા ધ્યાનમ્—

વ્રજતુ જિનતતિઃ સા ગોચરે (રં) ચિત્તવૃત્તેઃ,

સદમરસહિતાયા વોઽધિકા માનવાનામ્ ।

પદમુપરિ દધાના વારિજાનાં વ્યહાર્ષાંત્,

સદમરસહિતા યા વોધિકામા નવાનામ્ ॥ ૨૬ ॥

વ્રજત્વિતિ—(મો ભવ્યાઃ!) ‘યા’ (જિનતતિઃ) ‘વોધિકામા’
વોધિઃ—સમ્યક્ત્વં=ધર્મપ્રાપ્તિસ્ત્ર કામોઽમિલાષો યસ્યાઃ સા । સ્વયમ-
વાપ્તવોધિત્વાત્ પરેષાં વોધિર્જ્ઞાનં તત્ર કામોઽમિલાષોયસ્યાઃ સેતિ વા,
“સદ્દેવે સુગુરૌ શુદ્ધ-ધર્મે યા વાસના સ્થિરા । સમ્યક્ત્વં તદિદં સમ્યગ્,
મિથ્યાત્વં તદ્વ્યતિક્રમાત્” ॥ (પદ્મા૦ સ. ૪-૨૨૪-) “વોધિર્વૌદ્ધ-
સમાધૌ ચાઽર્હદ્ધમાતૌ ચ પિપ્પલે” इति हैमः । ‘સદમરસહિતા’ સદ્ધિઃ—

(४१)

शोभनैरमरैर्देवैः सहिता-समन्विता । ' नवानां ' नवत्वसंख्यावतां,
 नूतनानां वा । ' वारिजानां ' वारिणि जातानां-कमलानां सुरनिर्मितानां ।
 ' उपरि ' अग्रभागे । ' पदं ' पादप्रक्षेपं-चरणन्यासम् । ' दधाना '
 कुर्वाणा । यतश्चोक्तमादीश्वरचरित्रे-“ सहस्रपत्राण्यब्जानि, सौव-
 र्णानि तदा नव । विदधुर्निदधुश्चाग्रे, क्रमेण स्वामिनः सुराः ॥
 विदधे तेषु च स्वामी, पादन्यासं द्वयोर्द्वयोः । पुरः सञ्चारयामासु-
 रास्तु शेषाणि नाकिनः ” ॥ (स० ३-४६०-४६१) ' व्यहार्षित् '
 विचरति स्म । ' सा ' ' मानवानां ' मनुष्याणां, निर्धारणे षष्ठी ।
 ' अधिका ' उत्कृष्टा । ' जिनततिः ' जिनेन्द्राणां श्रेणिः । ' वः '
 युष्माकं । ' सदमरसहितायाः ' सह दमरसेन-इन्द्रियनिग्रहाऽध्यव-
 सायेन वर्तन्ते ये तेषां तेभ्यो वा हितायाः-हितविधायिन्याः ।
 ' चित्तवृत्तेः ' स्मृतेः । ' गोचरे ' (गोचरं) विषये । ' ब्रजतु '
 गच्छतु ॥ २६ ॥

श्री जिनेश्वरोनुं ध्यान

श्लोकार्थं—(पोताने सम्यक्त्व प्राप्त थयेदुं ङोवाथी अन्य
 लुवोने पणु) सम्यक्त्व संपादन कराववानी अलिदाषा राभती,
 तेमज सन्ननो तथा हेवोथी युक्त अथवा उत्तम हेवोथी परि-
 वृत नवीन अथवा नव (सुवर्णना) कमदो उपर यरणुने धारणु
 करती अेवी जे जिनेंद्र श्रेष्ठी न्यां न्यां विडार करती हुती, ते
 मनुष्यव्रतिमां सर्वोत्तम अेवी जिनश्रेष्ठी उपशम रसे करीने युक्त
 अेवा जनोने हितकारी अेवी तम्हारी मनोवृत्तिना विषयभूत
 थाअो ॥ २६ ॥

(४२)

जिनमतप्रशंसा—

दिशदुपशमसौख्यं संयतानां सदैवो—
रु जिनमतमुदारं काममायामहारि ।

जननमरणरीणान् वासयत् सिद्ध (सिद्धि) वासे—
ऽरुजि नमत मुदारं काममायामहारि ॥ २७ ॥

दिशदिति—‘संयतानां मुनीनां सदैव नित्यमेव । ‘उरू’ बृहत् । ‘उपशमसौख्यं’ प्रशमसुखम् । ‘दिशत्’ ददत् । ‘उदारं’ उदात्तं । ‘महेच्छे तूद्भटोदारोदात्तोदीर्णमहाशयाः । महामना महात्मा च ” इति हैमः । “ अथोमहेच्छेऽनुदार उदारोदात्तकावपि ॥ ” शब्द रत्ना० ‘कामं’ अत्यर्थम् । “ काममसूत्राऽनुगमे, प्रकामेऽनुमतावऽपि ” इति हैमः । ‘आयामहारि’ आयामेन आयतत्त्वेन हारि—मनोहरम् । “ दैर्घ्यमायाम आरोहः, परिणाहोविशालता ” इत्यमरः । ‘जननमरणरीणान्’ जननं च मरणञ्च ताभ्यां रीणान्—खिन्नान् (जीवानित्यर्थः) । “ स्यन्ने रीणं स्तुतं स्तुतम् । ” इति हैमः । ‘अरुजि’ रोगरहिते, ‘सिद्ध (द्वि) वासे’ सिद्धिरेववासस्तस्मिन् सिद्धिस्थाने । ‘वासयत्’ वासं कारयत् । ‘काममायामहारि’ कामश्च माया च तयोर्महारिर्महाशत्रुरिव महाचक्रमिव वा, महावैरीभूतम् । अथवा काममायामहारि, कामश्च माया च आमोरोगश्च तान् हरतीत्येवं शीलं । ‘जिनमतं’ अर्हत्सिद्धान्तं, “ मतं स्यात् संमतेऽर्चिते ” इति हैमः । ‘मुदा’ हर्षेण । ‘अरं’ शीघ्रं । काममत्यर्थं सदैव—नित्यं । ‘नमत’ नमस्कारं कुरुत. अत्र सदैव काममरमिति क्रियाविशेषणेऽपि योज्यन्ते । २७

जिनमत प्रशंसा

श्लोकार्थ—संयमि लोचने लुभेशां उत्तम प्रकारं उपशम सुख आपनार, तेभ्य (अनेक विषयेना विवेचनथी लरपूर

(४३)

डोवाने लीधे) अत्यंत आयास-दीर्घतावडे शोभता (अथवा महन-
काम, माया अने रोगने नष्ट करनार, जन्म अने मरणुथी जेद
पाभेला जेवने, रोग रहित जेवा सिद्ध (शिलाश्पी) वासभां जलही
निवास करावनार अने काम तथा कपटना मडा शत्रु जेवा जिनेंद्र-
मतने (डे लव्यजनो !) तमे दुर्धशी दुर्भेशां नमन करौ. ॥ २७ ॥

महामानस्याः स्तुतिः ।

दधति ? रविसपत्नं रत्नमाभास्तभास्वत्-
नवघनतरवारिं वा रणारावरीणाम् ।
गतवति ! विकिरत्यालीं महामानसीष्टा-
नवघनतरवारिं वारणारावरीणाम् ॥ २८ ॥

दधतीति । ‘ रविसपत्नं ’ रवेः-सूर्यस्य सपत्नं-शत्रुभूतम्,
प्रभाऽऽधिक्यात् । ‘ रत्नं ’ मणिं, “ रत्नं स्वजातिश्रेष्ठेऽपि,
मगावपि नपुंसकं ” इति मेदिनी । ‘ आभास्तभास्वन्नवघनतरवारिं ’
आभया-कान्त्या अस्तः-आक्षिप्तः भास्वान् सुर्यो येन सचासौ नव-
श्चासो घनश्च-मेघस्तद्वदतिशयेन वारि-जलं=तेजस्तीक्ष्णता यस्मिन्,
‘ घन तरवारिं ’ खड्गम् । “ तरवारिर्मतः खड्गः ” इति धरणिः ।
“ अथ चन्द्रहासः, करवालनिस्त्रिशकृपाणखड्गाः । तरवारिकौक्षेयक-
मण्डलाप्रा-असिर्ऋष्टि-रिष्टी ” ॥ इति हैमः । वा चशब्दार्थे ।
‘ दधति ? ’ धारयमाणे ? । ‘ अरीणां ’ वैरिणां । ‘ रणाराव-
रीणां ’ रणस्य-संग्रामस्य सम्बन्धिना आरावेण-ध्वनिना । ‘ रीणां ’
खिन्नाम् । ‘ आलीं ’ श्रेणिम् । “ आलिः सख्यावलीसेत्वनर्थेषु
विशदाऽऽशये ” इति हैमः । ‘ विकिरति ! ’ विक्षिपति ! ।
अथवा सिंहस्य विशेषणमेतत् ‘ वारणाऽसौ ’ वारणानां-गजानां,

(४४)

अरिस्तस्मिन्-मृगेन्द्रे । ' गतवति ! ' आरूढे ? । ' महामानसि ? ' महामानसीत्यभिधाने ! देवि ! ' इष्टान् ' अभिमतान् (मानवान्) ' अब ' रक्ष । अथवा रविसपत्नं, रत्नं घनतरवारिश्रोभयमपि, दधति ? अथवा 'आभास्तभास्वन्नघनतरवारिं' आभया-तेजसा अस्तः भास्वान्-भानुर्दीप्यमानश्चासौ नवमेघश्च वा घनःसान्द्रस्तरवारिः खड्गश्च येन तत् । रवेःसपत्नं, घनतरवारिं, घनतरमतिशयितं वारि-पानीयं-तेजोयस्य तदितिविशेषणत्रयविशिष्टं रत्नं, दधति ? (देवि ?) अरीणां, रणाऽऽरावरीणां, ' आलीं, ' विकिरति ? वारणारौ, गतवति ? महामानसि ?, इष्टान्, अब ॥ २८ ॥

महामानसी देवीनी स्तुति-

^२श्लोकार्थः—(अधिक तेज अने गोलाकार डोवाथी) सूर्यना शत्रुश्य तेमज्ज कांतिवडे परास्त कर्यां छे सूर्य अथवा प्रकाशित नवीन मेघ अने तरवार नेणे, तेमज्ज अतिशय तेजस्वी त्रणु विशेषण सहित अेवा रत्नने, तेमज्ज प्रकाशवडे परास्त कर्यां छे सूर्यने नेणे अेवा नवीन मेघनी नेमअत्यंत पाणुवादी निण्डि-प्रचंड तरवारने धारणु करती डे देवी ! युद्धना शण्ढथी जेठ पामेदी शत्रुअेानी पंक्तिने हूर झेंकनारी, डे विद्यादेवी ! अथवा शत्रुअेानी श्रेणीने हूर झेंकनार अेवा सिंहु उपर जेठेदी अेवी डे महामानसी देवी ! तुं अलीष्ट-अेवा मनुष्येनुं (सम्यक् रीते) पावन कर. ॥ २८ ॥

श्रीचन्द्रप्रभजिनस्तुतयः ।

तुभ्यं चन्द्रप्रभ ! जिन ! नमस्तामसोज्जृम्भितानां,
हाने कान्तानलसम ! दयावन् ? दितायासमान ! ।
विद्वत्पङ्क्त्या प्रकटितपृथुस्पष्टदृष्टान्तहेतू-
हानेकान्तानलसमदया वन्दितायासमान ! ॥ २९ ॥

मन्दाकान्ता [४-६०-७]

(४५)

तुभ्यमिति—(हे) ‘ चन्द्रप्रभ ! ’ चन्द्रस्येव प्रभा—दीप्ति-
 र्यस्येति बहुव्रीहिस्तत्सम्बोधनम् । गर्भस्थेऽस्मिन् मातुश्चन्द्रपानदो-
 हदोऽभूदितिचन्द्रप्रभनाम । जिनचरितेऽपि—“ गर्भस्थेऽत्राभवन्मातु-
 श्चन्द्रपानाय दोहदः । चन्द्राभश्चायमित्याह—दमुं चन्द्रप्रभं पिता ”
 ‘ जिन ! ’ जिनेन्द्र ! । ‘ तामसोज्जृम्भितानां ’ तामसानि—तमः
 सम्बन्धीनि यानि उज्जृम्भितानि—प्रकटितानि तेषाम् । ‘ हाने ’
 त्याजने । ‘ कान्ताऽनलसम ! ’ कान्तश्चासावनलश्च तेन समस्तस-
 म्बोधने हे स्निग्धाग्निसदृश ! । ‘ दयावन् ! ’ दयाऽस्याऽस्तीति
 तदामन्त्रणम् । ‘ दितायासमान ! ’ दित आयासस्य खेदस्य
 मानो—दर्पो येन सः (अथवा दितौ खण्डितावाऽऽयासश्च
 मानश्च तौ येन स तदामन्त्रणम् ।) ‘ प्रकटितपृथुस्पष्टदृष्टान्त-
 हेतूहानेकान्त ! ’ पृथवो—वितताः स्पष्टाः—स्फुटाः दृष्टान्ताः—निदर्श-
 नानि हेतवः—कारणानि, ऊहा—वितर्काः, अनेकान्तः—स्याद्वादः,
 पृथवः स्पष्टाः, दृष्टान्तहेतूहा यस्मिन्, स चासावनेकान्तश्च प्रकटितः
 पृथुस्पष्टदृष्टान्तहेतूहानेकान्तो येन तस्य सम्बोधनम् । यथा पर्वतो
 वह्निमानिति निश्चयार्थं महानसमिति दृष्टान्तः । धूमादिति हेतुः ।
 स्थाणुर्वा पुरुषोवेति संशयाऽऽत्मक ऊहः । एकस्मिन् वस्तुनि विविधा-
 पेक्षया विरुद्धधर्माणामप्यविरुद्धतया स्वीकरणमनेकातन्त्रवादः ।
 ‘ असमान ! ’ अनन्य—सदृश । ‘ अनलसमदया ’ अलसश्च—आलस्यं
 मद्दश्च जात्यादिस्मयो न विद्येते यस्याः सा, अनलसमदा तथा, अत्र
 यद्यपि अलसशब्देन धर्मी, आलस्य शब्देन च धर्मः, यदाह—“ आलस्यः
 शीतकोऽलसोऽनुष्णः ” इत्यमरः । तथा—आलस्यतन्द्राकौसीद्यमिति
 हैमवचनाच्च । तथाऽपि धर्मधर्मिणोः कथञ्चिदभेदादलसशब्देनाऽ-
 प्यालस्यमेव प्रतिपाद्यमिति सर्वं समञ्जसम् । अथवा न विद्येतेऽलस-
 मदौ यस्मिन्निति सं० या—लक्ष्मीस्तया वन्दिताय स्तुतायेति तुभ्यमि-
 त्यस्य वि० ‘ विद्वत्पङ्क्त्या ’ विदुषां श्रेण्या । ‘ वन्दिताय ’ स्तुताय

(૪૬)

। ‘ તુભ્યં ’ તે । ‘ નમઃ ’ નમોઽસ્તુ ‘ શક્તર્થવષટ્નમઃ ’ इति नमो योगे चतुर्थी ॥ ૨૯ ॥ अस्मिन् पद्ये मन्दाक्रान्तावृत्तम् । “ मन्दाक्रान्ता जलधिषड्गैर्भौं नतौ ताद्रुरु चेत् । इति लक्षणात् ।

શ્લોકાર્થ—ધવલતાને લીધે અથવા સૌમ્યતાને લઇને સોમ-ચંદ્ર સમાન પ્રભા-કાંતિ છે જેની એવા હે ચંદ્રપ્રભ ! અષ્ટમ તીર્થંકર ! વળી ગાઠ અંધ કારરૂપી અજ્ઞાનનાં સ્ફુરણોનો નાશ કરવામાં પ્રકાશ-વાળા અગ્નિ સમાન ! (હે દેવાધિદેવ !) હે કૃપાવન્ ! ભગવન્ ! છેદી નાખ્યાં છે (સંસાર ભ્રમણરૂપી) પ્રયાસ અને અભિમાન અથવા પ્રયાસનો અભિમાન જેણે એવા હે પ્રભો ! વિદ્વાનોની શ્રેણીદ્વારા પ્રગટ કર્યો છે વિશાલ, સ્પષ્ટ એવાં ઉદાહરણો, યુક્તિઓ, તર્કો અને અનેકાન્ત-સ્યાદ્વાદ જેણે એવા હે નાથ !-અનુપમ પરમેશ્વર !, અવિ-ધમાન છે આલસ્ય અને અભિમાન જેને વિષે એવી વિદ્વાનોની શ્રેણિવડે વંદન કરાયેલા અથવા અવિધમાન છે આલસ્ય અને ગર્વ જેને વિષે એવા (હે જિનેશ્વર !) અને લક્ષ્મીવડે પૂજા-યેલા એવા હે જિનેંદ્ર ! તમને મહારો નમસ્કાર હોવ ॥ ૨૯ ॥

આ શ્લોક તથા આ પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં મંદાકાંતા નામે વૃત્ત છે. તેનું લક્ષણ નીચે પ્રમાણે છે. આ છંદમાં મ, ભ, ન, ત, અને તગણુ એમ પાંચ ગણો છે અને છેવટના બે અક્ષરો દીર્ઘ છે. એકંદર આ છંદમાં સત્તર અક્ષર છે. આ છંદમાં ચોથે, દશમે, અને સત્તરમે અક્ષરે વિરામ છે—અર્થાત્ આ છંદમાં ત્રણ ‘ યતિ ’ છે ॥ ૨૯ ॥

जिनेश्वराणां प्रणतिः—

जीयाद्राजी जनितजननज्यानिहानिर्जिनानां,
सत्यागारं जयदमितरुक् सारविन्दाऽवतारम् ।
भव्योद्धृत्या भुवि कृतवती याऽवहर्धर्मचक्रं,
सत्यागा रञ्जयदमितरुक् सा रविं दावतारम् ॥ ३० ॥

(५७)

जीयादिति । 'या' (जिनराजी) 'सत्यागा' त्यागेन समेता । 'भव्योद्धृत्या' भव्यानां—मोक्षगामिसत्त्वानामुद्धृति—र्भवोत्ताररूपा तथा हेतुभूतया । 'भुवि' पृथिव्याम् । 'अवतारं' जन्मग्रहणम् । 'कृतवती' विहितवती । (या च) 'जयदं' जयमुत्कर्षं ददातीति—अभ्युदयप्रदं । 'रविं' भानुम् । 'रञ्जयत्' रक्तीकुर्वत् । 'अमितरूक्' अमिता—अपरिमिता रूक्—कान्तिर्यस्यतत् । अथवा रञ्जयदमितरुगित्येकं पदं धर्मचक्रविशेषणम् । 'दावतारं' दाववदुज्ज्वलम् । "द्वदावौ वनाऽनले" इति हैमः । 'धर्मचक्रं' धर्मसमयोत्पन्नं वा धर्मप्रकाशकं चक्रं—रथाङ्गं । 'अवहत्' दधार 'सा' (जिनराजी) 'सत्यागारं' सत्यस्य—सूनृतस्याऽगारं—गृहम्, अजहल्लिङ्गोऽयम् । 'इतरूक्' इता—गता रूक्—रोगोयस्याः सा । 'सारविन्दा' सह अरविन्दैः कमलैर्वर्तते या सा । 'जनितजननज्यानिहानिः' जनिता प्रकटिता जननस्य ज्यान्याश्च जन्मजरसोरथवा जननानां—लोकानां ज्यानेर्जराया हानिर्विनाशोयया सा । 'जिनानां' तीर्थकृतां । 'राजी' पङ्क्तिः । 'वत' इति विस्मये "खेदाऽनुकम्पासन्तोष—विस्मयाऽऽमन्त्रणे वतः" । इत्यमरः ॥ 'अरं' शीघ्रम् । 'जीयात्' जयतु ॥ प्रथमान्तानि विशेषणानि द्वितीयान्तानि कृत्वा धर्मचक्रस्य योज्यानि वा । अथवा या भव्योद्धृत्या भुवि जयदं, सत्यागारं, अवतारं कृतवती, रविं रञ्जयत्, अमितरूक्, धर्मचक्रश्च वत, अवहत्, सा, इतरूक्, जनितजननज्यानिहानिः, सारविन्दा, सत्यागा—सारं विन्दते—लभत—इति सारविन्दा । जिनानां राजी, अरं—शीघ्रं "अरं शीघ्रे च चक्राङ्गे, शीघ्रगे पुनरन्यवत्" इति विश्वः । जीयात् ॥ ३० ॥

जिनेश्वरेशनी स्तुति—

श्लोकार्थ—लव्यशुवेना (लवोत्तारणुश्च) उद्धार भाटे
ने जिनश्रेष्ठीये, पृथ्वीने विषे अक्षुद्यय आपनार, अने सत्यना

(૪૮)

મંદિરરૂપ જન્મ ધારણ કર્યો. તેમજ વિજય આપનાર, સૂર્યને રક્ત કરનાર, વળી અત્યંત ક્રાંતિવાળા તેમજ દાવાનગ સમાન દેહીપ્યમાન, અહો ! મનુષ્યોને રાગ ઉત્પન્ન કરનાર અપરિમિત-પ્રમાણ રહિત પ્રભા—ક્રાંતિવાળું (દેવરચિત) ધર્મચક્ર જેણે ધારણ કર્યું છે, વળી રોગથી મુક્ત, તેમજ નાશ કર્યો છે જન્મ અને જરાનો જેણે, (દેવરચિત) નવ સુવર્ણ કમલોથી યુક્ત, (સાંવત્સરિક) દાન સહિત, અને પરાક્રમી એવી જિનશ્રેણી સત્વર સર્વોત્કૃષ્ટપણે વર્તો ॥ ૩૦ ॥

સિદ્ધાન્તસ્તુતિ:

સિદ્ધાન્તઃ સ્તાદહિતહતયેઽરુયાપયદં જિનેન્દ્રઃ,
 સદ્રાજીવઃ સ કવિધિષણાપાદનેઽકોપમાનઃ ।
 દક્ષઃ સાક્ષાચ્છ્રવણચુલુકૈર્યં ચ મોદાદ્વિહાયઃ—
 સદ્રાજી વઃ સકવિધિષણાઽપાદનેકોપમાનઃ ॥ ૩૧ ॥

સિદ્ધાન્ત્વિતિ । ‘ યં ’ (સિદ્ધાન્તં) રાદ્ધાન્તં “ સમૌસિદ્ધાન્તરાદ્ધાન્તૌ ” इत्यमरः । ‘ સદ્રાજીવઃ ’ સન્તિ—શોભમાનાનિ રાજીવાનિ—દેવરચિતાનિ કમલાનિ યસ્યસઃ “ વિસપ્રસૂનરાજીવ—પુષ્કરામ્બોરુહાણિ ચ ” इत्यमरः । ‘ કવિધિષણાપાદને ’ કવયઃ—શાસ્ત્રકારાસ્તેષાંધિષણા—પ્રતિભા તસ્યા આપાદને—આવિષ્કરણે । ‘ દક્ષઃ ’ નિપુણઃ । ‘ અકોપમાનઃ ’ ન વિદ્યેતે કોપમાનૌ યસ્ય સઃ । ‘ અનેકોપમાનઃ ’ અનેકાનિ—અપરિમિતાનિ—શશાઙ્કવારિધિપ્રમૃત્તીનિ, ઉપમાનાનિ યસ્ય સઃ । ‘ જિનેન્દ્રઃ ’ જિનાધિપઃ । ‘ અરુયાપયત્ ’ રુયાપિતવાન્ । ‘ યં ચ ’ । સિદ્ધાન્તં । ‘ સકવિધિષણા ’ સહ કવિધિષણાભ્યાં—ગુરુશુક્રાભ્યાં વર્તતે યા સા । “ કવિઃ કાવ્યકરે સૂરૌ, પુંસિ વાલ્મીકિશુક્રયોઃ । સ્વલીનેઽસ્ત્રી કવિર્જ્ઞેયઃ ” इतिगौडः । “ ધિષણસ્ત્રિદશાચાર્યો—ધિષણા તુ મનીષિકા ” “ ઉશના ભાર્ગવઃ

(४९)

कविः, षोडशोऽर्चिर्देत्यगुरुः” इत्युभयत्राऽपि हैमः । ‘विहायःसद्राजी’
 विहायसि—नभसि सीदन्तीति विहायःसदः—देवास्तेषां राजी—श्रेणिः ।
 ‘श्रवणचुलुकैः’ श्रोत्राऽञ्जलिभिः । ‘मोदात्’ हर्षात् । ‘साक्षात्’
 प्रत्यक्षं । “साक्षात्प्रत्यक्षतुल्ययोः” इत्यमरः । ‘अपात्’ पिबति स्म ।
 अत्यादरेण पानं श्रवणमुच्यत इति न्यायादश्रौषीदित्यर्थः । ‘स
 सिद्धान्तः’ आगमः । ‘वः’ युष्माकम् । ‘अहितहतये’ अहितममङ्गलं
 तस्य हतये—दूरीकरणाय नाशायेति यावत् । ‘स्तात्’ भवतु ।
 एतानि प्रथमान्तविशेषणानि ‘सद्राजीवः’ इति मुक्त्वा सिद्धान्तस्य
 योज्यानि ॥ ३१ ॥

सिद्धान्तनी स्तुति—

श्लोकार्थ—विद्यमान (अथवा शोभायमान) छे सुवर्ण
 कभलो जेनां जेवा, वर्णी विद्वानोने अथवा कविज्योने बुद्धि प्राप्त
 कराववाभां निपुण, तथा क्रोध अने मान रहित, तेमज्ज अनेक
 उपमाज्योधी युक्त जेवा जिनेश्वरे जे सिद्धान्तनी प्रज्ञपणा करी,
 तेमज्ज जे सिद्धान्तनुं शुद्ध अने षुद्धरूपतिथी अलङ्कृत जेवी हेवोनी
 पङ्क्तिजे दुर्ष सहित साक्षात् श्रवण—कानश्ची अज्जलियेवडे पान
 कर्तुं छे ते सिद्धान्त जे अव्यज्जो ! तमारो अहितना नाश भाटे
 थाज्ये ॥ ३१ ॥

वज्राङ्कुश्याः स्तुतिः ।

वज्राङ्कुश्याङ्कुशकुलिशभृत् ? त्वं विधत्स्व प्रयत्नं,
 स्वायत्यागे ! तनुमदवने हेमताराऽतिमत्ते ।
 अध्यारूढे ! शशधरकरश्चेतभासि द्विपेन्द्रे,
 स्वायत्याग्नेऽस्तनुमदवने हेऽमतारातिमत्ते ! ॥ ३२ ॥

(५०)

वज्रेति—(हे) ‘ वज्राङ्कुशि ! ’ देवि ! । हे इत्यामन्त्रणा-
 ऽभिव्यक्तये । “ हे है व्यस्तौ समस्तौ च, हृतिसम्बोधनार्थयोः ” इति
 विश्वः । ‘ अङ्कुशकुलिशभृत् ’ अङ्कुशश्च शृणिः कुलिशश्च वज्रं तद् विभक्तिं
 तस्याः सम्बोधनम् । ‘ स्वायत्यागे ’ आयश्च—अर्थस्याऽऽगमः, त्यागश्च—
 दानं सुष्ठु—शोभनौ, आयत्यागौ यस्याः सा तत्संबोधनम् । ‘ अतिमत्ते ’
 अतिशयेन मत्तस्तस्मिन्—मदाऽन्विते, ‘ मदी ’ हर्षग्लेपनयोरिति
 मद्धातोः ‘ क्तक्तवतूनिष्ठेति ’ क्त प्रत्यये ‘ रदाभ्यां निष्ठातो नःपूर्वस्य च
 दः ’ (पा० ८-२-८२) इति सूत्रेण तकारस्य नत्वे प्राप्ते ‘ न ध्याख्यापू
 मूर्च्छिमदां (पा० ८-२-५७) इति सूत्रेण निषिद्धे मत्त इति सिद्ध-
 मन्यथा मन्न इत्यनिष्ठापत्तिः स्यादिति बोध्यम् । ‘ शशधरकरश्चेत-
 भासि ’ शशधरस्य—चन्द्रस्य कराः—रश्मयस्तद्वच्छेता—उज्ज्वला भाः—
 कान्तिर्यस्य तस्मिन् । “ करः शुण्डारश्मिहस्ते, द्वित्वसंज्ञाघनोपले ।
 बलौ नक्षत्रसंज्ञायां, प्रत्यये कारके त्रिषु ” इति शब्दसिन्धुः ‘ स्वा-
 यत्या ’ स्वस्य आयत्या—आयामेन कृत्वा । “ दैर्घ्यमायाम आनाहः,
 परिणाहो विशालता । आयतिश्च ” इति केशवः । ‘ अगे ’ सानुम-
 तीव गिरितुल्य इत्यर्थः । ‘ अतनुमदवने ’ अतनु—न तनु अतनु-
 प्रभूतं मदवनं मद एव वनं—दानवारि यस्य यस्मिन् वा तस्मिन् ।
 “ जीवनं भुवनं वनं ” इत्यमरः । अथवा अतनुमदरूपं वनं—काननं
 यस्य सः श्यामकत्वात्, तथा च गिरिप्राये इति विशेषणं संगच्छते
 “ वनं प्रस्रवणे गेहे, प्रवासेऽम्भसि कानने ” इति हैमः । ‘ द्विपेन्द्रे ’
 गजेन्द्रे । ‘ अध्यारूढे ! ’ अध्यासीने ! । ‘ अमतारातिमत्ते ! ’ अराति-
 मतो—विपक्षसहितस्य भावः—अरातिमत्ता, सा न मता—अनभिप्रेता
 यया सा तत्सम्बोधनम् । सकलविरोधितोद्भेदनादिति भावः । ‘ हेमतारा ’
 सुवर्णोज्ज्वला । ‘ त्वं ’ भवती । ‘ तनुमदवने ’ तनुमतां—देहिनामवने—
 रक्षणे ‘ प्रयत्नं ’ प्रकृष्टं यत्नं । ‘ विधत्स्व ’ कुरुष्व । ‘ डुधाञ् ’ धार-

(૫૧)

णपोषणयोरिति धा धातोर्जुहोत्यादिगणस्थस्याऽऽत्मनेपदस्य लोटो-
मध्यमपुरुषस्यैकवचनम् ॥ ३२ ॥

વજાંકુશી દેવીની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—અંકુશ અને વજાને ધારણ કરનારી હે દેવિ !
ઉત્તમ પ્રકારનાં છે (અર્થાગમરૂપી) લાલ અને દાન જેનાં એવી
હે વિદ્યાદેવી !, અત્યંત મદોન્મત્ત એવા, તેમજ ચંદ્રના કિરણો સમાન
સ્વેત ઉજ્જવલ-કાંતિવાળા, વળી પોતાના વિસ્તારવડે પર્વત સમાન
અને અત્યંત મદજળ (અથવા મદરૂપ વન-અરણ્ય) ને ધારણ કરતા
એવા ગજરાજ ઉપર આરૂઠ થયેલી, (દેવી) અમાન્ય છે શત્રુતા
જેને-અર્થાત્ શત્રુતાનો ત્યાગ કરાવી મિત્રતા કરાવી આપનારી
હે વજાંકુશી દેવી ! સુવર્ણ સમાન ઉજ્જવળ એવી તું શરીરધારી
પ્રાણીઓના રક્ષણ માટે પ્રયત્ન કર ॥ ૩૨ ॥

૧-શ્રીસુવિધિનાથજિનસ્તુતિ:

તવાઽભિવૃદ્ધિં સુવિધિર્વિધેયા—

ત્સ માસુરાલીનતપા દયાવન્ ? ।

યો યોગિપદ્મત્યા પ્રણતો નમઃસ—

ત્સમાસુરાલીનતપાદયાઽવન્ ॥ ૩૩ ॥

તવાભિવૃદ્ધિમિતિ-‘ યઃ ’ (શ્રીસુવિધિનાથઃ) ‘ અવન્ ’
રક્ષન્-પ્રાણિગણાનિત્યધ્યાહૃત્ય ગમ્યતે । ‘ નમઃસત્સમાસુરાલીનત-
પાદયા ’ નમસિ સીદન્તીતિ નમઃસદો દેવાસ્તેષાં સમા-પર્ષત્ અસુ-
રાણાં દૈત્યાનામાલી-સંહતિઃ, તાભ્યાં નતૌ-પાદૌ યસ્યાઃ સા તયા ।
“ વીધ્યાલિરાવલિઃ પદ્મિઃ, શ્રેણી લેખાસ્તુ રાજયઃ ” इत्यमरः ।
‘ યોગિપદ્મત્યા ’ યોગશ્ચિત્તવૃત્તિનિરોધલક્ષણો યેષાં વિદ્યતે તેષાં યોગિનાં

(૫૨)

પ્રજ્ઞક્તિસ્તયા યતિપરસ્પરયા “ આપરમાણુદર્શિનો યોગિનઃ ” ઇતિન્યાયવિદઃ । ‘ પ્રણતઃ ’ પ્રકર્ષેણ-નતઃ । ‘ સઃ ’ પૂર્વોક્તઃ ‘ માસુરાલીનતપાઃ ’ માસુરં-ઘોરં, શ્રેષ્ઠં આલીનં-આશ્રિતં તપઃ-અનશનાદિરૂપમનૌદર્યા-દિરૂપં વા યેન સઃ “ ભયઙ્કરે તુ હમર-મામીલં માસુરં તથા । ” ઇતિ હૈમઃ “ માસુરં તુ ભયે કુઘૌષઘૌ સ્ફાટિકવીરયોઃ । દીપ્તૌ ચ ” ઇતિ શબ્દસિન્ધુઃ । તથાવિધઃ । ‘ સુવિધિઃ ’ સુષ્ટુ વિધિર્વિધાનં સત્ક્રિયાઽઽચરણાદિકં યસ્ય સઃ સુવિધિઃ-નવમજિનઃ । (હે) ‘ દયાવન્ !) દયાલો ! (જન !) ‘ તવ ’ ભવતઃ । ‘ અભિ-વૃદ્ધિ ’ અભ્યુદયં । ‘ વિધેયાત્ ’ વિદધ્યાત્ । વિપૂર્વક ‘ હુધાન્ ’ ધારણપોષણયોરિતિધાતોરાશિષિ કર્ત્તરિ પ્રથમપુરુષસ્યૈકવચનમ્ ॥૩૩॥ અસ્મિન્ પદ્યે-ઉપજાતિવૃત્તં,તલક્ષણઞ્ચ-“ સ્યાદિન્દ્રવજ્રા યદિ તૌ જગૌ ગઃ, ઉપેન્દ્રવજ્રા પ્રથમે લઘૌ સા । અનન્તરોદીરિતલક્ષ્મભાજૌ, પાદૌ યદીયાવુપજાતયસ્તાઃ ” ઇતિ છન્દોમજ્જરી ।

શ્રીસુવિધિનાથને પ્રાર્થના—

શ્લોકાર્થ—જે (જગત્તુ) રક્ષણ કરનાર છે, તેમજ દેવ સભાએ અને અસુરોની પંક્તિએ જેના ચરણોમાં નમન કર્યું છે એવા, વળી યોગી (મુનિ) એની પંક્તિવડે જે વંદન કરાયેલ છે, તે અનશનાદિ ઘોર અથવા શ્રેષ્ઠ તપશ્ચર્યાનો આશ્રય લેનારા એવા શ્રીસુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) પ્રભુ-હે કૃપાવાન્ માનવ ! તને સમૃદ્ધિવાન્ કરો-અર્થાત્ ત્હને વિશેષ સંપત્તિધારી બનાવો. ॥૩૩॥

આ પદ્યમાં ઉપબતિવૃત્ત છે. એટલે ઇંદ્રવજ્રા અને ઉપેંદ્રવજ્રાના મિશ્રણરૂપે આ વૃત્ત થાય છે. તેમાં ઇંદ્રવજ્રામાં બે તગણ અને એક જગણ તેમજ છેવટના બે ગુરૂ મળી અગીયાર અક્ષર હોય છે અને ઉપેંદ્રવજ્રામાં પ્રથમ-જ-ત-જ અને અંતમાં બે ગુરુ છે. અર્થાત્ ઇંદ્રવજ્રામાં પ્રથમ અક્ષર ગુરૂ છે અને ઉપેંદ્રવજ્રામાં પ્રથમ અક્ષર લઘુ છે, આ વૃત્તમાં પ્રથમ, દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણ ઉપેંદ્રવજ્રામાં છે અને દ્વિતીય ચરણ ઇંદ્રવજ્રામાં છે.

(५३)

जिनेश्वराणामभ्यर्थना—

या जन्तुजाताय हितानि राजी,
सारा जिनानामलपद् ममालम् ।
दिश्यान्मुदं पादयुगं दधाना—

सा राजिनानामलपद्ममालम् ॥ ३४ ॥

येति—‘ जिनानां ’ तीर्थाधिपानाम् । ‘ या ’ ‘ सारा ’
सारः—बलं विद्यते यस्यां सा सारा, अनन्तबलत्वात् श्रेष्ठा वा
“ सारो मज्जास्थिरांशयोः । बले श्रेष्ठे च सारं तु—द्रविणन्याय्यवारिषु ”
इति हैमः । ‘ राजी ’ श्रेणिः । ‘ जन्तुजाताय ’ जन्तूनां—मान-
वानां जाताय—समूहाय । ‘ हितानि ’ पश्यानि कल्याणसाधनानीति
यावत् । ‘ अलपत् ’ अकथयत् । ‘ सा ’ यत्तदोर्नित्याऽभिसम्बन्धात् ।
‘ राजिनानामलपद्ममालं ’ राजिनी—राजनशीला—नाना—विविधा,
अमला—निर्मला पद्मानां माला श्रेणिर्यस्य तत् । ‘ पादयुगं ’
पादयोर्युगं तत्—चरणद्वयम् । “ पादोऽस्त्री चरणे मूले, तुरीयांशेऽ-
पि दीधितौ । शैलप्रत्यन्तशैले ना ” इति विश्वलोचनः । ‘ दधाना ’
विभ्रती । (राजी) ‘ मम ’ मे ‘ अलं ’ अत्यर्थम् । “ अलं भूषण-
पर्याप्ति—वारणेषु निरर्थके । अलं शक्तौ च निर्दिष्टम् ” इति विश्वः ।
‘ मुदं ’ हर्षम् । “ मुत्प्रीत्यामोदसंमदाः ” इति हैमः । ‘ दिश्यात् ’
वितीर्यात् । ‘ दिश ’ अतिसर्जन इति धातोः कर्त्तर्याशिषि परस्मैपदे
प्रथमपुरुषस्यैकवचनम् ॥ ३४ ॥

जिनेश्वरेने विनति.

श्लोकार्थ—जिनेद्रोनी ने अनंत जणवाणी (अथवा श्रेष्ठ)
पङ्क्तिअ, प्राणीओना समूह भाटे छितकारक साधनोना उपदेश
कथे छे, ते जिनेद्रश्रेष्ठी अत्यंत शीलिताना—मनोहर विविध प्रका-

(५४)

रनां अने निर्माण अेषां पद्मोनी मादाअो अथवा श्रेष्ठिअो छे जे
संभधी अेषा अरण्युगदने धारणु करनारी अेषी श्रीजिनेन्द्रश्रेष्ठी
भुने अतिशय दुर्ष-आनंद आपो. ॥ ३४ ॥ छंदवणा ॥

जिनवाणीस्तुतिः ।

जिनेन्द्र ! भङ्गैः प्रसभं गभीराऽऽ-

शु भारती शस्यतमस्तवेन ।

निर्नाशयन्ती मम शर्म दिश्यात्-

शुभाऽरतीशस्य तमस्तवेन ? ॥ ३५ ॥

जिनेन्द्रेति । (हे) ‘ जिनेन्द्र ? ’ (हे) ‘ रतीशस्य ’
रत्याः ईशः रतीशः-स्मरस्तस्य । ‘ इन ! ’ स्वामिन् ! । अथवा
‘ अरतीशस्य ’ रतीशः-कामः स नास्ति यस्य स तस्य मुनेः इन !
मुनेरिति जातित्वादेकवचनम् । ‘ भङ्गैः ’ अर्थविकल्पैः । “ भङ्गस्तरङ्गे
भेदे च, रुग्विशेषे पराजये । कौटिल्ये भयविच्छित्तयोः ” इति हैमः ॥
‘ प्रसभं ’ प्रकटमत्यन्तं वा “ बलात्कारस्तु प्रसभं हठः ” इति हैमः
“ प्रसभं तु बलात्कारे, चाऽत्यन्तेऽव्ययमस्त्रियाम् । ” इति शब्द-
सिन्धुः । ‘ गभीरा ’ दुरवगाहा । ‘ शस्यतमस्तवेन ’ अतिशयेन शस्यः
शस्यतमस्तेनस्तवेन प्रशस्यतमस्तवेन, -स्तुत्या हेतुभूतया स्तुता सती ।
“ स्तवःस्तोत्रं स्तुतिर्नुतिः ” इत्यमरः । (रतीशस्य-कामस्य) ‘ तमः ’
मोहमज्ञानम् । ‘ आशु ’ शीघ्रम् । “ आशु व्रीहौ च सत्त्वरे ” इति
विश्वः । ‘ निर्नाशयन्ती ’ अपनुदन्ती । ‘ तव ’ भवतः । ‘ शुभा ’
कल्याणी । ‘ भारती ’ वाणी ‘ ब्राह्मी तु भारती भाषा ’ गीर्वा-
ग्वाणी सरस्वती । इत्यमरः । ‘ मम ’ मत्सबन्धि । ‘ शर्म ’ सुखं ।
“ शर्मसातसुखानि च ” इत्यमरः । ‘ दिश्यात् ’ देयात् ॥ ३५ ॥

(५५)

जिनेश्वरेनी स्तुति.

श्लोकार्थ—(६) जिनेंद्र ! (कंठर्ष—कामने वश करेवो
 होवाथी) ६ रतिपति—कामदेवना स्वामिन् ! अथवा नथी काम
 नेने विषे एवा मुनिओना (पणु) स्वामिन् ? तेमण अर्थना
 विकल्पो वडे अति गहन एवी, तथा अत्यंत प्रशंसनीय स्तुतिवडे
 (कामदेवना) अज्ञाननो सर्वथा तत्काण नाश करनारी अने उत्कृष्ट
 एवी तमारी वाणी मने सुभ आपो ॥ ३५ ॥ उपलतिवृत्त छे.

ज्वलनायुधायै प्रार्थना—

दिश्यात्तवाशु ज्वलनायुधाऽल्प-

मध्या सिता कं प्रवरालकस्य ।

अस्तेन्दुरास्यस्य रुचोरु पृष्ठ-

मध्यासिताऽकम्प्रवराऽलकस्य ॥ ३६ ॥

दिश्यादिति । ‘ अल्पमध्या ’ अल्पं—सूक्ष्मं मध्यं—कटिभागो
 यस्याः साऽल्पमध्या—कृशोदरी । “मध्यमं चावलग्नं च, मध्योऽस्त्री”
 इत्यमरः । ‘ सिता ’ शुभ्रवर्णा । ‘ प्रवराऽलकस्य ’ प्रवराः—प्रधानाः
 कुटिला वा अलकाश्चूर्णकुन्तला यस्मिंस्तत्तस्य प्रवरकुन्तलस्य । “ अल-
 काश्चूर्णकुन्तलाः ” इत्यमरः । “अलकस्तुकर्करालः, खङ्करश्चूर्णकुन्तलः”
 इति हैमः । ‘ आस्यस्य ’ आननस्य । ‘ रुचा ’ कान्त्या ।
 ‘ अस्तेन्दुः ’ अधःकृतशशाङ्कः । ‘ अकम्प्रवराऽलकस्य ’ अकम्प्रः—
 स्थिरो यो वरालकः—वराहो=देववाहनविशेषस्तस्य । ‘ उरु ’ विशालं ।
 ‘ पृष्ठं ’ उपरिभागम् । “ पृष्ठन्तु चरमं तनोः ” इति हैमः । ‘ अध्या-
 सिता ’ अध्यारूढा । ‘ ज्वलनाऽऽयुधा ’ ज्वलनान्यायुधानि यस्याः
 सा—ज्वलन एवाऽऽयुधं यस्याः सेति वा । प्रदीप्तसर्वास्त्रा देवी । ‘ तव ’
 भवतः । ‘ कं ’ सुखम् । “ को ब्रह्माऽऽत्माऽनिलाऽर्केषु, शमने सर्व-

(५६)

नाम्नि च । पावकेषु मयूरे च, सुखशीर्षजलेषु कम् ” इति विश्वः ।
 ‘ आशु ’ शीघ्रं । ‘ अशौटि ’ व्याप्तौ, अश्रुते तेजसा सर्वं केदारं
 वेत्याशुः सूर्योत्रीहिश्च, अशनं वाऽऽशु क्षिप्रम् । अश्रुते इति वा आशु
 शीघ्रगामि शीघ्रकारि च । ‘ कृवापाजि ’ (सि० उणा० सू० १)
 इत्युण् प्रत्ययः । यच्च—दुर्गः—“ आश्राख्या शालिशीघ्रयोः ” ‘ दिश्यात् ’
 ददातु ॥ ३६ ॥

नवलनायुधादेवीनी प्रार्थना—

१. लोकार्थ—तनु-पातली कटि-कम्भरवाली, शुभ्र वर्णुवाणी,
 सर्वोत्तम केशयुक्त मुष्णी कान्तिवडे परास्त कर्षो छे चंद्र नेष्ठीये
 ऐवी तेमज स्थिरतावाणा वरादक (देववाहन विशेष) नी विशाण
 पीठ उपर षेठेदी ऐवी नवलनायुधा ऐटले प्रदीप्त छे आयुध
 नेनां अथवा अग्नि छे आयुध नेतुं ऐवी—अर्थात् सर्वास्त्र
 भङ्गान्नाला नामे (देवी) छे लव्यजन ! तडने सत्वर मुष्ण आपो
 ॥ ३६ ॥ धंद्रवजा।

१० अथ श्रीशीतलनाथजिनस्तुतिः—

जयति शीतलतीर्थकृतः सदा,

चलनतामरसं सदलं घनम् ।

नवकमम्बुरुहां पथि संस्पृशत्—

चलनतामरसंसदलङ्घनम् ॥ ३७ ॥

जयतीति । ‘ शीतलतीर्थकृतः ’ सकलसत्त्वसन्तापहरणा-
 च्छीतलः, तथा गर्भस्थे भगवति पितुः पूर्वोत्पन्नाऽचिकित्स्यपित्तदाहो
 जननीकरस्पर्शाद्दुपशान्तः, स चासौ तीर्थकृच्च तस्य शीतलनाम्नो जिन-
 स्य । ‘ अम्बुरुहां ’ अम्बुनि—जले रोहन्ति अम्बुरुंहि तेषां सुरनिर्मितानां
 कमलानाम् । ‘ सदलं ’ दलैः—पत्रैः सह वर्तत इति सदलं सपत्रम् ।

(५७)

“ पत्रं पलाशं छदनं, दलं पर्णं छदः पुमान् ” इत्यमरः । ‘ घनं ’ सान्द्रम् । “ घनः सान्द्रे दृढे दाढ्ये, विस्तारे मुद्गरेऽम्बुदे । संघे मुस्ते घनं मध्यनृत्तवाद्यप्रकारयोः ” ॥ १ ॥ इति हैमः ॥ अत्र तु सान्द्रवाचकं घनमव्ययमेव प्रतिभाति । ‘ नवकं ’ नवैव नवकम् । स्वार्थे कन् प्रत्ययः । ‘ पथि ’ अध्वनि । ‘ संस्पृशत् ’ स्पर्शेनाऽनुगृह्णत् । ‘ चलनतामरसंसत् ’ चला-चञ्चला, नता-नम्रा, अमराणां-देवानां संसत्-समायस्मिन् वा यस्य तत् । भक्त्यतिरेकवशात्संभ्रमेण चञ्चलत्वं जायते । ‘ अलङ्घनं ’ नास्ति लङ्घनं-अधःकरणं कुतश्चिद्यस्य तत् । सर्वेषामपि वन्द्यत्वात्, केनाऽपि श्रियाऽनिर्जितमित्यर्थः । ‘ चलनतामरसं ’ चलनमेव तामरसं चरणाऽम्बुजम् । ‘ सदा ’ सर्वदा । ‘ जयति ’ जयं लभते ॥ ३७ ॥ अस्मिन् पद्ये द्रुतविलम्बितवृत्तमस्ति-तल्लक्षणञ्च-उक्तमेव ।

श्रीशीतलजिन स्तुति—

श्लोकार्थ—पत्रोष्णे करी विराजमान अने निजिड-गाढ अेषां सुवर्णनां नव कमलानो (मार्गमां संचार करवाना समये) स्पर्श करनारा, तेमज यंचल अने नम्र छे देवसभा जेने विषे अथवा जे संभंधी अने अलंघनीय-डोर्छथी पणु पराभव नही करी शकय अेषा श्रीशीतलनाथ प्रभुना चरणुकमल सदा जयवंता वर्त्ते छे ॥ ३७ ॥

जिनेन्द्राणां स्मृतिः ।

स्मर जिनान् परिनुन्नजरारजो-

जननतानवतोदयमानतः ।

परमनिर्वृतिशर्मकृतो यतो-

जन ! नतानवतोदयमानतः ॥ ३८ ॥

(५८)

स्मरेति—‘परिनुन्नजरारजो जननतानवतोदयमान्’ जरा—जीर्य-
तेऽनयेति जरा—विस्त्रसा,=वयःक्षतिरूपा, रजः—कर्मरूपं, जननं—जन्म,
तनोर्भावः तानवं—कृशता, तोदो—द्विविधं दुःखं, यमः—मृत्युराजस्तेषा-
मितरेतरद्वन्द्वस्ते परिनुन्नाः—परिक्षिप्ता यैस्तान् “संयमे यमजे धर्म-
राजे ध्वाङ्के युगे यमः। इति विश्व०। ‘यतः’ यस्मात्कारणात्। ‘परम-
निर्वृतिशर्मकृतः’ परमं च तन्निर्वृतेः शर्म च—निर्वाणसुखं कुर्वन्तीति
परमनिर्वृतिशर्मकृतस्तान्। “शिवं निःश्रेयसं श्रेयो—निर्वाणं ब्रह्म-
निर्वृतिः” इति हैमः। ‘नतान्’ प्रह्वीभूतान्। ‘अवतः’ त्राय-
माणान्। ‘जिनान्’ तीर्थङ्करान्। (हे) ‘जन!’ मानव! ‘अदयं’
निर्दयं—स्वशरीरावयवरक्षानिरपेक्षं यथास्यात्तथा। ‘आनतः’ प्रणतः
सन्। ‘त्वं’ ‘अतः’ अस्मात् कारणात्। ‘स्मर’ चिन्तय ॥
अथवा ‘यतः’ यस्मात्। (जिनाः) अनिर्वृतिशर्मकृतः—न विद्यते
निर्वृतिर्यस्य तत् अनिर्वृति—नाशरहितं शर्म कुर्वन्तीति—मोक्षसुखविधा-
यकाः “निर्वृतिः सुस्थितासौख्य—निर्वाणाऽस्तङ्गमाऽध्वसु” इति
विश्व०। (भवन्ति) अतः परं। ‘अदयमानतः’ दयतेऽसौ दयमानः
न दयमानोऽदयमानस्तस्माददयमानतः—निर्दयजनात्। ‘अवतः’
अवन्तीति—अवन्तस्तानवतो—रक्षितृन्—रक्षकान्। ‘परिनुन्नजरारजो-
जननतानवतोदयमान्’ ‘जननतान्’ मानवैः प्रणतान्। ‘जिनान्’
‘स्मर’ स्मृतिगोचरान् कुरु ॥ ३८ ॥

जिनेश्वरोनुं स्मरणु—

श्लोकार्थ—नभस्कार करनारा लुपोनुं रक्षणु करनारा, वणी
हर कर्थां छे जरा—वृद्धापस्था, (कर्मरूपी) रज, जन्म, (हेडनी)
कृशता—दुर्बलता, पाधा—पीडा अने यम—मृत्यु नेमणु अेवा अने
अेव भाटे उत्तम प्रकारना मुक्तिमुअने आपनारा अेवा जिन-
ेश्वरोनुं (हे लव्यजन!) उपरोक्त कारणुने दीधे अदय—दया

(६०)

त्तमवीतरागाऽऽप्ताः ॥२॥” इति हैमः ‘ अत्र ’ इहलोके । ‘ प्रथितं ’ प्रख्यापितं । ‘ कल्पितकल्पतरूपमं ’ कल्पिता—समर्थिता कल्पतरुणा—कल्पवृक्षेण (सह) उपमा—सादृश्यं यस्य तत् । सकलमनोरथपूरकत्वात् । यदि वा कल्पितेषु—मनःसङ्कल्पितेषु वस्तुषु कल्पतरोरुपमा यस्य तत् । ‘ मतं ’ श्रुतं—प्रवचनं ‘ जयति ’ सर्वमतिशेते ॥ ३९ ॥

सिद्धांत स्व३प.

१. लोकार्थ—अत्यंत असार (भौद्धादि—भिथ्या३प) अथा आगमोक्तं अंडन करनारा, तथा (अज्ञान३पी) अंधकार्थी रक्षित, अने बुद्धिमानोना मैथुन विषयक आसक्ति अने अलिमानना शत्रु अथा तीर्थकरहेवे आ पृथ्वीने विषे प्र३पेत्तो वणी (सर्व लव्य-जनोना मनोवांछित पूर्णु करीने) सिद्ध करी छे कल्पवृक्षनी उपमा जेणे अथो आ जैनमत—जिनेन्द्रसिद्धान्त जय पासे छे. ॥ ३९ ॥

मानवीदेव्याः स्तुतिः—

घनरुचिर्जयताद् भुवि मानवी,

गुरुतराविहतामरसंगता ।

कृतकराऽस्त्रवरे फलपत्रभा—

गुरुतराविह तामरसं गता ॥ ४० ॥

घनरुचिरिति । ‘ घनरुचिः ’ घनो—मेघस्तद्वद्रुचिः—घना—सान्द्रा वा रुचिः—कान्तिर्यस्याः सा श्यामवर्णेत्यर्थः । “घनस्तु मेघे मुस्तायां, विस्तारे लोहमुद्ररे । काठिन्ये चाऽथ कठिने, सान्द्रेऽपि च घनस्त्रिषु” इति मुक्तावल्याम् ‘गुरुतराविहतामरसंगता’ गुरुतरा अतिमहान्तः, अविहता—केनचिदपि अपरिक्षता ये अमरास्तैः संगता—समेता । ‘ फलपत्रभागुरुतरौ ’ फलानि च पत्राणि च भजते यः उरुतरुः—

(६१)

विशालवृक्षस्तस्मिस्तद्रूपे, यद्वा फलपत्रैर्भातीति फलपत्रभः स चासाव-
गुरुतरुश्च तस्मिन् । 'अस्त्रवरे' अस्त्रेषु वरं—प्रधानमस्त्रवरं तस्मिन्
अस्त्रवरे प्रवरायुधे, इति तरुविशेषणमन्येत्वाहुः, तस्याः शक्तिरूप-
त्वात् । वृक्षानपि अस्त्ररूपान् करोतीति भावः । 'कृतकरा' कृतः
स्थापितः करो—हस्तो यया सा । 'तामरसं' पद्मम् । 'गता'—
प्राप्ता । 'मानवी' देवी । 'इह' पृथिव्याम् । 'जयतात्' जयतु ।
'जि' जये धातोराशीः प्रेरणयोर्लोटि " आशिषितुह्योस्तातङिति "
(सि० ४-२-११९) सूत्रेण जयतादिति सिद्धम् ॥ ४० ॥

मानवी देवीनी स्तुति—

श्लोकार्थ—सांद्र-गाढ कांतिवाणी (अथवा भेधसमान प्रला-
वाणी) अतिशय भ्रष्टा अने अन्य सुर तथा असुरेशी अपरा-
ण्त (अथवा मडा पराङ्गी) अथवा अभरी-देवीनी संगति-
वाणी, वणी इल अने पत्रेशी युक्त अथवा विशाल वृक्षरूपी उत्तम
अस्त्र उपर (अथवा उत्तम अस्त्ररूपी वृक्ष उपर) स्थाप्ये छे
हाथ नेष्टीअने अने लाल कभण उपर आइठ थयेदी अथवा मानवी
देवी आ पृथ्वी उपर जयवती वर्त्ती ॥ ४० ॥

११—श्रीश्रेयांसनाथजिनस्तुतयः ।

अथ श्रीश्रेयांसनाथस्य परमविरागत्वम् ।

कुसुमधनुषा यस्मादन्यं न मोहवशं व्यधुः,

कमलसदृशां गीतारावा बलादयि तापितम् ।

प्रणमततरां द्राक् श्रेयांसं न चाहत यन्मनः,

कमलसदृशाङ्गी तारा वाऽबला दयिताऽपि तम् ॥४१॥

कुसुमधनुषेति । 'अलसदृशां' अलसा—मन्दाः दृशो—
नयनानि यासां ता येषां ते वा तासां तेषां स्तिमितलोचनानां स्त्रीणां

(६२)

नृणां वा । अनेन गायकानां समदचेष्टामन्त्रमाचष्टे । ‘गीतारावाः’ गीतानामारावाः—गान्धर्वनिनादाः गीतध्वनय इति यावत् । ‘यस्मात्’ श्रीश्रेयांसनाथात् । ‘अन्यं’ अपरं । ‘कं’ पुरुषं । ‘बलात्’ तरसा । ‘कुसुमधनुषा’ कुसुममेव धनुः कार्भुकं यस्य स तेन—कामेन । ‘तापितं’ पीडितम् । ‘मोहवशं’ रागाधीनम् । ‘न व्यधुः’ न विहितवन्तः । उक्तञ्च—“येषां न चेतो विधुरेऽपि काले, विकारहेतावपि विद्यमाने । विकारतामाश्रयते त एव, प्रकीर्त्तिताः सत्त्वगुणाश्च धीराः ” ॥ १ ॥ तथाच—विकारहेतौ सति विक्रियन्ते, येषां न चेतांसि त एव धीराः ” । इति कुमारसंभवे । ‘यन्मनश्च’ यस्य चेतश्च ‘कमलसदृशाङ्गी’ कमलेन सदृशं कोमलत्वादङ्गं यस्याः सा कुसुमसमानदेहा एतेन अङ्गस्पर्शमात्रादेव कामोद्रेको भवतीति सूचितम् । ‘तारा’ उज्ज्वला गौराङ्गीति यावत् । ‘अबला’ अन्यस्त्री । वा ‘दयिताऽपि’ निजकान्ताऽपि । ‘यन्मनः । यस्य मानसं । ‘नाहत’ नाऽऽक्षिप्तवती । ‘तं’ तथाविधं । श्रेयांसं जिनेन्द्रं श्रेयांसावंसावस्येति श्रेयांसः पृषोदरादि-त्त्वात्साधुः । यथा गर्भस्थेऽस्मिन् केनाऽप्यनाक्रान्तपूर्वदेवताऽधि-ष्ठितशय्या जनन्याऽऽक्रान्तेति श्रेयोजातमिति श्रेयांसस्तं । “यतो जगत्पतिर्जातः, सोऽयं श्रेयसि वासरे । श्रेयांस इति नामाऽस्य, जनकोऽजनयत्ततः” ॥ १ ॥ इति जिनचरिते ॥ अयि इतिकोमलाऽऽमन्त्रणे “संबोधनेऽङ्ग भोःप्याट् पाद् हे है हं हो अरेऽयि रे” इति हैमः । हे (भव्याः !) यूयं । ‘द्राक्’ शीघ्रम् । ‘प्रणमततरां’ मुहुः वाऽतिशयेन प्रणामं कुरुत । ननु विरुद्धमेतत्, यदि निजदयिता तदा कथं मनोनाऽहृत ? , मैवं, संयमप्रतिपत्तिं स्वीकृत्येदमभिधीयते न सर्वदा, ततो नास्ति विरुद्धावकाशः ॥ ४१ ॥

हरिणीवृत्तम्—“भवति हरिणी न्सौ औस्लौ गो रसाऽम्बुधि-विष्टपैः” इति लक्षणान्.

(૬૩)

શ્રી શ્રેયાંસનાથની વીતરાગતા.

શ્લોકાર્થ—(કામાતુરપણુને લીધે) અલસ-મંદદષ્ટિવાળી દયિતા-સ્ત્રીઓના અથવા પુરુષોના ગીતના ધ્વનિઓ જે (શ્રેયાંસનાથ) ને મુકીને અન્ય કોને બલાત્કારપૂર્વક કામદેવથી પીડિત તેમજ મોહને વશ ન કરતા હવા ? અર્થાત્ જે શ્રેયાંસનાથ સિવાયના બાકીના બધા હરિહર આદિ દેવો પણ મોહવશ થયા, તેમજ કામથી સંતપ્ત થયા. એટલે કે જેણે કામદેવનો પરાભય કર્યો હતો તે તથા કમલના જેવા કોમલ શરીરવાલી મનોહર, તેમજ પ્રિય એવી પણ વનિતા-સ્ત્રી (અથવા પોતાની પત્ની પણ) જેનું મન હરણુ કરી શકી નહીં તે, ઉત્તમ છે ખલા જેના એવા અથવા વિશ્વને કલ્યાણકારી એવા શ્રી શ્રેયાંસનાથને (હે ભગ્યજનો !) અરે ! તમે જલદી અત્યંત ભાવપૂર્વક પ્રણામ કરો ॥ ૪૧ ॥ આ શ્લોકમાં અને પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં હરિણી નામે વૃત્ત છે. તેનું લક્ષણ નીચે પ્રમાણે છે—આ વૃત્તમાં એકંદર (૧૭) અક્ષરો છે, તેમાં ન, સ, મ, ર, અને સગણુ એ પાંચ ગણો છે તથા ઉપાન્ત્ય અક્ષર ઊસ્વ છે અને અંત્ય અક્ષર દીર્ઘ છે. આ વૃત્તમાં છઠ્ઠે દશમે અને સત્તરમે એમ ત્રણ સ્થલે વિરામ (યતિ) છે. ॥

જિનેન્દ્રાણાં તલ્લક્ષણાઽન્વિતસ્તુતિઃ ।

જિનવરતતિર્જીવાલીનામકારણવત્સલાઽ-

સમદમહિતાઽમારા દિષ્ટાસમાનવરાઽજયા ।

નમદમૃતશુક્રપ્હૂત્યા નૂતા તનોતુ મર્તિં મમાઽ-

સમદમહિતામારાદિષ્ટા સમાનવરાજયા ॥ ૪૨ ॥

જિનવરેતિ—‘ જીવાલીનાં ’ જીવાનામાલ્યસ્તાસાં—પ્રાણિસન્ત-તીનામ્ । ‘ અકારણવત્સલા ’ ન વિચ્ચતે કારણં યસ્મિન્સ્તન્, અકારણં નિમિત્તમન્તરા વત્સલા—નિષ્કારણપ્રેમવતી । “ સ્ત્રિગ્ધસ્તુવત્સલઃ ”

(६४)

इत्यमरः । ‘ असमदमहिता ’ असमोऽसदृशो दमो येषां तेषां मुनीनां, वा असमस्य दमस्य इन्द्रियनियन्त्रणरूपस्य हिता-हितकारिणी । ‘ अमारा ’ न विद्यते मारो-मदनोमृत्युर्वा यस्याः सा कामहीना मरणहीना वा “ मारोऽनङ्गे मृतौ विघ्ने ” इति हैमः । ‘ दिष्टाऽसमानवरा ’ दिष्टा-दत्ता असमाना-असदृशा वराः-प्रार्थितार्था यया सा वितीर्णपूर्वमनोऽभिलषितवरा । ‘ अजया ’ न विद्यते जयः-अभिभवः कुतश्चिद्यस्याः सा, मिथ्यादृष्टिभिरपरिभूतत्त्वान् । यद्वा जयत्यन्तरा-रिषड्वर्गमिति जया, अकारप्रश्लेषं विना जयनशीला । अथवा न जायत इत्यजा तथा । ‘ नमदमृतभुक्पङ्क्त्या ’ नमन्ती-प्रणमन्ती या अमृतभुजां-देवानां पङ्क्तिः श्रेणिस्तया । ‘ समानवराजया ’ मानवानां राजानः मानवराजास्तैः, “ राजन् सखेः ” (सि० ७-३-१०६) इति सूत्रेणाऽटि राजन् शब्दोऽकारान्तः । मानवेन्द्रैः सह वर्त्तते तथा । ‘ नूता ’ स्तुता । ‘ आरात् ’ दूरादन्तिकाद्वा । “ आराहूरसमीपयोः ” इति हैमः । ‘ इष्टा ’ पूजिता । रुचिकरा वा । ‘ जिनवरततिः ’ जिनानां-सामान्यकेवलानां मध्ये वराः-प्रधानास्तेषां ततिः-श्रेणिरित्युभयत्र तत्पुरुषः । ‘ मम मति ’ मदीयशेमुषीम् । ‘ असमदमहितां ’ मदेन जात्यादिगर्वेण सह वर्त्तन्ते ये ते समदाः, न समदाः असमदाः-शान्तचेतसस्तैर्महितां-पूजितां । ‘ क्तवत् ’ (सि० ५-१-१७४) भूतार्थे पूज् धातोः कर्मणि क्त प्रत्ययः । ‘ तनोतु ’ विस्तारयतु=विदधातु । ‘ तनु ’ विस्तारे-इति धातोराशिषि लोट् प्रथमपुरुषस्यैकवचनम् ॥४२॥

जिनेश्वरैः लक्षणयुक्त स्तुति.

श्लोकार्थ-प्राणिवर्गं प्रति निष्कारण्य वत्सल, वर्णा निरूपम
 उपशम छे जेभनो जेवा मुनिजनने हितकारी, तेभज भदन अथवा
 मृत्युथी रहित, तथा अर्पण्य कुर्यां छे अपूर्व वरदानो जेणीजे,
 डोमथी पण्य परालव न पाभी शडे जेवी, तेभज मिथ्यादृष्टिज्योथी

(६५)

अथवा आंतरिक षट्शत्रुओंने शतनारी अथवा नर्डी उत्पन्न थनारी
अने नरेंद्रोथी युक्त नभस्कार करता अथवा देवोनी श्रेष्ठिवडे
स्तुति करायेद्वी, वणी सर्व जगतने पूज्य अथवा इच्छिकारक
अथवा तीर्थ'करोनी श्रेष्ठि-पंडित भारी युद्धिने निरलिभान जनोवडे
पूजित पवित्र बनावो ॥ ४२ ॥

जिनागमस्य स्तुतिः—

भवजलनिधिभ्राम्यज्जन्तुव्रजायतपोत ! हे,
तनुमति मतां सन्नाशानां सदा नरसम्पदम् ।
समभिलषतामर्हन्नाथागमानतभूपतिं,
तनु मतिमतां सन्नाशानां सदानरसं पदम् ॥ ४३ ॥

भवेति—‘ भवजलनिधिभ्राम्यज्जन्तुव्रजायतपोत ! ’ भवः—
संसार एव दुस्तरत्वाज्जलनिधिस्तस्मिन् भ्राम्यन् यो जन्तूनां—प्राणिनां
व्रजः—समूहस्तस्योत्तरणादायतपोत ! आयतश्चासौ पोतश्च यानपात्रं
तदामन्त्रणे प्रलम्बयानपात्र ! । भवसमुद्रस्वरूपं देवगुप्ताऽऽचार्येण
प्रदर्शितं—“ नरकतिर्यङ्मनुष्यामरगतिचतुष्टयदुस्तरविपुलपात्रः, प्रिया-
ऽप्रियविरहसंप्रयोगक्षुब्धभिघाताऽऽदिसन्निपातप्रतिभयाऽनेकदुःखाऽघा-
तसलिलः, परोपघातिक्रूराऽनार्यजनाऽनेकमकरविचरितविषमः, मोह-
महाऽनिलप्रेरणाध्मायमानगम्भीरभीषणप्रमादपातालः, नरकाऽऽदिवि-
कृतभीमवड्वामुखप्रस्ययमानाऽनेकपापकर्मसत्त्वः, रागद्वेषप्रबलाऽनि-
लोद्धतसंजायमानवीचिप्रसृताशयवेलः । ” “ पोतः शिशौ प्रवहणे ”
इति हैमः । “ पोतः शिशौ वहित्रे च, गृहस्थाने च वाससि ॥ ”
इति मेदिनी । ‘ हे ’ इत्यामन्त्रणे । हे ‘ अर्हन्नाथाऽऽगम ! ’ जिने-
न्द्राऽऽगम ! “ सन्नाशानां ’ सन्ना-विनष्टा-विशीर्णा वा आशा मनोरथा

(६६)

येषां तेषां । तथैव ' सन्नाशानां ' सन्-विद्यमानो नाशः-क्षति-
 र्येषां तेषां, " सत्प्रशस्ते विद्यमाने " इति विश्वः । स्वल्पायुषां ।
 ' आनतभूपति ' आनताः-प्रणता भूपतयः सामन्ता यस्यास्तां-नश्री-
 भूतनरनाथाम् । ' तनुमति ' तनुर्विद्यतेऽस्येति तनुमान् तस्मिन्-
 देहिविषये । तथा च ये बुद्धिमन्तोऽवसानसमये मानवसम्बन्धिनीं
 संपदमभिलषन्ति तेषां त्वं तथाविधं स्थानं देहि, यत्र दानरसो
 भवति । ' मतां ' अभीष्टां । ' नरसम्पदं ' मानवविभूतिम् । ' सम-
 मिलषतां ' अभिकांक्षताम् । ' मतिमतां ' बुद्धिमताम् । नराणाम् ।
 ' सदानरसं ' सह दानरसेन-दानवितरणाऽभिलाषेण वर्त्तते यद् एता-
 दृशम् । दानमुत्सर्जनं तस्य रसो गुणस्तेन सह वर्त्तते यत्तन् इति वा ।
 " शृङ्गारादौ विषे वीर्ये, गुणे रागे द्रवे रसः " इत्यमरः । " शृङ्गा-
 रादौ जले वीर्ये, सुवर्णे विषशुक्रयोः । तिकादावमृते चैव, निर्यासे
 पारदे ध्वनौ ॥ आस्वादे च रसं प्राहुः " इति शब्दार्णवः । ' पदं '
 स्थानं " पदं स्थाने विभक्त्यन्ते शब्दे वाक्येऽङ्कवस्तुनोः । त्राणे
 पादे पादचिन्हे, व्यवसायाऽपदेशयोः " इति हैमः । ' सदा ' अजखं
 ' तनु ' विषेहि ॥ ४३ ॥

जिनागमनी स्तुति.

१दोकार्थ—संसार-सागरमां परिभ्रमणु करनारा जनसमु-
 दायने (तरवा भाटे) विशाण नाव समान ! डे तीर्थंकर आगम !
 डे जिनेंद्र सिद्धांत ! नष्ट थर्ध छे आशाओ जेमनी जेवा अर्थात्
 निराश थयेदा, वणी विद्यमान छे भरणु जेमनुं जेवा अर्थात् टुंका
 आयुष्वाणा, तेमज अत्यंत नग्था छे राबजओ जेमने विषे जेवी,
 तथा प्राणीजोने धछित जेवी मानव संपत्तिनी (भरणु समये)
 अबिदाषा राणनारा जेवा बुद्धिमानोने दानरूपी रसथी युक्त
 जेवुं पद-स्थान तुं सर्वदा समर्पणु कर ॥ ४३ ॥

(६७)

श्रीमहाकालीदेव्या विजयः

धृतपविफलाक्षालीघण्टैः करैः कृतबोधित-
 प्रजयतिमहा कालीमर्त्याधिपङ्कजराजिभिः ।
 निजतनुलतामध्यासीनां दधत्यपरिक्षतां,
 प्रजयति महाकाली मर्त्याधिपं कजराजिभिः ॥ ४४ ॥

धृतेति । ‘ कजराजिभिः ’ कस्मिन् जातं कजं, कजवद्-वारि-
 जवद् राजन्त इति कजराजिनस्तैः कमलवत्सुन्दरैः । ‘ धृतपविफ-
 लाक्षालीघण्टैः ’ धृताः पविः-वज्रं, फलं-कुसुमोत्तरकालभावि वस्तु-
 रूपं, अक्षाली-जपमाला, घण्टा-वाद्यविशेषो यैस्ते, “ फलं हेतुस-
 मुत्थे स्यात्, फलके व्युष्टिलाभयोः । जाति फलेऽपि कक्कोले, सस्य
 बाणाग्रयोरपि ॥ १ ॥ फलिण्यां तु फलीं प्राहु-स्त्रिफलायां फले क्वचित् ”
 इतिविश्वः । “ फलं फले धान्यबीजे, निष्पत्तौ भोगलाभयोः ” इति
 केशवः । तथाभूतैः । ‘ करैः ’ हस्तैरुपलक्षिता । इत्यध्याह्रियते ।
 (अथवा करणभूतैः) ‘ कृतबोधितप्रजयतिमहा ’ बोधिताः
 प्रजा लोका यैस्तेषां यतीनां-श्रमणानां कृतो-विहितो महः-पूजा-
 उत्सवो वा यया सा । ‘ अर्त्याधिपङ्कजराजिभिः ’ अर्त्तिः-पीडा,
 आधिर्मानसिकव्यथा, पङ्को देहमलः, जरा-वार्द्धक्यं, आजिः-सं-
 ग्रामश्च “ आजिःस्यात्संग्रामेऽपि समक्षितौ ” इति वि० तैः । “ पुं-
 स्याधिर्मानसी व्यथा ” इत्यमरः । “ अस्त्री पङ्कं पुमान् पाप्मा, पापं
 कित्त्विषकल्मषम् ” । इत्यमरः । “ पङ्कोऽस्त्रीकर्दमे पापे ” इति विश्व-
 लोचनः । ‘ अपरिक्षतां ’ न परिक्षता अपरिक्षता तां, अविध्वस्ताम् ।
 अदूषितामित्यर्थः । ‘ मर्त्याधिपं ’ पुरुषप्रकाण्डम् । ‘ अघेः शीङ्स्थास
 आधारः (सिद्ध है० २-२-२०) इत्याधारस्य कर्मत्वम् । ‘ अध्या-
 सीनां ’ समारूढाम् । ‘ कालीं ’ श्यामवर्णाम् । ‘ निजतनुलतां ’ स्वा

(૬૮)

જ્ઞયષ્ટિમ્ । ‘દધતી’ વિભ્રાણા । ‘મહાકાલી’ મહાકાલ્યભિવેયા દેવી ।
પ્રજયતિ’ પ્રકર્ષેણ વિજયતે ॥ ૪૪ ॥

શ્રી મહાકાલીદેવીનો વિજય—

શ્લોકાર્થ—કમલ સમાન શોભાયમાન, વળી ધારણુ કર્યા છે વજ, ફલ, જપમાલા અને ઘંટા જેમને વિષે એવા ચાર હસ્તવડે (ઉપલક્ષિત-જણાતી) એવી અથવા તેવા પ્રકારના હસ્તોવડે (સંચારિત્રના ઉપદેશવડે) બોધ પમાડ્યો છે પ્રજાને જેમણે એવા મુનિઓના સત્કાર (અથવા મહોત્સવો) કર્યા છે જેણીએ એવી તેમજ શ્યામ વર્ણવાળી, શારીરિક અને માનસિક પીડા, કર્મરૂપી કાઠવ, વૃદ્ધાવસ્થા અને સંગ્રામથી અપરાજિત-નહિ હૂષિત થએલી તેમજ માનવપતિ-શ્રેષ્ઠપુરૂષ ઉપર ખેસનારી અને પોતાની દેહરૂપી લતાને ધારણુ કરનારી એવી મહાકાલીદેવી (અક્ષત પરાક્રમ હોવાને લીધે) અત્યંત જયવંતી વર્તે છે ॥ ૪૪ ॥

૧૨—વાસુપૂજ્યજિનસ્તુતયઃ ।

અથ શ્રીવાસુપૂજ્યવન્દનમ્

પૂજ્ય ! શ્રીવાસુપૂજ્યાઽવૃજિન ! જિનપતે ! નૂતનાદિત્યકાન્તેઽ—

માયાસંસારવાસાવન ! વર ! તરસાલી નવાલાનવાહો ! ।

આનમ્રા ત્રાયતાં શ્રીપ્રભવભવભયાદ્ વિભ્રતી મક્તિભાજા—

માયાસંસારવાઽસાવનવરતરસાલીનવાલા ન વાઽહો ! ॥૪૫॥

પૂજ્યેતિ—(હે) ‘ પૂજ્ય ? ’ પૂજયિતું યૌગ્યસ્તદામન્ત્રણમ્ ।

‘ અવૃજિન ! ’ ન વિચ્યતે વૃજિનં—પાપં યસ્ય સ તત્સંબોધને વિગતકલ્મષ ! આસ્રવદ્વારાણાં નિરોધાત્ ‘ જિનપતે ! ’ હે જિનેન્દ્ર ! ‘ નૂતનાદિત્યકાન્તે ! ’ નૂતનો—નવીનસ્તત્કાલમુદયગિરિમારૂઢો રક્તવર્ણો ય આદિત્યઃ સૂર્યસ્તદ્વત્કાન્તિઃ—શુતિર્યસ્ય સ તત્સંબોધનં નવાર્કશુતે !

(६९)

रक्तयुते ! इत्यर्थः । तथा चोक्तम् । “ रक्तौ च पद्मप्रभववासुपूज्यौ ” इति हैमः । “पडमाभवासुपुज्जा रक्ता ” इत्यागमात् । ‘अमाय !’ न विद्यते माया यस्य स तत्संबोधने मायानिर्मुक्त ! ‘असंसारवासावन !’ न संसारवासं—भवावस्थानमवतीति, असंसारवासावनस्तस्यामन्त्र-
णम् । ‘वर !’ सर्वोत्तम !’ “ वरोऽभीष्टे देवतादे—र्वरोजामातृषिङ्गयोः । श्रेष्ठेऽन्यवत्परिवृतौ, वरं कश्मीरजे मतम् ॥ १ ॥ इतिविश्वः । ‘नवा-
लानबाहो !’ नवः—प्रत्यग्रः, आलानो—गजबन्धनस्तम्भस्तद्वद्वाहू यस्य स तदामन्त्रणम् । “ तोत्रं वेणुकमालानं, बन्धस्तम्भेऽथशृङ्खले ” इत्य-
मरः । ‘श्रीप्रभव !’ श्रियः प्रभवः उत्पत्तिस्थानं यस्मात्स तदामन्त्रणम्, अथवा संपदामुत्पत्तिस्थान ! । ‘अहो !’ इत्यामन्त्रणे. हे श्रीवासु-
पूज्य !, वसुपूज्यस्याऽपत्यं पुमान् वासुपूज्यः, यद्वा गर्भस्थेऽस्मिन् वसु—हिरण्यं=रत्नं तेन वासवो राजकुलं पूजितवानिति, वसवो देव-
विशेषास्तेषां पूज्यो वा वसुपूज्यः स एव वासुपूज्यः ‘प्रज्ञादिभ्योऽण्’ (सिद्ध ० ७—२—१६५) चतुस्त्रिंशदतिशयरूपया ज्ञानरूपया श्रियोप-
लक्षितवासुपूज्याभिधजिनेश्वर ! । ‘आनम्रा’ आ—समन्तात् नमन-
शीला । ‘आयासं’ अनवरतभवभ्रमणरूपं श्रमम् । ‘विभ्रती’ दधाना । ‘सारवा’ आरवेण सहवर्तत इति सशब्दा—प्रारब्धस्तुतिपाठा,
मधुरस्वरेण स्तुतिं कुर्वन्तीत्यर्थः । ‘अनवरतरसालीनवाला’ अनवर-
तमज्जलं रसायां भूमिपीठे, (नमनसमये) आलीना—आश्लिष्टाः, वालाः-
केशा यस्याः सा, अनेन भक्त्यतिशयः सूचितः । ‘नवा’ अभिनवा,
अत्र यमकवशात् ववयोरैक्यं विज्ञेयम् । उक्तञ्च—रलयोर्दलयोस्तद्वज्ज-
ययोर्ववयोरपि । शसयोर्नमयोश्चान्ते, सविसर्गाऽविसर्गयोः ॥ १ ॥
सविन्दुकाऽविन्दुकयोः, स्यादभेदेन कल्पनम् ॥ कतिपयवासरलब्ध
बोधिरस्मदादिवदित्याकृतम् । तथाभूता । ‘भक्तिभाजां’ भक्तिः
पूज्येष्वनुरागः श्रद्धा वा तां भजन्ति ये ते भक्तिभाजस्तेषामाराधकानां,

(૭૦)

“ શ્રદ્ધારચનયોર્ભક્તિઃ ” इत्यमरः । “ भक्तिः सेवागौणवृत्त्यो-
र्भेद्ग्यां श्रद्धाविभागयोः । ” इति हैमः ।

‘ આલી ’ શ્રેણિઃ । ‘ તરસા ’ વેગેન-બલેન ‘ ભવભયાત્ ભવાદ્
ભયં તસ્માત્ સંસારત્રાસાત્ । ‘ ત્રાયતાં ’ રક્ષ્યતાં, ત્વયેતિશેષઃ ॥ ૪૫ ॥

अस्मिन् पद्ये स्रग्धरावृत्तम् । अन्नैर्यानां त्रयेण त्रिमुनियतियुता
स्रग्धरा कीर्त्तितेयम् ॥ इति लक्षणात् ।

શ્રી વાસુપૂજ્યને વંદન—

શ્લોકાર્થ—ત્રણે લોકને વંદન કરવાયોગ્ય એવા હે પ્રભો !,
(ચોત્રીશ અતિશયરૂપી અથવા જ્ઞાનરૂપી લક્ષ્મીવાળા) એવા હે
વાસુપૂજ્ય ! હે પાપથી રહિત ! હે જિનેશ્વર ! નવીન સૂર્યસમાન
લાલ કાંતિવાળા હે ખારમા તીર્થંકર !, હે નિષ્કપટ ! તીર્થાધિરાજ !
(મોક્ષમાં જવાથી) સંસારમાં નથી નિવાસ જેનો એવા હે (દેવાધિ-
દેવ !) હે રક્ષક ! કપટ અને સંસારરૂપ કારાગૃહથી બચાવનાર
હે જગતળાધે ! સામર્થ્ય અથવા વેગમાં ઉત્કૃષ્ટ એવા હે વિભો ! ;
નવીન ગજસ્તંભ સમાન હસ્તવાળા હે પૂજ્ય ! નવીન-અર્થાત્
તરકાલ પ્રાપ્ત કર્યો છે ધર્મ-ઓધિબીજ જેણે એવી, વળી નિરંતર
પૃથ્વીને સ્પર્શીને રહેલા છે કેશ જેના, અર્થાત્ અતિશય ભક્તિ-
રાગમાં મગ્ન થયેલી એવી, તેમજ (સ્તુતિનો પ્રારંભ કરેલો હોવાથી)
શબ્દ સહિત એવી અત્યંત નમ્ર, શ્રમ (અથવા દુઃખને) ધારણ
કરનારી એવી ભક્તજનોની શ્રેણિને, લક્ષ્મીના ઉત્પત્તિ સ્થાનરૂપ ! હે
નાથ ! તું સંસારબ્રમણરૂપી ભયથી (અથવા લક્ષ્મીથી ઉત્પન્ન થયેલ
કામદેવની ભીતિથી) સત્ત્વર-જલદી બચાવ-રક્ષણ કર ॥ ૪૫ ॥

આ સ્તુતિ સ્રગ્ધરાવૃત્તમાં છે. આ વૃત્તમાં મ, ર, ભ, ન અને
ત્રણ યગણ મળી સાત ગણ છે તેમજ સાત સાત અક્ષરે વિરામ છે.

(७१)

जिनसमूहप्रार्थना—

पूतो यत्पादपांशुः शिरसि सुरततेराचरचूर्णशोभां,

या तापत्राऽसमानाऽप्रतिमदमवतीहारता राजयन्ती ।

कीर्त्तेः कान्त्या ततिः सा प्रविकिरतुतरां जैनराजी रजस्ते,

यातापत्रासमानाऽप्रतिमदमवती हारतारा जयन्ती ॥४६॥

पूतोयदिति । ‘पूतः’ पावनः । “पवित्रं पावनं पूतं, पुण्यं मेध्यम्” इति हैमः । ‘यत्पादपांशुः’ यस्याः पादपांशुश्चरण-
रेणुः । “अथ रजसि स्युर्धूलीपांशुरेणवः” इति हैमः । ‘सुर-
ततेः’ सुराणां ततिस्तस्यास्त्रिदशश्रेणेः ‘शिरसि’ मूर्धनि । ‘चूर्ण-
शोभां’ वासःक्षोद्श्रियम् । ‘आचरत्’ कृतवान् । ‘चर’
गतिभक्षणयोरितिधातोर्लङि कर्त्तरिपरस्मैपदे प्रथमपुरुषैकवचनम् । ‘या’
(जिनेन्द्रराजिः) । ‘तापत्रा’ तापात् त्रायत इति तापत्रा, तापात्
कृतत्राणा । ‘असमाना’ न विद्यते समानस्तुल्यो यस्याः सा
अनन्यसदृशी । ‘अप्रतिमदं’ न प्रतिगतो मदो यस्य तं, विगत-
मदं—मदोपलक्षितमदनादिभिः रहितं साधुजनमित्यर्थः । ‘अवति’
कामारिभ्यः पालयति । ‘इह’ अस्मिंल्लोके । ‘अरता’ नास्ति-
रतं—सुरतादिकं सुखं यस्याः सेति, यद्वा नरता—अरता कस्मिन्नपि
वस्तुनि अनासक्ता, अप्रतिबद्धेत्यर्थः । ‘राजयन्ती’ (भव्यान्)
श्रियं लम्भयन्ती । ‘यातापत्रासमाना’ याता—विगता आपञ्च त्रा-
सश्च मानश्च यस्याः सा । ‘अप्रतिमदमवती’ अप्रतिमः—अनन्यस-
दृशो दम इन्द्रियजय उपशमो वा विद्यते यस्याः सा । ‘कीर्त्तेः’
यशसः । ‘कान्त्या’ प्रभया—करणभूतया । ‘हारताराः’ हाराश्च-
मुक्तावत्यः, ताराश्च—नक्षत्राणि ताः । ‘जयन्ती’ न्यक्कुर्वन्ती
अथवा कीर्त्तेः कान्त्या हेतुभूतया हारतारा—हारोज्ज्वला, विपक्षान्

(૭૨)

જયન્ત્યભિભવન્તી । ‘ જૈનરાજી ’ જિનરાજાનામિયં—જિનરાજસમ્બન્ધિની । ‘ તતિઃ ’ શ્રેણિઃ । (હે મન્વ્યપ્રાણિન્ !) ‘ તે ’ તવ । ‘ રજઃ ’ અશુભં કર્મ । “ સ્યાદાર્ત્ત્વે શુભે । રજઃ પરાગે રેણૌ ચ, રજં ચ પરિકીર્ત્તિતમ્ ” ઇતિ વિશ્વઃ । ‘ પ્રવિકિરતુતરામ્ ’ અતિશયેન ક્ષયતુ । પ્ર-વિપૂર્વક ‘ કૃ ’ વિક્ષેપે ઇતિ તુદાદિગણસ્થઘાતોરાશીઃપ્રેરણયોરિતિ કર્ત્તરિલોટિ પ્રથમપુરુષૈકવચનમ્ ॥ ૪૬ ॥

જિનશ્રેણિને અભ્યર્થના—

❦લોકાર્થ—જે (જિનશ્રેણી) ના ચરણના પવિત્ર રજકણ દેવોની પંક્તિના મસ્તક ઉપર ચૂર્ણની શોભા આચરતા હતા (જેને સુરેન્દ્રો ભક્તિભાવથી ચરણમાં નમતા હતા), વળી જે (જિનશ્રેણી) પ્રાણીસમૂહને સંતાપથી મુક્ત કરે છે. તથા જે (શુભોને લાઘવે) અસાધારણ છે. તેમજ જે નિરભિમાનપણે (જીવોતું) રક્ષણ કરે છે, જે આ વિશ્વમાં રાગ રહિત હોય છે તેમજ જે (ભવ્યોને) દીપાવનારી છે, તે જિનેશ્વરની પંક્તિ કે જેનાં આપત્તિ-વિપત્તિ, ત્રાસ આકસ્મિક ભય અને અભિમાન નાશ થયેલાં છે, વળી જે અનુપમ દમ-ઈન્દ્રિયજય અથવા ઉપશમથી યુક્ત છે, તેમજ જે પોતાની કીર્ત્તિરૂપી કાંતિવડે મોતિના હાર તથા નક્ષત્ર મંડલ ઉપર વિજય મેળવનારી છે, અથવા જે કીર્ત્તિરૂપી કાંતિવડે હાર જેવી ઉજ્જ્વલ છે. તેમજ જે શત્રુઓને જીતનારી છે, તે જિનેન્દ્રશ્રેણી (હે ભવ્ય જન !) તારા (કર્મરૂપી) રજને સર્વથા વિખેરી નાંખો ॥ ૪૬ ॥

જિનભારત્યાઃ સ્વરૂપમ્—

નિત્યં હેતૂપપત્તિપ્રતિહતકુમતગ્રોદ્ધતધ્વાન્તવન્ધા—

ડ્પાપાયાઽઽસાઘમાનાઽમદન ! તવ સુધાસારહૃદ્યા હિતાનિ ।

વાળી નિર્વાણમાર્ગપ્રણયિપરિગતા તીર્થનાથ ! ક્રિયાન્મેઽ—

પાપાયાસાઘમાનામદનત ! વસુધાસાર ! હૃદ્યાહિતાનિ ॥૪૭॥

(७३)

नित्यमिति—(हे) ‘अमदन’ न विद्यते मदनो यस्येति बहु-
 व्रीहिस्तत्सम्बोधनं मदनरहित ! । ‘अपापायासाद्यमानामदनत !’
 पापं—पातकञ्च आयासो विषादश्चेति समाहारद्वन्द्वः, तदादि येषान्ते-
 दोषा न विद्यन्ते येषां मुनीनां ते अपापायासाद्यस्ते च ते अमाना मान-
 हीनाश्च ते अमदास्त्यक्तमदाश्च ते—अपापायासाद्यमानामदास्तैर्नत ! व-
 न्दित ! । ‘वसुधासार !’ वसुधायां—पृथिव्यां सार !—उत्कृष्ट ! ।
 ‘तीर्थनाथ !’ तीर्थ—चतुर्विधः सङ्घः प्रथमगणधरो वा तस्य नाथः—
 स्वामी तत्सम्बोधनम् । तीर्थपते ! तीर्थशब्दोऽस्ति पुंस्त्रीबः, तीर्थते
 संसारसमुद्रोऽनेनेति तीर्थं प्रवचनाधारश्चतुर्विधः सङ्घः प्रथमगणधरो
 वा । यदाहुः—“तित्थंभन्ते ! तित्थं तित्थयरे तित्थं गोअमा ! अरिहा
 ताव नियमा तित्थंकरे तित्थं पुण चाउवण्णे समणसंघे—पढमगणहरे
 वा” इति स्वसमयः । ‘नीनूरमित्तुदिवचिरिचिसिचिश्चि०’ (सिद्ध०
 उणा० २२७) इति कित्—थः । “तीर्थं शास्त्रे गुरौ यज्ञे, पुण्यक्षेत्राऽ-
 वतारयोः । ऋषिजुष्टे जले सत्रि—ण्युपाये स्त्रीरजस्यपि ॥ १ ॥ योनौ
 पात्रे दर्शने च ” इति हैमः । ‘ते’ तव, ‘हेतूपपत्तिप्रतिहतकुमत-
 प्रोद्धतध्वान्तबन्धा’ हेतवो—साध्यवस्तुगमकानि लिङ्गानि, उपपत्तयो
 युक्तयः, हेतुभिश्चोपपत्तिभिश्च हेतूनामुपपत्तिभिर्वा प्रतिहतः—प्रति-
 षिद्धः, कुमतान्येव कुमतमेव कुमतस्य वा प्रोद्धतः—प्रोद्दामः ध्वान्तबन्ध-
 स्तिमिरप्रन्थिर्यया सा । ‘अपापाया’ अपगता अपाया—विघाता यस्याः
 सा । ‘आसाद्यमाना’ प्राप्यमाणा, मुनिभिरित्यध्याहार्यं । अपापायै-
 र्निर्णयैरासाद्यमानेत्येकं पदं वा । ‘सुधासारहृद्या’ सुधायाः आसारः—
 वेगवान् वर्षः सुधासारोऽमृतवृष्टिः स इव हृद्या—हृदयङ्गमा । “आसा-
 रो वेगवान्वर्षः” इति हैमः । ‘शेषश्चात्र—अथाऽऽसारे धारासंपात
 इत्यपि ।’ ‘निर्वाणमार्गप्रणयिपरिगता’ निर्वाणस्य—मोक्षस्य मार्गः
 —सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्ररूपस्तस्मिन् प्रणयः—स्नेहो येषां तैः साधुभिः

(૭૪)

પરિગતા—સ્વીકૃતેત્યર્થઃ । “ નિર્વાણં નિર્વૃતૌ મોક્ષે, વિનાશે ગજમજ્જને ” इत्यमरः । ‘ તવ ’ તાવકીના । ‘ વાણી ’ ભારતી । ‘ મે ’ મમ ‘ હૃદિ ’ ચેતસિ । ‘ આહિતાનિ ’ સ્થાપિતાનિ । ‘ હિતાનિ ’ પથ્યાનિ । ‘ નિત્યં ’ નિરન્તરમ્ । ‘ ક્રિયાત્ ’ વિધેયાત્ । ‘ હુક્રમ્ ’ કરણે ધાતોરાશિષિ કર્ત્તરિ પરસ્મૈપદે પ્રથમપુરુષૈકવચને યાત્, યાદાદૌ “ રિઙ્ગાયગ્લિઙ્ક્ષુ ” (પા૦ ૭-૪-૨૭) इति ऋतोरिङ्गादेशे क्रियादितिसिद्धम् ॥ ૪૭ ॥

જિનવાણીનું સ્વરૂપ—

શ્લોકાર્થ—મદન—કામ રહિત (વીતરાગ!) હે જિન! ગયેલા છે પાપ અને પ્રયત્ન આદિ (દોષો) જેમના એવા, અથવા સર્વથા નાશ કર્યા છે પાપાદિ આરંભ જેમણે, તેમજ નાશ કર્યો છે માન અને મદનો જેમણે એવા મુનિજનો વડે વંદિત-પૂજિત (તીર્થપતે!) વળી હે પૃથ્વીને વિષે સારભૂત (તીર્થાધીશ!) સર્વદા હેતુ અને યુક્તિઓવડે, અથવા વસ્તુસિદ્ધકરનાર લિંગો (પ્રમાણે) ની યુક્તિઓવડે, નિવૃત્ત કર્યો છે કુદર્શનરૂપી અત્યંત ઉચ્ચ અંધકારનો બંધ જેણે એવી, વળી નાશ કર્યો છે કલેશ જેણે, તેમજ (તહને) પ્રાપ્ત થયેલી (અર્થાત્ તહારો આશ્રય લીધેલી) અથવા નષ્ટ થયો છે કલેશ જેમનો એવા સાધુજનોએ પ્રાપ્ત કરેલી, અર્થાત્ શ્રવણ-દ્વારાપ્રાપ્ત થયેલી, તથા અમૃતની વેગવાલી વૃષ્ટિ સમાન મનોહર, (સમ્યક્-દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ) મુક્તિમાર્ગના અનુરાગી-જનોએ અંગીકાર કરેલી એવી (હે જિનેશ્વર ?) તહારી વાણી મહારા હૃદયમાં સ્થાપન કરેલાં મહારાં હિત-મહારાં મનોવાંછિતોને હંમેશા સંપાદન કરો. ॥ ૪૭ ॥

(७५)

श्रीशान्तिदेव्याः स्तुतिः—

रक्षः क्षुद्रग्रहादिप्रतिहतिशमनी वाहितश्वेतभास्वत्—

सन्नालीका सदा प्रापरिकरमुदिता सा क्षमालाभवन्तम् ।

शुभ्रा श्रीशान्तिदेवी जगति जनयतात् कुण्डिका भाति यस्याः,

सन्नालीका सदाप्रा परिकरमुदिता साक्षमाला भवन्तम् ॥४८॥

रक्ष इति । ‘ जगति ’ भुवने । ‘ यस्याः ’ देव्याः । ‘ परि-
करं ’ करं—हस्तं परि—उद्दिश्य लक्ष्यीकृत्येति यावत् । ‘ उदिता ’
उदयं प्राप्ता । सत्—शोभनं नालीकं कमलं यस्याः सा । ‘ सदाप्रा ’
सद्भिराप्रा—प्राप्ता सदाप्रा ‘ कुण्डिका ’ कुण्डी एव कुण्डिका—
कमण्डलुः । “ अस्त्री कमण्डलुः—कुण्डी ” इत्यमरः । ‘ भाति ’
शोभते । ‘ भा ’ दीप्तौ धातोर्वर्त्तमाने लटः प्रथमपुरुषस्यैकव-
चनम् । ‘ सा ’ तथाविधा । ‘ रक्षःक्षुद्रग्रहादिप्रतिहतिशमनी ’
रक्षांसि—यातुधानाः, क्षुद्राः—शाकिनीप्रमुखाः, ग्रहाः—शनैश्चरादयः,
इति इतरेतरद्वन्द्वसमासः आदिग्रहणादन्येऽपिभूपालव्यालकालभूता-
दयस्तेभ्यो या प्रतिहननं प्रतिहतिरुपघातस्तस्याः शमनी—विना-
शिका । ‘ वाहितश्वेतभास्वत्सन्नालीका ’ वाहितं—वाहनीकृतं, श्वेत-
मुज्ज्वलं, भास्वत्—दीप्यमानं, “ भास्वान् दीप्रे रवौ ” इति हैमः ।
सत्—शोभनं, नालीक-मम्बुजं ययासा । नालीकं पुङ्गीबे, “ विसप्रसूत
नालीकं, तामरसं महोत्पलं ” इति हैमः । ‘ प्रापरिकरमुदिता ’
प्रापरिकरेण—जटाभण्डलेन, “ भवेत्परिकरः सङ्घे, पर्यङ्कपरिवारयोः ।
प्रगाढगात्रिकाबन्धे, समारंभविवेकयोः । ” इति मेदिनी । मुदिता-
हृष्टा, प्राशब्दोऽत्र जटावाचकः, “ कथिता प्रा जटायां च ” इति
हारावल्याम् परिकरशब्दश्च मण्डलवाचकः । ‘ साक्षमाला ’ अक्ष-
मालया सहिता—अक्षावल्या समेता । कुण्डिकाया—वा विशेषणम् ।
‘ शुभ्रा ’ श्वेतवर्णा । ‘ सन्नालीका ’ सन्नं—प्रणष्टमलीकमसत्त्वं यस्याः

(૭૬)

સાઽવિતથવાદિની । ‘ સદાપ્તા ’ સતાં—સાધૂનામાપ્તા—અવિપ્રતારિકા, ઇતિ વિશેષણદ્વયં દેવ્યા અપિ યોજનીયમ્ । ‘ શ્રીશાન્તિદેવી ’ શ્રિયા સહિતા શાન્ત્યાખ્યદેવી, ચળ્ડીત્વપરોક્ષા । શ્રીશબ્દોઽન્ન મહત્વચ્ચાપકઃ । ‘ ભવન્તં ’ ત્વાં । ‘ સદા ’ નિત્યમ્ । ‘ ક્ષમાલાભવન્તં ’ ક્ષમણં ક્ષમા—ઉપ-શમઃ (પૃથ્વી ચ) તસ્યા લાભઃ સોઽસ્યાઽસ્તીતિ ક્ષમાલાભવાન્ તમ્ । “ ક્ષમા ક્ષાન્તૌ ક્ષિતૌ ” ઇતિ હૈમઃ ‘ જનયતાત્ ’ કુરુતાત્ ॥ ૪૮ ॥

શ્રી શાંતિદેવીની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—હસ્તને વિષે (ભૂષણરૂપે) ઉદયપામેલી, તેમજ સુંદર કમલથી સુશોભિત અને સત્પુરૂષોએ સ્વીકારેલી જેની ટુંડિટ્ટાકમંડલુ જગત્માં શોભે છે, તે શ્રી શાંતિદેવી કે જે રાક્ષસો, શાકિની, ડાકિની આદિ ક્ષુદ્ર એવા શનૈશ્વરાદિક અનિષ્ટશ્રેણી વિગેરેના ઉપદ્રવોને નાશ કરનારી છે, વળી શ્વેત, દીપ્યમાન—શોભાયમાન, તેમજ સર્વોત્તમ કમલ જેનું વાહન છે, જટાના મંડલવડે આનંદ માનતી, વળી જપમાળાથી વિભૂષિત, શ્વેતવર્ણને ધારણ કરતી, સત્યવાદી અને સર્વજનોને માન્ય (તેમજ પરિજનવડે હર્ષિત) એવી તે શાંતિદેવી (હે મુમુક્ષુજન ! તને ક્ષમા—શાન્તિના લાભયુક્ત) (અથવા પૃથ્વીના લાભયુક્ત અર્થાત્ રાજ્યયુક્ત) બનાવો. ॥ ૪૮ ॥

શ્રીવિમલજિનસ્તુતયઃ ।

અથ શ્રીવિમલનાથાય પ્રણામઃ

અપાપદમલં ઘનં, શમિતમાનમામો હિતં,

નતામરસભાસુરં, વિમલમાલયાઽઽમોદિતમ્ ।

અપાપદમલજ્ઞનં શમિતમાનમામોહિતં,

ન તામરસભાસુરં વિમલમાલયામોદિતમ્ ॥ ૪૯ ॥

પૃથ્વી (૮-૯)

(७७)

अपापदेति—‘ अपापदं ’ न पापं ददाति यत् तत् । ‘ अलं ’ अत्यर्थं, “अलं भूषणपर्याप्ति-वारणेषु निरर्थके । अलं शक्तौ च निर्दिष्टं” इति विश्वः । (अथवा अपापदमलमित्येकं पदम्, अपापं—पापरहितं, दमलं—दममुपशमं लाति—गृह्णातीति दमलं, अपापं च तत् दमलं चेत्य-पापदमलं) । इति कर्मधारयः समासः । ‘ घनं ’ अच्छिद्रं—निरन्तर-मित्यर्थः । इदं विशेषणद्वयं विमलप्रभोरपि लिङ्गव्यत्ययेन योजनीयम् । “घनो मेघे मूर्त्तिगुणे, त्रिषु मूर्त्ते निरन्तरे” इत्यमरः । समस्तकर्म-मलक्षयोत्पन्नम् । ‘ शं ’ सुखम् । “ शं सुखेऽपि च कल्याणे ” इति विश्वः । ‘ इतं ’ प्राप्तम् । ‘ हितं ’ हितकारिणम् । मोक्षाध्वप्रदर्श-नात् । ‘ नतामरसभासुरं ’ नता—नग्रीभूता अमरसभा असुराश्च देवविशेषा यस्य तम् । (अथवा नताः अमराः सभाः—सदीप्तिका असुराश्च यस्य तम्) ‘ विमलमालया ’ विगतमला या माला—स्रक् तथा । ‘ आमोदितं ’ सुरभीकृतम् ’ ‘ अपापदं ’ अपगता आपदो यस्माद् यस्येति वा बहुव्रीहिस्तम् । ‘ अलङ्घनं ’ न विद्यते लङ्घनं अधःकरणं कुतोऽपि यस्य तम् । ‘ शमितमानं ’ शमितः—क्षयं नीतो मानो येन तम् । ‘ न—आमोहितं ’ सर्वथा मोहवर्जितम् । ‘ ताम-रसभासुरं ’ तामरसं—कमलं तद्वद् भासुरो—दीप्यमानस्तम् । ‘ आल-यामोदितं ’ आलया—आवासास्तैरमोदितः—मोदमप्राप्तस्तम्, त्यक्तगृह-वासत्वात् । ‘ विमलं ’ विमलानि ज्ञानान्यस्येतिविमलः, —विगतो मलः पापमस्येति वा विमलः । यद्वा गर्भस्थे मातुर्मतिस्तनुश्च विमला-ऽभवदिति विमलः । “ मलं किट्टे पुरीषे च, पापे च कृपणे मलः ” इति विश्वः । तं श्रीविमलप्रभुम् । ‘ आनमामः ’ प्रणमामः । वय-मितिशेषः ॥ ४९ ॥ अस्मिन् पद्ये (पृथ्वीवृत्तम्) तल्लक्षणञ्च—जसौ जसयला वसु—प्रहयतिश्च पृथ्वीगुरुः ॥

श्री विमलनाथने वंदन.

श्लोकार्थ—अपाप-पुण्यने आपनार (अथवा पापरहित

(७९)

इति कर्मण्यणि कृते वृद्धावनिष्टं स्यादतो रदन्तीति रदाः भियो रदा इति षष्ठीतत्पुरुषे 'रद्' विलेखने धातोः 'पचाद्यचि' सिद्धम् । भयभिदः । 'सकलभाः' सकला-सम्पूर्णा भा-प्रभा येषां ते । अथवा सह कलया मधुरया भया-दीत्या वर्तन्त इति सकलभाः । "स्युः प्रभारुक् रुचिस्त्विड् भा" इत्यमरः । "भा मयूखमहसी छविर्विभा" इति हैमः । सदानवसुराजिताः 'सदानं-सविसर्जनं यद्वसु-द्रव्यं तेन भूमिपालावस्थायां राजिताः-भूषिताः । सदा नवसु कमलेषु राजिता वा, नवसंख्यकाभिः सुपुराभिः स्वर्णपङ्कजैर्वा "वसुस्त्वग्नौ, देवभेदे नृपे रुचि । योक्त्रे शुष्के वसु स्वादौ, (स्वर्णे) रत्ने वृद्धयौषधे धने" ॥ इति हैमः 'असमरा जिताभीरदाः' असममतुल्यं राजन्त इत्येवं शीला नाभी-नाभिः रदाश्च दशना येषां ते तथाभूताः 'सकलभारतीराः' सकलाः-सह कलाभिर्वर्तन्त इति सकलाः-'कल' क्षेपे इत्यस्माद्धातोः 'पचाद्यचि' कला इतिसिद्धम् सदोषाः-सांसारिककार्यरूपा ये भारास्तेषां पर्यन्तस्थितत्वात्-तीरास्तीरभूताः अथवा असकला-दोषरहिता या भारत्यस्ता ईरयन्ति-रान्ति (ददति) वा ये ते तथा । 'यताः' धर्मोपदेशे वा संयमे यत्नं कुर्वाणाः, वशीकृतेन्द्रिया इत्यर्थः । जिनाः' वीतरागाः । 'रुचितासु' अभिप्रेतासु । 'उचितासु' योग्यासु । 'क्रियासु-कर्तव्येषु । "क्रिया कर्मणि चेष्टायां, करणे संप्रधारणे । उपायारम्भशिक्षाऽर्चा-चिकित्सानिष्कृतिष्वपि" इति विश्वः । भो भव्य ! 'ते' तव । 'आयताः' दीर्घाः 'रतीः' मुदः । 'क्रियासुः' विधेयासुः ॥ ५० ॥

सभस्त जिनेश्वरोनी स्तुति—

श्लोकार्थ—दानव अने देवो वडे पणु नडि अतायेदा,
(अर्थात् तेमणु करेदा घोर उपसर्गाथी अपराअत) वणी संआ-
मथी विमुण, लयने हर करनार, (अर्थात् पोते निर्लय डोवाथी

(८०)

अन्य प्राणीओने निर्लभ्य करनारा) संपूर्ण कान्तिवाणा, (मनोहर कान्तिसहित, (सांवत्सरिक) दान (समयना त्रयुसे अक्यासी करोड अने ओंसी लाख-३८८,८००००००) सुवर्णुथी शोलायमान (अथवा सर्वदा नवकमणो उपर (अथवा कमणोथी) शोलाता) निरूपमपणु शोली रक्षा छे (अथवा असाधारण तेमज सुशोलाित छे) नालि अने दांत जेमना, तथा (समस्त संसाररूपी) लारना तीर-तट समान अर्थात् संसारथी अलिप्त (अथवा पवित्र लारती-वाणीने प्रेरनारा अथवा अपूर्ण करनारा) धर्मनो उपदेश देवामां प्रयत्नवाणा अथवा संयमशील ओवा ते जिनो (मुक्ति भेणववामां) योग्य अने (पंडित पुङ्गवोने) इचिकर ओवी क्रियाओने विषे, (हे मुमुक्षुजन ! लव्यजन !) रडारा विस्तृत (अतिशय) हर्षने उत्पन्न करे. ॥५०॥

जिनवचनप्रणामः ।

सदा यति गुरो रहो ? नमत मानवैरश्रितं,

मतं वरदमेनसा रहितमायता भावतः ।

सदायति गुरो रहो न मतमानवैरं चितं,

मतं वरदमेन सारहित मायताभावतः ॥ ५१ ॥

सदेति—‘ मानवैः ’ मनुजैः ‘ अश्रितं अर्चितमभीष्टदम् । ‘ अश्रु ’ गतिपूजनयोरित्यस्मान्निष्ठाक्तप्रत्यये ‘ अश्रुञ्जर्चायां ’ सिद्ध है० (४-२-४६) इति न लोपाभावे सिद्धम् । ‘ एनसा ’ पापेन । ‘ रहितं ’ वर्जितम् । ‘ सदायति ’ सती-शोभना आयतिः-उत्तरकालः (भविष्यकालः) प्रभावो वा जिनप्रवचनस्य कदापि केनापि खण्डयितुमशक्यत्वात्प्रभुता वा यस्य तत् । “ आयतिस्तूत्तरः कालः ” इति हैमः । “ स्यात् प्रभावेऽपि चायतिः ” इत्यमरः । ‘ गुरोः ’ महतः । (अर्हतः) ‘ रहः ’ रहस्यभूतम् । “ रहो गुह्ये तत्त्वे ” इति हैमः । ‘ न ’ नेति निषेधे,

(८१)

उत्तरपदेन संबध्यते, 'मतमानवैरं' मानश्च वैरं च मानवैरे ते मते यस्य तत्, यन्नभवति, तथा भूतम् । "वैरं विरोधो विद्वेषः" इत्यमरः । 'मतं' सर्वेषामभिप्रेतम् 'आयता' आगच्छता । 'वरदमेन' वर-
 आसौ दमश्च तेन प्रधानशमेन । 'चितं' पुष्टम्—व्याप्तम् । 'सारहितं' सारं—श्रेष्ठं—प्रधानं हितं पथ्यं यस्मिस्तत् यद्वा सारं च तत् हितञ्च सारहितम् । 'आयताभावतः' आयता—विस्तीर्णाचासावाभा—छाया विद्यते यस्य तस्य । 'यत्तिगुरोः' गृणाति धर्ममिति गुरुर्धार्थो-
 पदेष्टा यतीनां गुरोस्तच्चोपदेष्टुर्जिनस्य । 'मतं' प्रवचनं—सिद्धान्तम् । अहो इत्यामन्त्रणे । हे (भव्यजनाः ।) 'भावतः' भावा-
 दिति भावतः । 'पञ्चम्यास्तसिल् (पा० ५-३-७) इति तसिल्प्रत्ययः । अनुरागात् । 'सदा' प्रत्यहम् । 'नमत' प्रणमत ॥५१॥

जिन प्रवचनने प्रणाम—

श्लोकार्थ—मनुष्येथी पूजित, वरदानने आपनार तथा पाप-
 रहित, तेमञ्ज श्रेष्ठ-सारे छे आगामीकाल (लविष्यकाल) जेनो अथवा प्रशस्त छे प्रलाव जेनो जेवा, तथा गुड-तीर्थ'करना रहस्य भूत,
 नथी संमत मान अने वैर जेने जेवा, आवता-प्राप्त थत उत्कृष्ट उपशमवडे व्याप्त, सर्व जेवेने संमत, श्रेष्ठ-कल्याणुकारि
 छे सार-लावार्थ जेनो अथवा सारभूत अने हितकारी जेवा, विस्तीर्णु प्रला-कांतियुक्त जेवा मुनिज्योना गुडना सिद्धांतने अर्थात् सर्वज्ञ प्रणीत सिद्धान्तने हे लव्यात्माज्यो ! तमे लावपूर्वक
 नमन करौ ॥ ५१ ॥

(८२)

श्रीरोहिण्यै विनतिः—

प्रभाजि तनुतामलं, परमचापला रोहिणी,
 सुधावसुरभीमना, मयि सभाक्षमालेहितम् ।
 प्रभाजितनुताऽमलं, परमचापलाऽऽरोहिणी,
 सुधावसुरभीमना मयिसभा क्षमाले हितम् ॥५२॥१३॥

प्रभाजीति । ‘ अचापला ’ न विद्यते चापलं यस्याः सा अचापला—चपलत्वहीना । ‘ सुधावसुः ’ सुधा—प्रासादानां लेपद्रव्यं तद्वद्वसुस्तेजो यस्याः सा, अथवा सुधा—अमृतं सैव वसु—द्रव्यं यस्याः सा । “ वसुस्त्वग्रौ, देवभेदे नृपे रुचि । योक्त्रे शुक्रे वसु स्वर्णे, रत्ने वृद्धयौषधे धने ” ॥ १ ॥ इति हैमः । “ सुधा स्त्री लेपने मूर्व्या, स्तुहीगङ्गेष्टकामृते ” इति मेदिनी । ‘ अभीमनाः ’ भीः—भयं तत्र मनो यस्याः सा, न भीमनाः, अभीमनाः । ‘ सभाक्षमाला ’ भया—प्रभया सह वर्तत इति सभा—सदीप्तिः अक्षमाला—जपमाला यस्याः सा । “ अक्षो विभीतके कर्षे, रावणे शकटात्मनोः । पाशके मणिके चाक्षः, इन्द्रिये खण्ड-मोक्षयोः ॥ ” इत्यनेकार्थतिलके । ‘ प्रभाजितनुता ’ प्रभया जितैस्तेजसा तिरस्कृतैर्नुता—स्तुता । ‘ परमचापला ’ परमं—प्रधानं चापं—धनुर्लाति—गृह्णातीति परमचापला । “ धनुश्चापोऽस्त्रमिष्वासः, कोदण्डं धन्वकार्मुकम् । द्रुणाऽऽसौ—इति हैमः । ‘ सुधावसुरभी ’ सुष्ठु धावतीति सुधावा—सद्वेगा सा चासौ सुरभी च गौस्ताम् । ‘ आरोहिणी ’ अवश्यमारोहतीत्येवंभूता । ‘ ग्रहादिभ्यो णिन् ’ (सिद्ध हे० ५-१-५३) इति, आवश्यके णिनिः । ‘ अनामयिसभा ’ आमयो रोगोऽस्या अस्तीति आमयिनी—रोगिणी न विद्यते सभा—परिषद्यस्याः सा अनामयिनी ‘ रोहिणी ’ रोहन्ति कर्माणि—कार्याण्यस्यामिति

(૮૩)

રોહિણી, ‘ નન્દિગ્રહિપચાદિભ્યો લ્યુણિન્યચઃ’ (પા. ૩-૧-૧૩ ૪)
 इति सूत्रेण णिनि प्रत्यये “ षिद्वौरादिभ्यश्च ” (पા. ૪-૧-૪૧)
 इति गौरादित्वात् स्त्रियां ङीष् । रोहिण्यभिषेया देवी । ‘ प्रभाजि ’
 प्रकर्षेण भजतीत्येवंशीलः प्रभाक् तस्मिन् सततं भक्तिमति ‘क्षमाले’
 क्षमां-शान्तिं लाति-गृह्णातीति क्षमालस्तस्मिन्नुपशमवति । ‘ मयि’
 मद्विषये । ‘ परं ’ उत्कृष्टम् । ‘ अमलं ’ अनवद्यं । ‘ ईहितं ’
 वाञ्छितम् । ‘ हितं ’ शुभोदकम् । ‘ अलं ’ अतिशयेन । ‘ तनुतां-
 तनोतु ॥ ૫૨ ॥

શ્રીરોહિણીદેવીની પ્રાર્થના.

શ્લોકાર્થ—અપલતાથી સર્વથા રહિત એવી, વળી સુધા-ચૂના
 સમાન ધવલ કાંતિ છે જેની, અથવા અમૃત એજ છે લેપન દ્રવ્ય
 જેનું, તેમજ નિર્લય મનવાળી, અતિશય દેહીપ્યમાન જપમાલાથી
 યુક્ત, પોતાની કાંતિવડે પરાભવ કરાયેલાથી સ્તુતિ કરાયેલી, સર્વોત્તમ
 ધનુષને ગ્રહણ કરનારી, વળી અતિશય વેગવાલી એવી ગાયત્રી
 ઉપર બેસનારી-વિરાજનારી અને રોગ રહિત છે સભા જેની એવી
 રોહિણી દેવી. ઉત્કૃષ્ટપણે સેવાતત્પર તથા ક્ષમાયુક્ત એવા મારે વિષે
 ઉત્કૃષ્ટ તથા નિર્મલ એવા વાંછિતને અને હિત-શુભપરિણામને
 વિસ્તારો ॥ ૫૨ ॥

૧૪ શ્રીઅનન્તજિનસ્તુતયઃ

अथ श्री अनन्तनाथस्य स्तुतिः—

सकलधौतसहासनमेरव-

स्तव दिशन्त्वभिषेकजलप्लवाः ।

मतमनन्तजितः स्वपितोच्छसत्-

सकलधौतसहासनमेरवः ॥ ૫૩ ॥

(૮૪)

સકલેતિ—‘ સકલધૌતસહાસનમેરવઃ ’ સકલાઃ—સમપ્રાઃ ધૌતાઃ—પ્રક્ષાલિતાઃ સહાસાઃ—સવિકાસાઃ નમેરવો—સુરપુત્રાગાઃ—વૃક્ષવિશેષા યૈસ્તે । ‘ સ્નપિતોહસત્સકલધૌતસહાસનમેરવઃ ’ સહ આસનેન—સ્નાત્રપીઠેન, વા અસનૈઃ સર્જકતરુભિર્વર્તત ઇતિ સહાસનઃ, “ સર્જકાઽસનબન્ધૂક-પુષ્પપ્રિયકજીવકાઃ ” ઇત્યમરઃ । સ્નપિતઃ—પ્લાવિતઃ—ઉહસન્—શોભમાનઃ, સકલધૌતઃ—સસુવર્ણઃ સહાસનો મેરુ-યૈસ્તે, “ કલધૌતં રૂપ્યહેમ્નોઃ, કલધૌતઃ કલધ્વનૌ ” ઇતિ હૈમઃ । અથવા ઉહસત્ સકલધૌતં—સકનકં, સહં આરોહક્ષમમાસનં—વિષ્ટ્રં યસ્મિન્ સ તથા સ ચાસૌ મેરુશ્ચ સ્નપિત ઉહસન્ સકલધૌતઃ સહાસનો મેરુયૈસ્તે । ‘ અનન્તજિતઃ ’ અનન્તાન્ કર્માશાન્ જયતિ યદ્વાઽનન્તૈઃ કર્માદિભિર્જયતિ કિંવા ગર્ભસ્થિતે જનન્યા અનન્તરત્નદામ દૃષ્ટં જયતિ ચ ત્રિભુવનેઽપિ ઇત્યનન્તજિત્ તસ્ય અનન્તજિન્નામ્નશ્ચતુ-ર્દશતીર્થઙ્કરસ્ય । “ સ્યાદનન્તજિદનન્તઃ ” ઇતિ હૈમઃ । અનન્તાનિ જ્ઞાનાદીનિ યસ્યાસાવનન્તઃ સ ચાસૌ જિચ્છ અનન્તજિદિતિવા, નાસ્તિ ગુણાનામન્તો યસ્યાઽસૌ સ ચાસૌ જિચ્છ તસ્યેતિ વા । ‘ અભિષેકજલ-પ્લવાઃ ’ સ્નાનજલપ્રવાહાઃ । “ અમ્બુવૃદ્ધૌ પૂરઃ પ્લવશ્ચસઃ (પ્લવોઽ-પિચ) ” ઇતિ હૈમઃ । હે મઠ્યાત્મન્ !) ‘ તવ ’ ભવતઃ । ‘ મતં ’ ઇષ્ટમ્ । ‘ દિશન્તુ ’ અર્પયન્તુ ॥૫૩॥ દ્રુતવિલમ્બિતવૃત્તમિદં પૂર્વમુક્તમેતલ્લક્ષણમ્ ।

શ્રી અનંતનાથની સ્તુતિ.

શ્લોકાર્થ—પ્રક્ષાલિતકર્યા છે (કુસુમાદિકથી) વિકસિત થયેલા સમસ્ત નમેરુ વૃક્ષો જેમણે, તેમજ સ્નાન કરાવ્યું છે દેહીપ્યમાન એવા કનકમય સ્નાનપીઠ સહિત (અથવા) અસન—સર્જક નામે વૃક્ષ વિશેષ સહિત મેરુતું જેમણે એવા, (અથવા દેહીપ્યમાન સુવર્ણમય અને દૃઢ છે આસન જેને વિષે એવા મેરુને સ્નાન કરાવ્યું છે જેમણે) એવા, અનંતજિત—ચૌદમા અનંતનાથના અભિષેકના જલ

(८५)

प्रवाडो (हे लव्य !) त्द्वारा मनोवांछितने पूर्युं करो ॥ ५३ ॥ आ
दुतविवंभित वृत्तनुं लक्ष्यु पृष्ठ. २१ मां कथुं छे.

जिनसमूहस्याऽभ्यर्थना—

मम रतामरसेवित ! ते क्षण—

प्रद ! निहन्तु जिनेन्द्र कदम्बक ! ।

वरद ! पादयुगं गतमज्ञता—

ममरतामरसे विततेक्षण ! ॥ ५४ ॥

ममेति—‘रतामरसेवित !’ रताः—पूज्यबुद्धितयाऽऽसक्तचित्ताः
ये अमरास्तैः सेवित ! । ‘क्षणप्रद !’ क्षणमुत्सवं प्रददातीति
क्षणप्रदः उत्सवप्रदायी तत्सम्बोधनम् । “ क्षणः कालविशेषे स्यात्,
पर्वण्यवसरे महे । व्यापारविकलत्त्वे च, परतन्त्रत्वमध्ययोः ” इति
हैमः ‘ वरद ’ वरं ददातीति वरदस्तदामन्त्रणम् । वाञ्छितप्रद ! ।
‘ विततेक्षण ! ’ वितते ईक्षणे यस्य स तदामन्त्रणम् । विशाल-
लोचन ! । ‘ जिनेन्द्रकदम्बक ! जिनेन्द्राणामहंतां कदम्बक ! समूह ! ।
‘ अमरतामरसे ’ देवकृतनवकमले, जातित्वादेकवचनम् । “ ताम-
रसं महोत्पलं ” इति हैमः । ‘ गतं ’ प्राप्तम् ‘ ते ’ तव । पादयुगं ’
चरणद्वन्द्वम् । ‘ मम ’ मामकीनाम् । ‘ अज्ञतां ’ मूढताम् । ‘ निहन्तु ’
नाशयतु । निपूर्वकात् ‘ हन् ’ हिंसागत्योरितिधातोराशीःप्रेरणयोर्लोटि
प्रथमपुरुषैकवचनम् ॥ ५४ ॥

जिनसमूहने अभ्यर्थना—

पूज्य बुद्धिने लीधे आसक्त (चित्तवाणा) द्वेवोवडे सेवा
करायेदा, अेवा हे जिन समूह !, हे उत्सवदायक !, हे अलीष्ट-
वांछित अर्थने आपनार, ! हे विशाण बोचनवाणा !, हे जिनेन्द्र

(८६)

समूह !, द्वेषोच्छे रथेला (सोनाना) नव कभलोने विषे रडेला
तम्हारा अने अरथु म्हारी अज्ञता-भूढताने हर करे. ॥ ५४ ॥

आगमस्तुतिः ।

परमतापदमानसजन्मनः—

प्रियपदं भवतो भवतोऽवतात् ।

जिनपतेर्मतमस्तजगत्रयी—

परमतापदमानसजन्मनः ॥ ५५ ॥

परमतेति—‘ अस्तजगत्रयीपरमतापदमानसजन्मनः ’ अस्तः—
क्षिप्तो—जगतां लोकानां स्वर्गमृत्युपाताललक्षणानां त्रयी—त्रिकं जग-
त्रयी तस्याः जगत्रय्याः—जगत्रयस्य परमतापदः परमश्चासौ तापश्च-
परमतापस्तं ददातीति—प्रकृष्टसन्तापदायको मानसजन्मा—मानसा-
जन्म उत्पत्तिर्यस्य सः—मनोभवो येन स तस्य । “ मनः शृङ्गारसङ्क-
ल्पाऽऽत्मनोयोनिः ” इति हैमः । ‘ जिनपतेः ’ अर्हतः । ‘ परमतापद् ’
परेषां—बौद्धादिविपक्षाणां मतानां—आगमानामापद्धेतुत्वात्—आपद्-
व्यसनं । ‘ अमानसजन्मनः प्रियपदं ’ अमानानि अप्रमाणानि सजन्ति—
सम्बन्धमानानि, मनः प्रियाणि—चित्तप्रीतिकराणि पदानि—पद्यते—
गम्यते—कारकसृष्टोऽर्थ एभिरिति पदानि, ‘ वर्षादयः क्लीवे ’ (सिद्ध ० है.
५-३-२९) इत्यल् । स्याद्यन्तानि त्याद्यन्तानि, अर्हदादीनि वा यस्मिन्
तत्, अर्थसमाप्तिः पदमित्येके, स्याद्यन्तं त्याद्यन्तश्च तदित्यन्ये ।
(५१०८८६८४०) श्लोकप्रमितान्याचाराङ्गदीनां पदानि तथा च—

“एकाधिकपञ्चाशत्—कोट्योऽष्टौ लक्षकाः सहस्राश्च । षडशीति-
श्चत्वारिंशद्दशकाष्टशतानि पुनः ॥१॥ वर्णाष्टकमेकपदे, श्लोकानां मान-
मस्योक्तम् ॥ जिनभाषितस्य सैका—दशाङ्गपूर्वस्य विद्वद्धिः ॥२॥ ”

(८७)

द्वादशाङ्गस्वरूपमाह—

अष्टारसपयसहसा, आर्यारे दुगुणदुगुण शेषेषु । सुयगडठाणै
संमवा—य भगवई—नायधम्मकैहा ॥ १ ॥ अंगं उवासगदसा, अंत-
गई अनुत्तरोववाइदसा । पन्नावार्गरणं तह, विवार्गसुयमिगदिसं
अंगं ॥ २ ॥ परिकम्मं सुत्तं पुच्चा—णुओगैपुच्चगयँचूलिआँ एवं । पण-
दिट्ठिवायभेया, चउदस पुच्चाइं पुच्चगयं ॥ ३ ॥

पूर्वाणां नामानि पदसंख्याश्चाह—

उत्पाए पयकोडी, अग्गाणीयं मिळं नवइ लक्खा । विरिय पैवाए
अत्थिँ—पवाइ लक्खा सयरि सट्ठि ॥ ४ ॥ एगपउणाकोडी—पयाणनाण-
प्पवार्यं पुच्चंमि । सच्चप्पवार्यं पुच्चे, एगापयकोडि सच्चपया ॥ ५ ॥
छच्चिसं पयकोडी, पुच्चे आयप्पवाँयनामंमि । कम्मप्पवायपुच्चे, पयकोडी
असिहलक्खजुया ॥ ६ ॥ पच्चक्खणभिहाणे, पुच्चे चुलसीइपयसयस-
हस्सा । दसपयसहस्सजूया, पयकोडी विज्जापर्वीयंमि ॥ ७ ॥ कल्लो-
णनामधिजे, पुच्चंमि पयाणकोडिछच्चोसा । छप्पन्नलक्खकोडी—पयाण
पाणाँउं पुच्चंमि ॥ ८ ॥ किरियाविस्सोलपुच्चे, नवपयकोडि उ विति
समयविउ । सिरिलोकविंदुसँारे, सट्ठदुवालस य पयलक्खा ॥ ९ ॥

छाया—“अष्टादशपदसहसा—आचारे द्विगुणद्विगुणानि शेषेषु ।
सूत्रकृतस्थानसमवायभगवतीज्ञाताधर्मकथाः ॥ १ ॥ अङ्गमुपासक-
दशा—ऽन्तकृदनुत्तरोपपातिकदशाः । प्रश्नव्याकरणं तथा, विपाकश्रुतमे-
कादशमङ्गम् ॥ २ ॥ परिकर्म्मसूत्रपूर्वाऽ—नुयोगपूर्वगतचूलिका एवम् ।
पञ्चदृष्टिवादभेदा—श्रतुर्दश पूर्वाणि पूर्वगतम् ॥ ३ ॥ उत्पादे पदकोटी,
अग्राणीये षण्णवतिलक्षाः । वीर्यप्रवादेऽस्तिप्रवा—दे लक्षाः सप्ततिः
षष्टिः ॥ ४ ॥ एकपदोना कोटी, पदानां ज्ञानप्रवादपूर्वे । सत्यप्रवादपूर्वे,
एकापदकोटीषट् च पदानि ॥ ५ ॥ षड्विंशतिपदकोटी, पूर्वे आत्म-

(८८)

प्रवादनाम्नि । कर्मप्रवादपूर्वे, पदकोट्यशीतिलक्षयुता ॥ ६ ॥ प्रत्याख्यानाभिधाने, पूर्वे चतुरशीतिपदशतसहस्राः । दशपदसहस्रयुक्तां, पदकोटी विद्याप्रवादे ॥ ७ ॥ कल्याणनामधेये, पूर्वपदानां कोटिः षड्विंशतिः । षट्पञ्चाशलक्षकोटी, पदानां प्राणायुपूर्वे ॥ ८ ॥ क्रियाविशालपूर्वे, नवपदकोटिस्तु ब्रुवते समयविदः । त्रिलोकबिन्दुसारे, सार्द्धद्वादश च पदलक्षाणि ॥ ९ ॥ इत्यागमविदो वदन्ति.”

“पदं त्रिविधं—अर्थप्रमाणमध्यमभेदात्, तत्रमध्यमपदसंख्यामाह—सोलसयचउतीसा, कोडीतियसीदि लक्खयं चेव । सत्तसहस्सइसया, अट्टासीडियपदवण्णा ॥ १ ॥ ” इति दैगम्बराः ।

‘ मतं ’ प्रवचनम् । ‘ भवतः ’ युष्मान् । ‘ भवतः ’ भवादिति भवतः—संसारात् । “ भवः सत्ताप्तिजन्मसु । रुद्रे श्रेयसि संसारे, इति कोषः । ‘ अवतात् ’ रक्षतात् ’ । ‘ अव ’ रक्षणे धातोरशीः प्रेरणयोः कर्त्तरि परस्मैपदे तुप्, ‘ तुह्योस्तातडाशिष्यन्यतरस्यां ’ (पा० ७-१-३५) इति ताताडादेशेऽवतादितिसिद्धम् ॥ ५५ ॥

आगमनी स्तुति—

श्लोकार्थ—पराश्रुत कुर्यो छे त्रणु ढोडने संताप आपनार अवेो कामदेव जेणु अवेा अरिडंत लगवाननेो सिद्धांत के जे (औद्ध विगेरे) अन्य दर्शनाने (अंडन करनार ढोवाथी) आपत्तिरूप, तेमज अनंत-अगणित छे (परस्पर) अविशुद्ध-संगत अने विद्वानाना यित्तनुं रंजन करनारां पढे-विलकृत्यंत अथवा अरिडंत आदि तेमज आचारंग आदि शास्त्रानां पढे

१ (१) आचारंग (२) सुयगजंग (३) हाणुंग (४) समवायांग (५) लगवती (६) ज्ञाताधर्मकथा (७) उपासकदशा (८) अंतगडदशा (९) अनुत्तरोववाहदशा (१०) प्रश्नव्याकरण (११) विपाकसूत्र. आ अगीथार अंगानां उत्तरोत्तर अनुक्रमे अमणुं अमणुं पढे जणुवां. जेभडे आचारंगानां १८००० सूत्रकृद् अंगानां ३६००० अंभे उत्तरोत्तर जणुवुं.

(૮૯)

એને વિષે છે એવો સિદ્ધાંત (હે ભવ્યો!) તમ્હારૂં (સંસાર
ભમણુરૂપી) ભયથી રક્ષણ કરો. ॥ ૫૫ ॥

શ્રી અચ્યુતાયા: સ્તુતિ:—

રસિતમુચ્ચતુરં ગમનાય કં,
દિશતુ કાશ્ચનકાન્તિરિતાઽચ્યુતા ।
ઘૃતધનુઃફલકાસિશરા કરૈ—
રસિતમુચ્ચતુરજ્ઞમનાયકમ્ ॥ ૫૬ ॥ ૧૪ ॥

રસિતેતિ—(હેષારવાય) ‘ રસિતં ’ શબ્દાયિતં—મધુરધ્વનિ
કુર્વન્તમ્ । હેષારવસંયુતમિત્યર્થઃ । “ હેષા—હેષા તુરજ્ઞાણાં ” ઇતિ હૈમઃ ।
“ સ્તનિતં ગર્જિતં મેઘ—નિર્ઘોષે રસિતાદિ ચ ” ઇત્યમરઃ । ‘ ગમનાય ’
ગમનં કર્તુમ્ । ‘ ઉચ્ચતુરં ’ ઉત્પ્રાવલ્યેન ચતુરં—ગૃહીતશિક્ષમ્ ।
અથવા રસિતે ધ્વનિતે મુદ્ યસ્ય સ રસિતમુદ્, સ ચાસૌ ચતુરશ્ચ તમ્ ।

આરમ્બુ દષ્ટિવાદઅંગ વિચ્છેદ ગયેલું છે, તેના (૧) પરિક્રમ (૨)
સૂત્ર (૩) પૂર્વાનુયોગ (૪) પૂર્વગત અને (૫) યુલિકા એમ પાંચ
ભેદ છે. તેમાં ચૌદ પૂર્વાનું જ્ઞાન તે પૂર્વગતશ્રુત, તેનાં નામ અને પદની સંખ્યા
અનુક્રમે આ પ્રમાણે છે:—

(૧) ઉત્પાદ—એક કરોડ (૨) અગ્રાયણી ૯૬ લાખ
(૩) વીર્યપ્રવાહ ૭૦ લાખ (૪) અસ્તિપ્રવાહ ૬૦ લાખ (૫) જ્ઞાન-
પ્રવાહ—એક કરોડમાં એક ઓણું (૬) સત્યપ્રવાહ ૧ કરોડ અને છ (૭)
આત્મપ્રવાહ ૨૬ કરોડ (૮) કુર્મપ્રવાહ એક કરોડ ૮૦ હજાર (૯)
પ્રત્યાખ્યાનપ્રવાહ ૮૪ લાખ (૧૦) વિદ્યાપ્રવાહ એક કરોડ દશ લાખ (૧૧)
કલ્યાણપ્રવાહ છવીસ કરોડ (૧૨) પ્રાણાણુ પૂર્વ એક કરોડ ૫૬ લાખ (૧૩)
ક્રિયાવિશાલ ૯ કરોડ અને (૧૪) લોકાક્રમિદુસાર પૂર્વ સાડા આર કરોડ પદો-
વાળું છે. પ્રાયઃ (૫૧૦૮૮૬૮૪૦) શ્લોકાનું એક પદ થાય. પ્રવચન સારો-
હારમાં સાત, આઠ અને દશમા પૂર્વમાં અનુક્રમે (૩૬ કરોડ) (૧ કરોડ
અને ૮૦ લાખ) (૧૧ કરોડ અને ૧૫ હજાર) પદો કહ્યાં છે.

(૧૦)

इत्येकं पदं वा यद्वा रसितमुदिति भिन्नं पदं तच्च देव्या विशेषणम् ।
 ‘ असितं ’ नीलवर्णम् । ‘ उच्चतुरङ्गमनायकं ’ उच्चः—प्रांशुः यस्तुरङ्ग-
 माणां नायकः—तुरगप्रकाण्डस्तम् । ‘ इता ’ प्राप्ता । ‘ काञ्चनकान्तिः ’
 काञ्चनमिव कान्तिर्यस्याः सा कनकद्युतिः । ‘ करैः ’ पाणिभिः
 “ पञ्चशाखः शयः शमः । हस्तः पाणिः करः ” इति हैमः । ‘ धृत
 धनुःफलकासिशरा ’ धनुश्च—चापः फलकञ्च—चर्म असिश्च—खड्गः
 शरश्च बाणः ते धृता यया सा । “ अङ्गुलं फलकं चर्म, खेटकावरणं
 स्फुरः (स्फुरकोऽपि) ” इति हैमः । ‘ अच्युता ’ अच्युताऽभिधा,
 अच्छुप्ताऽपरनाम्नी देवी । ‘ कम् ’ सुखम् । “ कं शिरोजलमाख्यातं,
 कं सुखं परिकीर्तितम् ” इति केशवः । “ कं शीर्षेऽप्सु सुखे ” इति
 हैमः । ‘ दिशतु ’ ददातु ॥ ५६ ॥

श्री अच्युतादेवीनी स्तुति—

श्लોકार्थ—(હેષાસ્વરૂપી) શબ્દ કરનારા, તથા શ્યામ વર્ણ-
 વાળા, ગતિ કરવામાં અતિ ચતુર (અથવા હેષારવને વિષે પ્રીતિ
 છે જેની, તેમજ ચતુર એવા ઉચ્ચ શ્રેષ્ઠ અથ્થ ઉપર સ્વાર થયેલી,
 વળી કનક—સુવર્ણ સમાન કાંતિ છે જેની, અને હસ્તોવડે ધારણ
 કર્યાં છે ધનુષ, ઢાલ, તરવાર અને બાણ જેણે તથા ધ્વનિને વિષે
 પ્રીતિ છે જેને એવી અચ્યુતા—અધુષ્ઠિકાદેવી સુખ આપે ॥ ૫૬ ॥

૧૫ શ્રી ધર્મનાથજિનસ્તુતયઃ ।

अथश्रीधर्मनाथनमस्कृतिः—

नमः श्रीधर्म ! निष्कर्मो—

दयाय महितायते !

मर्त्याऽमरेन्द्रनागेन्द्रै,—

र्दयाय महिताय ते ॥ ૫૭ ॥

(९१)

नम इति—‘ मर्त्याऽमरेन्द्रनागेन्द्रैः ’ मर्त्याश्च—मानवाः, अम-
 राश्च—निर्जरास्तेषामिन्द्राः—मर्त्यामरेन्द्रास्ते च नागेन्द्राश्च धरणेन्द्रादय-
 स्तैः । “ मनुष्यो मानुषो मर्त्यो—मनुजो मानवो नरः ” इति धनञ्जयः ।
 “ अमरा निर्जरा देवाः ” इत्यमरः । ‘ महितायते ! ’ महिता—
 पूजिता आयतिः—प्रभावो उत्तरकालो वा यस्य स तदामन्त्रणम् ।
 “ आयतिः संयमे दैर्घ्ये, प्रभावागामिकालयोः ” इतिविश्वः । यद्वा-
 महिता आसमन्ताद् यतयो मुनयो यस्य स तदामन्त्रणम् । (हे)
 ‘ श्रीधर्म ! ’ श्रिया—चतुस्त्रिंशदतिशयसमृद्धिरूपया समन्वित ! दुर्गतौ
 पतन्तं प्राणिसमूहं धारयतीति धर्मः, गर्भस्थितेऽस्मिन् माता दा-
 नादिधर्मपराऽजनीति वा धर्मस्तदामन्त्रणम् । श्रीधर्मनाथाऽभिधान !
 जिनेन्द्र ! । धर्मशब्देनाऽत्र धर्मनाथ एव गृह्यते, पदैकदेशे पदसमु-
 दायस्योपचारात्, भीमो भीमसेनवद् । ‘ निष्कर्मोदयाय ’ निर्गतः
 कर्मणां ज्ञानावरणीयादीनामुदयः कर्मोदयो—मलोत्पादो यस्य स तस्मै ।
 दयायमहिताय ’ दया च कारुण्यं, यमाश्च यम्यते चित्तमेभिरिति यमाः
 पञ्चमहाव्रतानि, वाऽहिंसा सूच्यतादयस्तेभ्यः, यद्वा दयाच यमाश्च
 सन्ति येषामिति मत्वर्थे ‘ अर्श आदिभ्योऽच् ’ (पा० ५-२-१२७)
 इत्यच्प्रत्यये दयायमवद्भ्यो हिताय—रक्षकाय वृद्धिजनकत्वात् ।
 “ अहिंसा सत्यमस्तेय—ब्रह्माऽकिञ्चनता यमाः ” इति हैमः । ‘ ते ’
 तुभ्यं । ‘ नमः ’ नमोऽस्तु । नम इति निपातः । “ नेवाइयं पर्यं
 दङ्गभावसंकोयणपयत्थो ” । नैपातिकं पदं द्रव्यभावसङ्कोचन-
 पदार्थः नमः—करचरणमस्तकसुप्रणिधानरूपो नमस्कारोऽस्त्वित्यर्थः ।
 ‘ नमःस्वस्तिस्वाहास्वधाऽलंबषड्योगाच्च ’ (पा० २-३-१६)
 इति नमो योगे चतुर्थी ॥ ५७ ॥

पञ्चमं लघु सर्वेषु, सप्तमं द्विचतुर्थयोः ।

गुरुषष्ठं च सर्वेषा—मेतच्छ्लोकस्य लक्षणम् ॥ इतिलक्षणात् ।

(૧૨)

શ્રી ધર્મનાથને પ્રણામ—

શ્લોકાર્થ—નરેન્દ્ર, સુરેન્દ્ર અને નાગેન્દ્રોવડે, અર્થાત્ સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાલ એ ત્રણ લોકના અધિપતિઓવડે પૂજિત છે ઉત્તરકાલ (મહિમા) જેનો, અથવા પૂજિત છે પ્રભુતા જેની અથવા પૂજાયેલા છે સમસ્ત મુનિઓ જેના, એવા હે પંદરમા તીર્થંકર ! શ્રી ધર્મનાથ ! નષ્ટ કર્યો છે જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મનો ઉદય જેણે,—અર્થાત્ સર્વથા કર્મ રહિત, તેમજ દયા અને વ્રતો (ને પાલન કરનારા) ને હિતકારી એવા તમ્હને નમસ્કાર હો ॥૫૭॥

આ શ્લોક તથા પછીના ત્રણ શ્લોકમાં અનુષ્ટુપ્ નામનું વૃત્ત છે, આ અનુષ્ટુપ્ વૃત્તના દરેક પાદમાં પાંચમો વર્ણ લઘુ તેમજ ધીબ્જ અને ચોથા પાદમાં સાતમો વર્ણ ડ્વસ્વ વર્ણી ચારે પાદમાં છઠ્ઠો અક્ષર ગુરૂ હોય છે, એ આ શ્લોકનું લક્ષણ છે.

જિનસમૂહસ્ય સ્તુતિ:—

જીયાજ્ઞિનોઘો ધ્વાન્તાન્તં,

તતાન લસમાનયા ।

ભામણ્ડલત્વિષા યઃ સ—

તતાનલસમાનયા ॥ ૫૮ ॥

જીયાદિતિ—‘લસમાનયા’ લસત્ત્વેતિ લસમાના વિલસન્તી—વર્ધમાના વા તથા । ‘તતાનલસમાનયા’ તતઃ—પ્રસૂતો યોઽનલઃ—શિશ્વી, તેન સમાનયા સદૃશ્યા । યદ્વા તતઃ—વિપુલઃ અત્તેવાઽનલસઃ—અમદો માનઃ—પ્રમાણં યસ્યાઃ સા તથા ‘ભામણ્ડલત્વિષા’ માનાં—પ્રમાણાં મણ્ડલં ભામણ્ડલં દેવનિર્મિતં ભગવત્પૃષ્ઠે પ્રભામણ્ડલં તસ્ય કાન્ત્યા પ્રભાવલયસંપદા, “મણ્ડલં નિકુરમ્બેઽપિ, દેશે દ્વાદશરાજકે । કુષ્ઠાઽહિભેદે પરિઘૌ, ચક્રવાલે ચ મણ્ડલમ્ । મણ્ડલં સ્યાન્મણ્ડલકે, સારમેયે તુ મણ્ડલઃ ” ઇતિ વિશ્વ૦ । ‘યઃ’ ‘ધ્વાન્તાન્તં’

(९३)

ध्वान्तस्य—तमसोऽज्ञानस्य वाऽन्तं—विनाशम् । “अन्तं विशुद्धे व्याप्ते स्यादन्तो नाशे मनोहरे । स्वरूपेऽन्तं मतं क्लीबं, न स्त्री प्रान्ताऽन्तिके त्रिषु” इतिविश्व० । “तमिस्रं तिमिरं तमः। ध्वान्तं भूछायान्धकारं, तमसं समवान्धतः ” इति हैमः । ‘ ततान ’ विस्तारयामास ‘ सः ’ जिनौघः—जिनानामोघः, उह्यते वहति वा ओघः, ‘ न्यंकादित्वादवि कृतघत्वः साधुः, ’ जिनेन्द्रसमूहः । “ ओघो वृन्देऽभसां रये ” इत्यमरः “ ओघः परम्परायां स्या—हुतनृत्योपदेशयोः । ओघः पाथः—प्रवाहे च, समूहे च पुमानयम् ” इतिविश्व० । ‘ जीयात् ’ जयतात् । ५८ ।

जिनसमूहनी स्तुति—

*लोकार्थ—जे जिनसमूहे विपुल अग्नि समान हेहीभ्यमान (अथवा विशाल अने निरलिमानी प्रमाणुवाणा अयेवा) लाभउदना प्रकाशवडे अज्ञानरूपी अधकारनेो नाश कर्यो छे ते श्रीजिनसमूह (सर्वत्र) जयवतो वतो ॥ ५८ ॥

भारत्याः स्मरणम्—

भारति ! द्राग् जिनेन्द्राणां,

नवनौरक्षतारिके ।

संसाराम्भोनिधावस्मा—

नवनौ रक्ष तारिके ? ॥ ५९ ॥

भारतीति—‘ अक्षतारिके ’ अक्षतमनुपहतं अरयः शत्रव एव कं—वारि यस्मिन् सः तस्मिन् । “ कं शिरोजलमाख्यातम् ” इत्यनेकार्थः । ‘ संसाराम्भोनिधौ ’ संसरणं संसारः स एव, अम्भांसि निधीयन्तेऽस्मिन्नित्यम्भोनिधिस्त्वस्मिन् भवसागरे । ‘ नवनौः ’ नवा प्रत्यग्रा चासौ नौश्च नूतना नौस्तद्रूपं, अथवा संबोधनम्, द्रोणी

(९४)

“ स्त्रियां नौस्तरणिस्तरिः ” इत्यमरः । ‘ तारिके ’ समुद्धारिणि !
 ‘ जिनेन्द्राणां ’ जिनवराणां, (हे) भारति ! वाणि ! ‘ अस्मान् ’
 नः । ‘ अवनौ ’ भूमौ । ‘ द्राक् ’ शीघ्रम् । ‘ रक्ष ’ त्रायस्व ।
 ‘ रक्ष ’ रक्षणे धातोराशिषि लिङ्गलोटावितिमध्यमपुरुषैकवचने
 कर्त्तरि हि प्रत्ययस्तस्य ‘ अतो हेः (पा० ६-४-१०५) इति
 हेर्लुकि रक्षेति सिद्धम् ॥ ५९ ॥

भारतीनी स्तुति—

श्लोकार्थ—अक्षत-अविनश्यर छे शत्रुइपी जण जेने विषे
 जेवा संसार समुद्रने विषे, नवीन नौका-नाव समान तारनारी ?
 हे जिनवरोनी वाणि ? तुं अम्हाइं (आ) पृथ्वी उपर सत्वर
 विदग्ध रहित रक्षणु कर ॥ ५९ ॥

श्री प्रज्ञप्तिदेव्याः स्तुतिः—

केकिस्था वः क्रियाच्छक्ति-

करा लाभानयाचिता ।

प्रज्ञप्तिर्नूतनाम्भोज-

करालाभा नयाचिता ॥ ६० ॥

केकिस्थेति—‘ केकिस्था ’ केकिनि तिष्ठतीति केकिस्था—मयूरा-
 रूढा । ‘ शक्तिकरा ’ शक्तिः आयुधविशेषः करे, यद्वा शक्तौ करो
 यस्याः सा—प्रहरणविशेषकरा । “ शक्तिरस्त्रान्तरे गौर्या—मुत्साहादा
 बले स्त्रियाम् ” इति मेदिनी । ‘ अयाचिता ’ नास्ति याचितं यस्याः सा
 अयाचिता—अप्रार्थिता (अभीष्टार्थप्रदा) इत्यध्याह्नियते । ‘ नूतनाम्भो-
 जकरालाभा ’ नूतनं यदम्भोजं—कमलं तद्वत् कराला—अत्युल्बणा, भा-
 कान्तिर्यस्याः सा ‘ करालो दन्तुरे तुङ्गे ’ भीषणेऽप्यविधेयवत् ।

(૧૫)

‘કરાલો ધૂનતૈલે સ્યાત્કરાલં તુ કુઠેરકે’ इतिविश्व० । यद्वा नूतना-
 म्भोजकरा, अलाभा इति पृथक्पदे नूतनं—प्रत्यग्रमम्भोजं करे यस्याः
 सा, लभ्यन्ते इति लाभाः न विद्यन्ते लाभाः प्राप्तव्यार्था यस्याः सा,
 इत्यप्यर्थः । उक्तञ्च—शक्तिसरोरुहहस्ता, मयूरकृतयानलीलया कलिता ।
 प्रज्ञप्तिर्विज्ञप्तिं, शृणोतु नः कमलपत्राभा ॥ १ ॥ इत्याचारदिनकरे ।
 ‘नयाचिता’ नयेन—नीत्या, आ समन्ताच्चिता—व्याप्ता । ‘प्रज्ञप्तिः’
 ज्ञपनं ज्ञप्तिः प्रकृष्टा ज्ञप्तिर्धार्यस्याः सा प्रज्ञप्तिर्देवी । ‘वः’ युष्माकं ।
 ‘लाभान्’ अभीष्टार्थागमान् । ‘क्रियात्’ विद्ध्यात् । ‘डुकृञ्’
 करणे धातोराशिषि परस्मैपदे प्रथमपुरुषैकवचने ‘रिः श-क्या-
 ऽऽशीर्ये’* (सिद्धहै० ४-३-११०) इति सूत्रेण ‘रि’ इत्यादेशे-
 न क्रियादिति सिद्धम् ॥ ६० ॥

श्रीप्रज्ञप्तिदेवीની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—મયૂર ઉપર આરૂઠ થયેલી તેમજ શક્તિ નામનું
 આયુધ છે હસ્તમાં જેના એવી, તથા નહિ યાચના કરવા છતાં
 (અભીષ્ટવસ્તુને) આપનારી, તેમજ નવીન કમલ સમાન ઉત્કૃષ્ટ
 છે કાંતિ જેની અથવા નવીન કમલ છે હસ્તમાં જેના, વળી નથી
 અન્યની અપેક્ષા જેને એવી અને નીતિથી સર્વથા વ્યાપ્ત એવી પ્રજ્ઞાસિ
 દેવી (હે ભવિકજનો !) તમ્હને સમ્યક્ત્વાદિના લાભ કરો ॥૬૦॥

॥ अथश्रीशान्तिनाथजिनस्तुतिः ॥

(शार्दूलविक्रीडितम्)

राजन्त्या नवपद्मरागरुचिरैः पादैर्जिताष्टापदा-

त्रेऽकोप ! द्रुतजातरूपविभया तन्वाऽऽर्य ! धीर ! क्षमाम् ।

* पृष्ठ सङ्ख्या २९२ मुनिश्रीहिमांशुविजयसंपादिताऽऽवृत्तिः । संशोधकः ।

(९६)

विभ्रत्याऽमरसेव्यया जिनपते ! श्रीशान्तिनाथास्मरो—

द्रेकोपद्रुत ! जातरूप ! विभया तन्वार्यधी रक्ष माम् ॥ ६१ ॥

राजन्त्येति—‘ नवपद्मरागरुचिरैः ’ नवं नूतनं यत्पद्मं कमलं तस्य यो रागो—रक्तिमा, यद्वा नवः प्रत्यप्रो यः पद्मरागो मणिस्तद्द्रु-चिरैश्चारुभिः, माञ्जिष्ठवर्णत्वात् । “ शोणरत्नं लोहितकं (कः) पद्म-रागोऽथ मौक्तिकम् । ” इत्यमरः । ‘ पादैः ’ चरणैः । प्रत्यन्तपर्वतैश्च, भगवत्पक्षे पादैरिति बहुवचनं मानार्थत्वात्, प्राचीनाचार्यैस्तथाविधाः प्रयोगाः स्वीकृताः, “ भवदङ्घ्रिःसरोरुहाणां ” (क० श्लो० ४२) “ पादो मूलेऽस्रतुर्यांशाऽङ्घ्रिषु प्रत्यन्तपर्वते ” । इति हैमः ‘ राजन्त्या ’ विभ्राजमानया । ‘ द्रुतजातरूपविभया ’ द्रुतं—विलीनं यत् जातरूपं—कनकं तद्वत् विभा—प्रभा यस्याः सा तथा । “ द्रुतं शीघ्रे च विद्राणे, विलीने शीघ्रगे त्रिषु ” इतिविश्व० “ चामीकरं जातरूपं, महारजत-काञ्चने ” इत्यमरः । ‘ क्षमां ’ क्षान्ति । ‘ विभ्रत्या ’ दधानया । ‘ अमरसेव्यया ’ अमरैर्देवैः सेव्या—सेवनीया तथा । ‘ तन्वा ’ मूर्त्या “ तनुर्देहत्वचोः स्त्रियाम् । तनु केशेऽपि विरले, स्वल्प-मात्रेऽपि वाच्यवत् ” इतिविश्व० ‘ जिताष्टापदाद्रे ! ’ जितस्तु-लितोऽर्थादवगणितोऽष्टापदाऽद्विः—सुवर्णगिरिर्येन सः तस्यामन्त्रणम् । “ अष्टापदं सारिफले, ह्रीबमस्त्री तु काञ्चने । शरभे मर्कटे पुंसि, चन्द्रमल्ल्यां स्त्रियामपि ” विश्व० । उक्तञ्च—जिनागमे नामषोडशकम् । मन्दरो गिरिराजश्च, मेरुर्मनोरमस्तथा । स्वयंप्रभो लोकमध्ये, रत्नोच्चयः शिलोच्चयः ॥ १ ॥ सुदर्शनश्च नाभीच, सूर्या वर्तश्च उत्तमः । सूर्यावर्णस्तथा अच्छो,—दिगादिरवतंसकः ॥ २ ॥ ‘ अकोप ! ’ न विद्यते कोपो यस्य स तत्संबोधने हे क्रोध-विमुक्त ! ‘ आर्य ! (अर्य !) स्वामिन् ! श्रेष्ठ ! “ अर्यः स्वा-मिवैश्ययोः । पुंस्यार्यः सौविद्वे, स्यादार्यस्त्वभ्यर्हिते ” । इति

(९७)

मुक्तावल्याम् । ‘ धीर ! ’ संशयविपर्ययरहितां धियं राति—दत्ते धत्ते वा, धियमीरयति वा धिया राजते वा धीरः । यद्वा परीषहा-
द्यक्षोभ्यत्वेन धैर्ययुक्तस्तदामन्त्रणम् । धैर्यशालिन् ! “ धीरः स्यात्पुंसि पण्डिते । धैर्यशालिनि मन्दे च त्रिषु धीरन्तु कुङ्कुमे ” इति विश्व० ।
जिनपते ! जिनानां—सामान्यकेवलानां पतिः—स्वामी तदामन्त्रणम् तीर्थप्रवर्तकत्वात् जिनाधिप ! । ‘ अस्मरोद्रेकोपद्रुत ! ’ न स्मरो-
द्रेकेण—कामवेगेन उपद्रुतः—पीडितो यस्तदामन्त्रणम् । यद्वा अस्मरो-
द्रेक ! उपद्रुत ! इति पृथक्पदे, न विद्यते स्मरस्य—कामस्योद्रेक
आधिक्यं यस्य स तदामन्त्रणम् । उप समीपे द्रुतं चारित्रं यस्य स
तत्संबोधनम् । “ द्रुतं स्थिरे चरित्रे च, ध्रौव्येऽनेकार्थभस्मनोः ”
इत्यनेकार्थतिलकः । ‘ जातरूप ’ जातं—प्रादुर्भूतं रूपं—सौन्दर्य
यस्य सः तदामन्त्रणम्, तीर्थकृन्नामकर्मोदयात् ‘ विभय ’ ! विगत-
त्रास ! । शरीरेऽपि निःस्पृहत्वात् ॥ ‘ अतन्वार्यधीः ! ’ अतनुः—विपुला
आर्या—प्रशस्ता धीर्मतिर्यस्य स तत्सम्बोधनम्, प्रतिक्षणं परहितचिन्त-
नात् । (हे) ‘ श्रीशान्तिनाथ ! ’ श्रियोपलक्षितश्चासौ शान्तिः शान्ति-
योगात् तदात्मकत्वात् तत्कर्तृकत्वाच्चायं शान्तिः, तथा गर्भस्थेऽस्मिन्
पूर्वोत्पन्नस्याऽशिवस्य शान्तिरभूदिति शान्तिः, स चासौ नाथश्चेति
मध्यमपदलोपी समासः, तदामन्त्रणम् । त्वं ‘ मां रक्ष ’ मम
रक्षणं कुरु । अत्र भगवत्तनोरष्टापदाद्रिणा श्लेषोऽपि लिङ्गव्यत्यय-
विभक्तिविपरिणामेन ज्ञेयः । अस्मिन् पद्ये श्लेषालङ्कारः, यत्र शब्दे
वाक्ये वाऽनेकार्था द्योत्यन्ते तत्रायमलङ्कारः तद्यथा—वाग्भटालङ्कारे—
पदैस्तैरेव भिन्नैर्वा, वाक्यं वक्त्येकमेव हि । अनेकमत्र यत्रासौ, ‘ श्लेष ’
इत्युच्यते यथा ॥ (४—१२८) सोऽपि नवपद्मारागरुचिरैः—
नवपद्मारुणमणिरुचिरैः पादैः—प्रत्यन्तपर्वतैः मूलप्रदेशे राजति
(ते) द्रुतजातरूपविभः—प्रसृतसुवर्णकान्तिः, क्षमां—धरां, “ क्षमा

(૧૮)

ક્ષાન્તૌ ક્ષિતૌ” ઇતિ હૈમઃ । વિભાર્તી, અમરસેવ્યચ્ચ ॥ ૬૧ ॥
અસ્મિન્ પદ્યે શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તમ્ । તલ્લક્ષણં પ્રાગુક્તમ્ ॥

શ્રી શાંતિનાથજિન સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—નવીન કમળની રક્તતા અથવા નવીન પદ્મરાગ-
મણિ સમાન શોભાયમાન ચરણોવડે સુશોભિત તપાવેલા સુવર્ણ
સમાન કાંતિવાળા, તેમજ ક્ષમાને ધારણ કરનાર, દેવોને સેવન
કરવા યોગ્ય એવા શરીરવડે જીત્યો છે (નવીન પદ્મરાગમણિઓ
વડે મનોહર એવી પર્વતની મૂળ ભૂમિઓથી શોભતો, તપાવેલા
કાંચન સમાન કાંતિવાળો, પૃથ્વીને ધારણ કરનારો, તેમજ દેવો
વડે સેવાયેલો એવો) કનકાચલ—મેરુગિરિ જેણે એવા (હે સોલમા
તીર્થંકર !) હે ક્રોધરહિત ! હે સ્વામિન્ ! હે આર્ય (અર્ય)
પરીષદાદિ સહન કરવામાં ધૈર્યવાન્ અથવા બુદ્ધિશાળી સદ્બુદ્ધિને
આપનાર અથવા ધારણ કરનાર વા બુદ્ધિવડે શોભતા અથવા
બુદ્ધિના પ્રેરક ! હે જીનેન્દ્ર ! હે શ્રી શાંતિનાથ ! કામદેવના વેગથી
નહિ પીડાયેલા એવા હે દેવાધિદેવ ! અથવા અવિદ્યમાન છે
મદનનો ઉપદ્રવ જેને વિષે એવા (હે નાથ !) સમીપ છે ચારિત્ર
જેતું એવા હે (યોગીશ્વર !) ઉત્પન્ન થયું છે (ત્રૈલોક્યમાં
અદ્વિતીય) રૂપ જેતું એવા હે (નાથ !) હે નિર્ભય ! (જગદ્ગુરુ !)
અત્યંત પ્રશસ્ત છે મતિ જેની એવા હે (જિનેશ્વર !) તમે મહાર્જુ
રક્ષણ કરો. ॥ ૬૧ ॥ આ તેમજ ખીન્ત ત્રણ શ્લોકો શાર્દૂલ
વિક્રીડિત વૃત્તમાં રચાયેલા છે.

(९९)

जिनेश्वराणां विजयः ।

ते जीयासुरविद्विषो जिनवृषा मालां दधाना रजो-

राज्या मेदुरपारिजातसुमनःसन्तानकान्तां चिताः ।

कीर्त्या कुन्दसमत्वेषदपि येन प्राप्तलोकत्रयी-

राज्या मेदुरपारिजातसुमनःसन्तानकान्ताञ्चिताः ॥ ६२ ॥

त इति—‘ अविद्विषः ’ विशेषेण द्विषन्तीति विद्विषः न विद्यन्ते विद्विषो येषान्ते, विगताऽरयः । ‘ रजोराज्या ’ रजसां कुसुमरेणूनां राजिः श्रेणिस्तया परागश्रेण्या । “ रजः पौष्पं परागः ” इति हैमः ‘ मेदुरपारिजातसुमनःसन्तानकान्तां ’ मेदुराः—पीवरायाः पारिजातानां—कल्पतरूणां सुमनसः—कुसुमानि तासां सन्तानाः—समूहास्तैः कांतां—मनोहरां, अथवा पारिजातस्य सुमनसः प्रसूनानि, सन्तानकानि—सन्तानकपुष्पाणि च तेषामन्ता अवयवा यस्यां तां । “ वृक्षाः कल्पः पारिजातो—मन्दारो हरिचन्दनः । सन्तानञ्च ” इति हैमः । “ सुमनाः कुसुमे प्राज्ञे—धीरे सज्जनदेवयोः । समितौ निम्बवृक्षे च ” इति शब्दसिन्धुः “ सुमनाः पुष्पमालत्योः—स्त्रियां ना धीरदेवयोः इतिमेदिन्याम् । स्त्रियः सुमनसः पुष्पं, प्रसूनं कुसुमं सुमं, इत्यमरः ” ‘ मालां ’ स्रजम् । ‘ दधानाः ’ दधत इति दधानाः, ‘ धा ’ धातोः कर्त्तरि वर्त्तमाने ज्ञानच् । विभ्रतः । ‘ कुन्दसमत्वेषा ’ कुन्देन—माघ्येन समा त्विद्विषान्तिर्यस्याः सा तथा कुन्दसदृशमनोहारिण्या । “ कुन्दोऽच्युतेनिधौ चक्र—भ्रमौ माघ्ये च ” इति हैमः । ‘ कीर्त्या ’ अभिख्यया । “ कीर्त्तिर्यशोऽभिख्या ” इति हैमः । ‘ चिताः ’ व्याप्ताः । ‘ प्राप्तलोकत्रयीराज्याः ’ प्राप्तं लोकानां त्रय्याः राज्यं यैस्ते प्राप्तं—प्राप्तलोकत्रयराज्यवैभवाः । ‘ अपारिजातसुमनःसन्तानकान्ताञ्चिताः ’ अपगताः अरीणां जाताः—सन्दोहा

(१००)

येभ्यस्तेऽपारिजाताः ये सुमनसां देवानां सन्तानाः—समूहास्तेषां कान्ताः—मुख्ययोषितस्ताभिरञ्चिताः—पूजिताः, यद्वा सुमनसां विबुधानां सन्तानानां कान्ताः—कानां-शिरसामन्ताः प्रान्तभागास्तैरञ्चिताः, अपेर्गम्यमानत्वात्तथाभूता अपि । ‘ ये ’ (जिनवराः) ’ ‘ईषदपि’ मनागपि । ‘ न मेदुः ’ मदं न प्रापुः । ‘ मदि ’ हर्षग्लेपनयोरिति-धातोः कर्त्तरि परस्मैपदे परोक्षे लिटः स्थाने प्रथमपुरुषैकवचनम् । ‘ ते ’ जिनवृषाः—जिनेषु श्रेष्ठाः जिनपुङ्गवाः “ वृषः शके गव्यनङ्गे, शत्रावच्युतशुकले । पुंराशिभेदयोः शृङ्गयां, वास्तुस्थाने च मूषके । केकिपिच्छे च वासाया—मरिष्टामुरधर्मयोः ॥ ” इति शब्दसिन्धुः ॥ ‘ जीयासुः ’ जयन्तु ६२

जिनवरेनो विजय—

श्लोकार्थ—शत्रु रहित एवा, परागनी पङ्क्तिवडे अतिशय स्निग्ध एवा पारिणतकना पुष्पोना समूहवडे मनोहर एवी (अथवा अतिशय स्निग्ध एवां पारिणतकनां पुष्पोना तेभ्य संतानकना प्रांतलाग छे जेभां एवी) भादाने धारणु करनारा तथा कुंद-भोगराना कुसुमना सरणी (श्वेत) कीर्त्तिवडे व्याप्त, वर्णी प्राप्त कथुं छे त्रैलोक्यनुं सात्राण्य जेभण्णु, तेभ्य नष्ट थयो छे शत्रु समूह जेनो एवा देववर्गनी कांता—मुख्यस्त्रीएवावडे पूजित अथवा शत्रुओना समूह रहित पंडित वर्गना मस्तकना अंत लागवडे पूजयेला (होवा छतां पणु) जे जिनेंद्रोअे किञ्चित् मात्र पणु गर्व न कर्यो, ते जिनेश्वरे जयवंता वर्त्तो ॥ ६२ ॥

(१०१)

जिनशासनस्य स्तुतिः—

जैनेन्द्रं मतमातनोतु सततं सम्यग्दृशां सद्गुणा—

लीलाभं गमहारि भिन्नमदनं तापापहृद् यामरम् ।

दुर्निर्भेदनिरन्तरान्तरतमोनिर्नाशि पर्युल्लस—

ल्लीलाभङ्गमहारिभिन्नमदनन्तापापहृद्यामरम् ॥ ६३ ॥

जैनेन्द्रमिति—‘ गमहारि ’ गमैरालापकैर्मनोहरं रम्यम् ।
 “गम आलापके पुंसि, मार्गे द्यूतान्तरे तथा । जिगीषुनृपप्रयाणेऽ-
 र्यालोचनविज्ञयोः ” इति शब्दसिन्धुः । ‘ भिन्नमदनं ’ भिन्नो मदनः-
 पञ्चेषुर्येन तत् विदारितकामम् । ‘ तापापहृत् ’ तापं-संसारजनितं
 खेदमपहरति यत्तत् । ‘ हृद् ’ हरणे इत्यस्मात् क्विपि ‘ हृद्वस्यपिति-
 कृतितु ’ गितितुगागमे हृदितिसिद्धम् । ‘ यामरं ’ यामाः-यमा-महा-
 व्रतानि तान् राति-ददाति यत्तत् “ यामौ प्रहरसंयमौ ” इति
 हैमः । ‘ दुर्निर्भेदनिरन्तरान्तरतमोनिर्नाशि ’ दुर्निर्भेदं-दुःखेनभेद्यं
 निरन्तरं-निर्विवरं, आन्तरं-मनोन्तरर्भवं तमः-मोहं निर्नाशयतीत्येवं
 शीलं यत्तत् । “ तमो ध्वान्ते पुंसि राहौ, गुणेऽज्ञानाऽविवेकयोः ।
 अविद्यायां तथा पापे, कूपे च नगरान्तरे ” ॥ १ ॥ इति शब्दसिन्धुः ।
 ‘ पर्युल्लसल्लीलाभङ्गमहारिभिन् ’ पर्युल्लसल्लीलान्-पर्युल्लसन्ती-दीप्य-
 माना लीलायेपान्ते पर्युल्लसल्लीलास्तान् प्रोल्लसद्विलासान् “ लीला
 विलासो विच्छित्तिः ” इति हैमः । अभङ्गान्, न विद्यते भङ्गः-पराजयो
 येषां तानजेयान् महारीन्-महान्तश्च तेऽरयश्च रागद्वेषादयस्तान् महा
 प्रतिपक्षान् भिनत्ति यत्तत् । ‘ नमदनन्तापापहृद्यामरं ’ नमन्तः-प्रणामं
 कुर्वन्तोऽनन्ताः-अपरिमिताः अपापाः-गतपापाः हृद्या-मनोहराः
 अमरा-देवा यस्य तत्, ‘ जैनेन्द्रं ’ जिनेन्द्राणामिदं जैनेन्द्रं ‘ तस्ये-
 दमि ’ त्यण्, आदिस्वरस्य वृद्धिः । जिनेन्द्रप्रणीतं । ‘ मतं ’ दर्शनम् ।

(१०२)

‘ सम्यग्दृशां ’ सम्यक् दृग् येषान्तेषां अविपरीतमतीनाम् । अर्थात्स-
म्यग् दृष्टीनाम् । तदुक्तं-या देवे देवताबुद्धि-गुरौ च गुरुतामतिः । धर्मे
च धर्मधीः शुद्धा, सम्यक्तवमिदमुच्यते ॥ १ ॥ तथा-जीवाइ नवप-
यत्थे, जो जाणइ तस्स होइ सम्मत्तां । भावेण सहहंतो, अयाणमाणेवि
सम्मत्तां ॥ २ ॥ “ जीवादिनवदपार्थान्, यो जानाति तस्य भवति
सम्यक्तवम् । भावेन श्रद्धानस्य, अजानानस्यापि सम्यक्त्वम् ॥ ” १
‘ सद्गुणालीलाभं ’ सतां-साधूनां गुणानामाली आवली तस्याः लाभं,
‘ सततं ’ निरन्तरं, ‘ आतनोतु ’ प्रथयतु ॥ ६३ ॥

जिनमतनी स्तुति—

*लोकार्थ—आलापके (सट्टशपाठो) ओ करीने मनोडर,
लेही नाभ्यो छे रतिपति-कामदेव जेणे, (लवप्रमण्डपी) संता-
पने डरनार, तेमज मडाप्रतोने आपनार, वणी दुर्लेध तथा
आंतर रडित अर्थात् अतिशय गाढ ओवा आंतरिक अज्ञानरूप
अधिकारनो अत्यंत नाश करनार, उदय पाभता छे विलासो जेना
ओवा दुर्जय-दुःखेथी लुती शकाय ओवा (राग द्वेष विगेरे) मडा
शत्रुओनो संडार करनार, प्रणाम करनारा छे अनंत अने व-
शुद्ध तेमज मनोडर देवो जेने ओवो जिनेंद्र संभंधि अर्थात्
तीर्थकरे प्रपेवो सिद्धांत, सम्यग्दृष्टि आत्माओने उभेशां (क्षमा
आदिक) सद्गुणोनी ओणीनो लाल करे ॥ ६३ ॥

श्रीब्रह्मशान्तियक्षस्य स्तुतिः—

दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन् स ब्रह्मशान्तिः क्रियात्,
सन्त्यज्यानि शमी क्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमाली हितम् ।
तप्ताष्टापदपिण्डपिङ्गलरुचिर्योऽधारयन्मूढतां,
सन्त्यज्यानिशमीक्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमालीहितम् ॥६४॥

(१०३)

दण्डेति—‘ शमिनः ’ शमोऽस्यास्तीतिशमी तस्योपशमयुक्तस्य कस्यचिन्मुनेः । ‘ अनिशं ’ निरन्तरं । ‘ ईक्षणेन ’ आलोकनेन । ‘ मूढतां ’ मूढस्य भावस्तामझताम् । ‘ सन्त्यज्य ’ सम्यक् त्यक्त्वा । ‘ मुक्ताक्षमालीहितम् ’ मुक्ता—त्यक्ता अक्षमा—अशान्तिर्यैस्ते मुमुक्षव-स्तेषामाली—परम्परा तस्या, ईहितं—इष्टम् । (यः) ‘ आधारयत् ’ धृतवान् । ‘ सः ’ ‘ सन्ति ’ शोभनानि । ‘ अज्यानि ’ न विद्यते ज्या—हानिर्जरा वा येषां तानि, अज्यानि, देवताधिष्ठितत्वात्तत्संभवः । अहीनानि शाश्वतानीत्यर्थः ‘ दण्डच्छत्रकमण्डलूनि ’ दण्ड आषाढः—व्रतिदण्डः, छत्रं—आतपत्रं, कमण्डलु—कुण्डिका तानि कलयन्, कलयतीतिकलयन्, वर्तमाने शतृप्रत्ययः । ‘ शमी ’ प्रशमवान् । ‘ इनः ’ प्रभुः । “ इनः सूर्ये प्रभौ राजा ” इत्यमरः । ‘ मुक्ताक्षमाली ’ मुक्ताफलानामक्षमाला जपमाला विद्यतेऽस्यासौमुक्ताक्षमाली—मौक्तिकाक्षमालावान्, “ शुक्तिजं मौक्तिकं मुक्ता ” इति हैमः । ‘ तमाष्टापदपिण्डपिङ्गलरुचिः ’ तमं—द्रुतं यदष्टापदं—कनकं तस्यपिण्डः—गोलकस्तद्वत्पिण्डला—पितरक्ता रुचिः—द्युतिः यस्य सः, “ पितरक्तस्तु पिङ्गलः । कपिलः पिङ्गलः श्यावः, पिशङ्गः कपिशो हरिः ॥ बभ्रुःकद्रुः कडारश्च, पिङ्गे ” इति हैमः । “ पिङ्गलो मर्कटे वन्हौ, निधिभेदाऽहिभेदयोः । यक्षोलूके चित्रके च, वर्षभेदे च शङ्करे ॥ १ ॥ छन्दोग्रन्थेऽर्कपार्श्वस्थे, मुनौ च स्थावरे विषे । हरितालारयोः क्लीवे, त्रिषु च स्वर्णवर्णवत् ” ॥ २ ॥ स्त्रियां वेश्याविशेषे च, हस्तिन्यां कुमुदस्त्रियाम् । नाडीभेदे शिशपायां, ज्योतिष्का रोचनाऽपि च” ॥ ३ ॥ इति शब्दसिन्धुः ‘ ब्रह्मशान्तिः ’ ब्रह्मशान्तिनामा यक्षः । ‘ क्षणेन ’ वेगेन यथा तथा (अज्यानि) ‘ शं ’ (अक्षर्यं) सुखम् । “ क्लीवे शं श्रेयसि प्राहुः, सुखे चास्ति शमव्ययः । शःप्रोक्तः शङ्करे शस्त्रे, शं वदन्त्यक्षरं बुधाः ” ॥ १ ॥ इति शब्दसिन्धुः ‘ क्रियात् ’ विधेयात् ॥ ६४ ॥

(१०४)

अहयक्षनी स्तुति—

श्लोकार्थ—उपशमयुक्त एवा कोष्ठक मुनिवरनुं निरंतर दर्शन करवाथी अज्ञानताने तल हधने त्याग कर्यो छे क्रोध नेमणे एवा मुमुक्षु—साधुपुरुषोनी श्रेष्ठिने असीष्ट एवा हितने ने यक्ष धारणु करतो हतो ते शोभनीय अने हानि रहित एवां हंड छत्र अने कमंडलुने धारणु करनार तेमज उपशमयुक्त, प्रभु—स्वामी, तथा भोतीओनी जपमाळा नेणे धारणु करी छे अने तपावेला सुवर्णनापिंड समान पीणी अने दाद क्षतिवाणो अहयक्षान्ति (नामनेो यक्ष) हे लव्यो! तमने क्षणमात्रमां (शाश्वत) सुख आपो ॥ ६४ ॥

१७ श्री कुन्थुनाथाजिनस्तुतयः ।**अथ श्रीकुन्थुनाथाय—नमस्कृतिः ।**

भवतु मम नमः श्रीकुन्थुनाथाय तस्मा—

यमितशमितमोहायामितापाय हृद्यः ।

सकलभरतभर्ताऽभूजिनोऽप्यक्षपाशा—

यमितशमितमोहा यामितापायहृद्यः ॥ ६५ ॥

भवत्विति—‘ यः ’ जिनेन्द्रः । ‘ हृद्यः ’ हृदयहारी । ‘सकल-भरतभर्ता’ सकलस्य—षट्खण्डलक्षणस्य भरतस्य भर्ता—अधिपति-श्चक्रवर्ती । “ भर्ता स्वामिनि विष्णौ च, धारके श्रेष्ठिनि नृपे । इति शब्दसिन्धुः । ‘ अमितापायहृत् ’ । अमिताश्चते अपायाश्च क्लेशस्तान् हरतीत्यमितापायहृत् । ‘ जिनः ’ ‘ अपि ’ अपिः समुच्चयार्थे, यद्वाऽपिशब्दोऽत्र यः सकलभरतभर्ता स कथं जिनःस्यादिति विरोधद्योतकः चक्रवर्ती भूत्वा जिनो जातः वीतरागोऽपि “ अपिः सन्देहप्रश्ने च, संभावनाऽवधारणे । कामचाराऽनुज्ञाऽल्पे, निश्चयेऽशक्य उद्यमे ॥ १ ॥ समुच्चये च निन्दायां ” इति शब्दसिन्धुः ।

(૧૦૫)

અભૂત્-આસીત્ । ‘ ‘ ભૂ ’ સત્તાયામિતિ ધાતોરઘતન્યાં લુઙ્ઙિ પ્રથમ પુરુષૈકવચનં કર્ત્તેરિ । ‘ તસ્મૈ ’ તથાવિધાય । ‘ અમિતશમિતમોહાયામિતાપાય ’ અમિતઃ-અપરિમિતઃ, શમિતઃ-શમં નીતઃ । મોહસ્ય-મોહનીયસ્ય । આયામી-દીર્ઘઃ તાપઃ-દવથુઃ યેન સ તસ્મૈ । ‘ અક્ષપાશાયમિતશમિતમોહાય ’ અક્ષપાશૈઃ-અક્ષાણ્યેવ પાશા इति कर्मधारयस्तैः-इन्द्रियरज्जुभिरयमिताः, यमिता न भवन्तीत्ययमिता इति प्रसह्य-प्रतिषेधोऽयम्, “ पर्युदासः सदृग्ग्राही, प्रसह्यस्तु निषेधकृदिति ” हरिकारिकायाम् । અવદ્ધા યે શમિનો મુનયસ્તેષાં તમોઽજ્ઞાનં હન્તિ તસ્મૈ । ‘ શ્રી કુન્થુનાથાય ’ શ્રી કુન્થુનામ્ને જિનવરાય, કૌ પૃથિવ્યાં સ્થિતિરસ્ત્યસ્યેતિ પૃષોદરાદિત્વાત્સાધુઃ । “ ક્ષોણિઃ ક્ષિતિઃ ક્ષમાઽનન્તા, જ્યાકુર્વસુમતી મહી ” इति हैमः । ‘મમ’ મત્સમ્બન્ધી । ‘ નમઃ ’-નમસ્કારઃ । ‘ ભવતુ ’ અસ્તુ ॥ ૬૫ ॥

શ્રી કુંથુનાથને નમન—

શ્લોકાર્થ—જે મનોહર એવા કુંથુનાથ સમસ્ત ભરતક્ષેત્રના સ્વામી અર્થાત્ ચક્રવર્તી હોવા છતાં અનેક કલેશોને હૂર કરનારા તીર્થંકર પણ થયા, તે શ્રી કુંથુનાથ કે જેમણે અપાર મોહના વિસ્તાર પામેલા સંતાપનો નાશ કર્યો છે, તેમજ જેઓ ઇન્દ્રિયરૂપી રજ્જુ (દોરડા) વડે નહિ બંધાયેલા અને જેજ કારણથી ઉપશમયુક્ત એવા જનોના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ કરનારા છે, તે કુંથુનાથને વારંવાર નમન હો ॥ ૬૫ ॥ આ શ્લોક તથા આ પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં માલિનીવૃત્ત છે. ॥

(१०६)

समस्तजिनवराणां नमस्कृतिः—

सकलजिनपतिभ्यः पावनेभ्यो नमः सन्-

नयनरवरदेभ्यः सारवादस्तुतेभ्यः ।

समधिगतनुतिभ्यो देववृन्दाङ्गरीयो-

नयनरवरदेभ्यः सारवादस्तु तेभ्यः ॥ ६६ ॥

सकलेति—‘ पावनेभ्यः ’ पावयन्तीति तेभ्यः पावनेभ्यः—पवित्रेभ्यः (पवित्रताजनकेभ्यः) “ पवित्रं पावनं पूतं ” इति हैमः ‘ सन्नयनरवरदेभ्यः ’ नयनानि च, रवश्च—देशनाध्वनिः, रदाश्च—दशनास्तेषां समाहारो नयनरवरदं प्राणितुर्याङ्गाणाम् (सिद्ध० है० ३-१-१३७) इति प्राण्यङ्गत्वादेकवद्भावः । सन्-शोभनं नयनरवरदं येषां ते तेभ्यः । अत्राऽऽरविन्दशोभान्यक्कारत्त्वेन नयनयोः, स्निग्धगम्भीरघोषत्त्वेन योजनगामित्त्वेन च देशनाध्वनेः, मण्यादितिस्कारत्त्वेन च दशनानां शोभनत्वं ज्ञेयम् । ‘ सारवादस्तुतेभ्यः ’ सारोऽर्थप्रधानः, वादः—उक्तिर्येषां ते तैर्विद्वद्भिः स्तुताः तेभ्यः । सारेण वादेन स्तुतेभ्यो वा । ‘ सारवात् ’ आरवेण सहवर्त्तत इति सारवस्तस्मात् सशब्दात्—स्तुतिपरायणादिति यावत् । समारब्धस्तुतिच्चात् । ‘ देववृन्दात् ’ सुरसमूहात् । अत्र सामान्यदेवशब्देन चतुर्निकायदेवा वेदितव्याः “ वृन्दं कलापः स्तोमश्च, समूहः पुञ्ज उत्करः । सन्दोहश्च समुदयः, संघातगणराशयः ॥ १ ॥ चयः प्रकर ओघश्च, निकरश्च कदम्बकम् । चक्रवालं च पटलं, कूटं जातं च मण्डलम् ॥ २ ॥ निकुरम्बं च जालं च, समवायश्च सञ्चयः । निवहो विसरो व्रातः, व्रजश्च चक्रपेटके ॥ ३ ॥ व्यूहश्च समुदायश्च, वारश्च संहतिः स्त्रियाम् । ” इति शब्दसिन्धुः । ‘ समधिगतनतिभ्यः ’ समधिगता—प्राप्ता नुतिः—स्तुतिर्यैस्ते तेभ्यः । ‘ गरीयो नयनरवरदेभ्यः ’ अतिशयेन गुरवः गरीयांसो नया—नीतयो येषां ते ये च नराः—मनु-

(૧૦૭)

जास्तेषां वरदेभ्यः—वरं—वाञ्छितं ददति ते वरदास्तेभ्यः “ देवाद्-
 वृते वरः श्रेष्ठे, त्रिषु ह्रीवं मनाक्प्रिये । ” इत्यमरः । ‘ तेभ्यः ’ प्रसि-
 द्धेभ्यः । अत्र तच्छब्दः प्रसिद्धार्थवाचकत्वाद्यच्छब्दं नाऽपेक्षते ” ।
 यदुक्तम्—“ प्रक्रान्ताऽनुभूतार्थविषयस्तच्छब्दो यदुपादानं नापेक्षते ” ।
 ‘ सकलजिनपतिभ्यः ’ समस्तजिनवरेभ्यः । ‘ नमः ’ प्रणतिः,
 ‘ अस्तु ’ भवतु ॥ ६६ ॥

जिनेन्द्राने प्रणाम—

श्लોકार्थ—पवित्र (अथवा पवित्र કરનારા) વલી કમલની
 શોભાને છતવાથી ઉત્તમ છે નેત્ર, તેમજ ગંભીર અને યોજનગામી
 હોવાથી (દેશના સમયનો) ધ્વનિ અને ઉત્તમ પ્રકારના મણિઓની
 શોભાને છતવાથી દન્ત-દાંત જેમના, વળી સારભૂત છે વાદ-
 વચન જેમનાં એવા વિદ્વાનોવડે સ્તુતિ કરાયેલા અથવા અર્થ
 પ્રધાન વાક્યો વડે સ્તુતિ કરાયેલા, તેમજ સ્તુતિનો સમારંભ
 કરવાથી શબ્દાયમાન-શબ્દ કરતા એવા દેવ સમૂહથી પ્રાપ્ત થઈ છે
 સ્તુતિ જેમને (અર્થાત્ દેવોના પણ સ્તુતિપાત્ર) એવા, શ્રેષ્ઠ છે નીતિ
 જેમની એવા અને ઉત્તમ જનોને મનોવાંછિત આપનાર, એવા તે
 સમગ્ર જિનેશ્વરોને મહારા પ્રણામ હો ॥ ૬૬ ॥

सिद्धान्तस्मरणम् ।

स्मरत विगतमुद्रं जैनचन्द्रं चकासत्—

कविपदगमभङ्गं हेतुदन्तं कृतान्तम् ।

द्विरदमिव समुद्यद्दानमार्गं धुताधै—

कविपदगमभङ्गं हे तुदन्तं कृतान्तम् ॥ ६७ ॥

स्मरतेति—‘ हे ’ (लोकाः !) ‘ विगतमुद्रं ’ विगता मुद्रा—

(१०८)

इयत्ता=मानमितियावत्, यस्मात्स तं—विगतप्रमाणम् । “ मुद्रा माने च निष्के च, पिधाने चाङ्गुलीयके । लिप्यां चाङ्गुलिविन्यासे, आकृतौ कर्णभूषणे ॥ १ ॥ संकोचने च ” इति शब्दसिन्धुः । ‘ जैनचन्द्रं ’ जिनचन्द्रसम्बन्धिनं । ‘ चकासत्कविपदगमभङ्गं ’ चकासन्तः— शोभमानाः, कविपदानि—कवेरुत्प्रेक्षाद्यलङ्कारव्यङ्ग्यसूचकानि पदानि कविपदानि—कवियोग्यशब्दाः, गमाः—सदृशपाठाः, भङ्गाश्च—एकद्वि-त्र्यादिपदसंयोगादुत्पन्नाः विकल्पत्राता यस्मिन् तं । ‘ हेतुदन्तं ’ हेतवः दृष्टान्ता एव प्रतिपक्षभेदकत्वात् दन्तौ—विषाणौ यस्य तम् । ‘ समुद्यहानमार्गं ’ समुद्यन्—समुल्लसन् दानमार्गो—ज्ञानादीनां वितरणक्रमो यस्मिन् तम् । सम्यग्ज्ञानेन मोक्षप्रदायकत्वात् ‘ धुताधैकविपदगं ’ अथा एवैकविपदस्तएव अगास्तरवो धुता येन सः तम् । धुतः—नाशितः अचः—पापं यस्य तत् तथाभूतमेकमद्वितीयं विशिष्टं पदं—स्थानं तत् प्रतिगच्छतीति धुताधैकविपदगस्तमिति वा । ‘ अभङ्गं ’ न विद्यते भङ्गो यस्य तं । अजेयं ‘ कृतान्तं ’ अन्तकम् । मरणमिति यावत् । “ कृतान्तो यमसिद्धान्तेऽ—शुभे कर्मणि च द्विके । दैवे पापे भरण्यां च, शनिश्चरग्रहे तथा ” ॥ १ ॥ इति शब्दसिन्धुः । ‘ तुदन्तं ’ पीडयन्तम् । एतत्प्रतिपादिताऽनुष्ठानविधायकजनस्य भवग्रहणाभावान्मरणाभावः । ‘ कृतान्तं ’ सिद्धान्तम् । ‘ द्विरदमिव ’ गजमिव । ‘ स्मरत ’ ध्यायत । ‘ स्मृ ’ चिन्तायामितिधातोः कर्त्तरि परस्मैपदे लोटोमध्यमपुरुषबहुवचनम् । यूयमितिशेषः । अत्र द्विरदेन सह श्लेषः, सोऽपि विगतमुद्रः—अपेतमर्यादः स्वच्छन्दचारी भवति । तस्याऽपि पदगमभङ्गाः कवेः वर्णयितुं योग्याः—पदप्रचारक्रमाश्चकासति । दन्ताश्च भवन्ति । दानमार्गः—मदप्रवाहः समुदेति, सोऽपि अगं—वृक्षं धुनोति, अभङ्गश्च, कृतान्तं—कृतनाशं विपक्षादिकं तुदति, तदेवं द्विरदमिव हे भव्याः ? जैनचन्द्रं कृतान्तं स्मरतेत्यन्वयः ॥६७॥

(૧૦૯)

સિદ્ધાન્તનું સ્મરણ—

સ્લોકાર્થ—અત્યંત વિશાળ, શોભાયમાન, કવિઓને વર્ણન કરવા લાયક છે ચરણુની ચાલની રચના જેની, (શત્રુ સમૂહનો નાશ કરવામાં) કારણભૂત છે દાંત જેના, શોભિ રહ્યો છે મદ-જલવડે માર્ગ જેનાથી એવા, તથા નષ્ટ થયું છે પાપ જેનું, (પુણ્યશાલિ મનુષ્યોના) અદ્વિતીય સ્થાનપ્રતિ ગમન કરનાર, તેમજ વિનાશ કરનારાઓને પીડા કરનાર, હુસ્તિ સમાન અપરિમિત, પ્રકાશમાન છે કવિ યોગ્ય પદો, (ઉત્પ્રેક્ષાદિ અલાંકાર વ્યંગ સૂચક પદો) આલાપકો અને રચનાઓ જેની એવા, (યોદ્ધા આદિ દર્શનોનું ખંડન કરવામાં) હેતુરૂપ છે દાંત જેના, દેહી-પ્યમાન છે (જ્ઞાન આદિનો) દાનમાર્ગ જેનો, તેમજ વિનાશ કર્યો છે પાપરૂપી અસાધારણ આપત્તિરૂપ વૃક્ષનો જેણે, અજ્યેનહિ જીતી શકાય એવા, અને યમ-મરણુને પીડા કરનારા, (સિદ્ધાન્તના આરાધકોને પુનઃ જન્મમરણુનો અભાવ હોવાથી) જિનચંદ્ર વિષયક સિદ્ધાન્તનું હે ભવ્યલોકો ! તમે સ્મરણ કરો ॥ ૬૭ ॥

શ્રીપુરુષદત્તાયૈ પ્રાર્થના—

પ્રચલદચિરોચિશ્ચારુગાત્રે ! સમુદ્યત્—
 સદસિ ફલકરામેઽમીમહાસેઽરિમીતે ! ।
 સપદિ પુરુષદત્તે ! તે ભવન્તુ પ્રસાદાઃ,
 સદસિ ફલકરા મેઽમીમહાસેરિમીતે ! ॥ ૬૮ ॥

પ્રચલદિતિ—‘ પ્રચલદચિરોચિશ્ચારુગાત્રે ! ’ પ્રચલન્તી—પ્રકર્ષેણ ચલન્તી—પરિતઃસ્ફુરન્તી યા અચિરરોચિઃ અચિરા રોચિર્યસ્યાઃ સા—વિદ્યુત્ તદ્રત્ ચારુ—મનોહરં ગાત્રં યસ્યાઃ સા તદામન્ત્રણમ્, સુન્દરાઙ્ગિ ! । ‘ સમુદ્યત્સદસિફલકરામે ! ’ સમુદ્યન્તી,

(११०)

प्रोल्लसन्ती ये सती—शोभने असिफलके—खड्गचर्मणी ताभ्यां रामे !
 रमणीये ! । ‘ अभीमहासे ! ’ अभीमः—सौम्यः हासो यस्याः सा
 तत्सम्बोधने हृद्यहसने ! । ‘ अरिभीते ! ’ अरिभ्यः भीः अरिभीस्तस्या
 ईतिरिव ईतिस्तत्सम्बोधने हे ईतीभूते ! उपमेयं व्याघ्राद्यैः सामान्या-
 ऽनुक्तौ’ (सिद्ध० है० ३-१-१०२) इत्युपमित्युत्तरपदसमासः ।
 “ इतिरुपद्रवे स्त्रीत्वे, अतिवृष्ट्यादि षट्सु च । प्रवासे डमरे चैव,
 कृषेरुपप्लवे गतौ ” ॥ १ ॥ इतिशब्दसिन्धुः । ‘ अतिवृष्टि—रनावृष्टि—
 मूषकाः शलभाः शुकाः । प्रत्यासन्नाश्च राजानः, षडेता ईतयः स्मृताः’
 ॥ १ ॥ ‘ अभीमहासेरिभीते ! ’ अभीरविद्यमानभया या महासेरिभी—
 महामहिषी तामिते ! प्राप्ते ! “ लुलायो महिषो वाह—द्विषत्कासर
 सेरिभाः ” इत्यमरः । “ लुलायः सेरिभो (सैरिभो) महः ” इति हैमः ।
 सीरिभिर्दन्तैर्भाति सीरिभः—कुटंबी तस्याऽयमिति—अथवा सीयते—
 बध्यते इति सैरिभिः “ सिटिकिभ्यामिभः सैरिट्ट्रौ च ” (सि. उणा.
 ३३२) इति साधुः ‘ हे पुरुषदत्ते ! ’ पुरुषेषु दत्तं यस्याः सा पुरुषदत्ता
 तदामन्त्रणे हे पुरुषदत्ते ! (देवि ! “ दत्तं विश्राणितेऽविते ” इति विश्व०
 पुरुषाग्रदत्तानरदत्तेति नामान्तरे स्तोत्रादिषु दृश्येते । ‘ ते’ तव ‘ प्रसादाः’
 अनुग्रहाः । “ प्रसादोऽनुग्रहे काव्य—गुणस्वास्थ्यप्रसत्तिषु ” इति-
 मेदिनी । ‘ सदसि ’ सभायाम् । “ सभा समज्या परिषत्—समाजः
 पर्षत् सदः । समितिश्च घटाऽऽस्थानी, गोष्ठ्यास्था संसदस्तथा ॥ १ ॥
 नपुंसके तु चास्थानं, स्त्रीनपुंसकयोः सदः ” । इति शब्दसिन्धुः ।
 ‘ सपदि ’ तत्क्षणम् । ‘ मे ’ मम । ‘ फलकराः ’ कार्यसिद्धिविधा-
 यिनः । ‘ भवन्तु ’ सन्तु ॥ ६८ ॥

पुत्रपहता देवीने अर्थना—

श्लोकार्थ—ऋशयमान सौदाभिनी—विष्णी समान भनो-
 हर देडुवाणी हे देवि ! देहीभ्यमान तेभ्य उत्तम अेवा अर्द्ध

(१११)

अने जेटक-ढालवडे रमणीय जेवी हे विद्यादेवि ! नथी (अन्य
जोनोने) लयंकर हास्य जेतुं जेवी हे मडादेवी ! शत्रुज्यो
तरङ्गना लयप्रति धृति-उपद्रव सभान हे नरदत्ता ! हे निर्लय !
अने भडोठी मडिषी उपर आरूढ थयेदी (पुष्पाग्रदत्ता, नरदत्ता)
हे पुष्पदत्ता ! त्वारा प्रसादो मडुने सलामां सत्त्वर-जलदी
इलहायक थाज्यो ॥ ६८ ॥

१८-श्रीअरजिनस्तुतयः ।

अथश्रीअरनाथाय प्रणतिः—

व्यमुचच्चक्रवर्तिलक्ष्मीमिह तृणमिव यः क्षणेन तं,
सन्नमदमरमानसंसारमनेकपराजितामरम् ।
द्रुतकलधौतकान्तमानमतानन्दिभूरिभक्तिभाक्,
संनमदमरमानसं सारमनेकपराजितामरम् ॥६९॥ (द्विपदी)

व्यमुचच्चक्रेति—‘ यः ’ प्रभुः । ‘ अनेकपराजितां ’ अनेकपाः अने-
काभ्यां—मुखशुण्डाभ्यां पिवन्तीत्यनेकपाः—करिणस्तैश्चतुरशीतिलक्ष-
परिमितगजै राजितां—विभूषिताम् । (अनेकैः परैः—शत्रुभिरजिताम-
पराजिताम्) ‘ चक्रवर्तिलक्ष्मीं ’—चक्रेण—चक्रायुधरत्नेन वा वर्तत इति
चक्रवर्ती ‘ ब्रहादिभ्यो णिन्, (सिद्धहै० ५-१-५३) इति णिनि-
स्तस्य, चक्रधरस्य लक्ष्मीं—संपदं, “ चक्रवर्ती चक्रवाके, सार्वभौमे गणे
तथा । श्रेष्ठे चक्रे च, इति शब्दसिन्धुः । इह—अत्र लोके । ‘ तृणमिव ’
तृणवत् । ‘ क्षणेन ’ सपदि । ‘ व्यमुचत् ’ त्यक्तवान् । ‘ तं ’ यत्तदोर्नि-
त्यसम्बन्धात्—तथाभूतम् । ‘ सन्नमदमरमानसंसारं ’ सन्नः—क्षीणो
मदश्च—जात्यादिकः मरश्च मृतिः, मानश्च संसारश्च यस्य तम् । ‘ द्रुत-
कलधौतकान्तं ’ द्रुतं—विलीनं यत्कलधौतं—कनकं तद्वत्कान्तं—मनो-
हरम् । “ कलधौतं कलारावे, क्लीबं कनकरूप्ययोः इति विश्व० ।

(૧૧૨)

‘ આનન્દિતભૂરિભક્તિભાક્ષન્નમદમરમાનસં ’ આનન્દિતં—આહ્વાદિતં
 ભૂરિભક્તિભાજાં ભૂરિશ્ચાસૌ ભક્તિશ્ચ તાં મજન્તિ તેષાં પ્રભૂતભાવશા-
 લિનાં સન્નમતામમરાણાં માનસં મનો યેન તમ્ । ‘ સારં ‘ શ્રેષ્ઠમ્ ।
 ‘ અનેકપરાજિતામરં ’ અનેકે પરાજિતાઃ, દિગ્વિજયાદિપ્રક્રમેડમરાઃ—
 માગધાદિદેવા યેન તમ્ । ‘ અરં ’ અરનાથં, ગર્ભસ્થેડસ્મિન્માત્રા સર્વ-
 રત્નમયોડરો નિરીક્ષિત્વ ઇત્યરસ્તમ્ । “ અરોજિનેડરં ચક્રાઙ્ગે, શીઘ્રશીઘ્ર
 ગયોરપિ ” ઇત્યનેકાર્થઃ ! સર્વોત્તમે મહાસત્ત્વ—કુલે ય ઉપજાયતે ।
 તસ્યાડભિવૃદ્ધયે વૃદ્ધૈ—રસાવર ઉદાહૃતઃ ” ॥ ઇતિ હૈમવૃત્તૌ । (અરં—
 શીઘ્રં યથા, સ્યાત્તથા) ‘ આનમત ’ પ્રણિપતત ॥ ૬૯ ॥ અસ્મિન્ પથે
 દ્વિપદી છન્દઃ, તલ્લક્ષણઞ્ચ—ષશ્ચુગૌ દ્વિતીયષષ્ઠૌ જોલીર્વાદ્વિપદી, અષ્ટા-
 વિંશતિમાત્રકમિદં વૃત્તં, તત્રાઘ ઇકો ગણઃ ષષ્ઠમાત્રકઃ, પઞ્ચ ચતુર્માત્રા
 ઇકો ગુરુશ્ચ તેષાં દ્વિતીયષષ્ઠૌ જગણૌ લઘુરૂપૌ વા ।

શ્રી અરનાથને પ્રણામ—

૧લોકાર્થ—જેમણે આ જગત્માં અનેક હાથીઓવડે શોભતી,
 અથવા અનેક શત્રુઓથી (પણ) અજીત—પરાજય ન કરી શકાય
 તેવી ચક્રવર્તીની લક્ષ્મીનો એક ક્ષણમાં તૃણની માફક ત્યાગ કર્યો,
 તે અરનાથને કે જેણે મદ, મરણ, માન અને (ભવબ્રમણ-
 રૂપી) સંસારનો નાશ કર્યો છે, જે સુવર્ણ સમાન ક્રાંતિવાળા
 છે, જેમણે મહા ભક્તિવંત (હોવાને લીધે) પ્રણામ કરનારા
 દેવોના ચિત્તને આનંદ પમાડ્યો છે, જે શ્રેષ્ઠ છે, અને (છ
 ખંડ સાધતી વેળાએ) જેણે (માગધ તીર્થ કુમારાદિ) અગ-
 ણિત દેવોનો પરાજય કર્યો છે, તે (અઠારમા તીર્થ કરને) (હે
 ભવ્યાત્માઓ !) તમે શીઘ્ર પ્રણામ કરો ॥ ૬૯ ॥ આ ૧લોકમાં
 તથા પછીના ત્રણ ૧લોકમાં (દ્વિપદી) નામનો છંદ છે, તેનું
 લક્ષણ—આ છંદમાં પહેલાં એક છ માત્રાનો ગણ પછી ચાર માત્રા-
 વાળા પાંચગણ અને અંત્ય વર્ણ ગુરુ હોય છે અર્થાત્ એકંદર એકેક

(११३)

पादभां अङ्गुलीश मात्राभ्यो छे तेभां धीन्ने अने छट्टे मध्य उरु
 ञ्गण् अथवा आरे लघु डाय ते द्वीपदी छंद छडेवाय छे—

जिनवराणां प्रणमनम्--

स्तौति समन्ततः स्म समवसरणभूमौ यं सुरावलिः,
 सकलकलाकलापकलिताऽपमदाऽरुणकरमपापदम् ।
 तं जिनराजविसरमुज्जासित जन्मजरं नमाम्यहं,
 सकलकला कलाऽपकलिताप मदारुणकरमपापदम् ॥७०॥

स्तौतीति—‘सकलकलाकलापकलिता ’सकलाः—समस्ताश्च ताः
 कलाश्च—विज्ञानानि, “कला तु मूलरैवृद्धौ, षोडशांशे कलानिधेः । त्रिंश-
 त्काष्ठात्मके काले, सूक्ष्मांशे सर्ववस्तुनः ॥ १ ॥ मनःशिलायां शिल्पे
 चै—कस्मिन्मांसादिधातुषु । कलने च कला प्रोक्ता, ” इतिशब्दसिन्धुः ।
 तासां कलापः—समूहः, “कलापः संहतौ बर्हे काञ्चयां, भूषणतूणयोः ।
 चन्द्रे विदग्धे व्याकरण—भेदेऽपि कथ्यते बुधैः ” । इति मेदिनी ।
 तेन कलिता—समन्विता । ‘अपमदा’ अपगतो मदो यस्याः सा—
 विगताऽभिमाना । ‘सकलकला’ कलकलेन सहवर्त्तते सा सकल-
 कला—सकोलाहला “पुंसि कोलाहले सर्ज—रसे कलकलः स्मृतः ” ।
 इति विश्व० । ‘कला’ मधुरा । ‘सुरावलिः’ सुराणां श्रेणिः । ‘यं’
 जिनराजविसरं । ‘समवसरणभूमौ,’ समवसरणस्य भूमिस्तस्यां
 समवस्तृतिक्षितौ । ‘समन्ततः’ सर्वतः । ‘स्तौति स्म’ ष्टुञ् स्तुतौ
 धातोर्वर्त्तमाने परस्मैपदं स्मयोगे भूतार्थता वक्तव्या । वन्दते स्म ।
 ‘तं’ ‘अरुणकरं’ आताम्रकरं, सामुद्रिके सत्पुरुषाणां करक्रमा-
 रक्तत्वेन वर्णिताः । ‘अपापदं’ अपगता आपदो यस्मात्सः तं—
 विगतपापविपदम् । ‘उज्जासितजन्मजरं’ जन्म च जरा च

(૧૧૪)

જન્મજરે—ઉજ્જાસિતે જન્મજરે યેન તમ્ । ‘અપકલિતાપં’ અપગતૌ
 કલિશ્ચ તાપશ્ચ તૌ યસ્ય તમ્ , અથવાઽપગતઃ કલેઃ—કલિકાલસ્ય
 કલહસ્ય વા તાપઃ—સન્તાપો યસ્માત્સ તમ્ । ‘અદારુણકરં’ ન
 દારુણમદારુણમરૌદ્રં તત્કરોતિ યસ્તમ્ । ‘અપાપદં’ નપાપમપાપં—
 પુણ્યં તત્પ્રદદાતિ તમ્ । ‘જિનરાજવિસરં’ જિનેન્દ્રાણાં કદમ્બકં,
 “સમૂહોનિવહવ્યૂહ—સન્દોહવિસરવ્રજાઃ ” ઇત્યમરઃ ‘અહં ‘નમામિ’
 નમસ્કરોમિ ॥ ૭૦ ॥

જિનવરોને નમન.

૨લોકાર્થ—સમથ (વિજ્ઞાનાદિક) કલાઓના સમૂહથીયુક્ત,
 તેમજ ત્યાગ કર્યો છે અભિમાનનો જેણે, એવી વળી (ઉચ્ચે સ્વરે
 સ્તુતિ કરતી હોવાથી) કોલાહલે કરીને યુક્ત, તેમજ (મધુર
 સ્વરે કરીને) મધુર એવી દેવપંક્તિ જિનસમૂહની સમવસ-
 રણુમાં આરે દિશાઓમાં સ્તુતિ કરતી હતી એવા, તેમજ રક્ત
 હસ્તવાલા, પુષ્પને આપનાર, નાશ કર્યો છે જન્મ અને જરાનો
 જેણે વળી દૂર કર્યા છે કલહ અને સંતાપ જેણે, અથવા કલિ-
 યુગનો સંતાપ જેણે એવા, લયંકર કાર્યથી દૂર રહેનારા અને
 નિર્મૂલ થઈ છે વિપત્તિઓ જેની અથવા જેનાથી એવા તે જિનેન્દ્ર
 સમૂહને હું નમું છું. ॥ ૭૦ ॥

જિનાગમાય પ્રણમનમ્—

મીમમહાભવાદ્ધિભવમીતિવિભેદિ પરાસ્તવિસ્ફુરત્—

પરમતમોહમાનમતનૂનમલં ઘનમઘવતે હિતમ્ ।

જિનપત્તિમતમપારમર્ચ્યામરનિર્વૃત્તિશર્મકારણં,

પરમતમોહમાનમત નૂનમલઙ્ગનમઘવતે હિતમ્ ॥ ૭૧ ॥

મીમેતિ—‘ મીમમહાભવાદ્ધિભવમીતિવિભેદિ ’ મીમે—વિભે-
 ત્યસ્માદિતિ મીમસ્તસ્મિન્ ભયદ્ગ્ગરે, ભવ ઇવાદ્ધિર્મહાંશ્રાસૌ મવાદ્ધિશ્ચ

(૧૧૫)

તસ્મિન્-મહાભવાઘૌ ભવન્તીતિભવા સ્તાશ્ચતા ભીતયસ્તાસાં વિભેદિ-
 ભેદનશીલમ્ । ‘પરાસ્તવિસ્ફુરત્પરમતમોહમાનં’ પરાસ્તાઃ-વિક્ષિપ્તાઃ
 વિસ્ફુરન્તઃપરમતાનિ ચ સૌગતાદિમતાનિ મોહશ્ચમાનશ્ચ પરમતમોહ-
 માનાઃ યેન તત્ । (યદ્વા મોહાદ્જ્ઞાનાન્માનો-મિથ્યાભિનિવેશઃ, પરમ-
 તાનાં મોહમાનો વા) ‘અતનૂનં’ તનુ ચ-સ્વરૂપં ડનઞ્ચ-અપૂર્ણં યન્ન ભવતિ
 તત્ અતનૂનમ્ । ‘અલં’ અલ્યર્થં । ‘ઘનં’ નિવિહં-પ્રમેયેન ગહનં ‘અઘવતે’
 અઘં વિદ્યતેડસ્યેત્યઘવાન્ તસ્મૈ, ‘તદસ્યાસ્યસ્મિ’ ન્નિતિ (સિદ્ધ૦
 ૭-૨-૧) મતુઃ હિતસુસ્વાભ્યામ્ (સિ૦ ૨-૨-૬૫) ઇતિ હિતયોગે
 ચતુર્થી, પાપિને । ‘હિતં’ શ્રેયઃપ્રદમ્ । ‘અપારમર્ત્યામરનિર્વૃત્તિ-
 શર્મકારણં’ અપારાણિ ન વિદ્યતે પારોડવસાનં યેષાં તાનિ-અપર્ય-
 ન્તાનિ યાનિ મર્ત્યાનામમરાણાઞ્ચ નિર્વૃત્તેઞ્ચ-નિર્વાણસ્ય સમ્બન્ધીનિ
 શર્માણિ-સુસ્વાનિ તેષાં કારણં-હેતુઃ તત્ત્વજ્ઞાનસંપાદનેન મોક્ષોત્પા-
 દકત્ત્વાત્ । ‘પરમતમોહં’ પરમં-પ્રકૃષ્ટં તમો-મોહં હન્તિ યત્તત્, યદ્વા
 પરમતમા-અતિશયેન પરમા ડહાસ્તર્કા યસ્મિન્સ્તત્ । ‘અલઙ્ગનમઘવતા’
 ન વિદ્યતે લઙ્ગનં-અમિભવો યસ્ય તેન મઘવતા-મહેન્દ્રેણ સામર્થ્યાદ-
 ચ્યુત-સ્વર્ગનાથેનેત્યર્થઃ । ‘ઈહિતં’ અમિલષિતમ્ । ‘જિનપતિમતં’
 જિનાનાં પતયસ્તેષાં મતં-સર્વજ્ઞપ્રવચનમ્ । ‘નૂનં’ નિશ્ચયેન ।
 ‘આનમત’ પ્રણમત, યૂયમિતિશેષઃ । આડ્પૂર્વકાત્ ‘ણમં’ પ્રહ્લત્વે
 ધાતોરાશીઃપ્રેરણયોરિતિ મધ્યમપુરુષબહુવચનમ્ ॥ ૭૧ ॥

જિન આગમને પ્રણતિ—

શ્લોકાર્થ—લયંકર અને મહાન્ એવા સંસાર સમુદ્રમાંથી
 ઉત્પન્ન થતા લયને ભેદનારા, વળી દૂર કર્યા છે સ્કુરાયમાન એવા
 અન્યમતો-ઐઠ્ઠાદિ મતો, મોહ અને અભિમાન તે જોણે, (અથવા
 નાશ કર્યો છે સ્કુરાયમાન અન્ય દર્શનોના મોહનો અને ગર્વનો
 જોણે, અથવા દળી નાખ્યો છે સ્કુરાયમાન એવો અન્ય મતોનો

(૧૧૬)

(પોતાના) અજ્ઞાનને લધને (ઉત્પન્ન થયેલ) મિથ્યાભિનિવેશ જોણે એવા તથા અતિશય વિશાલ અને પૂર્ણ, તેમજ (પ્રમેય-વડે) અત્યંત ગહન એવા, વલી પાપીઓને પણ હિતકારી, માનવ, અને દેવના અપાર નિર્વાણ સુખના હેતુરૂપ, અત્યંત (અજ્ઞાનરૂપી) અધિકારનો નાશ કરનારા અથવા અતિશય તર્ક જોમાં રહેલા છે એવા, વળી અલંબનીય અન્ય કોઈથી ન ઉલ્લંઘન કરી શકાય તેમજ ઈંદ્રને (અર્થાત્ પારમા દેવલોકના સ્વામી અચ્યુતેંદ્રને) (પણ) અભીષ્ટ એવા ત્રિનેંદ્રપ્રરૂપિત સિદ્ધાંતને (હે ભવ્યજનો ?) તમે પ્રણામ કરો ॥ ૭૧ ॥

શ્રીચક્રધરાયા: સ્તુતિ:—

યાઽત્ર વિચિત્રવર્ણવિનતાત્મજપૃષ્ઠમધિષ્ઠિતા હુતાત્—

સમતનુભાગવિકૃતધીરસમદવૈરિવ ધામહારિભિઃ ।

તદિદિવ માતિ સાન્ધ્યઘનમૂર્ધનિ ચક્રધરાઽસ્તુ સા મુદે—

ઽસમતનુભા ગવિ કૃતધીરસમદવૈરિવધા મહારિભિઃ ॥૭૨॥

येति—‘ या ’ देवी । ‘ विचित्रवर्णविविनतात्मजपृष्ठं ’ विचित्रा-वर्णा यस्मिन् सः—शबलवर्णः “ आजानु कनकगौर—मानाभेः शङ्ख-कुन्दहरधवलम् । आकण्ठतो नवदिवाकरकान्तितुल्य—मामूर्द्धतोऽ-ञ्जनसमं गरुडस्वरूपम्, इति पार्श्वनाथस्तोत्रे । एतादृक्स्वरूपो यो विनतात्मजो गरुडस्तस्य पृष्ठं—गात्रोपरिभागम् । ” दितिर्माता च दैत्यानां, देवानामदितिस्तथा । विनतापक्षिणां माता, कद्रुःपन्नगमातरि । इति मातृकाप्रकरणे । “ पृष्ठन्तु चरमं तनोः ” इति हैमः । ‘ अधिष्ठिता ’ अधिरूढा । ‘ हुतात्समतनुभाक् ’ हुतमतीति हुतात्, ‘ अद् ’ भक्षण इत्यस्मात् क्विप् । अग्निस्तत्समां—तनुं—मूर्त्तिं भजते या सा । ‘ अविकृतधीः ’ न विकृता अविकृता—

(११७)

अविकारिणी धीर्यस्याः सा । ‘ असमदवैरिव ’ असदृशदवानलैरिव ।
 “ इवेन सह नित्यसमासो विभक्त्यलोपश्च ” इति वार्त्तिकत् । अत्र
 वागर्थाविवेतिरघूदाहरणं विलोकनीयम् । ‘ धामहारिभिः ’ धाम्ना-
 तेजसा हारिभिः—कान्तैः प्रकाशैः । ‘ सान्ध्यघनमूर्धनि ’ सन्ध्यायां
 भवो यो घनो—जीमूतस्तस्यमूर्धनि—शिरसि । ‘ तडिदिव ’ विद्युदिव ।
 ‘ अत्र ’ अस्मिँह्लोके ‘ भाति ’ शोभते, यथा सान्ध्यमेघस्य शिरसि
 विद्युद् भाति तथा देवी गरुडपृष्ठे स्थिता राजत इति भावः ।
 ‘ भा ’ दीप्तावित्यदादिगणस्थाद्वर्त्तमाने प्रथमपुरुषैकवचनम् । ‘ सा ’
 ‘ असमतनुभा ’ असमा—अनुपमा तनो—र्वपुषो भा यस्याः सा ।
 ‘ गवि ’ पृथिव्यां स्वर्गे वा । “ गौः स्वर्गे वृषभे रश्मौ, वज्रे शीत-
 करे पुमान् । अर्जुनीनेत्रदिग्वाण—भूवाग्वारिषु योषिति । ” इति-
 मेदिनी । “ गौर्वज्रे सुवृषे धेनौ, वाचि दिग्वाणयोर्गिरि । भूमयूख-
 सुखस्वर्गाऽ—सत्य वह्नयक्षिमावृषु ॥१॥ इति महीपकोशः । ‘ महारिभिः ’
 अरा येषां सन्तीत्यरीणि—चक्राणि, महान्ति च तानि अरीणि च तैः
 महारिभिः । ‘ कृतधीरसमदवैरिवधा ’ कृतो विहितो धीराणां समदानां
 वैरिणां शत्रूणां वधो नाशो यया सा । ‘ चक्रधरा ’ धरतीति धरा
 चक्रस्य धरा चक्रधरा—अप्रतिचक्रा देवी । उक्तञ्चाचारदिनकरे—गरु-
 न्मत्पृष्ठआसीना, कार्त्तस्वरसमच्छविः । भूयादप्रतिचक्रा नः, सिद्धये
 चक्रधारिणी ॥ १ ॥ ‘ मुदे ’ प्रीत्यै । ‘ अस्तु ’ भवतु । ‘ अस् ’
 भुवि सन्तायामित्यस्मादाशिषि तुप्प्रत्ययः ॥ ७२ ॥

श्री यक्षधरा देवीनी स्तुति—

श्लोकार्थ—चित्रविचित्र रंग वर्णवाणा गङ्गानी पृष्ठ उपर
 आङ्क थयेली, तेमळ अग्नि समान प्रदीप्त द्दुने धारणु कर-
 नारी, अने विकार रहित बुद्धिवाली, जे देवी असाधारणु दावानण
 समान उज्वल प्रकाशवडे मनोहर जेवां यकोवडे संध्या सम-

(११८)

यना (रंगजेरंगी) भेद्य उपर रडेदी तडित्त-विजणी नेम आ
 जगतमां शोखे छे, ते (अकधरा) देवीडे नेना शरीरनी कांति
 निरूपम छे, अथवा नेनी कांति अनुपम तेमज अनदप छे, नेषु
 प्रगल अकोवडे पृथ्वी उपरना अथवा स्वर्गमांता पराकरी तथा
 महोन्मत्त शत्रुआनो संहार कर्यो छे जेवी ते अकधरा (अप्र-
 तिथका) देवी (छे दीव्य सुषुना अखिलाधिजनो !) (तमारा)
 दुर्षने माटे थाज्यो ॥ ७२ ॥

१९ श्रीमल्लिनाथजिनस्तुतयः ।

अथ श्रीमल्लिनाथस्य स्तुतिः—

नुदंस्तनुं प्रवितर मल्लिनाथ ! मे,
 प्रियङ्गुरोचिररुचिरोचितां वरम् ।
 विडम्बयन् वररुचिमण्डलोज्ज्वलः,
 प्रियं गुरोऽचिररुचिरोचिताम्बरम् ॥७३॥ रुचिराछन्दः

नुदन्निति—(हे) ‘ मल्लिनाथ ! गुरो ! ’ परीपहादिमल्लज-
 याद्—मल्लिः, निरुक्तात् । गर्भस्थेऽस्मिन्मातुः सकलर्तुकुसुममात्य-
 शयनीयदोहदोऽपुरि देवतयेतिमल्लिर्वा स चासौ नाथश्च तदामन्त्रणं,
 गृणाति धर्मोपदेशं, यथार्थोपदेष्टा वा, गुरुः हिताऽहितप्राप्तिपरिहारो-
 पदेष्टा गुरुरिति नैयायिकाः । ‘ गृशू ’ शब्दे धातोः ‘ कृग्र ऋतुर्च ’
 (सिद्धहै० उ० ७३४) इति कित्संज्ञिकउ प्रत्ययः ऋकारस्य च उरा-
 देशः । “ गुरुर्महत्याङ्गिरसे, पित्रादौ धर्मदेशके । अलघौ दुर्जरे चापि ”
 इति हैमः । तत्सम्बुद्धौ हे मल्लिनाथस्वामिन् ? । ‘ अरुचिरोचितां ’
 रुचिरा—शोमना चासौ उचिता च योग्या, रुचिराः बहुलकर्माणस्तेषा-
 मुचिता वा या न भवति ताम्, लघुकर्मणां स्वल्पकालेनैव मोक्षगामि-
 त्वेन तस्यागात् ‘ तनुं ’ देहम् । “ त्वग्देहयोरपि तनुः ” इत्यमरः ।

(१२०)

जिनेश्वराणां स्तुतिः ।

जवाद्गतं जगदवतो वपुर्व्यथा—

कदम्बकैरवशतपत्रसं पदम् ।

जिनोत्तमान् स्तुत दधतः स्रजं स्फुरत्—

कदम्बकैरवशतपत्रसम्पदम् ॥ ७४ ॥

जवादिति—‘वपुर्व्यथाकदम्बकैः’ वपुषः—शरीरस्य व्यथानां—
पीडानां कदम्बकैर्वृन्दैः । “ वृन्दं चक्रकदम्बके समुदयः पुञ्जोत्करो
संहतिः ” इति हैमः ‘ अवशतपत्रसं ’ अवशाः—पराधीनाः तपन्तः
तापमनुभवन्तः त्रसाः सत्त्वा—यस्मिन् तत् । ‘ पदं ’ स्थानं—नरका-
दिकम् । ‘ गतं ’ प्राप्तम् । ‘ जगत् ’ विश्वम् । ‘ जवात् ’ वेगात् ।
“ जवोवेगस्त्वरिस्तूर्णिः ” इत्यमरः । ‘ अवतः ’ रक्षतः । ‘ स्फु-
रत्कदम्बकैरवशतपत्रसंपदं ’ स्फुरन्ती कदम्बानां—नीपानां कैरवाणां—
कुमुदानां शतपत्राणां—कमलानाञ्च सम्पत्—समृद्धिर्यस्यां वा यस्याः सा
ताम् । “ नीपः कदम्बः शालस्तु ” । “ श्रेते तु तत्र कुमुदं, कैरवं
गर्दभाह्वयम् ” इति हैमः । “ सहस्रपत्रं कमलं, शतपत्रं कुशेशयम् ” ।
इत्यमरः । ‘ स्रजं ’ कुसुममालाम् । ‘ दधतः ’ धारयतः । ‘ जिनो-
त्तमान् ’ जिनेन्द्रान् । ‘ स्तुत ’ प्रणत ‘ ष्टुञ् ’ स्तुतावितिधातो-
राशीः प्रेरणयोरिति मध्यमपुरुषबहुवचनम् ॥ ७४ ॥

जिनेन्द्रोनी स्तुति—

श्लोकाथ—हेल संभधी पीडाओना समूहोवडे परतंत्र-
पराधीन, (अत्यंत) संतापनो अनुभव करनारा ओवो छे
नेने विषे ओवा (नरकादिक चार गतिओवडे लक्षित) पदने
प्राप्त थयेला विश्वतुं वेगवडे रक्षणु करनारा ओवा, तेमज विक-
स्वर छे कदंभ, कैरव अने शतपत्र-कमल संभधी संपत्ति नेने
विषे ओवी पुष्पोनी भाणाने धारणु करनारा ओवा ओनेश्वरोनी
(हे लओयो !) तमे स्तुति करे ॥ ७४ ॥

(१२१)

सिद्धान्तस्य वर्णनम् ।

स सम्पदं दिशतु जिनोत्तमागमः,

शमावहन्नतनुतमोहरोऽदिते ।

सचित्तभूः क्षत इह येन यस्तपः-

शमावहन्नतनुत मोहरोदिते ॥ ७५ ॥

स इति—‘ यः ’ तपः शमौ ’ तपश्च द्वादशविधं शमश्च—उपशमः इतीतरेतरद्वन्द्वः, तौ । “ तपोलोकान्तरेऽपि च । चान्द्रायणादौ धर्मे च, पुमान् शिशिरमाघयोः ” इतिमेदिनी । “ तपः कृच्छ्रादिकर्मणि । धर्मे लोकप्रभेदे च, तपाः शिशिरमाघयोः ” इति हैमः । ‘ अहन् ’ हतवान् । ‘ अदिते ’ न दिते—अदिते—अखण्डिते । ‘ मोहरोदिते ’ मोहश्चमिथ्याऽभिनिवेशः रोदितश्च—विप्रलापः ते । ‘ अतनुत ’ विस्तारितवान् । ‘ तनु ’ विस्तारे, ‘ अनद्यतने लङि ’ तिसूत्रेणात्मनेपदे प्रथम-पुरुषैकवचनं कर्त्तरि । ‘ सः ’ ‘ चित्तभूः ’ कामः । ‘ येन ’ विभुना । ‘ इह ’ अत्र जगति । ‘ क्षतः ’ ध्वस्तः । ‘ क्षण् ’ हिंसायामिति-धातोर्निष्ठाक्तप्रत्ययः । ‘ सः ’ ‘ शं ’ सुखम् । ‘ आवहन् ’ कुर्वन् । ‘ अतनुतमोहरः ’ । न तनु—अतनु—प्रभूतं तमोऽज्ञानतिमिरं हरतीति अतनुतमोहरः अथवा अतनुतमानूहान्—तर्कान् राति—ददाति यः, सः । ‘ जिनोत्तमागमः ’ जिनेपूत्तमास्तेषामागमः, जिनानामुत्तमः—श्रेष्ठो य आगमः—समयः इति वा, “ आप्तोक्तिः समयागमौ ” इति हैमः । अर्हत्सिद्धान्तः । ‘ सम्पदं ’ श्रियम् । ‘ दिशतु ’ ददातु ‘ दिश् ’ अतिसर्जने इतिधातोराशीः प्रेरणयोरिति लोटःस्थानेतुप् । ७५।

जिनसिद्धांतनी भङ्गता—

१ दो.अर्थ—ने (आद्य अने आख्यंतर आर प्रकारना)

(१२२)

तप अने उपशम-शांतिनेो नाश करतो, तेमज्जे अण्डित अज्ञान अने प्रक्षय-इहाननेो विस्तार करतो हुतो ते कंठपं-कामदेवनेो आ जगत्मां जेणेो नाश कर्यो, ते सुअने आपनार, तेमज्जे अत्यंत अज्ञाननेो नाश करनार (अतिशय मोटा तर्केनेो उत्पन्न करनार) अयेो श्री विनेश्वरेनेो (अति उत्तम) सिद्धांत (हे लव्यात्मायेो !) तमने संपत्ति आपेो ॥ ७५ ॥

श्रीकपर्दियक्षराजस्मृतिः ।

द्विपं गतो हृदि रमतां दमश्रिया,
प्रभाति मे चकितहरिद्विपं नगे ।
वटाह्वये कृतवसतिश्च यक्षराट्,
प्रभातिमेचकितहरिद् विपन्नगे ॥ ७६ ॥

द्विपमिति । ‘ चकितहरिद्विपं ’ चकितस्त्रस्तो हरिद्विपः—सुरेन्द्रगजो येन तम्, स्थौल्यसौन्दर्यबलाऽतिशयादितिभावः ‘ द्विपं ’ द्वाभ्यां-मुखशुण्डाभ्यां पिवतीति द्विपस्तं—हस्तिनम् । ‘ गतः ’ आरूढः । ‘ विपन्नगे ’ विगताः पन्नगा यस्मात्सतस्मिन् विगतसर्पे । ‘ वटाह्वये ’ वटाभिधाने । “ उदन्तोऽथाह्वयोऽभिधा । गोत्रसंज्ञानामवेया ० ” इति हैमः । ‘ नगे ’ वृक्षे । ‘ कृतवसतिः ’ कृता-विहिता वसतिः—स्थानं=गृहं येन सः । वसती रात्रिवेश्मनोः ” इत्यमरः । ‘ प्रभातिमेचकितहरित् ’ प्रभया—कान्त्या अतिशयेन मेचकिताः—श्यामीकृताः, हरितः—ककुभः मेचकस्वरूपा येन सः । ‘ यक्षराट् ’ यक्षाधिपः (कपर्दिनामा) “ किन्नरकिंपुरुषौ द्वौ, महोरग-स्तूर्यगान्धर्वः । यक्षो राक्षसभूतौ, पिशाचो व्यन्तरा अष्टौ ” ॥ यक्षस्वरूपं चोक्तं तत्त्वार्थाधिगमभाष्ये—यक्षाः श्यामाऽवदाता गम्भीरास्तुन्दिला वृन्दारकाः प्रियदर्शना मानोन्मानप्रमाणयुक्ताः रक्तपाणिपादतलनखतालुजिह्वोष्ठा भास्वरमुकुटधरानानारत्नभूषणा वटवृक्षध्वजाः । यक्षाणां त्रयोदश जातिभेदाः—

(१२३)

पूर्णभद्रो माणिभद्रः, श्वेतभद्रो वनाधिपः ।
व्यतिपातिकभद्रश्च, सुमनोभद्र एव च ॥ १ ॥

हरिभद्रसुभद्रौ च, सर्वतो भद्र इत्यसौ ।
यक्षोत्तमो वनाहारो-मनुष्यरूपयक्षकौ ॥ २ ॥

यः पूर्वं तन्तुवायः कृतसुकृतलवैर्दूरितैः पूरितोऽपि
प्रत्याख्यानप्रभावादमरमृगदृशामातिथेयं प्रपेदे ।
सेवाहेवाकशाली प्रथमजिनपदाम्भोजयोस्तीर्थरक्षा-
दक्षः श्रीयक्षराजः स भवतु भविनां विघ्नमर्द्दी कपर्दी ॥१॥

ब्रह्मशान्तिकपर्दिनामानौयक्षौ भेदान्तरेष्वन्तर्भूतौ, ' मे ' मम ।
' दमश्रिया ' उपशमसम्पदा । ' प्रभाति ' शोभमाने । ' हृदि '

१ सौराष्ट्रे मधुमत्यां नगर्यां कपर्दिनामा तन्तुवायस्तस्याऽऽडीकुहानामानौ
भार्ये, अयञ्चाऽभक्ष्याऽपेयलोलुगोऽभूत् । अनाचारिणं तं विलोक्य तस्य भार्ये
प्रहारेण शिक्षयामासतुः, तदानीं वज्रसेनसूरिर्वीहिर्भूमिं गच्छन् तदवस्थं तं निजान्तिके
आजुहाव, सोऽपि कृताञ्जलिस्तं प्रणनाम, सुलभवोधिं मुहूर्त्तमात्रायुषं च तं श्रुतज्ञा-
नेन विज्ञाय सूरिरवोचत्, एतत्कष्टविमुक्तये त्वं धर्मध्यानं कुरु, प्रत्याख्यानञ्च
गृहाण-भोजनात्प्राक् परमेष्ठिमन्त्रमुच्चार्य कटिवद्धदवरकस्य ग्रन्थिं छोटयित्वा
भोजनं विधेयं । भोजनोत्तरं नमस्कारमंत्रं पठित्वा तद्ग्रन्थिः पुनर्विधेया, इत्थं
नियमस्तेन गुरेः सकाशाद्गृहीतः । सूरिः स्वस्थानं गतः । सोऽपि गृहं गत्वा
तेनैव नियमेन भोजनं कुर्वन् विषमिथिताऽहिमांसभक्षणेनाऽजानन्मृतः । अप्रज्ञोऽपि
सकृन्नियमपालनेन प्रत्याख्यानप्रभावाद्देवत्वेन स समुत्पन्नः । इतस्तद्भार्ये सूरि
दत्तप्रत्याख्यानवृत्तान्तमजानाने निजपतिमरणदाताऽयं सूरिरिति मत्त्वा नृपतिं विज्ञा-
पयामासतुः । नृपेण सूरिराकारितः, अनयोः स्वामी त्वया कथं व्यापादितः ?
सूरिस्तुष्णीं स्थितः, ततः स कारागृहे स्थापितः । देवलोकस्थः कपर्दीं ज्ञातवा-
नवधिना, मदुपकारिसूरिर्महादुःखे पातितः, अतस्तेन दिव्यशक्त्या तन्नगराच्छादन-
भाण्डमिव विशाला शिला विकुर्विता, नमःस्थितेन तेनलोकाः प्रोचिरे, वज्रसेनसूरिर्भै
प्रियगुरुः महोपकारी प्रत्याख्यानदातास्ति । अतस्तं सूरिं क्षमध्वं प्रणमत्,
अन्यथाशिलापातेन नगरनाशं विधास्ये, मरणभयेन भीतो नृपस्तं क्षमायित्वा

(૧૨૪)

માનસે । ‘ રમતાં ’ ક્રીડતુ ॥ ‘ રમુ ’ ક્રીડાયામિતિઘાતોરાત્મનેપદે
આશિષિ લોટઃ પ્રથમપુરુષૈકવચનમ્ ॥ ૭૬ ॥

શ્રી યક્ષરાજ (કપર્દીનું સંસ્મરણ)—

શ્લોકાર્થ—(પોતાની પ્રચંડતા, સામર્થ્ય અને સુંદરતા વિગેરે ગુણોવડે) ભય પમાડ્યો છે ઐરાવતને જેણે એવા યક્ષરાજ ઉપર આરૂઠ થયેલો, વળી સર્પ રહિત એવા વડ વૃક્ષ ઉપર નિવાસ કર્યો છે જેણે, વળી અતિશય તેજવડે અત્યંત શ્યામવર્ણી કરી છે દિશાઓ જેણે એવો (કપર્દી નામે) (આઠ પ્રકારના વ્યંતરદેવપૈકીનો યક્ષ એ એક ભેદ છે અને યક્ષજાતિના પૂર્ણભદ્રાદિ (૧૩) ભેદ છે તેમાં કપર્દી એ અવાંતર ભેદ છે, કે જે વજ્રસેન-સૂરિના ઉપદેશથી પૂર્વજન્મમાં ક્રૂરકર્મી હોવા છતાં કપર્દી નામનો તંતુવાય ગંઠસી પ્રત્યાખ્યાન (પચ્ચખ્યાણ) ના પ્રભાવવડે યે ઘડીનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી દેવ થયો અને તેણે શત્રુજયતીર્થની રક્ષા કરી) તે યક્ષરાજ ઉપશમરૂપી લક્ષ્મીવડે પ્રકાશમાન એવા મહારા હ્રદય-અંતઃકરણમાં રમણ કરે ॥ ૭૬ ॥

વન્દિત્વા ચ મુક્તવાન્ । તતઃ કર્પદિના શિલા સંહતા, પ્રસન્નવદનેન તેન ચ સપ્રકાશં પ્રોક્તમ્—

“ માંસાસી મજ્જરઘો, ઇક્ષેણં ચેવ ગંઠિસહિષ્ણ ।
સોહં તુ તંતુવાઓ, સુસાહુવાઓ સુરો જાઓ ” ॥ ૧ ॥

(માંસાસી મચ્ચરતઃ, એકેન ચૈવ ગ્રન્થિસહિતેન ।
સોઽહં તુ તન્તુવાયઃ, સુસાહુવાદઃ સુરો જાતઃ ॥ ૧ ॥)

તતઃ સ સરીશ્વરં ભક્ત્યા નત્વા કૃતાઙ્ગલિઃ પ્રોવાચ-ભગવન્ ! પ્રાગ્જન્મનિ મયા કૌટુકર્માણિ વિહિતાનિ ? સૂરિણા પ્રોચે-પુરા ત્વયા ક્રૂરકર્માણિ કૃતાનિ, અધુનાઽઽ-ત્મશુદ્ધયે શ્રીશત્રુજયગિરિં ગત્વા ત્વં શ્રીઋષભપ્રમું સેવસ્વ, ઇતિસૂરિવચો નિશમ્ય પ્રમુદિતસ્તથૈવ સ કૃતવાન્ ।

(१२५)

२०—श्रीमुनिसुव्रतजिनस्तुतयः ।

अथश्री मुनिसुव्रतस्वामिनः स्तवनम्—

जिनमुनिसुव्रतः समवताञ्जनताऽवनतः,

स मुदितमानवा धनमलोभवतो भवतः ।

अवनिविकीर्णमादित यस्य निरस्तमनः—

समुदितमानबाधनमलो भवतो भवतः ॥ ७७ ॥

तत्कुटकम् (७-१०)

जिनमुनीति—‘ मुदितमानवाः ’ मुदिताश्च ते मानवाश्चेति-
 कर्मधारयः, हृष्टाः पुमांसः । ‘ यस्य ’ ‘ अलोभवतः ’ न विद्यतेलो-
 भोऽस्येत्यलोभवान् तस्य—लोभेनाऽयुक्तस्य दीक्षागृहीतुकामस्य ।
 ‘ भवतः ’ भवतीति भवन् तस्य सतः । ‘ अवनिविकीर्ण ’ अवन्यां—
 पृथिव्यां विकीर्ण—राशीकृतम् । ‘ धनं ’ द्रव्यम् । ‘ आदिषत ’ आद-
 दत् । ‘ सः ’ ‘ जनताऽवनतः ’ जनानां समूहो जनता ‘ ग्रामजन-
 बन्धुगजसहायात्तत् ’ (सिद्धहेम० ६-२-२८) इति ‘ समूहार्थे
 तत् ’ तथा जनतया—मानववृन्देन अवनतः—प्रणतः । ‘ निरस्तमनः
 समुदितमानबाधनमलः ’ मानोऽहंक्रुतिः बाधनं बाधा—पीडा, मलो-
 दुरध्यवसायश्च निरस्ता—अपकीर्णा, मनसि समुदिता—हृदि समुद्रताः
 संहता वा मानश्च बाधनश्च मलाश्च ते येन सः । ‘ जिनमुनिसुव्रतः ’
 जिनश्चासौ मन्यते जगतस्त्रिकालावस्थामिति मुनिश्चासौ सुष्ठुव्रता-
 नि यस्य सः सुव्रतश्चेति कर्मधारयः, मुनिसुव्रतनामा जिनः गर्भस्थेऽ-
 स्मिन् माता मुनिवत् सुव्रता जातेति वा मुनिसुव्रतः । मुनिरिति ‘ मने-
 रुच्च ’ (उणा० ५६२) इत्युणादिसूत्रेणाकारस्योकार इश्चप्रत्ययः ।
 ‘ भवतः ’ युष्मान् । ‘ भवतः ’ संसारात् । ‘ समवतात् ’ संरक्षतु
 ॥ ७७ ॥ अस्मिन् पद्ये तत्कुटकं वृत्तम्—“ ह्यदशभिर्नजौ भजजला-

(૧૨૬)

गुरु तत्कुटकम् ” । इति लक्षणात् । “ मुनिगुहकार्णवैः कृतयतिं
वद कोकिलकम् ” । इति वृत्तरत्नाकरे । “ ज्ञभजजा लगाववितथ ”
मितिच्छन्दोऽनुशासने । “यदि भवतो नजौ भजजला गुरुनकुटकम्” ।
इतिछन्दोमञ्जर्याम् ।

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની સ્તુતિ—

⁂લોકાર્થ—(દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની અતિશય અભિલાષા
હોવાથી) લોક રહિત થયેલા એવા જે પ્રભુના પૃથ્વી ઉપર
ઢગલા કરેલા (૩૮૮,૮૦૦૦૦૦૦) ધનને હર્ષ પામેલા મનુષ્યો
એક વર્ષ પર્યંત ગ્રહણ કરતા હતા તે તીર્થંકર મુનિસુવ્રતસ્વામી
કે જેમને જનસમુદાયે નમન કર્યું છે, તેમજ જેમણે મનમાં
ઉત્પન્ન થયેલા—અથવા એકઠા થયેલા અહંકારનો, પીડાનો અને
કર્મરૂપી મલનો વિનાશ કર્યો છે, તે (વીસમા જીનેશ્વર) હે
ભવ્યાત્માઓ તમહાણે ભવ-સંસારથી રક્ષણ-પાલન કરો ॥ ૭૭ ॥

આ સ્તુતિના ચારે પદમાં તત્કુટક નામે વૃત્ત છે તેમજ
દરેક ચરણમાં સત્તર અક્ષર છે અને સાત અને દશ અક્ષરે
વિરામ છે.

जिनसमूहस्य प्रणतिः ।

प्रणमत तं जिनव्रजमपारविसारिजो-

दलकमलानना महिमधाम भया समरुक् ।

यमतितरां सुरेन्द्रवरयोषिदिलामिलनो-

दलकमला ननाम हिमधामभया समरुक् ॥ ७८ ॥

प्रणमतेति—‘ अपारविसारिजोदलकमलानना ’ अपाराणि,
न विद्यते पारोऽन्तोयेपांतानि—अपर्यन्तानि, विसारीणि—प्रसरण-
शीलानि रजोदलानि रजसांदलानि—कणाः यस्य यस्मिन्वा तत्, अपार-

(૧૨૭)

વિસારિરજોદલં, તત્ત્વમલચ્છ તદ્વત્સુરભિ આનનં—મુચ્ચં યસ્યાઃ સા ।
 અથવા રજાંસિ ચ દલાનિ પર્ણાનિ ચેતિ દ્વન્દ્વસ્તતો બહુત્રીહિઃ ।
 ‘ અરુક્ ’ ન વિદ્યતે રુક્—રોગો યસ્યાઃ સા નીરોગા । ‘ ઇલામિલનો-
 દલકમલા ’ ઇલાયા મિલનેન ક્ષિતેર્ઘટ્ટનેનોદ્વતો વિલગ્નોડલકેષુ—કુર-
 લેષુ મલો—રજો યસ્યાઃ સા । ‘ હિમધામભયા ’ હિમં—શીતલં ધામ—
 તેજો યસ્ય સ—હિમધામા—શશાઙ્કસ્તસ્ય ભયા—દીપ્ત્યા ‘ સમરુક્ ’
 સદૃશરુચિઃ, અનેન વપુષો રમ્યત્ત્વં પ્રદર્શિતમ્ । ‘ સુરેન્દ્રવરયોષિત્ ’
 સુષ્ટ્વ રાજન્ત ઇતિ સુરાઃ, સુરા અસ્તિ ઇપામિત્યર્શ આદ્યચ્ પ્રત્યયે વા
 સુરાઃ । ‘ સુરાપરિગ્રહાદ્રાસુરાઃ, ઉક્તચ્ચ રામાયણે—સુરાપરિગ્રહાદ્ દેવાઃ,
 સુરાહ્યા ઇતિવિશ્રુતાઃ । અપરિગ્રહણાન્તસ્યાઃ દૈતેયાશ્ચાસુરાઃ સ્મૃતાઃ॥”
 યદ્વા સુન્વન્તિ સેવકદુઃસ્વમિતિ સુરન્તિ—એશ્વર્યમનુભવન્તીતિ વા સુરાઃ,
 ‘ ધુર ’ ણેશ્વર્યદીપ્ત્યોઃ, ‘ ઇગુપધજ્ઞાપ્રીકિરઃકઃ’ (પા૦ ૩—૧—૧૩૫)
 ઇતિકપ્રત્યયઃ, તેષામિન્દ્રસ્તસ્ય સુરેન્દ્રસ્ય વરા—પ્રધાનભૂતા યોષિત્—
 માર્યા શ્ચી । ‘ યં ’ ‘ અતિતરાં ’ અતિશયેન । ‘ નનામ ’ નમતિ સ્મ ।
 ‘ તં ’ તથાભૂતં । ‘ મહિમધામ ’ મહિસ્તઃ ધામ—ગૃહં તત્ । “ ધામાડગારં
 નિશાન્તં ચ ” ઇતિ હૈમઃ । “ ધામ દેશે ગૃહે રશ્મૌ, ચિન્હે સ્થાનાડપરા-
 ધયોઃ ” ઇતિ વિશ્વઃ । ‘ ભયાસં ’ ભયમસ્યતિ ક્ષિપતીતિ ભયાસસ્તમ્,—
 ભયનાશકમ્ । ‘ જિનવ્રજં ’ અર્હત્સમૂહમ્ । ‘ પ્રણમત ’ પ્રણામં કુરુત ॥૭૮॥

જિનસમુદાયને પ્રણતિ—

શ્લોકાર્થ—અપાર-અપરિમિત અને પ્રસરણશીલ (અર્થાત્
 દૂર દૂર સુધી પ્રસાર પામતા) એવા રજકણુ અને પત્રો છે જેનાં
 એવાં કમલ-પદ્મ સમાન (સુગંધમય છે મુખ જેતું એવી, વળી
 રોગથી વિમુક્ત, તથા પૃથ્વીનું સંઘટ્ટન-સ્પર્શ થવાથી જેણીના
 કેશોમાં મલિનતા પ્રાપ્ત થઈ છે એવી, તેમજ અંદ્રની કાંતિ સમાન
 કાંતિ છે જેની એવી ઈંદ્રાણીએ, જે જિનસમુદાયને અપૂર્વ ભક્તિ-
 પૂર્વક નમસ્કાર કર્યો છે. તે મહિમાના ધામ-સ્થાનરૂપ અને

(१२८)

लथेनो नाश करनार ओवा जिनसभूडने (लव्यात्माओ !)
तमे प्रथाम करे ॥ ७८ ॥

सिद्धान्तस्य संस्तवनम् ।

त्वमवनताञ्जिनोत्तम कृतान्त ! भवाद्विदुषो-

ऽव सदनुमान सङ्गमन ? यात तमोदयितः ।

शिवसुखसाधकं स्वभिदधत्सुधियां चरणं,

वसदनुमानसं गमनयातत ? मोदयितः ? ॥ ७९ ॥

(हे) ‘ जिनोत्तमकृतान्त ! ’ जिनोत्तमानां कृतान्तः सिद्धान्तस्तदामन्त्रणं तीर्थकृतसिद्धान्त ! । ‘ सदनुमानसङ्गमन ! ’ सद्-विद्यमानं शोभनं वा अनुमानसङ्गमनं—अनुमानस्य सङ्गमनं—सङ्गतिर्यस्य यस्मिन्वातदामन्त्रणम् । “ लिङ्गपरामर्शोऽनुमानम् ” इतिमणिकृतः । “ परामृश्यमानं लिङ्गमनुमानम् ” इत्युदयनाचार्याः । ‘ गमनयातत ! ’ गमाश्च—सदृशपाठाः नयाश्च—नैगमादयः गमनयास्तैरातत ?—विस्तीर्ण ? । ‘ मोदयितः ’ प्रमोदजनक ? ’ । ‘ याततमोदयित ? ’ यातं—अपगतं तमो मोहोऽज्ञानं वा येषां ते मुनयस्तेषांदयितः—अभीष्टस्तस्यामन्त्रणम् । ‘ सुधियां ’ सुष्ठु धीर्येषां ते सुधियस्तेषां धीमताम् । ‘ अनुमानसं ’ मानसमनु—लक्ष्यीकृत्येत्यनुमानसं तत् । ‘ वसत् ’ । वसतीतिवसत्, वर्त्तमाने शत्रुप्रत्ययः । तिष्ठत् । ‘ शिवसुखसाधकं ’ मुक्तिसौख्यस्य विधायकम् । ‘ चरणं ’ अनुष्ठानम् “ चरित्रं चरिताचारौ, चारित्रचरणे अपि ” इति हैमः । ‘ स्वभिदधत् ’ सुष्ठु—अभिदधातीति स्वभिदधत्—सम्यगभिदधानः । ‘ त्वं ’ ‘ अवनतान् ’ प्रणतान् । ‘ अव ’ रक्ष । ‘ अव ’ रक्षणे धातोरशिषि मध्यमपुरुषैकवचनम् ॥ ७९ ॥

(१२९)

श्री सिद्धांतनी स्तुति—

श्लोकार्थ—हे जिनेंद्र सिद्धांत ! विद्यमान अथवा उत्तम
छे अनुमाननी (तथा उपलक्षण्यथी अन्य प्रमाणोनी पणु) संगति
जेने विषे जेवा हे अर्द्धप्रवचन !) हे गम—आलापक ! अने
नैगमादिकनयथी विस्तीर्ण ! (आगम !) हे प्रमोहकारी शास्त्र !,
गयो छे मोहउपी अने अज्ञानउपी अंधकार जेभनो, जेवा
मुनिवरोने प्रिय, तथा विद्वानोना हुदयमां वसनारा, तेमज
भोक्षसुभना साधक—आपनार जेवा यास्त्रिनो प्रकाश करनारे तुं
(तीर्थंकर प्रणीत सिद्धांत) अत्यंत नम्र थयेवा पंडितोनुं
संसारथी रक्षणु कर ॥ ७६ ॥

श्री गौरीदेव्याः स्तुतिः—

अधिगतगोधिका कनकरुक् तव गौर्युचिता—
ङ्गमलकराजि तामरसभास्यतुलोपकृतम् ।
मृगमदपत्रभङ्गतिलकैर्वदनं दधती,
कमलकरा जितामरसभाऽस्यतु लोपकृतम् ॥ ८० ॥

टीका—अधिगतेति—‘ अधिगतगोधिका ’ अधिगता—प्राप्ता
गोधा—देववाहनविशेषो यया सा अधिगतगोधिका, ‘ शेषाद्विभाषा ’
(सि० कौ० ५—४—१५४) इतिकप् प्रत्ययः ‘ कनकरुक् ’ कनकं सुवर्णं
तद्वद्रुक्—प्रभा यस्याः सा—सुवर्णद्युतिः । ‘ मृगमदपत्रभङ्गतिलकैः ’ मृग-
मदस्य—कस्तूरिकाया ये पत्रभङ्गाः—पत्रच्छेदास्तैरुपलक्षितातिलकाः—
विशेषकास्तैः “ मृगनाभिर्मृगमदः, कस्तूरी गन्धधूल्यपि ” । इति
हैमः । ‘ उचिताङ्कं ’ उचिता—योग्या अङ्का—लाञ्छनानि यस्य तत् ।
“ अङ्कः समीपे उत्सङ्गे, चिह्ने स्थानापराधयोः ” “ कलङ्काङ्कौ

(૧૩૦)

લાલ્લનં ચ ” इत्यमरः । ‘ अलकराजि ’ अलकैः—कुरुलैः राजत इत्येवंशीलम् । “ कुरुलोभ्रमराऽलकः ” इति हैमः । ‘ तामरस-भासि ’ तामरसं—पद्मं तद्वद्भासनशीलम् । ‘ अतुलोपकृतं ’ निज-प्रभासंविभागप्रदानादिना, कृपाकटाक्षमात्रेणैव सुखजनकत्वाद्वा, अतुलं—असदृशमुपकृतमुपकारो यस्य तत् । अथवा अतुलं यथाभव-त्येवमुपकृतमुपकारे स्थितम् । ‘ वदनं ’ मुखम् । ‘ दधती ’ विभ्राणा । ‘ कमलकरा ’ कमलं नलिनं करे यस्याः सा, क्रीडायै तद्ग्रहणादि-तिभावः । अथवा कमलवत् करौ यस्याः सा । ‘ जिताऽमरसभा ’ जिता—निष्प्रभीकृता (रूपनेपथ्यप्रागल्भ्यादिभिः) अमराणां सभा यया सा । ‘ गौरी ’ गौर्याख्या विद्यादेवी । उक्तञ्च निर्वाणकलिकायां— “ गौरीदेवीं कनकगौरीं गोधावाहनां चतुर्भुजां वरदमुशलयुत-दक्षिणकरामक्षमालाकुवलययाऽलङ्कृतवामहस्ताञ्चेति ‘ तव ’ त्वदीयम् । ‘ लोपकृतं ’ लोपो विनाशस्तं करोतीति लोपकृत्—प्रतिपक्षादिस्तम् । ‘ अस्यतु ’ विनाशयतु । ‘ असु ’ क्षेपणे धातोरशीःप्रेरणयोः कर्त्तरि परस्मैपदे प्रथमपुरुषस्यैकवचनम् ॥ ८० ॥

श्री गौरीदेवीની સ્તુતિ—

❦❦❦❦❦❦—પ્રાપ્ત થયું છે ગોઘિકા—ઘોડપ (દેવવાહન વિશેષ) જેને એવી, વળી સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળી (સુવર્ણ સમાન પ્રભા-વાળા) કસ્તુરીના પત્રોની રચના વડે ઉપલક્ષિત એવા તિલકોને યોગ્ય છે લાંછનો—ચિહ્નો જેને વિષે, તેમજ બ્રહ્મી અને વાંકડીયા કેશ વિગેરે વડે શોભાયમાન એવા તેમજ કમલના જેવી કાંતિવાલા અને કુર્યો છે અનુપમ ઉપકાર જેણે (અથવા અત્યુત્તમ અનુપમ છે હીરા મોતી વિગેરેના અલંકારો જેને વિષે એવા મુખને ધારણ કરનાર ?, તથા કમલ છે હસ્તમાં જેના એવી) (અથવા કમળ સમાન હસ્ત છે જેના) એવી અને (પોતાના નેપથ્યરૂપ ભૂષણા-દિના સૌંદર્યવડે) કાંતિ રહિત કરી છે દેવસભા જેણે એવી ગૌરી

(१३१)

(द्वेषी) (हे लघ्यजन !) त्दारो विनाश करनार (अघ्य-
तर शत्रुघ्नो) नाश करे ॥ ८० ॥

२१ श्रीनिमिजिनस्तुतयः ।

अथश्रीनिमिनाथस्य संस्मरणम्—

स्फुरद्विद्युत्कान्ते ! प्रविकिर वितन्वन्ति सततं,
ममायासं चारो !, दितमद ! नमेऽघानि लपित ! ।
नमद्भ्रव्यश्रेणी—भवभयभिदां हृद्यवचसा—
ममायासञ्चारो—दितमदनमेघानिल ! पितः ॥ ८१ ॥

शिखरिणीवृत्तम् ॥

टीका—स्फुरदिति—स्फुरद्विद्युत्कान्ते ? स्फुरतीति स्फुरन्ती—
दीप्यन्ती या विद्युत्—तडित्, तद्वत्कान्तिः—प्रभा यस्यासौ तत्संबोधनम् ।
'चारो' ! दर्शनीय ! 'दितमद' ! दितः—उन्मूलितो मुन्मोहसंभेदो
येन सः खण्डितदर्प ! 'नमद्भ्रव्यश्रेणीभवभयभिदां' नमन्त्याः नम-
स्कुर्वन्त्याः भवन्तीति भव्यास्तेषां भव्यानां—सम्यग्दृशां श्रेण्याः भवभयं
भवाद्भयं भवभयं—संसारभीतिं भिन्दन्ति—निर्भूलयन्ति यानि तेषां
“ श्रेणी लेखास्तुराजयः ” इत्यमरः । 'हृद्यवचसाम्' हृद्यानि च
तानि वचांसि च तेषां हृद्यङ्गमवचनानाम् । 'लपितः !' लपन-
शील ! । 'अमायासञ्चार !' न विद्यते मायायाः—कपटस्य सञ्चारो
यस्मिन् वा मायाया सञ्चारो यस्य सः अशाक्यप्रचारस्तत्संबोधनम् ।
'उदितमदनमेघाऽनिल !' मदनो मेघ इव मदनमेघः, उदित—
उद्गतो यो मदनमेघस्तस्य विघटने हेतुत्वात् । 'अनिल !' वायो !
'पितः !' पातीति पिता तदामन्त्रणे जनकरूप ! निष्कारणहित-
कारित्वात् । 'नमे !' परीषदादिनाऽनमनाऽभिः, गर्भस्थितेऽस्मिन्न-

(૧૩૨)

રિભૂપૈ રુદ્ધે પુરે ભગવચ્છક્તિપુણ્યપ્રેરિતાં પ્રાકારોપરિસ્થિતાં પ્રમુજનનીઃ
 વીક્ષ્ય તે વૈરિનૃપાઃ પ્રણતા ઇતિ વા નમિસ્તદામન્ત્રણમ્ । હે નમિજિન ! ।
 ‘મમ’ મદીયં, આયાસં—શ્રમમ્—ભવન્નમણ્કેશમિત્યર્થઃ । ‘વિતન્વન્તિ’
 વિસ્તારયન્તિ । ‘અઘાનિ—પાપાનિ’ । “અઘં દુઃસ્વે વ્યસનૈનસો”
 રિતિ હૈમઃ । સતતં નિત્યમ્ । ‘પ્રવિકિર,’ નિર્મૂલય ॥૮૧॥ અસ્મિન્પદ્યે
 શિખરિણીવૃત્તમ્, તલ્લક્ષણચ્છેદમ્ । “રસૈરુદૈરિચ્છન્ના, યમનસમ્ભલગઃ
 શિખરિણી” ॥

શ્રી નમિનાથનું સ્મરણ—

શ્લોકાર્થ—કાંચન સમાન દેહની કાંતિ હોવાથી, સ્કુરાયમાન
 વિજ્ઞાતી સમાન પ્રભા છે જેની એવા હે (નાથ !), હે મનોહર
 પ્રેક્ષણીય ! (દેવાધિદેવ !), નાશ કર્યો છે અભિમાનનો જેણે
 એવા હે (જિનેશ !), ભક્તિભાવથી વંદન કરનારી એવી ભવ્ય
 પ્રાણીઓની પંક્તિના સંસારરૂપી ભયને ભેદનારાં મનોહર વચ-
 નોના ઓલનારા (અર્થાત્) અમૃતમય ઉપદેશ આપનારા એવા
 હે એકવીસમા તીર્થંકર !, નથી માયાનો સંચાર (સર્વથા)
 જેને વિષે અથવા નથી માયા-કપટવડે સંચાર જેનો એવા હે
 જિનેન્દ્ર !, ઉદય પામેલા કામદેવરૂપી મેઘને (વિખેરી નાખવામાં)
 પવન સમાન એવા હે જગદીશ !, હે જનક-પિતા !, હે નમિ-
 નાથ !, તું મહારા (સંસાર ભ્રમણરૂપ) પ્રયાસનો નિરંતર
 વિસ્તાર કરનારાં પાપકર્મોને વિખેરી નાખ. અર્થાત્ સર્વથા નિર્મૂલ
 કર. ॥ ૮૧ ॥ આ શ્લોકમાં તેમજ આ પછીના ત્રણ શ્લોકોમાં
 (શિખરિણી નામનું વૃત્ત છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે. આ
 વૃત્તમાં ય, મ, ન, સ, અને ભગણ એમ પાંચ ગણો છે અને
 છેવટના બે અક્ષરો અનુક્રમે ડ્રસ્વ અને દીર્ઘ છે. છઠ્ઠે અને અગી-
 ચારમે અક્ષરે વિરામસ્થાન (યતિ) છે. આ વૃત્તમાં સત્તર અક્ષરો છે.

(१३३)

जिनेश्वराणां विजयः—

नखांशुश्रेणीभिः कपिशितनमन्नाकिमुकुटः,

सदा नोदी नानामयमलमदारेरिततमः ।

प्रचक्रे विश्वं यः, स जयति जिनाधीशनिवहः,

सदानो दीनानाम-यमलमदारेरिततमः ॥ ८२ ॥

टीका—नखांश्चित्—‘ यः ’ जिनव्रातः, ‘ विश्वं ’—जगत् । ‘ इत-
तमः ’ इतं—विनष्टं तमोऽज्ञानं शोको वा यस्य वा यस्मात्तत् इत-
तमः, “ तमोन्धकारे स्वर्भानौ, तमः शोके गुणान्तरे ” इत्यमरः ।
‘ गतमोहं ’ ‘ प्रचक्रे ’—चकार । यत्तदोर्नित्यसम्बन्धात्, ‘ सः ’ ‘ नखांशु-
श्रेणीभिः ’ नखानां—कररुहाणामंशवो मयूखास्तेषां श्रेणीभिः—सन्त-
तिभिः । ‘ कपिशितनमन्नाकिमुकुटः ’ कपिशिताः—पिशङ्गीकृताः नमतां—
नाकिनां मुकुटाः—किरीटा येन सः, “ पिशङ्गः कपिशो हरिः ” इति
हैमः । “ मौलिः कोटीरमुष्णीषं, किरीटं मुकुटोऽस्त्रियाम् ” श्लो० १३५,
इति वैजयन्ती । ‘ नानामयमलमदारेः ’ नाना अनेकरूपा ये आम-
याश्च मलाश्च—कर्मलेपाः मदाश्च—दर्पाः त एवाऽरयस्तेषाम् । (सदा)
सततं । ‘ नोदी ’ प्रेरणशीलः दूरीकरणस्वभाव इत्यर्थः । ‘ दीनानां ’
कृपणानाम् । ‘ सदानः, ’ दानेन सह वर्त्तते इति सदानः—दानसमेतः ।
दीनानां—दुःखितानां सदानः—अभयदानसहितो वा ।

दानं पञ्चविधम्—

अभयं सुपत्तदानं, अणुकंपा उच्चियं कित्तिदानं च ।

दोहि वि मुक्खो भणिओ, तित्ति वि भोगाइयं दित्ति ॥ १ ॥

धर्मोपष्टम्भज्ञानाऽभयानुकम्पादानमित्यपि वदन्ति—ज्ञानाऽभयो-
पग्रहसहदानमित्तित्रिधाऽपि केचित् । यथा—

(૧૩૪)

જ્ઞાનાઽભયોપગ્રહદાનભેદા—ત્તચ્ચ ત્રિધા સર્વવિદો વદન્તિ ।

તત્રાઽપિ નિર્વાણપથપ્રદીપં, જ્ઞાનસ્ય દાનં પ્રવરં વદન્તિ ॥ ૧ ॥

સ્થાનાજ્ઞટીકાર્યાં દશધા દાનં નિર્હિષ્ટમ્—તથા ચ—અનુકમ્પા—
સંગ્રહ—ભય—કારુણ્યં—લજ્જા—ગૌરવ—અધર્મ—ધર્મ—કરિષ્યત્—કૃતદા—
નચ્ચ । ‘અદારેરિતતમઃ,’ અતિશયેન દારૈઃ—કલત્રૈરીરિતઃ—ધૈર્યાચ્ચાલિતો
દારેરિતતમઃ, સ યો ન ભવતિ इत्यદારેરિતતમઃ । ‘અયં’ ‘જિના-
ધીશનિવહઃ,’ જિનાનામધીશાસ્તેષાં નિવહઃ ઉભયત્ર ષષ્ટીતત્પુરુષઃ ।
જિનેન્દ્રવિસરઃ । “ સમૂહો નિવહવ્યૂહ,—સન્દોહવિસરવ્રજાઃ ”
इत्यमरः । સદા, અજસ્રમ્ । અલં, અતિમાત્રં । ‘જયતિ,’ સર્વમતિશેતે ૮૨

જિનેન્દ્રોનો જય—

શ્લોકાર્થ—જેણે જગતને અજ્ઞાન અથવા શોકથી મુક્ત કર્યું,
તે જિનેન્દ્રોનો સમૂહ કે જેણે પોતાના ચરણ—નખોના કિરણોની
પંક્તિઓવડે નમન કરનારા દેવોના મુકુટોને કપિલ વર્ણવાળા
કર્યા છે, તેમજ અનેક પ્રકારના રોગો, (અષ્ટકર્મરૂપી) મલ,
તેમજ મદ્—અભિમાનરૂપી શત્રુઓનો જે નિરંતર નાશ કરનારો
છે, તેમજ જે દીનજનોને (સાંવત્સરિક) દાન આપે છે, અથવા
દુઃખી પ્રાણીઓને અભયદાન આપે છે, અને જે કિંચિત્ માત્ર
પણ તરૂણી—સ્ત્રીઓ વડે ચલાયમાન થતો નથી તે આ જિનેન્દ્રોનો
સમૂહ નિરંતર જય પામે છે. ॥ ૮૨ ॥

સિદ્ધાન્તમહિમા—

જલવ્યાલવ્યાગ્ર—જ્વલનગજરુક્ બન્ધનયુધો—

ગુરુર્વાહોઽપાતા—પદઘનગરીયાનસુમતઃ ।

કૃતાન્તસ્ત્રાસીષ્ટ, સ્ફુટવિકટહેતુપ્રમિતિભા—

ગુરુર્વાહો ? પાતા, પદઘનગરીયાનસુમતઃ ॥ ૮૩ ॥

(१३५)

टीका—जलेति—‘अहो !’ इत्यामन्त्रणे । (भव्याः!) ‘अपाता-
 पदघनगरीयानसुमतः’ पातः—च्यवनं, न विद्यते पातश्च आपञ्च
 अर्घं च पापं यस्यां सा अपातापदघासा चासौ नगरी च अपातापद-
 घनगरी—युक्त्या मुक्तिरेव तस्यां यानं—प्रयाणं तस्मिन् सुमतः—
 सुष्ठुसंमतः, इदं विशेषणं वाहस्यापि योजनीयम् । ‘गुरुः’
 गुणाति हिताऽहितमिति गुरुः—महान् । वाहः—वाह्यत इति वाहः
 वाह इव वाहः तुरगः बाहो हि ग्रामादिगमने सुमतः । “ वाहो
 वाजी ह्यो हरिः” इति हैमः । ‘स्फुटविकटहेतुप्रमितिभाक्’ प्रमितयः—
 प्रमाणानि, हेतवश्च—कारणानि ते च प्रमितयश्च हेतुप्रमितयः,
 स्फुटाः—अविसंवादिनः शब्दतः विकटाः—अतिगम्भीराः अर्थगहन-
 त्वाद् । अक्लिष्टा इति यावत् । या हेतुप्रमितयस्ता भजते यः सः ।
 ‘ ऊरुः,’ विशालः । ‘पाता,’ पातीति पाता—त्रायकः । दुर्गतिपत-
 नात्प्राणिनां रक्षकत्वात् ‘ पदघनगरीयान् ’ घनः—अर्थनिबिडः,
 गरीयान्—महत्त्वाऽतिरेकेण युक्तः । पदेषु—वाक्याऽवयवेषु पद वा
 घनश्च गरीयांश्च । ‘ वा ’ वाशब्दश्चकारार्थे । कृतान्तः—कृतः
 अन्तो य निश्चयो यस्य सः—सिद्धान्तः । “ अन्तः स्वरूपे निकटे,
 प्रान्ते निश्चयनाशयोः । अवयवेऽपि ” इति हैमः । ‘ असुमतः ’
 असवः—प्राणा विद्यन्ते येषां तान् । प्राणिनः । ‘ जलव्यालव्याघ्र-
 ज्वलनगजरुक्बन्धनयुधः ’ व्यालो—भुजङ्गः रुक्—रोगो जलोदरादिः,
 बन्धनं—कारादिनिरोधः, युत्—संग्रामः, जलं च समुद्रादि व्यालश्च
 व्याघ्रश्च ज्वलनश्च गजश्च रुक् च बन्धनं च युञ्च तेषां समाहारस्त-
 स्माज्जलादेरुपसर्गात्, अर्थादष्टभयेभ्यः ‘त्रासीष्ट’ रक्षितात् । त्रैङ्-
 पालने धातोराशिषकर्तर्यात्मनेपदीयप्रथमपुरुषैकवचने सीष्टप्रत्यये
 ‘ आत्सन्ध्यक्षरस्य ’ (सिद्ध० है० ४-१-१) इति आत्वम् ॥८३॥

(૧૩૬)

સિદ્ધાંતનો પરિચય—

શ્લોકાર્થ—અહો ! (લવ્યાત્માઓ) ! અવિદ્યમાન છે અધઃપતન, આપત્તિ અને પાપ જેને વિષે એવી મુક્તિરૂપ નગરી તરફ ગમન કરવામાં, અત્યંત અભિષ્ટ, તથા મહાવિશાલ અને ઇચ્છિતસ્થળે લઈ જવામાં અશ્વ સમાન વળી સ્પષ્ટ, તથા વિસ્તૃત હેતુઓ—કારણો તેમજ પ્રમાણોને ભજનારો (અથવા શબ્દોથી સ્પષ્ટ અને અર્થથી વિકટ એવા હેતુઓના જ્ઞાનને ભજનારો) તથા વિશાલ, તેમજ રક્ષણુ—પાલન કરનારો, પદોને વિષે ગહન અને મહત્વશાલી અથવા અર્થવડે ગંભીર અને શબ્દવડે ગૌરવતાયુક્ત પદવાળો એવો (અર્હત) સિદ્ધાંત પ્રાણિઓને જલ, સર્પ, વ્યાઘ્ર, અગ્નિ, હાથી, રોગ, કેદખાતું અને યુદ્ધ (એ આઠ) ભયથી બચાવો—અર્થાત્ પ્રાણીમાત્રનું સંરક્ષણ કરે ॥ ૮૩ ॥

શ્રીકાલીદેવ્યાઃ સ્તવનમ્—

વિપક્ષવ્યૂહં વો—દલયતુ ગદાક્ષાવલિધરા,—

ડસમા નાલીકાલી—વિશદચલના નાલીકવરમ્ ।

સમધ્યાસીનાડમ્મો—ભૃતઘનનિભાડમ્મોધિતનયા—

સમાનાલી કાલી, વિશદચલનાનાલિકવરમ્ ॥ ૮૪ ॥

ટીકા—વિપક્ષેતિ—‘ગદાક્ષાવલિધરા’ ગદાં અક્ષાવલિ—શસ્ત્રવિ-
શેષં ચ માલિકાં ચેતિદ્વન્દ્વઃ યા દધાતિ સા । ‘અસમા’ ન સમા અસમેતિ
નન્વત્પુરુષેડસદ્દશી સૌન્દર્યાતિશયાત્ । ‘નાલીકાલીવિશદચલના’
નાલીકાનાં—કમલનામાલી પદ્મિઃ નાલીકાલી—પદ્મશ્રેણિસ્તદ્વદ્વિશદૌ-
રુજ્જ્વલૌ—ચલનૌ—ચરણૌ યસ્યાઃ સેતિ બહુવ્રીહિઃ । “વિસપ્રસૂતં
નાલીકં, તામરસં મહોત્પલમ્” ઇતિ હૈમઃ ‘વિશદચલનાનાલિક-
વરં’ વિશદ્વિર્નિલીયમાનૈરચલૈઃ—સ્થિરૈઃ, નાનાલિભિર્વિચિત્રમધુકરૈઃ

(१३७)

कवरं—कर्बुरं यत्तत् “ कवरः करम्बो मिश्रः, कर्बुरः खचितस्तथा, ‘संपृक्तश्चित्रशबलौ ‘इतिशब्दसिन्धुः’ नालिकवरं, ’ प्रधानकमलम् । ‘समध्यासीना’—सम्यगधिरोहन्ती । ‘अम्भोधितनयासमानाली’ अम्भोधेस्तनया—लक्ष्मीस्तस्याः असमाना—अनन्यसमा, आली—सहचरी या सा, तस्याः समाना आल्यः—सहचर्यो यस्याः सेति बहु-ब्रीहिर्वा “ हरिप्रिया पद्मवासा, क्षीरोदतनयाऽपि च ” इति हैमः । ‘अम्भोभृतचननिभा’ अम्भोभिर्वारिभिर्भृतो भरितो यो घनो—मेघस्तद्वन्निभा—सदृशा कान्तिर्यस्याः सा श्यामवर्णेत्यर्थः निभः स्यात्सदृशे व्याजे, ” इति हैमः । ‘काली’ कालिकादेवी । ‘वः’ युष्माकम् । ‘विपक्षव्यूहं’ अरिसमूहम् । व्यूहो निर्माणतर्कयोः । समूहे बलविन्यासे ” इति हैमः । दलयतु—पिनष्टु ॥ ८४ ॥

कालीदेवीनी स्तवना—

श्लोकार्थ—गदा तेमज्ज नपमालाने धारण करनारी, वणी सौंदर्यादिकमां निरूपम—सुंदर तथा कमलौनी श्रेष्ठि—पंडित समान निर्मल छे चरणु नेना, वली लीन थनारा तेमज्ज निश्चल ज्येवा विविध प्रकारना भ्रमरोथी युक्त ज्येवा उत्तम कमल उपर ज्येस-नारी तेमज्ज नलथी परिपूर्ण मेघना ज्येवी श्याम वर्णुवाली ज्येने लक्ष्मी समान लव्य छे सणीज्ये ज्येनी ज्येवी काली (देवी) छे लव्यात्माज्ये ! तमारा शत्रु समूहने नाश करे ॥ ८४ ॥

२२ श्री नेमिजिनस्तुतयः—

अथ श्रीनेमिनाथाय नमस्कारः ।

चिक्षेपोर्जितराजकं रणमुखे यो लक्ष्यसंख्यं क्षणा-
दक्षामं जन ! भासमानमहसं राजीमती तापदम् ।

(१३८)

तं नेमिं नम नम्रनिर्वृतिकरं चक्रे यदूनां च यो-
दक्षामञ्जनभासमानमहसं राजीमतीतापदम् ॥ ८५ ॥

शार्दूलविक्रीडितम्

टीका—चिक्षेपोर्जितेति—‘ यः ’ (विभुः) अक्षामं—नक्षाममक्षा-
मं तत्—समर्थ । ‘ लक्षसंख्यं ’ लक्षाः संख्या—प्रमाणं यस्य तत्,
(अथवाऽलक्ष्यसंख्यं) अविभाव्यपरिमाणम् । ‘ ऊर्जितराजकं ’
ऊर्जोबलं सञ्जातमस्येत्यूर्जितं, राज्ञां समूहो राजकमूर्जितञ्चतद्राजकं
चेतिकर्मधारयः । “ स सम्राडथ राजकं ” ॥ राजन्यकं च नृपति-
क्षत्रियाणां गणे क्रमात् ॥ इत्यमरः । तत् बलिष्ठराजसमूहं ।
‘ रणमुखे ’ रणस्य मुखमारम्भस्तस्मिन्, संग्रामारंभे “ मुखं
निःसरणे वक्त्रे, प्रारम्भोपाययोरपि ” इति विश्वः । ‘ क्षणात् ’
अक्षेपेण, ‘ चिक्षेप ’ निरस्तवान् । ‘ यश्च ’ ‘ यदूनां ’ यादवानाम् ।
‘ दक्षां ’ असंमूढाम् । ‘ राजीं ’ श्रेणीं (सेनां) ‘ अतीतापदं ’
अतीता आपदो यस्याः सा अतीताऽऽपद् तां अतिक्रान्तविपदम् । ‘ चक्रे ’
कृतवान् । ‘ तं ’ (हे) ‘ जन ! ’ मानवसङ्घ ! ‘ भासमानं ’
विराजमानम् । (अथवा जनैर्भासमानं) ‘ अहसं ’ न विद्यते हसो
हास्यं यस्य स इति बहुव्रीहिः, ‘ हासस्तु हसनं हसः “ घर्घरो हासि-
का हास्यं, तत्राऽदृष्टरदे स्मितम् ” इति हैमः । ‘ अविद्यमानहासं ’
(अथवा जनभासमानमहसमित्येकं पदम्) जनेषु भासमानं मह-
स्तेजो यस्य तम् ।

‘ राजीमतीतापदं ’ राजीमती—उग्रसेनराजधारिण्योः सुता
तस्या मनोरथविफलीकरणात् तापदं—तापं ददातीति तापदस्तं सन्ता-
पदायिनं पश्चात्तु शिवसुखप्रदम् । ‘ नम्रनिर्वृतिकरं ’ नम्राणां निर्वृति-
मोक्षसुखं वा करोतीति तम् “ निर्वृतिः सुस्थितासौख्य—निर्वाणाऽस्त-
ङ्गमाध्वसु ” इति विश्वः ‘ अञ्जनभासमानमहसं ’ अञ्जनस्य भया-
प्रभया—कज्जलकान्त्या समानं—सदृशं महस्तेजो यस्य तम् । “ महस्तू-

(१३९)

त्सवतेजसोः ” इतिविश्व० । ‘ नेमि ’ धर्मचक्रस्य नेमिवन्नेमिस्तं नेमिनामानं, “ नेमिः कूपत्रिका प्रधिः तिनिशोऽरिष्टनेमिश्च ” इति हैमः नेमिशब्द इन्नन्तोऽप्यस्ति, “ नेमिनं नौमि भक्त्या ” इति प्रयोगदर्शानात् । “ नेमौ नेमीत्यपीक्ष्यते ” इति हैमशिलोच्छे तीर्थ-कृतम्, ‘ नम ’ प्रणम ॥ ८५ ॥

अस्मिन्पद्ये शार्दूलविक्रीडितम् । तल्लक्षणं पूर्वं कथितम् ॥

नेमिनाथ प्रभुने नमस्कार—

श्लोकार्थ—नेष्टे अतिशय पराङ्मनी राज्ञ्योना अेक लाभनी (अथवा अपरिभित) संख्याना समूह (सैन्य) ने रणसं-ग्रामना अत्र लागमां क्षणुमात्रमां हठावी दीधुं, तेमञ्च नेष्टे यादवोनी दक्ष-अतुरश्रेष्ठि (सेना) ने आपत्तिथी सर्वथा मुक्त करी, ते (जनोवडे) शोभता, हास्य रहित राजभतीने (तेना संयोगादिक मनोरथोना नाश करनारा होवाथी) संताप करनारा, (पछीथी भोक्षसुभ आपनारा) नमन करनारा प्राणीओने मुक्ति (अथवा सुभ) आपनारा, तेमञ्च (श्याभवर्णु होवाथी) काज्जणी कान्ति समान प्रलावाणा यावीसमा प्रभु श्री नेमिनाथ भगवानने, हे जन ! तुं नमस्कार कर ॥ ८५ ॥ आ श्लोकमां तथा तेना पछीना त्रणु श्लोकामां शार्दूल विक्रीडित नामनुं वृत्त छे. तेनुं लक्षणु प्रथम योथा पृष्ठमां कडेकुं छे.

जिनसमुदायस्य स्तुतिः ।

प्रात्राजीजितराजका रज इव ज्यायोऽपि राज्यं जवाद्-
या संसारमहोदधावपि हिता शास्त्री विहायोदितम् ।
यस्याः सर्वत एव सा हरतु नो राजी जिनानां भवा-
यासं सारमहो दधाव पिहिता शास्त्रीविहायोऽदितम् ॥८६॥

(૧૪૦)

ટીકા—પ્રાત્રાજીદિતિ—‘ યા ’ ‘ જિતરાજકા ’ જિતં—વશી-
 કૃતં—પરાજિતં, રાજકં—રાજસમૂહો યયા સા સ્યાદ્ રાજપુત્રકં રાજ-
 ન્યકં રાજકમાજકમ્ ॥ इति हैमः । ‘સંસારમહોદધાવપિ’ સંસારણં
 સંસારઃ સ એવ મહોદધિસ્તસ્મિન્નપિ, ‘હિતા’ શ્રેયસ્કરી । ‘શાસ્ત્રી’
 શાસ્તિ સા શાસ્ત્રી—શિક્ષાદાત્રી, દ્વાસપ્રતિકલાશિક્ષણં પુરા ભગવતા
 પ્રદત્તમ્, યદિવા જીવાઽજીવાદિશિક્ષણદાયિની । ‘ઉદિતં’ પ્રાપ્નો-
 દયમ્ । ‘જ્યાયોઽપિ’ પ્રશસ્તમપિ । ‘રાજ્યં’ રાજ્યવ્યાપારમ્ । ‘રજ
 ઇવ ’ રેણુમિવ । “ રેણુર્દ્વયોઃ સ્ત્રિયાં ધૂલિઃ પાંશુર્ના ન દ્વયો રજઃ ”
 इत्यमरः । “ અથ રજસિ સ્યુર્ધૂલીપાંસુરેણવઃ ” इति हैमः ।
 “ રજેનાઽપિ રજઃ સમમિતિ ” શબ્દપ્રભેદઃ । ‘જવાત્’ તરસા ।
 ‘વિહાય’ ત્યક્ત્વા । ‘પ્રાત્રાજીત્’ પ્રત્રજ્યામગૃહીત્ । ‘યસ્યાઃ’ (ચ)
 સકાશાત્ । ‘પિહિતાશાસ્ત્રીવિહાયઃ’ પિહિતાઃ આશા એવ સ્ત્રિયો—
 દિગ્વનિતાઃ વિહાયો—વ્યોમ ચ યેન તત્ । ‘અદિતં’ ન દિતમદિતં—
 અખણ્ડિતમ્ । ‘સારમહઃ’ પ્રધાનતેજો—મહાર્હતેજઃ । ‘સર્વત એવ’
 સર્વસ્માદિતિ સર્વતઃ—સમન્તાદેવ । ‘દધાવ’ વેગાજ્જવાત્ પ્રસસાર ।
 ‘સા’ ‘જિનાનાં રાજી’ જિનેન્દ્રશ્રેણિઃ । ‘નઃ’ અસ્માકમ્ ।
 ‘ભવાયાસં’ સંસારવિષાદં । ‘હરતુ’ અપનયતુ ! ॥ ૮૬ ॥

જિનશ્રેણીની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—પરાજીત-વશ કર્યા છે રાજાઓ જેણે એવી વળી
 જે જિનશ્રેણી સંસારરૂપી મહાસાગરમાં પણ હિતકારી હતી,
 તેમજ જે (અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં રખડતા મનુષ્યાદિકને ધર્મ
 દેશનાવડે) શિક્ષા-ઓધ આપતી હતી અને જે (જિનેશ્વરોની
 પંકિતએ) ઉદયમાં આવેલા અર્થાત્ પ્રાપ્ત થયેલા મોટા રાજ્યનો
 પણ રજ-ધૂળની માફક જલદી ત્યાગ કરીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી
 હતી. તેમજ આચ્છાદન કર્યું છે દિશાઓરૂપી સ્ત્રીઓનું અને

(१४१)

आकाशनुं जेणुं ज्येणुं, तथा अण्डित-अविच्छिन्न रडेलुं अने
सारभूत ज्येणुं जे जिनेन्द्रश्रेणीनुं तेज-प्रभाव सर्व स्थणे प्रसरी
गयुं छे ते जिनेश्वरानी पङ्क्ति संसार विषे रणडवाइप अमार
परिश्रम-आयासने डरे अर्थात् हर करे ॥ ८६ ॥

जिनवाण्या महत्त्वम् ।

कुर्वाणाऽणुपदार्थदर्शनवशाद् भास्वत्प्रभायास्त्रया-

मानत्या जनकृत्तमोहरत ! मे शस्ताऽदरिद्रोहिका ।

अक्षोभ्या तव भारती जिनपते ! प्रोन्मादिनां वादिनां,

मानत्याजनकृत् तमोहरतमेश ! स्तादरिद्रोहिका ॥ ८७ ॥

टीका—कुर्वाणेति—‘ आनत्या ’ प्रणामेन हेतुना । ‘ जन-
कृत्तमोहरत ! जनानां भव्यलोकानां कृत्ते—छिन्ने मोहरते—अज्ञान-
सुरते च येन सः तत्संबोधनम्, ननु भगवतोऽयमपुरुषार्थः ?
सुखस्याऽपि क्षतेरिति चेन्न, अतिशयदुःखानुषङ्गतया सुखस्यापि दुःख-
वद्वेयत्वात् । मधुक्ष्वेडमिश्रितान्नभुक्तित्वसुखवत् । यद्वा कृतं मोहस्य
सुखं येनेति विवक्षया न कोऽपि दोषः । ‘ कृति ’ संछेदने इत्यस्मा-
द्भूते निष्ठाक्तप्रत्यये कृत्तइतिसिद्धम् । ‘ ईश ! ’ स्वामिन् ! ।
‘ जिनपते ! ’ जिनानां पतिस्तत्संबोधनम् जिननाथ ! ‘ अणुपदार्थ-
दर्शनवशात् ’ अणवः—अतिसूक्ष्मा ये पदार्था निगोदजीवपरमाण्वादय-
स्तेषां यद् दर्शनं—व्यक्तीकरणं तस्य वशात् स्वायक्तीकरणात् । तदा-
यत्तभावत्वात्, हेत्वर्थे पञ्चमी । “ प्रमितिविषयाः पदार्थाः ” इति वैशे-
षिकादयः । “ परस्परनिर्लुठितक्षणक्षयिलक्षणनिरंशाः परमाणवः ”
पदार्थाः इति बौद्धाः । ‘ भास्वत्प्रभायाः ’ भास्वतो रवेः प्रभाः
कान्तिः तस्याः । ‘ त्रयां ’ व्रीडाम् । ‘ कुर्वाणा ’ कुरुत इति कुर्वाणा-
जनयन्ती । ‘ शस्ता ’ प्रशस्ता । ‘ अदरिद्रोहिका ’ न विद्यन्ते

(૧૪૨)

દરિદ્રાસ્તુચ્છરૂપાઃ ક્રુહા-વિતર્કા-યસ્યાઃ સા અદરિદ્રોહિકા । અત્ર સ્વાર્થે કન્, અથવા શસ્તાડદરિદ્રોહિકા ઇત્યેકં પદમ્ । ‘પ્રોન્માદિનાં’ પ્રકર્ષેણોન્માદો યેષામસ્તીતિપ્રોન્માદિનઃ તેષામુન્મદવતામ્ । દર્પાડ-સમહ્લસચેષ્ટાનામિત્યર્થઃ । “ ઉન્માદશ્ચિત્તવિપ્લવઃ ” ઇતિ હૈમઃ । ‘વાદિનાં’ પરતીર્થિકાનામ્ । ‘અક્ષોભ્યા’ ક્ષોભિતું યોગ્યા ક્ષોભ્યા, ન ક્ષોભ્યા અક્ષોભ્યેતિ નઞ્ તત્પુરુષસમાસઃ । અચાલ-નીયા ચાલયિતુમશક્યેત્યર્થઃ । ‘માનત્યાજનકૃત્’ માનસ્ય સ્તબ્ધ-તાયાઃ ત્યાજનં-મોક્ષણં કરોતીતિ સા । ‘હ્રસ્વસ્ય તઃ પિત્કૃતિ’ (સિદ્ધ૦ હૈ૦ ૪-૪-૧૧૩) ઇતિ સૂત્રેણ કૃધાતોઃ ક્ષિપિ તોડન્તાદેશે ચ કૃદિતિ સિદ્ધમ્ । ‘તમોહરતમા’ અતિશયેન તમોડજ્ઞાનં હરતિ સા । ‘તવ’ ત્વત્સંબન્ધિની । ‘ભારતી’ વાણી । ‘મે’ મમ । ‘અસ-દિવામન્ત્ર્યં પૂર્વં (સિદ્ધ૦ હૈ૦ ૨-૧-૨૫) ઇત્યનેનાડડમંત્રિતસ્યાડ-વિદ્યમાનત્વેડપિ આનત્યેતિપદમાશ્રિત્ય મે આદેશઃ ‘મે’ ઇતિ ષષ્ટ્યન્ત-વિભક્તિરૂપકાડવ્યયત્વાન્નિપાતેનાડડદેશાભાવ ઇતિવા । ‘અરિદ્રોહિકા’ અરીણાં-શત્રૂણાં દ્રોહિકાદ્રોહકારિકા । ‘સ્તાત્’ ભૂયાન્ । ‘અસ્’ ભુવિ સત્તાયામિતિધાતોરાશિષિતુવઃ સ્થાને તુહ્યોસ્તાતઙ્કાશિષ્યન્ય-તરસ્યામિતિ તાતઙ્કાદેશેસ્તાદિતિ સિદ્ધમ્ ॥ ૮૭ ॥

જિનવાણીનો મહિમા—

❧લોકાર્થ—નમસ્કાર કરવાથી નાશ કર્યો છે મનુષ્યોના મોહ અને કામકેલિનો (અથવા અજ્ઞાન જન્ય સુખનો) જોણે એવા (હે જિનેંદ્ર !) અતિ સૂક્ષ્મ (નિગોહ અને જીવાદિ નવતત્ત્વ તેમજ પરમાણુ આદિ) પદાર્થોનું દર્શન કરાવીને સૂર્યના પ્રકાશને લજ્જા કરનારી, વર્ણી (અવિસંવાદી હોવાને લીધે) વખાણવા યોગ્ય, તેમજ પ્રૌઢ છે તર્કો જેને વિષે એવી, અથવા પ્રશસ્ત તેમજ બલવત્તર છે યુક્તિઓ જેમાં એવી મદોન્મત્ત વાદીઓથી

(१४३)

पणु क्षोभ नडीं पाभनारी, तथा प्रणाम कराववा वडे तेभना
मानने लेहनारी, अज्ञानइपी अंधकारने सदा डरनारी येपी छे
नाथ ! तारी देशनाइपी वाणी भुडारा अंतर शत्रुओनो संहार
करनारी थाओ ॥ ८७ ॥

अंबादेव्याः स्तुतिः—

हस्तालम्बितचूतलुम्बिलतिका यस्या जनोऽभ्यागमद्-
विश्वासेवितताम्रपादपरतां वाचा रिपुत्रासकृत् ।
सा भूर्ति वितनोतु नोऽर्जुनरुचिः सिंहेऽधिरूढोल्लसद्-
विश्वासे वितताम्र पादपरताम्बा चारिपुत्राऽसकृत् ॥ ८८ ॥

टीका—हस्तेति—‘ यस्याः ’ अम्बायाः । ‘ जनः ’ लोकः ।
‘ विश्वासेवितताम्रपादपरतां ’ विश्वेन—जगता, आसेवितयोः ताम्रयोः
रक्तयोः पादयोः—क्रमयोः—परतां—तदेकशरणताम् । ‘ अभ्यागमत् ’
जगाम । ‘ सा ’ प्रसिद्धा देवी । ‘ हस्तालम्बितचूतलुम्बिलतिका ’
हस्ते—करे आलम्बिता—गृहीता, चूतस्याऽऽम्रस्य लुम्बिरेव लतिका—
शाखा यया सा । “ शिखा शाखा लताः समाः ” इति हैमः ।
‘ वाचा ’ गिरा । ‘ रिपुत्रासकृत् ’ रिपूणां—वैरिणां त्रासं—भयमा-
कस्मिकं भयं वा करोतीति रिपुत्रासकृत् । ‘ अर्जुनरुचिः ’ अर्जुनं—
कनकं तद्वद्रुचिः—कान्तिर्यस्याः सा । “तपनीय चामीकरचन्द्रभर्माऽ-
र्जुननिष्कर्तस्वरकर्बुराणि ” इति हैमः । ‘ उल्लसद्विश्वासे ’
उल्लसतीति, उल्लसन्—जाग्रद्द्विश्वासो—विश्रम्भो यस्य तस्मिन् । ‘ सिंहे’
केसरिणि । अधिरूढा—आसीना । ‘ वितताऽऽम्रपादपरता ’ विततो
विस्तीर्णो यः पादैः—मूलैः पिबतीति पादपश्चूततरुस्तस्मिन् रता—आ-
सक्तमानसा । ‘ चारिपुत्रा ’ चरत इत्येवं शीलौ चारिणौ—बिहरण-
शीलौ पुत्रौ यस्याः सा । ‘ अम्बा ’ अम्बिकादेवी । ‘ नः ’ अस्मा-

(१४५)

देवानां संबन्धिनी राजीवानां राजी-पङ्कजश्रेणिः सैव पत्रं-वाहनं
 यस्याः सा “ पत्रं वाहनपक्षयोः ” इत्यमरः । ‘ आपत्रा ’ आपदः
 सकाशात् त्रायते या सा । ‘ सः ’ ‘ आलानबाहुः ’ आलानाविव
 बाहू यस्य सः । ‘ मधुरमधुरसां ’ मधुरः मधुरसो मकरन्दरसो
 यस्यां सा ताम् । “ मधु मधे पुष्परसे ” शृङ्गारादौ विषे वीर्ये,
 गुणे रागे द्रवे रसः ” इत्युभयत्राप्यमरः । ‘ मालां ’ स्रजम् ।
 ‘ अलीनां ’ भ्रमरणाम् । ‘ उदारा ’ प्रचुरा । “ उदारो दातृमहतोः ”
 इत्यमरः । ‘ मुदा ’ हर्षेण । ‘ आरात् ’ अन्तिके । “ आरादूरसमी-
 पयोः ” इतिविश्वः । ‘ अरं ’ शीघ्रम् । ‘ इह ’ अत्र । ‘ लीना ’
 श्लिष्टा । ‘ आली ’ पङ्क्तिः । ‘ अदधत् ’ पीतवती । ‘ तां मालां ’
 ‘ दधत् ’ दधानः । ‘ सूचितोमाचितः ’ सूचिता-सुष्ठु उचिता या
 उमा-कीर्तिः तथा आसमन्तात् संयुक्तः । “ उमा सीता हैमवती,
 हरिद्राकीर्तिकान्तिषु ” इति विश्वः । ‘ रुचिररुचिरदः ’ रुचिरा
 रुचिर्येषान्ते रुचिररुचयः-कान्तद्युतयः रदा दन्ता यस्य सः ।
 “ रोचिरुस्ररुचिशोचिरंशुगो-ज्योतिरर्विरुपधृत्यभीशवः ” इति हैमः ।
 ‘ अतनुरवः ’ अतनुर्योजनप्रमाणभूमौ श्रूयमाणत्वात् प्रौढोरवो-
 देशनाध्वनिर्यस्य सः । ‘ नन्दकः ’ नन्दयतीति नन्दकः समृद्धिजनकः
 आनन्दयिता वा । ‘ नोनोदकः ’ नोदयतीति नोदकः-क्षेपको न भवति ।
 तथा भूतः ‘ पार्श्वः ’ स्पृशति-जानाति सकलं ज्ञानेनेति पार्श्वः ‘ स्पृश ’
 संस्पर्शने षष्ठोदरादित्वात्साधुः । त्रयो विशो जिनः । ‘ पातात् ’
 भ्रंशात् । ‘ मां ’ ‘ पातात् ’ रक्षतु, ‘ पा ’ रक्षणे धातोराशिः-
 प्रेरणयोर्लोट् तुबः स्थाने ‘ तुह्योस्तातडितिसूत्रेण तातञ्जादेशे सिद्धम् ’
 ॥ ८९ ॥ अस्मिन् पद्ये स्रग्धरावृत्तं तल्लक्षणं पूर्वमुक्तम् ।

श्री पार्श्वनाथने विज्ञप्ति—

१. दोषार्थ—नेनी भूर्ति देवोऽथे रचेदां कभलोनी पंक्तिः ३पी

(૨૪૬)

વાહનવાળી છે, તેમજ જે મૂર્તિ આપત્તિમાંથી સંરક્ષણ કરનારી છે, તે આલાન-ગજ સ્તંભ સરખા હસ્તવાલા, તેમજ મધુર છે મકરંદનો રસ જેમાં એવી જે (પુષ્પ) માલાનું, પ્રચુર અને હર્ષભેર પાર્શ્વભાગમાં અત્યંત લીન થયેલી એવી ભ્રમરોની શ્રેણિ-પંક્તિ પાન કરતી હતી, તે માલાને ધારણ કરનારા, વળી અતિ-શય ઉચિત-યોગ્ય કીર્તિવડે વ્યાસ, તેમજ જેના દાંતની કાંતિ મનોહર છે એવા, વળી (યોજન પર્યંત શ્રવણ ગોચર અને મેઘના જેવી ગંભિર વાણી હોવાને લીધે) પ્રૌઠ છે ધ્વનિ (નાદ) જેનો એવા, તથા આનંદદાયક (અથવા સમૃદ્ધિ આપનાર) અને કલેશનો નાશ કરનાર એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનેશ્વર (તેવીસમા તીર્થંકર) (નરકાદિ) અધ: પતનથી મહાઈ રક્ષણ કરે ॥ ૮૯ ॥

जिनेन्द्राणां स्तुतिः ।

राजी राजीववक्त्रा तरलतरलसत्केतुरङ्गतुरङ्ग-

व्यालव्यालग्नयोधाचितरचितरणे भितिहृद् याति हृद्या ।

सारा साराजिनानामलममलमतेर्बोधिका माऽधिकामा-

द्वयाद्वयाधिकालाननजननजरात्रासमानाऽसमाना ॥९०॥

ટીકા—રાજીતિ—‘યા’ ‘જિનાનાં’ જિનેશ્વરાણામ્ ‘રાજી’ શ્રેણિઃ । ‘રાજીવ વક્ત્રા’ રાજીવમિવ વક્ત્રં—મુખં યસ્યાઃ સા રાજીવ વક્ત્રા—કમલાનના । “ પરં શતસહસ્રાભ્યાં, પત્રં રાજીવ પુષ્કરે ” ઇતિ હૈમઃ । ‘ તરલતરલસત્કેતુરંગ્ગતુરંગ્ગવ્યાલવ્યાલગ્નયોધાચિતર-ચિતરણે ’ અતિશયેન તરલાશ્ચઞ્ચલાઃ કેતવો ધ્વજાસ્તૈસ્તથા રંગ્ગન્તશ્ચ તે તુરંગ્ગાશ્ચ રંગ્ગતુરંગ્ગાસ્તેષાં રંગ્ગતુરંગ્ગાણાં વ્યાલાનાશ્ચ—દુષ્ટદન્તિનાં વ્યાલગ્ના અભિઘટિતાઃ કૃતાઽધિરોહણા વા યે યોધાઃ સુમટા-સ્તૈરાચિત આકીર્ણઃ, રચિતઃ—કૃતો યો રણઃ—સંગ્રામસ્તસ્મિન્ । “ વ્યાલઃ શઠે ભુજંગે ચ, શ્વાપદે દુષ્ટદન્તિનિ ” ઇતિવિશ્વ૦ ‘ મીતિ-

(१५७)

हृत्' भीतिं हरतीति भीतिहृत्-भयाऽपहारिणी । ' अतिहृद्या ' अतीवहृदयङ्गमा । ' सारा ' उत्कृष्टा । " सारः स्यान्मज्जनि बले, स्थिरांशेऽपि पुमानयम् ॥ सारं न्याय्ये जले वित्ते, सारं स्याद्वाच्यद्वरे" इति विश्व० (अस्ति) ' सा ' ' अमलमतेः ' अमला मतिर्यस्य सः अमलमतिस्तस्य निर्मलधियः । ' अलं ' अत्यर्थम् । ' बोधिका ' बोधयतीति बोधिका-बोधजनका । ' अव्याधिकालाननजननजरा-त्रासमाना ' कालाननं-कालस्थाननं । यममुखं मरणमित्यर्थः । न विद्यते व्याधिश्च कालाननञ्च जननञ्च जन्मजरा च-विस्त्रसा त्रासश्च-भयं-मानश्च-अभिमानो यस्याः सेति बहुपदबहुव्रीहिः । ' असमाना ' नविद्यते समानस्तुल्यः कोऽपि यस्याः साऽसमाना-अनुपमा । ' अधिकामात् ' अधिकश्चासौ आमश्च रोगः अधिकाम-स्तस्माद् उत्कट रोगात् । " अमो रुक् तद्धिदोः पुंसि, स्यादपकेऽन्य-लिङ्गकः " इति मेदिनी । (अथवा आधिश्च कामश्चेति समाहार-द्वन्द्वस्तस्मात् ।) ' मा ' मां । ' आराद् ' अन्तिकात्, दूराद्वा । आराद्दूरसमीपयोरित्यव्ययम् । अलम् । ' अव्याद् ' पायात् । ' अव ' रक्षणे धातोराशिः प्रेरणयोरितिकर्त्तरि पस्मैपदे प्रथम पुरुषैकवचनम् ॥ ९० ॥

जिनेन्द्रोनी स्तुति—

श्लोकार्थ—जे जिनेन्द्रोनी श्रेष्ठि-पंडित कमल समान मुण-वादी छे, तेमज्जे अत्यंत अचल तथा सुशोभित ध्वज्योवडे अने नायता इदता धोडाओ तथा दुष्ट हाथीओ उपर आइठ थयेला ओवा सुलठो (थोडाओ) वडे व्याप्त तेमज्जे तेमज्जे श्येला रणसंग्रामना लयने डुरनारी, वणी जे अतिशय मनोडुर अने सारभूत तेमज्जे निर्मल मतिवाला प्राणीओने अतिशय मोघ आपनारी, वणी रोग, -मरण, जन्म, जरा, त्रास-लय अने अलिमानथी रहित, तेमज्जे उपमा रहित, ओवी ते जिनेन्द्रोनी

(१४८)

पंक्ति-श्रेणि वृद्धि पाभेदा रोगथी (अथवा भानसिद्ध व्याधि अने विषय वासनाथी) मूढने ह्रस्वी वा समीपथी अथावे ॥ ६० ॥

जिनवाण्याः स्मरणम् ।

सद्योऽसद्योगभिद् वागमलगमलया जैनराजीनराजी-

नूता नूतार्थधात्रीह ततहततमः पातकाऽपातकामा ।

शास्त्री शास्त्री नराणां हृदयहृदयशोरोधिकाऽबाधिका वा-

ऽऽदेया देयान्मुदं ते मनुजमनुजरां त्याजयन्ती जयन्ती ॥९१॥

टीका—सद्य इति । ‘ सद्यः ’ इटिति । ‘ असद्योगभिद् ’ असन्तमशोभनं योगं—कायादिव्यापारं, असद्भिर्वा असाधुभिर्योगं सम्बन्धं भिनत्ति या सा । ‘ अमलगमलया ’ अमलो—निर्मलो गमानां—सदृशपाठानां लयः श्लिष्टता यस्यां सा । ‘ इनराजीनूता ’ इना ईश्वराश्चक्रवर्तिवासुदेवादयः, पतयः, आदित्या वा तेषां राज्या—श्रेण्या नूता—स्तुता । “ इनः पत्यौ नृपार्कयोः ” इति मेदिनी । ‘ नूतार्थधात्री ’ नूता नवा—ये अर्थास्तेषां धात्री—धरण—शीला । अथवा नूताः स्तुता ये अर्थास्तान् दधातीति नूतार्थधात्री । “ अर्थोऽभिधेयरैवस्तु—प्रयोजननिवृत्तिषु ” इत्यमरः । “ अर्थः प्रयोजने चित्ते, हेत्वभिप्रायवस्तुषु । शब्दाऽभिधेये विषये, स्यान्निवृत्तिप्रकारयोः ” इति विश्व० ‘ इह ’ अत्र । ‘ ततहततमः पातकापातकामा ’ तताः—प्रसृताः हतास्तमश्च पातकं च अपातः—पतनरहितः कामश्च यथा सा । अपातकामेति पृथग्विशेषणं वा; नास्ति पातश्च कामश्च यस्यां सा यद्वा पातकश्च आमश्च पातकामौ न विद्येते पातकामौ यस्यां सा न विद्यते पातकामौ—पतनेच्छे यस्यां सेति वा “ कामः स्मरेच्छयोः काम्ये ” इति विश्व० ‘ शास्त्री ’ शास्त्रस्येयं शास्त्री—शास्त्री—शास्त्रसंबन्धिनी । “ निर्देशग्रन्थयोः शास्त्रं ” इत्यमरः ।

(૧૪૯)

‘ નરાણાં શાસ્ત્રી ’ પુંસાં શાસિકા । યદ્વા શાસ્ત્રીશા, શાસ્ત્રં જાનન્તિ તે શાસ્ત્રિણસ્તેષાં શાસ્ત્રિણામીશા—સ્વામિની । સ્ત્રીનરાણાં, સ્ત્રીણાં નરાણાં ચ । ‘ હૃદયહૃત્ ’ હૃદયં હરતીતિ હૃદયહૃત્ । ‘ હૃજ્ ’ હરણે ઇત્યસ્માત્ ક્વિપિ ‘ પિત્તિકૃત્તિતુગ્ ’ ઇતિ તુગાગમઃ । મનોહારિણી ‘ અચશોરોધિકા ’ અચશસાં રોધિકા—પ્રચારઘાતકારિકા । ‘ અવાધિકા ’ વાઘત ઇતિ વાધિકા ન ભવતીત્યવાધિકા—અવાધ—જનયિત્રી । ‘ આદેયા ’ આદાતું યોગ્યા, આદેયા—ગ્રાહ્યા । ‘ મનુજમનુ ’ મનુજં—માનવં અનુ-લક્ષીકૃત્ય ‘ જરાં ’—વયોહાનિં । ‘ ત્યાજયન્તી ’ મોચયન્તી । ‘ વા ’ ચ શન્દાર્થે । ‘ જયન્તી ’ જયમાસાદયન્તી કેનાડપ્યપરિભૂયમાન-ત્વાત્ । ‘ જૈનરાજી ’ જિનરાજાનામિયં જિનરાજસંબન્ધિની । ‘ વાગ્ ’ વાણી । ‘ તે ’ તુભ્યમ્ । ‘ આનન્દં ’ મુદમ્ । ‘ સઘઃ ઇહ ’ ‘ દેયાત્ ’ વિતીર્યાત્ ॥ ૧૧ ॥

જિન વાણી સંબંધી વિચાર—

શ્લોકાર્થ—(માનસિક, વાચિક અને કાયિક) અશુભ વ્યાપારોનો (અથવા દુષ્ટજનોના સંસર્ગોનો) તત્કાલ નાશ કરનારી, વહી નિર્માળ એવા સદૃશપાઠ—આલાપકનો લય—એકતા છે જેને વિષે એવી, ધનવાનોની પંક્તિવડે (અથવા સૂર્યચક્રવત્તા વાસુદેવ આદિની પંક્તિવડે) સ્તુતિ કરાયેલી, નવીન અર્થોને ધારણ કરનારી, (અથવા સ્તુતિ કરાયેલા અર્થોને ધારણ કરનારી) આ લોકમાં નષ્ટ કર્યાં છે વિસ્તાર પામેલ અજ્ઞાન તેમજ પાપોનો જેણે એવી, તેમજ પતન અને કામદેવથી રહિત, અથવા નથી વિદ્યમાન પાતક અને રોગ જેને વિષે અથવા નથી પાત—અધઃપાત અને ઇચ્છા જેને વિષે મનુષ્યોને શાસ્ત્ર સંબંધી સદ્બોધ આપનારી, તેમજ મનુષ્યોના ચિત્તને ચોરનારી (અથવા શાસ્ત્રોની સ્વામિની, તેમજ સ્ત્રી અને પુરુષોના હૃદયને હરનારી) અપકીર્તિને રોકનારી, ઉપદ્રવને નહિ ઉત્પન્ન કરનારી, (અથવા બાધા

(१५०)

रहित-अविद्ध) (सर्वजनोने) अहणु करवा योग्य, तेमज्ज
मनुष्योनी वृद्धावस्थानो त्याग करावनारी, अर्थात् मानवोने नृपतन-
नवीन यौवन आपनारी, अने जयवती शेवी जिनेश्वर लगवाननी
वाणी (हे अव्यजन !) तने (आ जगतमां जलही) आनंद
आपो ॥ ९१ ॥

श्री वैरोढ्यादेव्याः स्तुतिः ।

याता या तारतेजाः सदसि सदसिभृत् कालकान्तालकान्ताऽ
पारिं पारिन्द्रराजं सुरवसुरवधूपूजितारं जितारम् ।
सा त्रासात् त्रायतां त्वामविषमविषभृद्भूषणाऽभीषणा भी-
हीनाहीनाग्र्यपत्नी कुवलयवलयश्यामदेहाऽमदेहा ॥ ९२ ॥

टीका—यातेति—‘ सदसि ’ सभायाम् । ‘ तारतेजाः ’ तारं
तेजो यस्याः सा तारतेजाः—उज्ज्वलप्रभा । “ तारमुज्ज्वलरूपयोः ”
इति शब्दसिन्धुः । ‘ सदसिभृत् ’ सन्तं—शोभनमसिं विभर्तीति
सदसिभृत्—खड्गधारिणी ‘ कालकान्तालकान्ता ’ कालाः—श्यामाः
कान्ता मनोहरा अलकानां—केशानामन्ता अग्राणि यस्याः सा ।
“ अन्तः प्रान्तेऽन्तिके नाशे, स्वरूपेऽतिमनोहरे ” इतिविश्वः ।
‘ जितारं ’ जितं आरं—अरीणां समूह इत्यारम्, ‘ समूहार्थेऽणु प्रत्ययः
अरिसमूहो येन तम् । (अत एव) ‘ अपारिं ’ अपगता अरयो विद्विषो
यस्य सः अपारिस्तमपगतशत्रुम् । ‘ पारिन्द्रराजं ’ पारिन्द्राणां राजा
पारिन्द्रराजस्तम्, ‘ राजन्सखेः ’ । (सिद्ध० है० ७-३-१०६)
इत्यट् प्रत्ययः । अजगरेन्द्रं “ चक्रमण्डलयजगरः, पारिन्द्रो वाहसः
शयुः ” इति हैमः । ‘ याता ’ प्राप्ता—गता । ‘ सुरवसुरवधूपूजिता ’
सुष्ठु रवो यासां ताश्च ताः सुराणां बध्वश्च ताभिः पूजिता ।
‘ सा ’ ‘ अविषमविषभृद्भूषणा ’ अविषमाः—सौम्याः विष-

(૧૫૧)

મૃતઃ—સર્પા એવ મૂષણં—અલક્ષ્મીકારો યસ્યાઃ સા । ‘ અમીષણા ’ નમીષયતીત્યમીષણા । અરૌદ્રા । ‘ મીહીના ’ મિયા હીના—મયરહિતા । ‘ કુવલયવલયશ્યામદેહા ’ કુવલયાનિ—નીલોત્પલાનિ તેષાં વલયં—સમૂહસ્તદ્વત્—શ્યામો દેહો યસ્યાઃ સા । ‘ અમદેહા ’ અમદા—મદરહિતા ઈહા—ચેષ્ટા યસ્યાઃ સા । ‘ અહીનાગ્ર્યપત્ની ’ અહીનાં નાગાનામિનઃ પ્રમુર્ધરણેન્દ્રસ્તસ્યાઽગ્ર્યપત્ની—કલત્રપ્રધાનમ્ । વૈરોચ્યાદેવી-ત્યર્થઃ । ધરણેન્દ્રસ્ય ષટ્ઘમહિષ્યઃ, ઇતિ ભગવતીસૂત્રે, તન્નામાનિ ચ ઇલા, શુક્રા, સદારા, સૌદામિની, ઇન્દ્રા, ઘનવિદ્યુતા ચ, તત્રૈકૈકાયા દેવ્યાઃ ષટ્ ષટ્ દેવી સહસ્રાણિ પરિવારાઃ પ્રજ્ઞપ્તાઃ । પદ્માવતી વૈરોચ્યા ચ દ્વે નામાન્તરે તાસુ સ્ત ઇતિ જ્ઞાયતે । તથા ચોક્તમ્—“ ॐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય વિશ્વચિન્તામણીયતે હ્રી ધરણેન્દ્રવૈરોચ્યા પદ્માવતી દેવીયુતાયતે ” । વૈરોચ્યાસ્વરૂપમાચારદિનકરે ચોક્તમ્—

“ સ્વજ્ઞસ્ફુરત્સ્ફુરિતવીર્યવદૂર્ધ્વહસ્તા,

સદન્દશૂકવરદાપરહસ્તયુગ્મા ।

સિંહાસનાબ્જમુદતારતુષારગૌરા,

વૈરોચ્યાઽપ્યભિધયાઽસ્તુ શિવાય દેવી ”

‘ ત્વાં ’ ભવન્તમ્ । ‘ ત્રાસાત્ ’ ભયાત્ । ‘ અરં ’ શીઘ્રમ્ । ‘ ત્રાયતાં ’ રક્ષતુ । ‘ ત્રૈઙ્ ’ પાલને ધાતોરાશિઃપ્રેરણયોરિતિ કર્ત્તર્યાત્મનેપદે તુલ્યઃ સ્થાને તાતઙ્ગદેશઃ ॥ ૧૨ ॥

વૈરોચ્યા દેવીની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—જે વૈરોચ્યાદેવી, સભામાં ઉજ્જવલ પ્રકાશ આપનારી છે, તેમજ ઉત્તમ ખર્જુને ધારણ કરનારી છે, વળી જેના કેશના પ્રાંત-અંતિમ ભાગે શ્યામ અને સુંદર દીપે છે, તથા પરાજિત કથે છે શત્રુ સમૂહ જેણે એવા અને (એ કારણથી)

(૧૫૨)

શત્રુ રહિત એવા અજગર રાજ ઉપર બેઠેલી છે, તેમજ જે મધુર શબ્દવાલી દેવાંગનાઓ વડે પૂજાયેલી છે. તે નાગેન્દ્રની મુખ્યપત્ની અર્થાત્ ધરણેન્દ્ર નામે નાગેન્દ્રની 'પટ્ટરાણી કે જેણીનું' સૌમ્ય (મનોહર) સર્પ ભૂષણ છે, વળી જે લયંકરતાથી રહિત છે, તેમજ જે નિર્ભય છે, જેનું શરીર નીલકમલના સમૂહ સમાન શ્યામ છે, અને ગર્વની જે ઇચ્છા રાખતી નથી અર્થાત્ જેની ચેષ્ટા મદ રહિત છે તે એવી તે (વૈશેષ્યા નામની દેવી) હે લવ્ય ! ત્હમને ત્રાસમાંથી જલદી બચાવો ॥ ૯૨ ॥

૨૪—શ્રીવીરજિનસ્તુતયઃ ।

અથ શ્રીવીરનાથાય વિજ્ઞપ્તિઃ—

નમદમરશિરોરુહસ્રસ્તસામોદનિર્નિદ્રમન્દારમાલારજોરજ્જિતાંઽ
 હ્રે ! ધરિત્રીકૃતાઽ—
 વન ! વરતમસઙ્ગમોદારતારોદિતાઽનઙ્ગનાર્યાવલીલાપદેહે
 ક્ષિતામોહિતાક્ષો ભવાન્ ।
 મમ વિતરતુ વીર ! નિર્વાણશર્મ્માણિ જાતાઽવતારોધરાધીશ—
 સિદ્ધાર્થધામ્નિ ક્ષમાલઙ્કૃતાઽ—
 વનવરતમસઙ્ગમોદારતારોદિતાઽનઙ્ગનાઽઽર્યાવ ! લીલાપદે હ્રે
 ક્ષિતામો હિતાઽક્ષોભવાન્ ॥ ૯૩ ॥

અર્ણવદણ્ડકચ્છન્દઃ ।

ટીકા—નમદિતિ । (હ્રે) ‘ નમદમરશિરોરુહસ્રસ્તસામોદ-
 નિર્નિદ્રમન્દારમાલારજોરજ્જિતાંઽ—હે ? ’ નમન્તીતિ નમન્તઃ વર્ત્તમાને
 શત્રુપ્રત્યયઃ, તેષાં નમતામમરાણાં—સુરાણાં શિરોરુહેભ્યઃ—શિરસિ
 રોહન્તીતિ શિરોરુહાસ્તેભ્યઃ કશેભ્યઃ સ્રસ્તાઃ—પતિતાઃ સામોદાઃ—
 સુરભયઃ—નિર્નિદ્રાણાં—વિકસિતાનાં મન્દરાણાં—દેવતરુકુસુમાનાં યા

(१५३)

मालाः स्रजस्तासां रजसा—परागेण रञ्जितावंही चरणौ यस्य स तदा-
सन्त्रणे रञ्जितांऽहे ! पाटलितचरण ! ‘ धरित्रीकृताऽवन ! ’ धरित्र्याः—
पृथिव्याः कथञ्चिदभेदाद्धरित्रीगतलोकस्य कृतमवनं येन स तदामन्त्र-
णम्, कृताऽवन ! विहितरक्ष ! । “ धात्री धरित्री धरणी ” इति हैमः ।
“ धरित्री धरिणी विश्वं, लोकः क्षेमेषु शाश्वतं ” इति च्याङिः । ‘ असङ्ग-
मोद ! सङ्गश्च मोदश्च ताभ्यां रहित ! अथवा सङ्गाद्यो मोदः स
नास्ति यस्य स तदामन्त्रणम् । ‘ अरत ! ’ असक्त ! । ‘ अरोदित ! ’
रोदितरहित ! । ‘ अनङ्गन, ’ अङ्गनावर्जित ! । ‘ आर्याव ! ’ आर्यान्—
सज्जनानवति यस्तस्यामन्त्रणम् । ‘ हित ’ हितकारिन् ! । ‘ हे वीर ! ’
वर्धमान ! विशेषेण ईरयति—नाशयति शत्रून् कामादीनिति वीरः,
“ विदारयति यत्कर्म, तपसा च विराजते । तपोवीर्येण युक्तश्च,
तस्माद्वीर इति स्मृतः ॥ ” इति धर्मसंग्रहे । विपूर्वक ‘ ईर ’ गतिप्रेरण-
योरित्यस्मात्पचाद्यचि सिद्धम् । विशिष्टा चासौ ईर्लक्ष्मीश्च तपोरूपा,
तीर्थकृन्नामकर्मोदयसमुद्भूता वा वीस्तया राजत इति वीरो वा । यद्वा
ईरणमीरः ‘ ईर् गतौ ’ भावे घञ् । ‘ ये गत्यर्थास्ते ज्ञानार्थाः
प्राप्त्यर्था ’ श्चेति वचनात् विशिष्टः ईरो—ज्ञानमस्य स वीरः, यद्वा
विशिष्टा पञ्चत्रिंशद्वाग्गुणोपेता इरा—वाणी यस्येति “ इराऽम्भो-
वाक्तुराभूमिषु; ” इति हैमः वा कर्मशत्रुजेतृत्वाद्दर्शितपराक्रमो
वा वीरः । यद्वा निरुक्तिवशात् कर्मततिविदारणाद् वीरस्तस्य

१ मूलाभिधातः खलु वर्धमानो,

देवार्यनाम्नाऽभिदधे प्रजाभिः ॥

वीरः पुनर्वीरतया प्रसिद्धः,

स सन्मतिर्ज्ञातसुतोऽप्यभाषि ॥ (२)

प्राचीनवर्णाश्रमवर्त्मना स्वां,

गतिं तनोति त्रिशलाङ्गजन्मा ॥

चतुष्पसौ विश्रममाश्रमेषु,

कुर्वन् क्रमादन्तत एति पूर्णम् ॥ (३) इति वीरविभूतिः ॥

(१५४)

संबोधनं हे वीरप्रभो ! । ' वरतमसङ्गमोदारतारोदिताऽनङ्गनार्याव-
लीलापदेहेक्षितामोहिताक्षः । ' अतिशयेन वरा इति वरतमा-प्रधान-
तमा सङ्गमस्य-सङ्गमनाम्नो वैमानिकसुरस्य सम्बन्धिनी उदारा
च तारा च, अथवा वरतमः सङ्गमः-समागमो यस्याः सा
वरतमसङ्गमा, उदारतारा-अदीनलोचनकनीनिका, ' उदिताऽनङ्गा, '
उदितः अनङ्गो यस्याः सा, उद्रतकामा या नार्यावली-नारीणामावली
श्रेणिस्तस्या लापेन-जल्पितेन, देहेन, ईक्षितेन च अमोहितानि
अक्षाणि-इन्द्रियाणि यस्य सः । अथवा हे वरतम ! श्रेष्ठतम ! ।
इति पृथक्पदम् । ' क्षमाऽलङ्कृतौ ' क्षमाया भुवः अलङ्कृतौ अल-
ङ्कारभूते । " क्षितिः क्षोणी क्षमाऽनन्तो " इति हैमः । ' लीला-
पदे ' लीलानां-विलासानां पदं स्थानं तस्मिन् । ' धराधीशसिद्धार्थ-
धाम्नि ' धराधीशः-क्षितिपतिर्यः सिद्धार्थाऽभिधानस्तस्य धाम्नि-
गृहे । ' जाताऽवतारः ' जातोऽवतारो यस्य स जाताऽवतारोऽव-
तीर्णः । ' क्षितामः ' क्षितः क्षयं नीतः । आमो रोगो येन सः
क्षितामः-क्षपितरोगः । ' अक्षोभवान् ' नास्ति क्षोभोऽस्येत्यक्षोभवान्-
भयरहितः । ' भवान् ' त्वम् । ' मम ' मे । ' निर्वाणशर्माणि '
निर्वाणस्य-मोक्षस्य शर्माणि-सुखानि । " निर्वाणं ब्रह्म निर्वृतिः "
इति हैमः । ' अनवरतं ' निरन्तरम् । ' वितरतु ' प्रयच्छतु ॥ ९३ ॥

अस्मिन्पद्येऽर्णवदण्डकवृत्तमस्ति ॥

तल्लक्षणञ्च—

यदिह नयुगलं ततः सप्तरेफास्तदाचण्डवृष्टिप्रपातो भवेद् दण्डकः ।
प्रतिचरणविवृद्धरेफाःस्युरर्णाऽर्णवव्यालजीमूतलीलाकरोहामशङ्खादयः॥
इति वृत्तरत्नाकरे ।

श्री वीरप्रभुने विनंति—

*श्लोकार्थ—नमन करता देवोना केश उपरथी पडेकी, तेभज
सुवासित अने विकसित अथी भंदारनी अर्थात् कल्पवृक्षना कुसु-
भोनी भाजाओना परागवडे रंगायेला छे अरञ्जो जेना अथेवा

(૧૫૫)

(હે દેવાધિદેવ !) પૃથ્વીનું અથવા પૃથ્વીવાસી પ્રાણિઓનું રક્ષણ કયું છે જેણે એવા હે (પ્રભો !) સ્ત્રીસંગથી તથા (ઇષ્ટની પ્રાપ્તિથી થતા) હર્ષથી રહિત (અથવા અવિદ્યમાન છે સંસાર) સંગનો હર્ષ જેને વિષે એવા અથવા સંગતિથી ઉત્પન્ન થતા હર્ષથી રહિત, અર્થાત્ સ્વતાંત્ર સુખનો અનુભવ કરનારા, અથવા હે અનિષ્ટ સંગથી મુક્ત થયેલા ! હે હર્ષદાયક ! (સ્વામિન્) હે (વિષયથી) અનાસક્ત !—આસક્તિ રહિત ! હે રૂદન રહિત ! અર્થાત્ શોક રહિત ! હે સ્ત્રીઓથી વિમુખ ! હે આર્યજનોના રક્ષક ! હે હિતકારી ! હે વીર ! વિશેષ કરીને કામાદિ શત્રુઓના નાશ કરનાર, અથવા વિશેષ લક્ષ્મીવડે શોભતા એવા (જિનેશ્વર !) હે ઉત્તમ (જગદીશ !) તેમજ સંગમ નામના દેવે અનુકૂલ ઉપસર્ગ કરવા માટે વિકુર્વેલી એવી, ઉદાર તેજસ્વી અને કામોદીપક કામિનીઓની શ્રેણિનાં સંભાષણ તથા દેહના અવલોકનથી નથી મોહ પામી ઇંદ્રિયો જેની, અથવા અત્યંત પ્રિય છે સંગતિ જેની એવી તથા વિશાળ છે નેત્રોની કીકી તારાઓ જેમની એવી અને ઉદિત-પ્રગટ થયો છે મદન (કામ) જેમને વિષે એવી મહિલા-સ્ત્રીઓની પંકિતના આલાપ, દેહ અને અવલોકનવડે અમોહિત છે ઇંદ્રિયો જેની એવા, અથવા અતિ ઉત્તમ છે સંગતિ જેની એવા હે (ત્રૈલોક્યપતિ ! અદીન છે નેત્રની કીકીઓ જેની એવી, તેમજ કામાતુર સ્ત્રીઓની પંકિતના સંલાપ તથા દેહના દર્શનવડે (પણ) મોહ નથી પામી ઇંદ્રિયો જેની એવા (અથવા હે વરતમ ! અતિશય શ્રેષ્ઠ ! વળી પૃથ્વીમંડલના ભૂષણરૂપ અને કીડાના સ્થાનરૂપ એવા સિદ્ધાર્થ રાજના ભવનમાં જન્મ થયો છે જેનો એવા, તેમજ નષ્ટ થયો છે રોગ જેનો, વળી જ્ઞાન રહિત એવા (હે પ્રભો !) આપ મહને નિર્વાણ (મોક્ષ) નાં સુખ આપો ॥ ૯૩ ॥ આ શ્લોક પછીના ત્રણ શ્લોકો અર્થુવદંડક છંદમાં છે, તેનું લક્ષણ નીચે મુજબ—

જે પાદમાં પ્રથમ બે નગણ હોય ત્યારબાદ સાત રગણ હોય તો તે ચંડવૃષ્ટિ પ્રપાત દંડક કહેવાય છે તેમાં (૨૭) અક્ષર હોય છે, તેમજ બે નગણ અને (૮) રગણ આવે તો તે (૩૦)

(૧૫૬)

અક્ષરનેા અર્ણુદંડક કહેવાય છે. વળી બે નગણુ અને (૯) રગણુ હોય તો તે અર્ણુવદંડક કહેવાય છે એમાં (૩૩) અક્ષરો આવે છે—તેમજ એકેક વધારે રગણુ આવે તો અનુક્રમે તે દંડકોને ત્રાલ-શૂભૂત-લીલાકર-ઉદામ અને શંખનામે ઓળખાય છે—

જિનસમૂહસ્ય સ્તુતિઃ ।

સમવસરણમત્ર યસ્યાઃ સ્ફુરત્કેતુચક્રાન-
 કાનેકપદ્મેન્દુરુક્-ચામરોત્સર્પિસાલત્રયી-
 સદવનમદશોકપૃથ્વીક્ષણપ્રાયશોભા-
 તપત્રપ્રભાગુર્વરારાદ્ પરેતાહિતારોચિતમ્ ।
 પ્રવિતરતુ સમીહિતં સાઠ્ઠતાં સંહતિર્ભક્તિભાજાં
 મઘામ્મોધિસંભ્રાન્તભવ્યાવલીસેવિતાઽ-
 સદવનમદશોકપૃથ્વીક્ષણપ્રા યશોભાતપત્ર-
 પ્રભાગુર્વરારાદ્ પરેતાહિતારોચિતમ્ ॥ ૧૪ ॥

ટીકા—સમવસરણમિતિ—‘ યસ્યાઃ ’ જિનશ્રેણ્યાઃ । ‘ સ્ફુરત્કેતુચક્રાનકાનેકપદ્મેન્દુરુક્ચામરોત્સર્પિસાલત્રયીસદવનમદશોક-પૃથ્વીક્ષણપ્રાયશોભાતપત્રપ્રભાગુરુ ’ કેતુઃ—ધર્મધ્વજઃ, ચક્રં—ધર્મ-ચક્રં, આનકો દેવદુન્દુભિઃ, અનેકપદ્માનિ—સુરનિર્મિતપદ્મજાનિ, ઇન્દુરુક્ ચામરાણિ, ચન્દ્રાઽવદાતપ્રકીર્ણકાનિ, “ ચામરં બાલવ્યજનં રોમપુચ્છપ્રકીર્ણકમ્ ” ઇતિ હૈમઃ । ઉત્સર્પિણી ચાસૌ સાલાનાં—વપ્રાણાં-ત્રયી—પ્રવૃદ્ધપ્રાકારત્રયી, સદવનમદશોકઃ—પ્રધાનાઽવનમદશોકતરુઃ, પૃથ્વીક્ષણપ્રાયશોભા—મેદિન્યુત્સવભૂતચ્છાયા, આતપત્રાણિ—છત્રત્રયં, પ્રભાકાન્તિઃ, સ્ફુરન્—વિભ્રાજમાનઃ, કેતુશ્ચ ચક્રં ચ આનકશ્ચ, અને-કાનિ ચ તાનિ પદ્માનિ ચ, ઇન્દુરુક્ ચામરાણિ ચ, ઉત્સર્પિસાલ-ત્રયી ચ, સન્—શોભનઃ અવનમન્ પલ્લવાદિપ્રાગ્ભારેણ યર્વીભવન્ અશોકશ્ચ, પૃથ્વીક્ષણપ્રાયશોભા-પૃથ્વ્યાઃ—ભુવઃ ક્ષણપ્રાયશોભા—ઉત્સવ-

(१५७)

कल्पशोभा च, आतपत्राणि—छत्रत्रयं च, प्रभा च ताभिर्गुरु—महार्हम् ।
 “ सालः पादपमात्रे स्यात् प्राकारे ” इति विश्वः । ‘ परेताहिता-
 रोचितं ’ परेताः—अपगताः अहिताः शत्रवो येषां तैर्मुनिभिरारोचित-
 मुपशोभितम् । अथवा परा—प्रधाना इताहिता इताः—नष्टा अहिताः
 शत्रवो यस्याः सेति विशेषणद्वयमर्हत्संहत्याः । ‘ आरोचितं ’
 अरन्ति—संसारपारं गच्छन्तीत्यरा मुनयस्तेषां समूह आरं तस्य
 मुनिसमुदायस्योचितम् । “ आरः शत्रुसमूहे ना, भ्रमणे मुनिवृन्दके ।
 तथा रीरी शनिर्भौमः ” इति शब्दसिन्धुः ‘ रोचितं ’ शोभितम् ।
 ‘ यशोभातपत्रप्रभागुर्वराराट्परेताहितारोचितम् ’ यशसा—कीर्त्या
 भातानि—शोभितानि पत्राणि गजाश्वसुखासनादीनि वाहनानि
 तानि प्रभजन्तीति यशोभातपत्रप्रभाजः, “ पत्रं स्याद्वाहने पर्णे,
 पक्षे च शरपक्षिणोः ” । इति मैदिनी । एतादृशा ये उर्वराराजः—
 पृथ्वीपालाः परेताः—पिशाचा व्यन्तरदेवविशेषाः, अहयो नाग-
 कुमाराः, ताराः—ज्योतिषिकाः, यशोभातपत्रप्रभागुर्वराराजश्च परेता
 श्च अहयश्च ताराश्चेतीतरेतरद्वन्द्वस्तेषामुचितं—योग्यम् । “ यत्र-
 द्वित्वं बहुत्वं च, स द्वन्द्व इतरेतरः समाहारो भवेदन्यो—यत्रैकत्वं नपुं-
 सके ॥ १ ॥ ” ‘ समवसरणं ’ सुरकृतं तीर्थकृतां देशनास्थानम् ।
 ‘ अत्र ’ इह । ‘ अराराट् ’ अतिशयेन व्यराजत् । ‘ राजृ ’ दीप्तौ,
 अनद्यतने कर्त्तरि परस्मैपदे यङ्लुगन्तरूपम् । ‘ सा ’ ‘ भवाम्भोधि-
 सम्भ्रान्तभव्यावलीसेविता ’ भव एवाऽम्भोधिः—समुद्रस्तस्मिन्
 संभ्रान्ता—व्याकुलीभूता या भव्यानामावली—श्रेणिस्तया सेविता,
 ‘ असदवनमदशोकपृथ्वी ’ सह दवनेन वर्त्तते सदवना च सोपतापा च
 मदशोकाभ्यां च पृथ्वी च । वितता या न भवति सा । ‘ ईक्षणप्रा ’
 ईक्षणानि—नेत्राणि प्राति—पूरयति—आप्यायति या सा । अथवा ईक्ष-
 णानि—ज्ञानानि प्राति—ददातीति ईक्षणप्रा । ‘ अर्हतां ’ तीर्थकृताम् ।
 संहतिः ’ समुदायः । ‘ भक्तिभाजां ’ अनुरागजुषाम् । ‘ समीहितं ’
 वाञ्छितम् । ‘ प्रवितरतु ’ प्रयच्छतु प्रकर्षेण विदधात्वित्यर्थः ॥ ९४ ॥

(૧૫૮)

જિનસમૂહની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ—સ્કુરણાયમાન (ધર્મ) ધ્વજ, (ધર્મ) ચક્ર (દેવ) દુંદુભિ, અનેક (દેવોએ રચેલાં સુવર્ણ) કમલ, ચંદ્ર જેવી ક્રાંતિ-વાલા ચામર, વિસ્તાર પામતા (રત્ન, સુવર્ણ અને રૂપાના) ત્રણ કિલ્લાઓ, તેમજ ઉત્તમ તથા (પુષ્પ, પત્ર અને ફલના ભારથી) નમન કરતા અશોક (વૃક્ષ) અને પૃથ્વીને વિષે ઉત્સવ રૂપ છે શોભા જેની એવાં ત્રણ છત્રોની ક્રાંતિવડે અમૂલ્ય એવું, તેમજ નષ્ટ થયા છે શત્રુઓ જેના એવા (મુનિઓ) વડે અત્યંત શોભાયમાન, (તેમજ સંતાપ, ગર્વ અને શોકથી રહિત છે ભૂમિ જેની એવું) તથા કીર્તિવડે સુશોભિત એવાં (હાથી ઘોડા આદિ) વાહનોને સેવનારા રાજાઓને (ભૂત, પ્રેત અને પિશાચોને, નાગ (દેવો) ને તેમજ જ્યોતિષક દેવોને યોગ્ય એવું જે (જિન પંકિતનું) સમવસરણુ આલોકમાં વારંવાર શોભતું હતું, તે જિનેશ્વરોનો સમુદાય કે જે સંસારરૂપી સાગરમાં સંપ્રાંત થયેલા ભવ્ય (જીવોની) પંકિતવડે અત્યંત સેવિત છે. તેમજ જે સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ છે, જેના શત્રુઓ નષ્ટ થયેલાં છે, તથા જે સંતાપ, અભિમાન અને શોકથી લેવાયેલ નથી, અને જે જ્ઞાન અને દર્શન આપનાર છે, તે તીર્થંકરોનો સમૂહ ભકતજનોના મનો-વાંછિતને પૂર્ણ કરે ॥ ૯૪ ॥

શ્રીભારત્યૈ પ્રાર્થના

પરમતતિમિરોગ્રભાનુપ્રભા ભૂરિમજ્જૈર્ગમીરા

મૃશં વિશ્વવર્થે નિકાય્યે વિતીર્યાત્તરામ્ ।

અહતિ મતિમતે હિ તે શસ્યમાનસ્ય વાસં

સદાસ્તન્વતીતાપદાનન્દધાનસ્ય સામાનિનઃ ॥

જનનમૃતિતરજ્જનિષ્પારસંસારનીરાકરાન્ત-

(१५९)

निर्मज्जजनोत्तारनौभरती तीर्थकृत् ?

महति मतिमते हितेशस्य मानस्य वा संसदा

तन्वती तापदानं दधानस्य सामानि नः ॥ ९५ ॥

टीका—परमतेति । ‘ अतन्वतीतापत् ’ अतन्व्यः विपुलाः अतीता आपदो यस्य सः यस्माद्वा तदामन्त्रणम् । (मतिमते हित ! विदुषे हितकारिन् !) (हे) तीर्थकृत् ’ तीर्थाधीप ! । ‘ हि ’ निश्चयेन । ‘ शस्यमानस्य ’ शस्यतेऽसौ शस्यमानस्तस्य ’ वर्त्तमाने कर्मणि शानच् । स्तूयमानस्य । ‘ आनन्दधानस्य ’ आनन्दस्य धानं—पदं तस्य प्रमोदस्थानस्य । ‘ अमानिनः ’ निरहङ्कास्य । अथवा सामानिनः इत्येकं पदं, सहाऽमानिभिः—दर्परहितैर्वर्त्तते यस्तस्य । ‘ ईशस्य ’ स्वामिनः । ‘ नः ’ अस्माकम् । ‘ सामानि ’—प्रियाणि । ‘ दधानस्य ’ धत्तेऽसौ दधानस्तस्य पुष्णतः । “ ते ” तव । ‘ सा ’ तथा भूता । ‘ परमततिमिरोग्रभानुप्रभा ’ परमतान्येव परेषां बौद्धादीनां मतानि परमतानि तान्येव तिमिराणि तेषां ध्वंसहेतुत्वात् उग्रभानोस्तिग्मांशोः प्रभा—कान्तिकल्पा । ‘ भूरिभङ्गैर्गभीरा ’ भूरिभिः प्रचुरैर्भङ्गैरर्थविकल्पैर्भृशं गभीरा दुर्ग्राह्या । ‘ जननमृतितरङ्गनिष्पारसंसारनीराकरान्तनिर्मज्जजनोत्तारनौः ’ जननानि च मृतयश्च ता एव तरङ्गा यस्य स जननमृतितरङ्गः स चासौ निष्पारसंसारनीराऽऽकरश्च—तीररहितभवाब्धिश्च तस्याऽन्तनिर्मज्जतां जनानामुत्तारे नौद्रौणीभूता । ‘ मतिमतेहिता ’ मतिमता—प्रज्ञावता ईहिता—समीहिता (अथवा हे हित !) मानस्य संसदा मानस्य—पूजायाः संसदा—सभा इव “ मानं प्रमाणे प्रस्थादौ, मानं श्रित्तोनतौ ग्रहे ॥ मानः स्यादपि पूजायां, इति शब्दसिन्धुः “ मन्ये शङ्के ध्रुवं प्रायो—नूनमित्येवमादिभिः । उत्प्रेक्षा व्यज्यते शब्दैरिव शब्दोऽपि तादृशः ॥ १॥ “ वा प्रचेतसि जानीया—दिवार्थे च तदव्ययम् ” इति मेदिनी ।

(૧૬૦)

(इवार्थे वा शब्दः) तापदानं तापस्य संतापस्य दानं खण्डनम् ।
 ' आतन्वती ' विस्तारयन्ती ' भारती ' वाणी । ' विश्ववर्षे ' विश्वस्मिन् सर्वत्र वर्षं—प्रधानं यत्तस्मिन् । ' महति ' विस्तीर्णे ।
 ' अतिमते ' अतिशयेन मते—अभीष्टे ।

' अहतिमति ' अविद्यमानहनने । अथवा अहति—अविद्यमान-
 विघातमिति द्वितीयान्तं वासस्य विशेषणम् । ' निकाय्ये ' निवासे ।
 " मन्दिरं सदनं सद्य, निकाय्यो भवनं कुटः " इति हैमः " गृहाः
 पुंसि च भूम्येव, निकाय्यनिलयालयाः " इत्यमरः । मोक्षे
 इत्यर्थः ' वासं ' आश्रयं, ' सदा ' अजस्रम् । ' वितीर्यात्तराम् ' अतिशयेन वितरतु ॥ ९५ ॥

ભારતી દેવીની પ્રાર્થના—

શ્લોકાર્થ—નિવૃત્ત થઈ છે મહોટી વિપત્તિઓ જેની અથવા (જેનાથી) વિદ્વાનોને હિતકારી ! એવા તીર્થંકર ! નિશ્ચયે કરીને મનુષ્ય અને દેવ દાનવોવડે) સ્તુતિ કરાયેલા, તથા આનંદના નિવાસ રૂપ, તેમજ નિરભિમાની અથવા ગર્વરહિત એવા મુનિઓથી યુક્ત વળી સર્વશક્તિમાન, તથા અમારાં મનોવાંછિતને ધારણ કરનારા એવા તમ્હારી; જૌદ્ધ આદિ અન્યમતરૂપ અંધકારનો નાશ કરવામાં પ્રચંડ સૂર્યસમાન કાંતિ છે જેની એવી, વળી નાના પ્રકારના અર્થ વિકલ્પો વડે અત્યંત ગંભીર, વળી જન્મ અને મરણરૂપી તરંગો છે જેમાં એવા અપાર સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબતા મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર કરવામાં નૌકા સમાન, તેમજ બુદ્ધિશાલીને અભીષ્ટ એવી, વળી સંમાન—પૂજની બાણે સલા હોયને શું તેવી, તેમજ સંતાપનો ઉચ્છેદ કરનારી વાણી, વિશ્વમાં સર્વોત્તમ, (પિસ્તાલીશ લાખ યોજન પર્યાંત) વિસ્તારવાલા, અતિશય ઇચ્છવા લાયક અને નાશરહિત (મોક્ષરૂપ) ધરને વિષે, નાશરહિત એવો નિવાસ નિરંતર અમને આપો ॥ ૯૫ ॥

(१६१)

श्री अम्बिकादेव्याः स्तुतिः—

सरभसनतनाकिनारीजनोरोजपीठीलुठ—
 तारहारस्फुरद्रश्मिसारक्रमाम्भोरुहे ?,
 परमव सुतराङ्गजाऽऽरावसन्नाशितारातिभाराऽजिते
 भासिनी हारतारा बलक्षेमदा ।
 क्षणरुचिरुचिरोरुचश्चत्सटासङ्कटोत्कृष्ट—
 कण्ठोद्भटे संस्थिते ! भव्यलोकं त्वमम्बाऽम्बिके!,
 परमवसुतरां गजारावसन्ना शितारातिभा
 राजिते ! भासि नीहारतारावलक्षेऽमदा ॥ ९६ ॥

टीका—सरभसेति । ‘ सरभसनतनाकिनारीजनोरोजपीठी-
 लुठतारहारस्फुरद्रश्मिसारक्रमाम्भोरुहे ! ’ सरभसं—रभसेन—रंहसा
 सहितं यस्मिन्कर्मणि यथा तथा नतः—प्रणतो यो नाकिनारीजनः—
 नाकिनां नार्थस्तासां जनः—समूहः तस्योरोजपीठीषु—स्तनपर्यङ्किकासु
 लुठतां तारहाराणां स्फुरद्भ्री रश्मिभिः सारे—कर्चुरे क्रमाम्भोरुहे—
 चरणकमले यस्याः सा तत्सम्बोधनम् । “ सारः शबलवातयोः ”
 इति विश्वः । ‘ अजिते । ’ केनाऽप्यनभिभूते । ‘ क्षणरुचिरु-
 चिरोरुचश्चत्सटासङ्कटोत्कृष्टकण्ठोद्भटे ’ क्षणरुचिरुचिराभिः—क्षणा
 रुचिर्यस्याः सा क्षणरुचिस्तडित्तद्बुचिराः उज्ज्वलास्ताभिः—
 विद्युहीप्ताभिः उरुभिश्चञ्चन्तीभिः सटाभिः सङ्कट उत्कृष्टो यः कण्ठ-
 स्तेनोद्भटः—करालस्तस्मिन् ‘ राजिते ’ शोभिते । ‘ भासि ’
 दीप्तिमति—तेजस्विनि । ‘ नीहारतारावलक्षे ’ नीहारो हिमं, तारा-
 नक्षत्राणि तद्बद्धवलक्षः—धवलः तस्मिन् “ अवश्यायस्तु तुहिनं,
 प्रालेथं मिहिकाहिमम् । स्यान्नीहारस्तुपारश्च हिमानी तु महद्विमम् ”
 इति हैमः । “ अवदातगौरशुभ्र-वलक्षधवलार्जुनाः ” इति हैमः ।

(१६२)

‘अजिते’ अनभिभूते । ‘गजारौ’ केसरिणि । ‘संस्थिते !’ निषण्णे ! । ‘राजिते !’ भ्राजिते ! । ‘अम्ब !’ मातः ! । (नीहारतारावलक्षे ?) इति देव्या विशेषणम् । ‘अम्बिके’ अम्बा-देवि ! । ‘परमवसुतराऽङ्गजा’ अतिशयेन परमवसू-परमतेजसौ, अङ्गजौ-पुत्रौ यस्याः सा । पूर्वभवाऽपेक्षया इदं विशेषणम् ‘आरावसन्नाशितारातिभारा’ आरावेण-ध्वनिना सन्नाशितः-सम्यग्दर्शनं प्रापितः (सर्वथा नाशितः) अरातीनां भारोऽरातिभारः शत्रुसमूहो यया सा । ‘भासिनी’ भासते इत्येवंशीला भासिनी-भासनशीला । ‘हारतारा’ मौक्तिकमालावदुज्ज्वला । ‘बलक्षेमदा’ बलं च-सामर्थ्यं, क्षेमं च-कल्याणं ते ददातीति बलक्षेमदा । ‘असन्ना’ न सन्ना असन्ना-अखिन्ना । ‘शितारातिभा’ आरशब्देन रीतिकाङ्गारकश्चोच्यते । शितस्य-तनूकृतस्याऽऽरस्येव पित्तलस्येवाऽतिशयेन भा-दीप्तिर्यस्याः सा । “रीतिः स्त्रियामारकूटो,-न स्त्रियामथ ताम्रकं” इत्यमरः “पित्तलारेऽथारकूटः, कपिलोहं सुवर्णकम् । (ररी रीरी च रीतिश्च, पितलोहं सुलोहकम् ।” इति हैमः) ‘अमदा’ न विद्यते मदो यस्याः सा अमदा मदहीना । ‘त्वम्’ भवती । ‘परं’ भव्यलोकम् । ‘सुतरां’ नित्यम् । ‘अव’ रक्ष ॥ ९६ ॥

श्री चतुरविंशति जिनस्तुतिः समाप्ता ।

श्री अण्डिकादेवीनी स्तुति—

श्लोकार्थ—वेग अथवा दुर्षथी नभेला देवीनी स्त्रीभेना स्तनरूपी आसन उपर रडेला अथवा मनोहर मोतीभेना डारना स्फुरायमान किरणुवडे सार-चित्रविचित्र छे यरणुकमल नेना अथवा डे (देवी !) (डोडथी पणु) नडि अतायेली अथवा डे देवांगना ! विजली समान प्रकाशमान तथा विशाल अने अस्थिर अथवा सटा-केशवाणीवडे व्याप्त अथवा कंठवडे उदार-शैर्यवान्, वणी देहीअथमान, तेमज्ज प्रकाशमान, डिम अने तारा समान श्वेत अथवा सिद्ध उपर असनारी ! (कांतिवडे) सुशोभित ! डे जननी ! डे अण्डिका !, वली उत्कृष्ट तेजस्वी छे अ पुत्रे नेना अथवा,

(१६३)

तेमन् (श्लिड) नादवडे सर्वथा नष्ट (सम्यक्तवधारी) कथीं छे शत्रु
समूह जेणे अेवी, तेजस्वी, हारना जेवी उन्नववत्, पल अने सुपने
आपनारी, जेद रडित, तीक्ष्ण करेला पित्तलथी अधिक छे प्रला जेनी
अेवी तथा निरलिमानी अेवी तुं (सम्यक्तवधी अलंकृत डोवाने
दीधे) उत्तम अेवा लव्यजनोनुं हमेशां रक्षणु कर. ॥ ६६ ॥

प्रशस्तिः

कल्याणश्रियमाश्रितोऽतिविपुलां मोहादिविद्वेषिणः,

छित्त्वाऽजस्रविशुद्धकेवलरविं लेभे विकासद्विभः

यो देवेन्द्रसुरासुरार्चितपदद्वन्द्वः सदा राजते,

स श्रीवीरप्रभुः श्रियं वितनुतां भव्यात्मनां भूतले ॥ १ ॥

श्रीमत्तीर्थकृतां धुरीव विदितः पार्श्वप्रभुः क्षमातले,

सर्वेषां गुरुगौतमो गणभृतामादेयतामाभजत् ।

यन्नामाक्षरचिन्तनेन सकलाः सिद्धयन्ति सच्चिन्तिताः,

सद्यः स्वेष्टमनोरथाः परिहृतानर्थत्रजाश्चानिशम् ॥ २ ॥

एकादशाद्यगणभृत्सु तपस्विमुख्यो—

यः पञ्चमो विदितकीर्त्तिसुधर्मनामा ।

लेभे समुत्सुकतया तमनन्तबोधं,

श्रीवीरपट्टपटुसंपदगम्यरूपा ॥ ३ ॥

तस्य प्रभोः स्थविरवृन्दपरम्परायां,

चान्द्रादिसत्कुलगणत्रजचिह्नितायाम् ।

श्रीमानभूजगति लब्धशतार्थिकीर्त्तिः,

सोमप्रभः सुविदितोऽखिलसूरिवर्यः ॥ ४ ॥

तत्पट्टलक्ष्मीधर उत्तमश्री—रासीजगच्चन्द्र इतिप्रसिद्धः ।

महातपस्वी तत एष लोके, तपागणः ख्यातिमगादपूर्वाम् ५

तस्मिन्नेव तपोगणेऽतिविबुधो जज्ञे क्रमाद्दक्षधीः,

श्रीमद्धीरसमानहीरविजयः सूरिप्रधानो गुरुः ।

(१६४)

यद्वाक्यामृतपानतोऽक्वरनृपाधीशो दयावानभूद्,
 भव्यानामुपकारकृद्गुणनिधिः पूज्यः सतां सर्वदा ॥ ६ ॥
 तत्पट्टं स्वपरम्परागतममुं संशोभयामासिवान्,
 योगीन्द्रश्रुतबुद्धिसागरगुरुः सूरीश्वरो विश्रुतः ।
 येनाऽरुच्यत धर्मतत्त्वनिचिता ग्रन्थावली शोभना,
 यत्सद्देशनयाऽभवन् भुवि गणाः सद्धर्मनिष्ठाः सताम् ॥७॥
 यत्पादाम्बुजघटपदः शुचिगुणः श्रीवाचकानां धुरि,
 विख्यातोऽजितसागरः श्रुतचणः कीर्त्या कविख्यातिभाक् ।
 शिष्याऽध्यापनताकृते कृतमतिश्चारित्रिणामग्रणीः,
 काव्यालङ्कृतिकोविदो नयविदां मान्यो मनीषावताम् ॥८॥
 येनाऽभ्यर्थनया स्वशिष्यसमुदायस्य श्रुतध्यायिन—
 ष्टीक्रेयं सरलाभिधा विरचिता श्रीशोभनाख्यस्तुतेः ।
 नानाऽलंकृतिसम्पदाश्रितपदत्रातान्वितायाः शुभा,
 वृत्तीनामनुसारिणी परकृतानामन्वयार्थानुगा ॥ ९ ॥
 भव्यश्राद्धकदम्बराजितपथे प्रह्लादने पत्तने,
 चातुर्मास्यकृते स्थितिं कृतवता येनोपकारक्षमा ।
 अक्षाऽश्र्वाऽङ्कशशाङ्कसंमितवरे (१९७५) संवत्सरे श्रावणे,
 सप्तम्यां रविवासरे शुभतिथौ पूर्णाकृता स्वातिगे ॥१०॥
 गच्छतः स्वलनं काऽपि, भवत्येव प्रमादतः ।
 हसन्ति दुर्जनास्तत्र, समादधति सज्जनाः ॥ ११ ॥
 सज्जनास्तुष्टिमन्तः स्युः, खलाः क्रुध्यन्तु मा मयि ।
 प्रीत्या भीत्या क्रमादेता-नशेषान् प्रणमाम्यहम् ॥ १२ ॥
 सवृत्तिकैषा मुनिशोभनस्तुतिः,
 सतां सदाऽऽनन्दविधायिनी जने ।
 आभानुचन्द्रं विलसत्प्रभावा,
 विलासमासादयतु प्रकामम् ॥ १३ ॥

परिशिष्टम् । (१)

न्यायाचार्यन्यायविशारदमहोपाध्याय-
श्रीमद्यशोविजयविरचिताः

॥ ऐन्द्रस्तुतयः ॥

१ ऋषभजिनस्तुतयः ।

ऐन्द्रधातनतो यथार्थवचनः प्रध्वस्तदोषो जगत्,
सद्योगीतमहोदयः शमवतां राज्याधिकाराजितः ।
आद्यस्तीर्थकृतां करोत्विह गुणश्रेणीर्दधन्नाभिभूः
सद्यो गीतमहोदयः शमवतां राज्याऽधिकाराजितः ॥१॥

शार्दूलविक्रीडितम् (१२, ७)

उद्भूतानतिरोधबोधकलितत्रैलोक्यभावव्रजा-
स्तीर्थेशस्तरसा महोदितभयाऽकान्ताः सदाशापदम् ।
पुष्पान्तु स्मरनिर्जयप्रसृमरप्रौढप्रतापप्रथा-
स्तीर्थेश स्तरसा महोदितभयाः कान्ताः सदा शापदम् ॥२॥

जैनेन्द्रं स्मरताऽतिविस्तरनयं निर्माय मिथ्यादृशां,
सङ्गत्यागमभङ्गमानसहितं हृद्यप्रभावि श्रुतम् ।

†स्तौ जसौ तौ गः शार्दूलविक्रीडितं छैः (कलिकांलसर्वज्ञश्री
हेमचन्द्राचार्यकृत छन्दोऽनुशासने) ।

(१६६)

मिथ्यात्वं हरदूर्जितं शुचिकथं पूर्णं पदानां मिथः,
 सङ्गत्या गमभङ्गमानसहितं हृद्यप्रभा ! विश्रुतम् ॥ ३ ॥
 या जाड्यं हरते स्मृताऽपि भगवत्यम्भोरुहे विस्फुरत्-
 सौभाग्या श्रयतां हिता निदधती पुण्यप्रभाविक्रमौ ।
 वाग्देवी वितनोतु वो जिनमतं प्रोच्छासयन्ती सदाऽ-
 सौ भाग्याऽऽश्रयतां हितानि दधती पुण्यप्रभावि क्रमौ ॥४॥

२ श्रीअजितजिनस्तुतयः ।

मुनिततिरपि यं †न सय(शीर्ण)मोहा
 शमजितमारमदं भवन्दिताऽऽपत् ।
 भज तमिह जयन्तमाप्तुमीशं
 शमजितमारमदम्भवन् ! दितापत् ॥१॥ *पुष्पिताग्रा०
 हर रुचिर ! ददजिनौघ ! तं द्राक्
 परमतमोहर ! यं भयानि दानम् ।
 ‡नियतमुपगता भवे लभन्ते
 परमतमोहरयं भया निदानम् ॥ २ ॥
 नयगहनमतिस्फुटानुयोगं,
 जिनमतमुद्यतमानसा ! धुतारम् ।
 जननभयजिहासया निरस्ता-
 जि नमत मुद्यतमानसाधुतारम् ॥ ३ ॥

† 'निरस्तमोहा' इति ख-पाठः । *नारत्गा नजञ्जा अपर-
 वक्त्रम्, गान्तं पुष्पिताग्रा । ‡पूर्वार्धोत्तरार्धयोः पौर्वापर्यविपर्ययः ख-
 प्रत्याम् ।

(१६७)

पविमपि दधतीह मानसीन्द्रै-
 र्मेहितमदम्भवतां महाधिकारम् ।
 दलयतु निवहे सुराङ्गनाना-
 महितमदं भवतां महाधिकारम् ॥ ४ ॥

३ श्रीसम्भवजिनस्तुतयः ।

सम्भव ! सुखं ददत् त्वं,
 भाविनि भावारवारवारण ! विश्वम् ।
 वासवसमूहमहिताऽ-
 भाविनिभाऽवाऽरवारवाऽरण ! विश्वम् ॥ १ ॥

—*स्कन्धकम् (आर्यागीतीयपरनामकम्)

यद्धर्मः शं भविनां.
 सन्ततमुदितोऽदितोदारकरः ।
 स जयतु सार्वगणः शुचि-
 सन्ततमुदितोऽदितोदितोऽदारकरः ॥ २ ॥

जैनी गीः सा जयतात्,
 न यया शमितामिता मिताक्षररुच्या ।
 किं सन्तः समवतरन्-
 नयया शमिताऽमिताऽमिताक्षररुच्या ॥ ३ ॥

दलयतु काञ्चनकान्ति-
 र्जनतामहिता हिता हि तारागमदा ।

* चेऽष्टमे स्कन्धकम् ।

(१६८)

इह वज्रमृङ्खला दु-

जनतामहिताऽऽहिताऽहिताऽरागमदा ॥ ४ ॥

४ श्रीअभिनन्दनजिनस्तुतयः ।

त्वमभिनन्दन ! दिव्यगिरा निरा-

कृतसभाजनसाध्वस ! हारिभिः ।

अहतधैर्य ! गुणैर्जय राजितः

कृतसभाजन ! साध्वसहारिभिः ॥१॥-^{*}द्रुतविलम्बितम्

भगवतां जननस्य जयन्निहा-

ऽऽशु भवतां तनुतां परमुत्करः ।

त्रिजगतीदुरितोपशमे पटुः,

शुभवतां तनुतां परमुत्करः ॥ २ ॥

त्रिदिवमिच्छति यश्चतुरः स्फुरत्-

सुरसमूहमयं मतमर्हताम् ।

स्मरतु चारु ददत् पदमुच्चकैः

सुरसमूहमयं मतमर्हताम् ॥ ३ ॥

धृतसकाण्डधनुर्धतु तेजसा

न रहिता सदया रुचिराजिता

मदहितानि परैरिह रोहिणी

नरहिता सदया रुचिराऽजिता ॥ ४ ॥

* नभभ्रा द्रुतविलम्बितम् ।

(१६९)

५ श्रीसुमतिजिनस्तुतयः ।

नम नमदमरसदमरस-

सुमतिं सुमतिं सदसदरमुदारमुदा ।

जनिताऽजनितापदपद-

विभवं विभवं *नरकान्तं नर ! कान्तम् ॥१॥ स्कन्धकम्

भवभवभयदाऽभयदा-

बली बलीयोदयोदयाऽमायामा ।

दद्यादद्याऽमितमित-

शमा शमादिष्टदिष्टबीजाऽबीजा ॥ २ ॥--स्कन्धकम्

दमदमसुगमं सुगमं,

सदा सदानन्दनं दयाविद्याविद् ! ।

परमपरमस्मर ! स्मर

महामहा धीरधीर ! समयं समयम् ॥३॥ स्कन्धकम्

काली कालीरसरस-

भावाभावाय नयनसुखदाऽसुखदा ।

महिमहितनुता तनुता-

दिताऽदिताऽमानमानरुच्या रुच्या ॥ ४ ॥स्कन्धकम्

६ श्रीपद्मप्रभुस्तुतयः ।

पद्मप्रभेश ! तव यस्य रुचिर्मते सद्-

विश्वासमानसदयापरं ! भावि तस्य ।

* 'नरनरकान्तं' इति ख-पाठः । † 'भर' इति ख-पाठः ।

(१५०)

नोच्चैःपदं किमु पचेलिमपुण्यसम्पद्,
 विश्वाऽसमान! सदयाऽपर! भावितस्य ॥१॥ ‡वसन्ततिलका
 मूर्तिः शमस्य दधती किमु या पटूनि,
 पुण्यानि काचन सभासु रराज नव्या ।
 सा स्तूयतां भगवतां विततिः स्वभक्त्या,
 पुण्याऽनिकाचन ! सभासुरराजनव्या ॥ २ ॥—वसन्त०
 लिप्सुः पदं परिगतैर्विनयेन जैर्नी,
 वाचंयमैः सततमश्चतु रोचितार्थाम् ।
 स्याद्वादमुद्रितकुतीर्थनयावतारां,
 वाचं यमैः सततमं चतुरोचितार्थाम् ॥ ३ ॥—वसन्त०
 साहाय्यमत्र कुरुपे शिवसाधने या—
 ऽपाता मुदा रसमयस्य निरन्तराये ! ।
 गान्धारि ! वज्रमुसले जगतीं तवास्याः,
 पातामुदारसमयस्य निरन्तराये ॥ ४ ॥—वसन्त०

७ श्रीसुपार्श्वजिनस्तुतयः ।

यदिह जिनसुपार्श्व ! त्वं निरस्ताकृतक्षमा—
 वनमद ! सुरवाऽधा हृद्यशोभाऽवतारम् ।
 तत उदितमजस्रं कंबुर्धैर्गीयते ना—
 वनमदसुरवाधाहृद् यशो भावतारम् †—*मालिनी (८,७)
 जगति शिवसुखं ये कान्तिभिर्भासयन्तोऽ—
 दुरितमदरतापध्यानकान्ताः सदाऽऽशाः ।

‡ त्भौ जौ गौ वसन्ततिलका । * नौ म्यौ यो मालिनी ।

(१७१)

जिनवरवृषभास्ते नाशयन्तु प्रवृद्धं,
 दुरितमदरतापध्यानकान्ताः सदाशाः ॥२॥—मालिनी
 मुनिततिरपठद् यं वर्जयन्ती हतोद्यत्—
 तमसमहितदात्रासाऽऽधिमानन्दितारम् ।
 समयमिह भजाऽऽप्तेनोक्तमुच्चैर्दधानं,
 तमसम ! हितदात्रा साधिमानं दितारम् ॥३॥—मालिनी
 अवतु करिणि याता साऽर्हतां प्रौढभक्त्या,
 मुदितमकलितापा या महामानसी माम् ।
 वहति युधि निहत्यानीकचक्रं रिपूणा—
 मुदितमकलितापाया महामानसीमाम् ॥४॥—मालिनी

८ श्रीचन्द्रप्रभजिनस्तुतयः ।

तुभ्यं चन्द्रप्रभ ! भवभयाद् रक्षते लेखलेखा—
 नन्तव्याऽपापमदमहते सन्नमोऽहासमाय ! ।
 श्रेयःश्रेणीं भृशमसुमतां तन्वते ध्वस्तकामा—
 नन्तव्यापाऽपमद ! महते सन्नमोहाऽसमाय ॥ १ ॥

* मन्दाक्रान्ता (४, ६, ७)

श्रेयो दत्तां चरणविलुठन्नभ्रभूपालभूयो—
 मुक्तामाला समदमहिता बोधिदानामहीना ।
 मोहापोहादुदितपरमज्योतिषां कृत्स्नदोषै—
 मुक्ता मालाऽसमदमहिता वोऽधिदानाऽऽमहीना २—मन्दा.

* मो भ्नौ तौ गौ मन्दाक्रान्ता घचैः ।

(१७२)

रङ्गद्भङ्गः स्फुटनयमयस्तीर्थनाथेन चूला-

मालापीनः शमदमवताऽसङ्गतोपायहृद्यः ।

सिद्धान्तोऽयं भवतु गदितः श्रेयसे भक्तिभाजा-

मालापी नः शमदमवता सङ्गतोऽपायहृद् यः ३-मन्दा-

सा त्वं वज्राङ्कुशि ! जय मुनौ भूरिभक्तिः सुसिद्ध-

प्राणायामेऽशुचि मतिमतापाऽऽपदन्ताऽवलानाम् ।

दत्से वज्राङ्कुशभृदनिशं दर्पहन्त्री प्रदत्त-

प्राणा या मे शुचिमतिमता पापदन्तावलानाम् ४-मन्दा-

९ श्रीसुविधिजिनस्तुतयः ।

यस्यातनोद् देवततिर्महं सु-

प्रभावऽतारे शुचि मन्दरागे ।

इहास्तु भक्तिः सुविधौ दृढा मे

प्रभावतारे शुचिमन्दरागे ॥ १ ॥—+उपजातिः

अभूत् प्रकृष्टोपशमेषु येषु,

न मोहसेना जनिताऽऽपदेभ्यः ।

युष्मभ्यमाप्ता प्रथितोदयेभ्यो-

नमो ऽहसेना ! जनितापदेभ्यः ॥ २ ॥—उप०

वाणी रहस्यं दधती प्रदत्त--

महोदयाऽवद्भिरनीति हारि ।

जीयाञ्जिनेन्द्रैर्गदिता त्रिलोकी--

महो दयावद्भिरनीतिहारि ॥ ३ ॥—उप०

+ तौ जो गाविन्द्रवज्रा, जतजा गावुपेन्द्रवज्रा, एतयोः
परयोश्च सङ्कर उपजातिः ।

(१७३)

जगद्गतिर्विभ्र(द्रु)मकान्तकान्तिः,
 करोऽतुलाभं शमदम्भवत्याः ।
 ददन्नतानां ज्वलनायुधे ! नः,
 करोतु लाभं शमदं भवत्याः ॥ ४ ॥—उपेन्द्रवज्रा

१० श्रीशीतलजिनस्तुतयः ।

जयति शीतलतीर्थपतिर्जने,
 वसु मती तरणाय महोदधौ ।
 ददति यत्र भवे चरणग्रहे,
 वसुमतीतरणाय महो दधौ ॥ १ ॥—दुतविलम्बितम्
 वितर शासनभक्तिमता जिना—
 वलि ! तमोहरणे सुरसम्पदम् ।
 अधरयच्छिवनाम महात्मना
 वलितमोहरणे ! सुरसं पदम् ॥ २ ॥—दुत०
 भगवतोऽभ्युदितं विनमाऽगमं,
 जन ! यतः परमापदमादरात् ।
 इह निहत्य शिवं जगदुन्नतिं,
 जनयतः परमापदमादरात् ॥ ३ ॥—दुत०
 स्तवरवैख्निदशैस्तव सन्ततं,
 न परमच्छवि ! मानवि ! लासिता ।
 न घनशास्त्रकलाऽप्यरिदारिणी,
 न परमच्छविमानविलासिता ॥ ४ ॥—दुत०

(१७४)

११ श्रीश्रेयांसजिनस्तुतयः ।

जिनवर ! भजन् श्रेयांस ! स्यां व्रताम्बुहतोदयद्-

भवदव ! नतोऽहं तापातङ्कमुक्त ! महागम ! ।

गतभववनभ्रान्तिश्रान्तिः फलेग्रहिरुल्लसद्-

भवदवनतो हन्तापातं कमुक्तमहागम ! ॥१॥—*हरिणी(६,४,७)

जिनसमुदयं विश्वाभारं हरन्तमिहाङ्गिनां,

भवमदरदं रुच्याऽकान्तं महामि तमोहरम् ।

विनयमधिकं कारंकारं कुलादिविशिष्टता-

भवमदरदं रुच्या कान्तं महामितमोहरम् ॥ २ ॥—हरिणी.

शुचिगमपदो भङ्गैः पूर्णो हरन् कुमतापहोऽ-

नवरतमलोभावस्थामाश्रयन्नयशोऽभितः ।

जन ! तव मनो यायाच्छायामयः समयो गल-

न्नवरतमलो भावस्थामाश्रयं नयशोभितः ॥ ३ ॥—हरिणी.

सुकृतपटुतां विघ्नोच्छ्रित्या तवाऽरिहतिक्षमाऽ-

पविफलकरा द्युत्याऽगेहा घनाघनराजिता ।

वितरतु महाकाली घण्टाक्षसन्ततिविस्फुरत्-

पविफलकरा द्युत्यागेहा घनाघनराजिता ॥ ४ ॥—हरिणी.

१२ श्रीवासुपूज्यजिनस्तुतयः ।

पद्मोल्लासे पटुत्वं दधदधिकरुचिर्वासुपूज्यार्कतुल्यो-

लोकं सद्गीरपाताशमरुचिरपवित्रासहारिप्रभाऽव ।

* न्सौ श्री स्लौ गोहरिणी चवैः ।

(१७५)

लुम्पन् स्वैर्गोविलासैर्जगति घनतमो दुर्नयध्वस्ततत्त्वा—

ऽऽलोकं सद्दीरपाता शमरुचिरपवित्रास ! हारिप्रभाव ! ॥१॥—

×स्रग्धरा (७, ७, ७,)

लोकानां पूरयन्ती सपदि भगवतां जन्मसंज्ञे गतिर्मे,

हृद्या राजी वनेऽत्राभवतुदमरसार्थानताऽपातमोहा ।

साक्षात् किं कल्पवह्निर्विबुधपरिगता क्रोधमानार्तिमाया—

हृद् या राजीवनेत्रा भवतु दमरसाऽर्थानतापा तमोहा २—स्रगू०

उत्तुङ्गस्त्वय्यभङ्गः प्रथयति सुकृतं चारुपीयूषपानाऽऽ—

स्वादे शस्तादरातिक्षतशुचि सदानेकान्त ! सिद्धान्त ! रागः ।

रङ्गङ्गप्रसङ्गोल्लसदसमनये निर्मितानङ्गभङ्ग—

स्वादेश ! स्तादऽरातिक्षतशुचिसदाने कान्त ! सिद्धान्तरागः ३—स्रगू.

वाग्दे ! विप्रीणयन्ती पट्टु विविधनयोनीतशास्त्रार्थनिष्ठा—

शङ्कान्ते देहि नव्येरितरणकुशले ! सुभ्रु ! वादे विशिष्टम् ।

श्रद्धाभाजां प्रसादं सुमतिकुमुदिनीचन्द्रकान्ति प्रपूर्णा—

शं कान्ते ! देहिनव्येऽरितरणकुशले सुभ्रुवा देवि ! शिष्टम् ४—स्रगू.

१३ श्रीविमलजिनस्तुतयः ।

नमो हतरणायते ! ऽसमदमाय ! पुण्याशया—

सभाजित ! विभासुरैर्विमल ! विश्वमारक्षते ।

न मोहतरणाय ते समदमाय ! पुण्याशया—

ऽसभाजितविभासुरैर्विमलविश्वमारक्षते ! ॥१॥—†पृथ्वी (८, १)

महाय तरसाहिताऽजगति बोधिदानामहो

दया भवतुदां तताऽसकलहासमानाऽभया ।

× औ भ्नौ यिः स्रग्धरा लछैः । † ऽसजस्यलगाः पृथ्वी जैः ।

(१७६)

महायतरसा हिता जगति वोऽधिदाना महो-

दया भवतु दान्तताऽसकलहाऽसमानाऽऽभया ॥२॥-पृथ्वी

क्रियादरमनन्तरागततयाचितं वैभवं,

मतं समुदितं सदा शमवताऽभवेनोदितम् ।

क्रियादरमनन्तरागततया चितं वैभवं,

मतं समुदितं सदाशमवता भवे नो दितम् ॥ ३ ॥-पृथ्वी

प्रभा वितरतादरं सुरभियात्तारोहिणी-

हिताऽऽशुगुरु चाऽपराजितकराशमारोपिता ।

प्रभावितरताऽऽदरं सुरभियाऽत्तता रोहिणी

हिताऽऽशु गुरुचापराजितकरा शमारोपिता ॥ ४ ॥-पृथ्वी

१४ श्रीअनंतजिनस्तुतयः ।

कलितमोदमनं तरसाऽऽश्रये,

शिवपदे स्थितमस्तभवापदम् ।

त्रिदशपूज्यमनन्तजितं जिनं,

कलितमोदमनन्तरसाश्रये ॥१॥-द्रुतविलम्बितम्

जिनवरा गततापदरोचितां,

प्रददतां पदवीं मम शाश्वतीम् ।

दुरितहृद्बचना न कदाचना-

जिनवरागततापदरोचिताम् ॥ २ ॥-द्रुत०

सुरसमानसदक्षरहस्य ! ते,

मधुरिमागम ! सोऽस्तु शिवाय नः ।

जगति येन सुधाऽपि घनप्रभा-

सुरसमानसदक्षर ! हस्यते ॥ ३ ॥-द्रुत०

(१७७)

सदसिरक्षतिभा सुरवा जिनं,
जगदिता फलकेषुधनुर्धरा ।
जयति येयमिह प्रणताऽच्युता,
सदसि रक्षति भासुरवाजिनम् ॥ ४ ॥

१५ श्रीधर्मजिनस्तुतयः ।

श्रीधर्म ! तव कर्मद्रु-वारणस्य सदायते ! ।
स्त्वं कर्तुं कृतद्वेषि-वारणस्य सदा यते ॥ १ ॥—*अनुष्टुप्
गिरा त्रिजगदुद्धारं, भाऽसमाना ततान या ।
श्रिया जीयाजिनाली सा, भासमानाऽतताऽनया ॥२॥
वचः पापहरं दत्त-सातं केवलिनोदितम् ।
भवे त्राणाय गहने, सातङ्केऽवलिनोदितम् ॥ ३ ॥
दद्युः प्रसादाः प्रज्ञप्त्याः, शक्तिमत्या जिता दराः ।
तस्या यया द्विषां सर्वे, शक्तिमत्याजितादराः ॥ ४ ॥

१६ श्रीशान्तिजिनस्तुतयः ।

अस्याभूद् व्रतघाति नातिरुचिरं +यद्येव संसेवना-
दक्षोदं भरतस्य वैभवमयं साराजितं तन्वतः ।
लिप्सोः(प्सो !) शान्तिजिनस्य शासनरुचिं सौख्यं जयद् ब्रह्म भो-
दक्षोऽदम्भरतस्य वै भवमयं साराजितं तन्वतः ॥१॥--

शार्दूलविक्रीडितम्

* अनुष्टुप् जातौ वक्त्रं ।

+ ' यच्छ्रेयसे सेवना ' इति पाठान्तरम् ।

(१७८)

येषां चेतसि निर्मले शमवतां मोक्षाध्वनो दीपिका-
 प्रज्ञालाभवतां क्रिया सुरुचिताऽरं भावनाऽऽभोगतः ।
 ते श्रीमज्जिनपुङ्गवा हतभया नित्यं विरक्ताः सुखं,
 प्रज्ञाला भवतां क्रियासुरुचितारम्भावना भोगतः ॥ २ ॥
 मिथ्यादृष्टिमतं यतो ध्रुवमभूत् प्रध्वस्तदोषात् क्षिता-
 वाऽऽचारोचितमानमाऽरयमदंभावारिताऽपाप ! हे ।
 तं सिद्धान्तमभङ्गभङ्गकलितं श्रद्धाय चित्ते निजे,
 वाचा रोचित ! मानमारयमदं भावारितापापहे ॥ ३ ॥
 शत्रूणां घनधैर्यनिर्जितभया त्वां शासनस्वामिनी,
 पातादाऽऽनतमानवा सुरहिता रुच्या सुमुद्राऽऽजिषु ।
 श्रीशान्तिक्रमयुग्मसेवनरता नित्यं हतव्यग्रता-
 पातादानतमा नवासु रहिता रुच्या सुमुद्राजिषु ॥ ४ ॥

१७ श्रीकुन्थुजिनस्तुतयः ।

स जयति जिनकुन्थुर्लोभसंक्षोभहीनो-
 महति सुरमणीनां वैभवे सन्निधाने ।
 इह भवति विना यं मानसं हन्त केषां,
 महति सुरमणीनां वैभवे सन्निधाने ॥१॥-मालिनी०
 जयति जिनततिः सा विश्वमाघातुमीशा-
 ऽमदयतिमहिताऽरं किन्न रीणाऽऽमपाशम् ? ।
 विलसितमपि यस्या हन्त नैव स्म चित्तं,
 मदयति महि तारं किन्नरीणामपाशम् ॥ २ ॥
 अवतु गदितमाप्तैस्त्वा मतं जन्मसिन्धौ,
 परमतरणहेतुश्लायया भासमानैः ।

(१७९)

विविधनयसमूहस्थानसंगत्यपास्ता-

परमतरणहेतुश्छायया भाऽसमानैः ॥ ३ ॥

कलितमदनलीलाऽधिष्ठिता चारु कान्तात्,

सदसि रुचितमाराद् धाम हन्ताऽपकारम् ।

हरतु पुरुषदत्ता तन्वती शर्म पुंसां,

सदसिरुचितमाराद्वाऽमहं तापकारम् ॥ ४ ॥

१८ श्रीअरजिनस्तुतयः ।

+हरन्तं संस्तवीम्यहं त्वामरजिन ! सततं भवोद्भवा-

मानमदसुरसार्थवाचंयम ! दम्भरताऽऽधिपापदम् ।

विगणितचक्रवर्तिविभवमुद्दामपराक्रमं हता-

मानमदसुरसार्थवाचं यमदं भरताधिपाऽऽपदम् ॥ १ ॥-*द्विपदी

भीमभवं हरन्तमपगतमदकोपाटोपमर्हतां,

स्मरत रणाधिकारमुदितापदमुद्यमविरतमुत्करम् ।

भक्तिनताखिलसुरमौलिस्थितरत्नरुचाऽरुणक्रमं,

स्मरतरणाधिकारमुदितापदमुद्यमविरतमुत्करम् ॥ २ ॥

भीमभवोदधेर्भुवनमेकतो विधुशुभ्रमञ्जसा-

ऽभवदवतो यशोऽभितरणेन नमाऽदितं नयमितं हि तम् ।

जिनपसमयमनन्तभङ्गं जन ! दर्शनशुद्धचेतसा,

भवदवतोय ! शोभित ! रणेन न मादितं न यमितं हितम् ॥ ३ ॥

+ ' संस्तवीम्यहं त्वा हरन्तमरजिन ! ' इत्यपि पाठः ।

* षष्ठ्युगौ द्वितीयषष्ठौ जो लीर्वा द्वीपदी ।

(१८०)

चक्रधरा करालपरघातबलिष्ठमधिष्ठिता प्रभा-
 सुरविनता तनुभवपृष्ठमनुदितापदञ्जंगतारवाक् ।
 दलयतु दुष्कृतं जिनवरागमभक्तिभृतामनारतं,
 सुरविनता तनुभवपृष्ठमनु दितापदरंगतारवाक् ॥ ४ ॥

१९ श्रीमल्लिजिनस्तुतयः ।

महोदयं प्रवितनु मल्लिनाथ ! मे-
 ऽघनाघ ! नोदितपरमोहमान ! सः ।
 अभूर्महाव्रतघनकाननेषु यो-
 घनाघनोऽदितपरमोहमानसः ॥ १ ॥—†रुचिरा

मुनीश्वरैः स्मृत कुरु सौख्यमर्हतां,
 सदानतामर ! समुदाय ! शोभितः ।
 घनैर्गुणैर्जगति विशेषयन् श्रिया,
 सदानतामरस ! मुदा यशोऽभितः ॥ २ ॥

जिनः स्म यं पठितमनेकयोगिभि-
 मुदा रसं गतमपरागमाह तम् ।
 सदागमं शिवसुखदं स्तुवेतरा-
 मुदारसंगतमपरागमाहतम् ॥ ३ ॥

तनोतु गीः समयरुचिं सतामना-
 विला सभा गवि कृतधीरतापदा ।
 शुचिद्युतिः पदुरणदच्छकच्छपी,
 विलासभागविकृतधीरतापदा ॥ ४ ॥

† ज्भौ स्जौ गो रुचिरा धैः ।

(१८१)

२० श्रीमुनिसुव्रतजिनस्तुतयः ।

तव मुनिसुव्रत ! क्रमयुगं ननु कः प्रतिभा-
 वनघन ! रोहितं नमति मानितमोहरणम् ।
 नतसुरमौलिरत्नविभया विनयेन विभा-
 वनघ ! नरो हितं न मतिमानितमोहरणम् ॥ १ ॥

*अवितथम्

अवति जगन्ति याशु भवती मयि पारगता-
 वलि ! तरसेहितानि सुरवारसभाजितया ।
 दिशतु गिरा निरस्तमदना रमणीहसिताऽ-
 वलितरसे हितानि सुरवा रसभाजि तथा ॥ २ ॥

यतिभिरधीतमहितमतं नयवज्रहता-
 घनगमभङ्गमानमरणैरनुयोगभृतम् ।
 अतिहितहेतुतां दधदपास्तभवं रहितं,
 घनगमभङ्गमानम रणैरनु योगभृतम् ॥ ३ ॥

वितरतु वाञ्छितं कनकरुग् भुवि गौर्ययशो-
 हृदिततमा महाशुभविनोदिविमानवताम् ।
 रिपुमदनाशिनी विलसितेन मुदं ददती,
 हृदि ततमामहाऽऽशु भविनो दिवि मानवताम् ॥ ४ ॥

२१ श्रीनमिजिनस्तुतयः ।

यतो यान्ति क्षिप्रं नमिरघवने नात्र तनुते,
 विभावर्योऽनाशंकमनलसमानं दितमदः ।

* न्जभजजा लगाववितथम् ।

(१८२)

दधद् भासां चक्रं रविकरसमूहादिव महा-

विभावर्यो नाशं कमनलसमानन्दितमदः ॥ १ ॥

‡शिखरिणी (६, ११)

भवोद्भूतं भिन्द्यात् भुवि भवभृतां भव्यमहिता,

जिनानामायासं चरणमुदिताऽऽली करचितम् ।

शरण्यानां पुण्या त्रिभुवनहितानामुपचिता-

जिनानामायासंचरणमुदितालीकरचितम् ॥ २ ॥

जिनानां सिद्धान्तश्चरणपटु कुर्यान् मम मनो-

ऽपराभूतिलोके शमहितपदानामविरतम् ।

यतः स्याच्चक्रित्वत्रिदशविभुताद्या भवभृतां,

परा भूतिलोकेशमहितपदानामविरतम् ॥ ३ ॥

गजव्यालव्याघ्रानलजलसमिद्वन्धनरुजो-

ऽगदाऽक्षाऽऽली काली नयमवति विश्वाऽसमहिता ।

जनैर्विश्वध्वेया विघटयतु देवी करलसद्-

गदाक्षाऽलीकाऽलीनयमवति विश्वासमहिता ॥ ४ ॥

२२ श्रीनेमिजिनस्तुयः

त्वं येनाक्षतधीरिमा गुणनिधिः प्रेम्णा वितन्वन् सदा,

नेमेऽकान्त ! महामनो ! विलसतां राजीमतीरागतः ।

कुर्यास्तस्य शिवं शिवाङ्गज ! भवाम्भोधौ न सौभाग्यभाग्,

नेमे ! कान्तमहामनाविल ! सतां राजीमतीरागतः ॥ १ ॥

शार्दूलचिक्रीडितम्

‡ यन्तस्भल्गाः शिखरिणी चैः ।

(१८३)

जीयासुर्जिनपुङ्गवा जगति ते राज्यर्द्धिषु प्रोल्लसद्-
 धामानेकपराजितासु विभयाऽसन्नाभिरामोदिताः ।
 योधालीभिरुदित्वरा न गणिता यैः स्फातयः प्रस्फुरद्-
 धामानेकपराऽजितासु विभया सन्नाभिरामोदिताः ॥ २ ॥

या गङ्गेव जनस्य पङ्कमखिलं पूता हरत्यञ्जसा,
 भारत्यागमसङ्गता नयतताऽमायाचिता साधुना ।
 अध्येतुं गुरुसन्निधौ मतिमता कर्तुं सतां जन्मभी-
 भारत्यागमसंगता न यततामायाचिता साऽधुना ॥ ३ ॥-शा०

व्योम स्फारविमानतूरनिन्दैः श्रीनेमिभक्तं जनं,
 प्रत्यक्षामरसालपादपरतां वाचालयन्ती हितम् ।
 दद्यान्नित्यमिताऽऽम्रलुम्बिलतिकाविभ्राजिहस्ताऽहि तं,
 प्रत्यक्षामरसालपादपरताऽम्बा चालयन्तीहितम् ॥ ४ ॥-शा०

२३ श्रीपार्श्वजिनस्तुतयः

सौधे सौधे रसे स्वे रुचिररुचिरया हारिलेखारिलेखा,
 पायं पायं निरस्ताघनयघनयशो यस्य नाथस्य नाथ ।
 पार्श्वं पार्श्वं तमोद्रौ तमहतमह ! न क्षोभजालं भजाऽलं,
 कामं कामं जयन्तं मधुरमधुरमाभाजनत्वं जन ! त्वम् ॥ १ ॥:

-स्रग्धरा

तीर्थे तीर्थेशराजी भवतु भवतुदऽस्तारिभीमारिभीमा-
 लीकालीकालकूटाऽकलितकलितयोस्सा समूहे समूहे ।
 या मायामानहर्त्री भवविभवविदां दत्तविश्वाप्तविश्वा-
 ऽनाप्तानाप्ताभिश्ङ्का विमदविमदनत्राऽसमोहाऽसमोहां ॥ २ ॥

(१८४)

गौरागौरातिकीर्तेः परमपरमतद्वासविश्वासविश्वा—
 देया देयान् मुदं मे जनितजनितनूभावतारावतारा ।
 लोकालोकार्थवेत्तुर्नयविनयविधव्यासमानासमाना—
 ऽभङ्गाऽभङ्गानुयोगा सुगमसुगमयुक् प्राकृतालङ्कृताऽलम् ॥३॥
 लोके लोकेशनुत्या सुरससुरसभां राजयन्ती जयन्ती,
 व्यूहं व्यूहं रिपूणां जनभजनभवद्गौरवा मारवामा ।
 कान्ता कान्ताहिपस्येरितदुरितदुरन्ताहितानांहितानां,
 दद्यादद्यालिमुच्चैरुचितरुचितमा संस्तवे च स्तवे च ॥ ४ ॥

२४ श्रीमहावीरजिनस्तुतयः ।

तव जिनवर ! तस्य वद्ध्वा रतिं योगमार्गं,
 भजेयं महावीर ! पाथोधिगम्भीर ! धीरानिशम् ।
 मुदित ! विभव ! सन्निधानेऽसमोहस्य,
 सिद्धार्थनामक्षमाभृत्कुमारापहेयस्य वाचा रतः ।
 मुनिजननिकरश्चरित्रे पवित्रे परिक्षीणकर्मा
 स्फुरद्ज्ञानभाक् सिद्धिशर्माणि लेभेतरा—
 मुदितविभवसन्निधानेऽसमोहस्य सिद्धार्थ !
 नाम क्षमाभृत् कुमारापहे यस्य वाऽऽचारतः ॥ १ ॥

—*अर्णवदण्डकम्

नयकमलविकासने का सुरी विस्मयस्मेरनेत्राऽजनि
 प्रौढभामण्डलस्य क्षतध्वान्त ! हे

* ना ऋं चण्डवृष्टिः, यत्रोत्तरमेकैकरवृद्ध्या अर्णवव्यालजीमूत-
 लीलकरोदामशङ्खादयः ।

(१८५)

न तव रविभया समानस्य रुच्यांगहाराहिते-
ऽपारिजातस्य भास्वन्महेलास्यभारोचिते ।

कनकरजतरत्नसालत्रये देशनां तन्वतो
ध्वस्तसंसार तीर्थेश्वार ! द्युसद्धोरणी-
नत ! वर ! विभयाऽसमानस्य रुच्याङ्गहारा हिते
पारिजातस्य भास्वर ! महे लास्यभारोचिते ॥ २ ॥

वचनमुचितमर्हतः संश्रय श्रेयसे प्रीणयद् भव्य !
भीमे दधद् ध्वस्ततापं भवाम्भोनिधौ
परमतरणहेतुलाभं गुरावार्यमानन्दिताऽपायशो
भावतो भासमानस्य माराजितम् ।

दलितजगदसद्ग्रहं हेतुदृष्टान्तनिःपिष्टसन्देह-
सन्दोहमद्रोह ! निर्मोह ! निःशेषिता-
परमतरण ! हेतुलाभङ्गुरावार्यमानं
दितापाय ! शोभावतो भाऽसमानस्य माराजितम् ॥ ३ ॥

अहमहमिकया समाराद्भुत्कण्ठितायाः क्षणे
वाङ्मयस्वामिनी शक्तिमहाय दद्यात्तरां
सकलकलशता रमाराजिता पापहाने कलाभा
स्थिताऽसद्विपक्षे मराले खार्यागमम् ।

दधतमिह सतां दिशन्ती सदैङ्कारविस्फारसारस्वत-
ध्यानदृष्टा स्वयं मङ्गलं तन्वती
सकलकलशताऽरमाऽऽराजितापापहाऽनेकला
भास्थिता सद्विपक्षेऽमरालेखार्याऽऽगमम् ॥ ४ ॥

(१८६)

अथ प्रशस्तिः—

यस्यासन् गुरवोऽत्र जीतविजयाः प्राज्ञाः प्रकृष्टाशया
 भ्राजन्ते सनया नयादिविजयाः प्राज्ञाश्च विद्याप्रदाः ।
 प्रेम्णां यस्य च सन्न पद्मविजयो जातः सुधीः सोदरः,
 सोऽयं न्यायविशारदः स्म तनुते विद्मः स्तुतीरर्हताम् ॥१॥

शार्दूल०

कृत्वा स्तुतिस्त्रजमिमां, यदवापि शुभाशयान्मया कुशलम् ।
 तेन मम जन्मबीजे, रागद्वेषौ विलीयेताम् ॥ २ ॥—आर्या०
 सूर्याचन्द्रमसौ यावदुदयेते नभस्तले ।
 तावन्नन्दत्वयं ग्रन्थो, वाच्यमानो विचक्षणैः ॥ ३ ॥—अनु०

(गुजराती प्रस्तावनातुं शुद्धिपत्रक)

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध	शुद्ध
६	२०	भारि	भारु
१०	२७	पीगण्युं	पीगण्युं
१२	५	करु	करुं
१३	२०	हैमकोष	२ हैमकोष
१३	२१	हैमकोष्या०	३ हैमकोष्या०
”	”	हैमछन्दोऽनु०	४ हैमछन्दोऽनु०
१३	२५	“xxx...०त”	xx१“xxx...०तः”xx ।
”	२६	भङ्गमङ्गाभ्यां	भङ्गाऽभङ्गाभ्यां
”	२७	सागरीयावृत्ति	सागरनी आवृत्ति
”	२६	तथा	४
१५	११	शोभन	०
१७	२७	१ [१
१८	१६	सप्ततिका	सप्ततिटीका
१८	१६	”	सर्वदिव
२१	१०	अर्वाचिन	अर्वाचीन
२२	१६	अस्ती	हस्ती
२३	२०	सप्ततिका	सप्ततिटीका

(१८८)

(संस्कृतप्रस्तावना)

पृ.	पं०	अशुद्ध०	शुद्धिः
३३	७	सहृदयह	सहृदयहृ
”	१०	व्यवहृति	व्यवहृति
”	१६	संग्रहीता	संगृहीताः
”	१८	विरचिता	विरचिताः
३४	१५	ज्योर्विद्	ज्योतिर्विद्
३५	१	अवतराण	अवतरणा
३९	१०	कुर्वत्	कुर्वन्स
४३	२	चेत्पूर्वजेन	पूर्वजेन
”	१३	स्तुतिविहिता	स्तुतिर्विहिता
५५	२०	पाञ्चलादि	पाञ्चालादि
५७	३	महेद्र	महेन्द्र
६४	१६	गोरी	गौरी
६८	७	दत्	वदत्

श्रीजिनस्तुतिचतुर्विंशतिकाशुद्धिः

पृष्ट.	पंक्ति.	अशुद्धि.	शुद्धि.
२	६	व्यरच-	ऽरचय-
”	१०	विभूषयामास सूरि-	व्यभूषयत्सूरिबर-
”	१८	विधेयम्-	विधत्ते-
”	२१	तरिम्	तरिम्

(१८९)

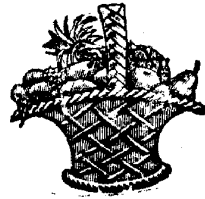
पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्धि.	शुद्धि.
९	१	द्यती	द्युती
”	७	ईत्यु	इत्यु
”	”	हैम	हैमः
”	८	वो	वः
१४	३	तृप्लवन	तृप्लवन
२०	१५	ण्यनद्	ण्यनद्,
२१	१०	द्रत	द्रुत
२७	६	निशिथि	निशीथि
२०	१५	जिनेंद्रा	जिनेंद्रो
३२	२	अथात्	अर्थात्
३३	२४	क्ये। छे	क्ये। छे
”	२५	अथात्	अर्थात्
३५	१	यामाद्यां	आद्यां
”	”	यां	‘ यां ’
४२	९	दात	दात्त
४३	१४	सूर्यो	सूर्यो
”	१५	आसो	आसौ
४५	१९	सद्यश	सद्यश ?
४६	१	शक्तर्थ	शक्तार्थ
५३	२४	क्ये।	क्ये।
६५	१९	प्रस्ययमाना	प्रस्यमाना
१४७	३	द्वाच्य	द्वाच्यवद्वरे

(१९०)

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्धि,	शुद्धि,
६६	१५	अजखं	अजखं
७६	९	कुंडिका	कुंडिका-
८१	१७	थत	थता
८३	१०	अेवा	अेवी
पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्धि.	शुद्धि.
८६	२०	चाराङ्ग	आचाराङ्गा
८७	८	णीयं मिछं नवइ-	णीयंमि छंनवइ-
८८	२५	अेनुकंभे	अनुकंभे
११०	६	इति	ईति
"	१५	दत्ते ?	दत्ते ?
१११	११	भाक्	भाक्
१२३	२२	नृपंण	नृपेण
१२९	४	आलापक ?	आलापक
"	२०	लक्षितातिलकाः	लक्षितास्तिलकाः-
१३१	१	अभ्य	अभ्यं-
१३५	१४	पदवा	पदैर्वा
"	१६	अन्तो य	अन्तो-
"	१९	बन्धन	बन्धन
"	२३	राशिष	राशिषि
१४१	१२	प्रभाः	प्रभा-
१४२	३	मुन्मद	मुन्माद-
१४४	१०	जेनां	जेना

(१९१)

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१४६	८	गंलिर	गंलीर
”	१४	भिति	भीति
”	१६	पस्मै	परस्मै
१४८	२२	विद्यते	विद्येते
”	२४	शास्त्री-शास्त्री-	शास्त्री
१४९	१०	मानत्वात्-	मानत्वात्
”	१७	अङ्कपत्ता	अङ्कपत्ती
१५३	८	‘ अनङ्गन ’	‘ अनङ्गन ’
”	२६	चतुष्वसौ	चतुर्ष्वसौ
१५४	२२	विवृद्ध	विवृद्ध
१५९	६	तीर्थाधीप	तीर्थाधिप
”	१०	निरहङ्कारस्य	निरहङ्कारस्य
१६०	१	खण्डनम्	खण्डनम्
१६२	६	सम्यगू	सम्यग
१७३	९	दधौ	दधौ
१८२	१८	महामनो	महामत

(१९२)

॥ सुभाषितम् ॥

सन्तप्ताः स्वयमातपेन सततं कुर्वन्ति भूमीरुहाः,
 छायामाश्रितदेहिनां शुभफलैः सन्तोषयन्त्यङ्गिनः ।
 कामं कामितदाः परोपकृतयः कष्टं परं विभ्रतः,
 सन्तः सत्यवचःपराः परदयासंपादनैकव्रताः ॥ १ ॥

मेघा अम्बरचारिणोऽपि वसुधां स्निग्धां सदा पाथसा,
 कुर्वन्ति क्रमतश्च सस्यविभवाऽलङ्कारभाजं मुदा ।
 जीवन्त्यश्रुभिता जना उपकृतिं येषां स्मरन्तः सदा,
 ते धन्या उपकारकारकपराः सन्तः सतां शेखराः ॥ २ ॥

सन्तोषाऽमृतजीवना निरुपमाः सत्कर्मसेवोद्यताः,
 सर्वाऽनर्थगिरीन्द्रवज्रविवुधाः सद्भयानिनो निर्मलाः ।
 सर्वोत्कर्षतया त्रिलोकधिदिताः सत्यप्रमाभाविता-
 वर्त्तन्ते भुवने प्रसन्नमनसः सन्तः सदा न्यायिनः ॥ ३ ॥

दुष्कर्मारिचयेन तप्तहृदया दीना जगत्यां जना,
 याञ्चन्ते जगदीशमिष्टमचलं दीर्घं सुखं सादरम् ।
 किन्वेतन्न विदन्ति कर्मनृपते राज्यस्थितिं मोहिताः,
 सन्तस्तद्गतिमेव बोद्धुमनघाः शक्तास्त्रिलोक्यां स्तुताः ॥४॥

सन्तः शुद्धिकरा विशुद्धचरितैर्भूमिं पुनन्तः स्वयं,
 भ्राजन्ते शिवशर्मसागरगता निर्मापिताः सद्गुणैः ।
 सद्विद्याद्युमणिप्रभाविकसिताऽमेयोपदेशप्रदाः,
 सस्त्राना भववारिधौ निपततामुद्धारकाः सर्वदा ॥ ५ ॥

सर्वेषामभयप्रदाः श्रुतविदः सत्यार्थसंबोधनात्,
 सर्वेषां सुखदायकाः श्रितदयाः साम्यं सदा संश्रिताः ।
 सर्वेषां प्रियतालयाः प्रतिपदं सर्वेष्टसिद्धिप्रियाः,
 सन्तः सज्जनशेखराः शुचिगुणाः सन्ति क्षितौ केचन ॥ ६ ॥

ન્યાય-કાવ્યતીર્થ મુનિ શ્રી હિમાંશુવિજ્યજ્ઞનાં પુસ્તકો. (સંશોધિત તથા રચેલાં.)

૧ પ્રમાણુનયતત્વાલોક સટીક (ન્યાય):-વાદિ દેવસૂરિનો આ ગ્રંથ જૈનોમાં પ્રસિદ્ધ છે. આના ઉપર પં. રામગોપાલાચાર્યની છાત્રોને ઉપયોગી થાય તેવી ટીકા છે. પહેલી જ વાર તે ટીકા સાથે મૂળ ગ્રંથને નવી પદ્ધતિએ સંશોધિત કરવામાં આવ્યો છે. ખાસ કરી આની પ્રસ્તાવનામાં જૈન ન્યાય વિષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. મૂળ ગ્રંથકારના જીવન વિષે તથા ગ્રંથ વિષે જાણવા જેવી ઘણી બાબતો આમાં લખી છે. ૦૧૧

૨ જૈની સમ્પદાર્થી (ન્યાય):-જૈન ન્યાયમાં પ્રવેશ કરવા માટે આ ગ્રંથ તર્કસંગ્રહની ગરજ સારે છે. આમાં જૈન પ્રમેય અને જૈન પ્રમાણોનું વર્ણન ટૂંકાણુમાં સુંદર રીતે કર્યું છે. દરેક વિદ્યાર્થીઓને લાણુવામાં સુલભ પડે તે માટે આમાં ચાર પરિશિષ્ટો ગુજરાતીમાં યોજ્યાં છે. પ્રસ્તાવનામાં ગ્રંથ અને ગ્રંથકારની આલોચના કરી છે. આના કર્તા શ્રી યશસ્વત સાગર ગણિ છે. કિંમત પાંચ આના.

૩ સિદ્ધહેમચંદ્રશબ્દાનુશાસનલઘુવૃત્તિ (વ્યાકરણ):-કલિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યના વ્યાકરણની મહત્તા મોટામોટા વિદ્વાનો જાણી ગયા છે. આ વ્યાકરણ સિદ્ધરાજ સોલંકીની પ્રાર્થનાથી બન્યું છે. સરલ અને પૂર્ણ છે. નવી પદ્ધતિએ આને સંપાદિત કર્યું છે. વિવિધ દષ્ટિએ ઉપયોગી આમાં સાત પરિશિષ્ટો યોજ્યાં છે. મહત્વની પ્રસ્તાવના અને વિષયાનુક્રમ પણ છે. કડિન રથલે ટિપ્પણુ પણ કર્યું છે. આ ગ્રંથને શ્રી આણુંદજી કલ્યાણુજીની પેઢીએ અમદાવાદથી બહાર પાડ્યો છે. ત્યાંથી રૂ. ૪૧૧ માં મળી શકે છે.

૪ ધર્મ વિયોગમાળા (કાવ્ય):-શ્રી વિજયધર્મસૂરિના નિર્વાણ પછી તેમના વિયોગથી આ કાવ્યની ઉત્પત્તિ થઇ છે. આમાં સંસ્કૃત વિગેરે સાત ભાષાઓનાં ૭૭ પદ્યો છે. કાવ્યપ્રેમીઓ આને પસંદ કરે છે. કિં. ૩).

૫ જયન્ત પ્રથંધ (ચરિત્ર):-આમાં શાંતમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી જયન્તવિજયજ્ઞનો ટૂંક પરિચય છે. ગ્રંથ સંસ્કૃત ભાષાની કવિતામાં છે. ગુજરાતી અનુવાદ પણ સાથે જ છે. કિંમત ૩).

૬ મહા કવિ શોભનમુનિ અને તેમની કૃતિ:-આમાં શ્રી શોભનમુનિનું જીવનચરિત્ર આલોચનાત્મક લખ્યું છે. સાથે તેમની કૃતિના શ્લોકો નમુના તરીકે ટાંક્યા છે. કિંમત ૩).

અથવા.
જ્યોતિ કાર્યાલય-નગરશેઠ.
માસ્કીટ રતનપોળ.
અમદાવાદ.

પ્રાસિસ્થાન.

મંત્રી:-વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા.
છોટા સરાફા ઉજ્જૈન (માળવા)

